magazin istoric

SERIE NOUĂ — DECEMBRIE 1995

magazin istoric

SERIE NOUĂ

Director — redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Revistă de cultură istorică
Anul XXIX — nr. 12 (345)
decembrie 1995

Bucureşti, strada Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70109, Telefon: 615.02.00, interioare 406, 917

ECHIPA REDACŢIONALĂ

Secretar general de redacţie: Ioana Ursu
Redactori: Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă (responsabil de număr), Dorin Matei, Doina Pascu, Marian Ştefan
Secretar de redacţie: Theodor Lianos
Macheta artistică: arh. Marian Oproiu
Corectura: Georgeta Apreotesei, Constanţa Avram
Dactilo: Floarea Dragne, Tudora Petre
Consilier onorific: Radu Ion Popescu
Editor: Fundaţia Culturală Magazin Istoric.
Revistă tipărită la R.A.I. — IMPRIMERIA „CORESI" — Bucureşti, director general Dumitru Constantinescu; director comercial M. Vlădeanu; director M. Soare.

SUMAR

La despărţirea de Corneliu Coposu: Cristian Popişteanu 2
Iaşi, 1918. La Marele Cartier General: N. M. Condiescu 3
Cu profesorul Masaryk la preşedintele Wilson: V. Stoica 10
Uniunea Democrată Română face opoziţie comuniştilor: Ioan Lăcustă 13
Despre destin şi istorie, cu Ionel Mocsony Stârcea: Tudor Caranfil 18
Între Domeniul Coroanei şi averea personală a regelui: N. Ionescu-Gură 21
Ana Pauker şi Vasile Luca la Botoşani: Şlomo Leibovici-Laiş 25
Philippe Séguin — saga preşedinţilor Adunării Naţionale Franceze: Cristian Popişteanu 30
ONU Jubileul de aur: Eugen Preda, Cristian Popişteanu 33
Copii „duşmani ai poporului": Ion Varlam 37
În Bucureşti, acum 50 ani 40
David Urquhart, Gustave D'Eichthal şi românii: Cornelia Bodea 44
Întâlniri cu Titu Maiorescu: I.S. Floru 49
Dostoievski — la eşafod: Adrian O. Vasiliu 53
Nobilimi europene: Mihail Dimitrie Sturdza 58
Al treilea simpozion ştiinţific „Istoria civilizaţiei bancare româneşti". Bancherul în societatea românească: Virgil N. Constantinescu, Mugur Isărescu, Ion Ghica, Răzvan Theodorescu, Maria Blându, Marian Crişan, Gheorghe Bărbulescu, Constantin Dună, Alexandru Dinulescu, Lucian C. Ionescu, Elena Petculescu, Alaa El Din Fakhry Alsharkawy, Leonid Tocaci, Ioan Sima, Dan C. Pascariu, Emanuel Odobescu, Radu Negrea 65
• Cititorii scriu istorie... 29 • Cărţi sosite la redacţie... 31, 47 • Rebus istoric... 48 • Povestesc veteranii 60

Cartea dumneavoastră de istorie în fiecare lună

LA DESPĂRŢIREA DE CORNELIU COPOSU

L-am întâlnit pentru prima oară pe domnul Corneliu Coposu, spre sfârşitul verii anului 1981. Directorul ştiinţific al Asociaţiei de Drept Internaţional şi Relaţii Internaţionale, domnul Nicolae Fotino, avusese năstrusnica (pe atunci) idee să convoace o sesiune de comunicări şi discuţii asupra subiectului 23 august 1944. Idee sprijinită de îndată cu entuziasm de secretarul secţiei de istorie a ADIRI, domnul Dan Berindei, şi de noi toţi membrii sau chiar fondatorii acestei asociaţii. Noutatea ideii consta în invitarea la această sesiune a celor care avuseseră direct o implicare în desfăşurarea evenimentului crucial. Şi astfel la acea şedinţă din Şoseaua Kiseleff nr. 47, în casa lui Nicolae Titulescu, l-am întâlnit întâia oară pe domnul Corneliu Coposu. Erau, de asemenea, de faţă Dr. Ion Jovin, Dr. Milcoveanu, Dr. Dan Amedeu Lăzărescu, Vasile Netea. Şi încă alţi oameni din epocă. Dintre istorici îmi amintesc în afară de Dan Berindei, de Florin Constantiniu, Ioan Talpeş, Eugen Preda, Eugen Bantea, Constantin Antip, Mihai E. Ionescu, Marian Ştefan, Traian Udrea, Paul Oprescu.

Pentru prima oară am ascultat acolo relatări despre 23 august 1944 care nu semănau cu expunerile de până atunci. Invitaţii ADIRI aduceau un punct de vedere nou, substanţial, diferit de toate cele oficiale şi oficioase sancţionate, sacrosancte în istoriografia acelor ani. Era momentul în care de la „insurecţie naţională armată antifascistă" se ajunsese la „revoluţie socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă". În cuvântul său, domnul Corneliu Coposu a măturat toate asemenea definiţii, spunând răspicat: la 23 august 1944 a fost o lovitură de stat. Atât Domnia Sa cât şi alţi invitaţi au trasat apoi un tablou succint dar convingător a ceea ce s-a petrecut cu adevărat şi au vorbit despre actorii principali, începând cu regele Mihai. A mai povestit atunci Corneliu Coposu cum în închisoare a fost bătut cu saci uzi de nisip pentru a declara că Lucreţiu Pătrăşcanu a fost un om al naţional-ţărăniştilor şi un agent anglo-american, ceea ce nu a putut recunoaşte.

După acea şedinţă de pomină care ne-a impresionat şi zdruncinat pe toţi prin revelaţiile aduse, a urmat o lungă perioadă de anchete şi interogatorii ale securităţii, începând cu organizatorul sesiunii, Nicolae Fotino, şi sfârşind cu Corneliu Coposu, care a avut de suportat o nouă rundă de tenebroase suspiciuni şi hărţuieli.

După 1990, l-am reîntâlnit în repetate şi diferite împrejurări. Am participat împreună cu domnul Corneliu Coposu şi domnul Adrian Năstase la un tele-film realizat de George Borcescu despre aspiraţia României spre structurile Euro-Atlantice. Era în 1992 şi am avut ideea de a propune ca loc al filmărilor fosta casă în care locuise Nicolae Ceauşescu de pe bulevardul Mircea Eliade 50, unde îşi avea Sediul Centrul Euro-Atlantic din România, de curând inaugurat de Manfred Wörner, regretatul secretar general NATO.

Mărturisesc că mi-a venit această idee, gândindu-mă la ironia vieţii: Corneliu Coposu filmat în casa locuită de Nicolae Ceauşescu. Eram convins că va fi un reper pentru reuşita filmului. Acolo am făcut lungi plimbări pe potecile dăltuite şi am discutat mult despre istorie şi gazetăria de odinioară. Era o enciclopedie a istoriei Ardealului şi avea o viziune despre relaţia România-Europa cât se poate de constructivă. Aducea cu el spiritul şi savoarea celor ce-şi făcuseră studiile înainte de război şi pentru care ţara era mereu ţara întregită. Se născuse în anul în care România intrase în războiul pentru reîntregire şi se socotea copilul Marii Uniri.

Opresc aici şirul amintirilor, retrăind emoţia acelor câteva rânduri prin care într-o exemplară promptitudine mi-a trimis paginile de jurnal din ziua asasinării lui Virgil Madgearu, apărute în Magazin istoric, nr. 9/1993.

Prin curaj, prin demnitate, prin rezistenţa cu care a trecut calvarul celor 17 ani de nedreaptă închisoare, pentru simpla apartenenţă la un partid democrat, din a cărui conducere făcea parte, şi prin pasiunea cu care s-a aruncat după 22 decembrie 1989 în lupta pentru o nouă Românie, Corneliu Coposu a fost şi va fi un simbol.

Şi aşa va rămâne el în istoria României libere, unite, democrate.

Cristian POPIŞTEANU

• Măreţul act al unirii Basarabiei • Ţara a vrut Războiul Reîntregirii • Deşteaptă-te române cântat la statuia lui Al.I. Cuza • Cel mai frumos gest al locuitorilor Capitalei sub ocupaţie • Hărăzit de soartă să înfăptuiască ţelul urmărit de Mihai Viteazul • Momente de neuitat în Bucureştii liberi • România Mare a devenit realitate

„Am credinţa că România îşi va atinge în curând idealul naţional".

Feldmareşalul August von Mackensen

IAŞI, 1918. LA MARELE CARTIER GENERAL — UNIREA ROMÂNILOR

N.M. CONDIESCU

Cititorii noştri au putut afla — între altele, din paginile memorialistice inedite datorate lui G.T. Kirileanu (nr. 4/1991), G.G. Mârzescu (nr. 10-12/1991, 1,2/1992) sau Al. Iacovachi (nr. 5/1993) — despre desfăşurarea evenimentelor din 1916-1918 de la Iaşi, oraşul unde în acei ani se retrăsese conducerea statului român, în frunte cu familia regală.

Sunt anii când armata ţării, oamenii politici, populaţia din regiunile ocupate sau neocupate de inamic, îşi concentrau toate eforturile pentru alungarea invadatorului de pe pământul românesc şi realizarea marelui ideal al unirii ţinuturilor subjugate, Basarabia, Bucovina şi Transilvania, cu Patria-Mamă.

Prin intermediul altor însemnări inedite ne aflăm acum iarăşi în Iaşii pribegiei — capitală vremelnică a Regatului român. Ne va însoţi, de data aceasta, un ofiţer de stat-major, maiorul (ulterior locotenent-colonel, iar după război general) N.M. Condiescu.

Câteva cuvinte despre autor. S-a născut la 15 octombrie 1880, la Craiova. A urmat studii militare, fiind în războiul din 1916-1918 ofiţer în cadrul Marelui Stat Major — Biroul mobilizărilor — şi al Marelui Cartier General — Biroul operaţiilor.

În 1917, pe când se afla la Marele Cartier General, a fost însărcinat cu organizarea operaţiunilor ofensive proiectate pe frontul Siretului şi cu concentrarea Armatei I, apoi cu pregătirea operaţiunilor de la Mărăşeşti. A fost decorat cu „Coroana României" cu spade şi cu Ordinul rus „Stanislas".

La Marele Cartier General l-a cunoscut şi a colaborat cu Ion Antonescu, locotenent-colonel pe atunci, şeful Secţiei operaţii a Marelui Stat Major, viitorul mareşal, conducător al României între 4 septembrie 1940 şi 23 august 1944.

În 1918, N.M. Condiescu a fost însărcinat să întocmească rezumatul campaniei din 1916-1918 pentru ofiţerii-elevi de la Şcoala Superioară de Război.

În acei ani, el a ţinut un jurnal aproape zilnic, consemnând cele văzute şi trăite la Marele Cartier General, întâmplări din viaţa sa şi a familiei, mărturii ale unor personalităţi politice şi militare etc., în dorinţa de a alcătui, cândva, o lucrare al cărei titlu ar fi fost Note de la Cartierul General.

Nu a mai reuşit să întocmească această carte care — din lectura însemnărilor — promitea a fi deosebit de interesantă prin sinceritatea notaţiilor şi, de ce nu, prin darul scriitoricesc al autorului.

Căci N.M. Condiescu n-a fost numai un competent ofiţer de stat major, ci şi un înzestrat artizan al slovelor, cu creaţii răspândite în presa literară a vremii (Ramuri, Cuget românesc, Năzuinţa, Lamura, Scrisul românesc, Viaţa literară, Ţara noastră, **ş.a.).**

A publicat şi câteva cărţi de proză: Peste mări şi ţări, **2 volume, 1922-1923;** Conu Enache, **1928;** Însemnările lui Serafim, **1936, o „evocare duloasă, în fine tuşe de penel, a mediului provincial" (Ov. S. Crohmălniceanu).**

După război, N.M. Condiescu a făcut parte din comitetele de conducere ale revistelor Gândirea **şi** Năzuinţa, **a fost adjutant regal, secretar general al Fundaţiilor Regale (colaborator apropiat al prof. Al. Rosetti, eminentul editor al acestor Fundaţii,** Magazin istoric, **nr. 9, 10/1995), preşedintele Societăţii Scriitorilor Români şi, din 1938, membru de onoare al Academiei Române.**

S-a stins din viaţă la 15 iunie 1939. Despre el, Al. Rosetti scria în *Revista Fundaţiilor Regale,* **din octombrie 1939: „Om al cuvântului şi gentleman desăvârşit. În societatea lui, aveai sentimentul chietudinii morale, siguranţa că eşti la adăpostul oricărei surprize. Pentru puţin, îşi dădea inima întreagă şi nu înţelegea orice s-ar fi întâmplat să-şi retragă cuvântul dat. A suferit pentru o credinţă, cu o discreţie exemplară şi, redus la expediente pentru a-şi asigura traiul, a suportat cu stoicism persecuţiile.**

Pe piatra de mormânt ce se va aşeza la Grozăveşti — continuă profesorul Rosetti —, deasupra trupului neînsufleţit, ar putea fi săpate aceste cuvinte, pentru a perpetua trăsăturile caracteristice ale personalităţii sale: „soldat, scriitor, artist, inimă caritabilă şi prieten nepreţuit".

Caietele cu însemnări inedite ale lui N.M. Condiescu se păstrează la Secţia Colecţii Speciale a Bibliotecii Naţionale din Bucureşti. Am transmis câteva pagini din notaţiile sale din săptămânile şi lunile anului 1918, când realizarea Marii Uniri a românilor devenise iminentă. Pentru uşurinţa lecturii nu am mai marcat cu trei puncte întreruperile de text. Intervenţiile explicative din paranteze drepte şi notele de subsol ne aparţin. Datele sunt pe stil vechi.

Să-l urmărim, aşadar, pe memorialistul de la Marele Cartier General, nu înainte de a mulţumi colegilor de la Secţia Colecţii Speciale a Bibliotecii Naţionale pentru sprijinul acordat în introducerea în circuitul istoriografic a acestor mărturii inedite din urmă cu aproape opt decenii.

Ioan LĂCUSTĂ

1918

28 martie. S-a proclamat aseară, de către Sfatul Ţării, unirea Basarabiei cu România.

31 martie. Ieri s-a serbat alipirea Basarabiei printr-un Te Deum la Mitropolie, defilare, hora unirii etc. Detaliile în jurnale. Ca impresie personală: regina de-o tristeţe vădită, necăutând măcar s-o ascundă. Tristeţea se degaja de altfel din întreg sufletul mulţimii anonime şi al oficialităţii. Acest mare act, săvârşit în durerea abătută asupra ţării[1], nu poate fi gustat şi simţit din toată măreţia lui. Îngrijorarea zilei de mâine şi a neprevăzutului apasă şi înăbuşă strigătul de bucurie. Un act măreţ primit în durere şi îndoială.

8 aprilie. În 3 aprilie am fost la *Faust* [de Ch. Gounod], cântat de Niculescu-Basu, Rabega, d-na Drăgulinescu şi Costescu-Duca. Aseară am fost la poemul *Trandafirii roşii* de Zaharia Bârsan. Versuri admirabile. Interpretare minunată din partea autorului însuşi în rolul lui Zefir.

În *Monitorul* de ieri, demisia dl. gen. Prezan şi numirea d-lui gen. Cristescu, şef al Marelui Stat Major.

La ora 10.30 toţi ofiţerii superiori ai Cartierului am fost întruniţi în sala de conferinţe. Aici erau de faţă şi ataşaţii militari ai aliaţilor. Generalul [Pierre H.] Lafont [ataşatul militar francez], în numele Aliaţilor, a arătat regretul pentru plecarea gen. Prezan. Generalul a răspuns, urând izbândă. Apoi, rămas cu noi, ne-a spus: „După cum ştiţi, demisia mea a fost primită. Trebuia să plec. Era o necesitate. O veţi vedea mai târziu". Restul cuvântării au fost obişnuitele banalităţi graţioase, mulţumiri pentru concurs etc. A răspuns în numele ofiţerilor generalul Po-

[1] La 5 martie 1918, la Buftea, a fost semnat un Tratat preliminar de pace cu Puterile Centrale, tratativele continuând la Bucureşti.

povici. După aceea ne-am fotografiat.

10 aprilie. Ieri la 11 dimineața, în cabinetul lui [Ion] Antonescu, am avut o convorbire cu Antonescu, fiind față și Filimon. Era amărât și furios contra noului regim. Ne-a spus că plecarea generalului Prezan se impunea, dar nu poate vedea semne de îndreptare prin aducerea lui Cristescu, care a fost impus suveranului de actualul guvern, prin amenințare cu criză ministerială.

Azi gen. Cristescu s-a prezentat la post. Antonescu a fost chemat cu situația trupelor. La întoarcere, întrebându-l cum a fost revederea, mi-a spus că l-a întrebat: unde vrea să se ducă și dacă-i convine să se ducă șef de stat major la o divizie. A refuzat, cerând ori director de studii la Școala de cavalerie, ori la nu importă ce regiment. A terminat spunându-mi: Eu plec în concediu, nu vreau să dea nemții peste mine, căci o să instaleze un birou german aici care să supravegheze demobilizarea. Doresc lui Cristescu să lucreze cu spor, dar n-am mari speranțe, după cât îl știu.

11 aprilie. Antonescu ne-a întrunit în biroul lui și luându-și rămas bun de la noi, ne-a spus obișnuitele mulțumiri de cum a lucrat personalul biroului.

La ora 1 ofițerii superiori ai Cartierului am luat masa cu dl. general Prezan. Dl. general Alevra în cuvinte simple a oferit generalului un album cu toate fotografiile și scenele luate de pe front de serviciul fotografic al Cartierului.

22 aprilie. Paște trist, venit peste dureri mari, cu secetă în întreaga țară. Aseară am fost la Mitropolie, pentru Înviere. Slujbă frumoasă. Tristețe adâncă. Regele foarte

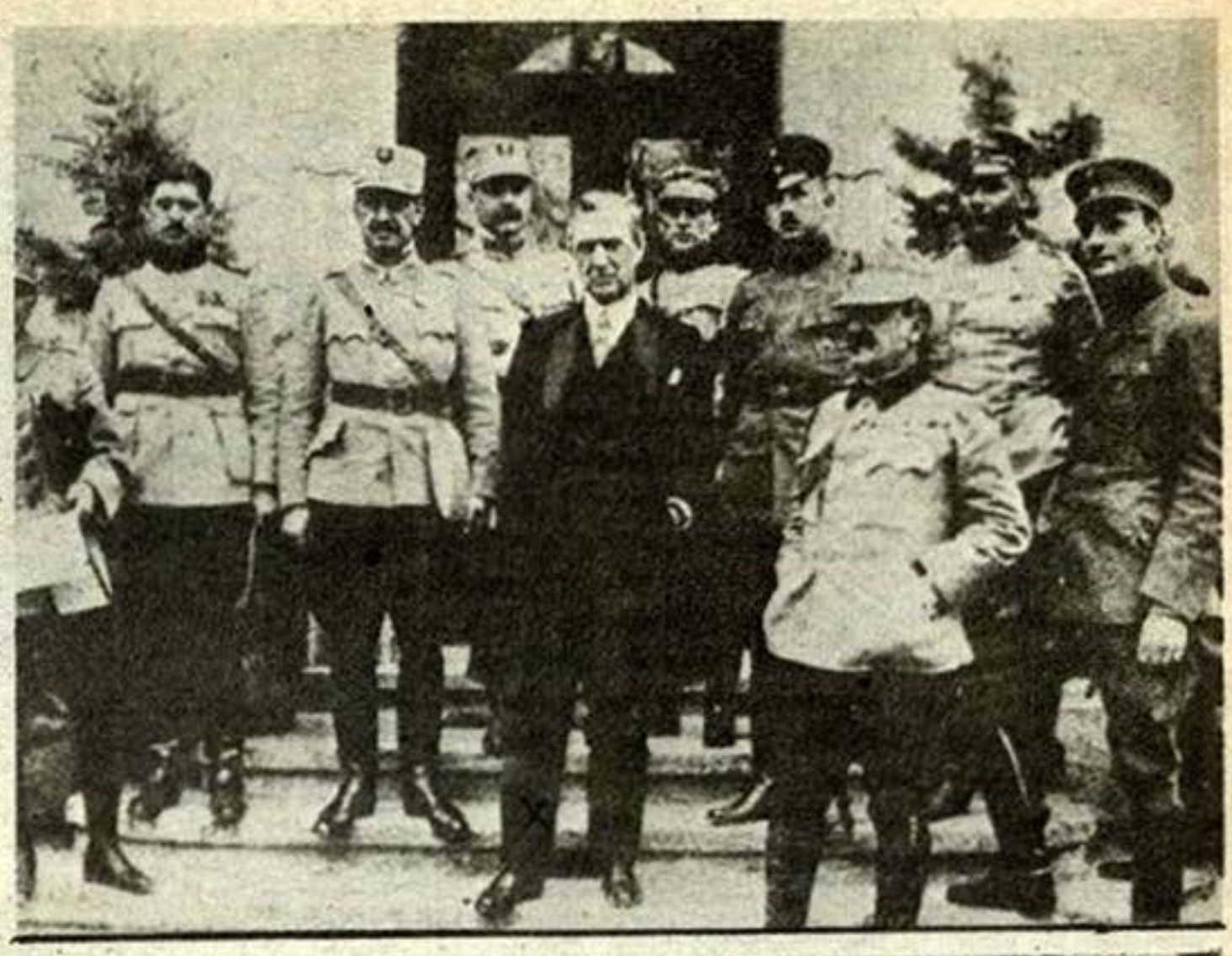

De sus în jos: C. Argetoianu (x) cu delegații români la tratativele de pace de la București; Al. Marghiloman (x) și O. Czernin (xx) la aceleași tratative; intrarea familiei regale în București la 1 decembrie 1918; în p. 3: N.M. Condiescu și Iașii la începutul veacului nostru

trist. După slujbă, am fost la Palat, în actualul cartier regal din Iași, fostul palat al lui Cuza Vodă. Regele, intrând, s-a îndreptat spre mitropolit și-a zis: „Cristos a înviat!"

Apoi s-a întreținut cu cei de față, fiind tare îngrijat de secetă. A zis: „dacă nu plouă va fi o calamitate". Unul dintre miniștri a spus: „Iarba e roșie, Măria Ta!"

Din fostul guvern nu erau față decât Morțun și Porumbaru. Din actualul: Meissner, Mehedinți și cu doi miniștri basarabeni [Ion Inculeț și Daniel Ciugureanu], ceilalți fiind plecați la București. Și pacea tot nu s-a semnat încă.

Un episod pe care-l însemn. Regele are un bătrân valet, Neuman, 70 ani, fost la tatăl lui. O figură simpatică. La începutul războiului, când limba germană fusese proscrisă din Palat, aghiotanții, ca să glumească, îi vorbeau lui Neuman în nemțește. Bietul neamț răspundea speriat în românește: „Oi, vei! (și-și astupa urechile). Nu știi că nu-i voi să forpești nemțesc?"

24 aprilie. Azi la 12 s-a iscălit pacea cu Puterile Centrale și aliații lor. [Tratatul de pace de la București.]

27 aprilie. Tratatul de pace e o sugrumare. Să-l considerăm ca un provizorat, altfel este insuportabil.

1 mai. Azi s-a prezentat la Cartier comisiunea germană însărcinată cu supravegherea demobilizării.

Fusei de văzui cu Filimon pe Delavrancea pe catafalc. Coroane de flori naturale, multe. Pe panglica aceleia de la Octavian și Eugen Goga era scris: „Noapte bună, nene Barbule".

12 mai. Miercuri [9 mai] am fost la concert simfonic condus de Enescu.

Joi 10, groaznică explozie a depozitului muniții Socola, la ora 12.30. Mă găseam cu Filimon pe str. Lăpușneanu, în dreptul lui Fumiak. Am crezut întâi că se năruise otel Traian, apoi că-i cutremur cum n-a mai fost și, în urmă, am înțeles. Am început dezastrul cu explozia de la pirotehnica București și l-am terminat cu explozia de la Socola.

25 mai. Am lucrat împreună cu gen. Cristescu, Boboc și Nicoleanu la aranjarea parastasului de la 26 mai pentru cei căzuți în război și programul ceremoniei.

M-am ales din această muncă de detalii, de migăleală și de protocol cu un program ciornă, pe care regele a făcut corecțiunile cu propria mână și un autograf întreg de o coală cu amănunte ale ceremoniei, scris tot de rege.

Ieri, prezentând la ora 12 programul ASR prințul Carol m-a primit în odaia din dreapta a etajului I din palatul provizoriu din str. Carol, unde locuiește acum.

Interior ales și simplu, stil bizantin. Un fox frumos. Cărți alese. Eminescu pe masă. Cu această ocazie, ne-a spus că se proiectează desființarea sabiei și introducerea baionetei la ofițeri. De asemenea, adoptarea căștii ca coafură de ceremonie.

Grevă generală la c.f. române. Cereri justificate, repetate, la care guvernul a răspuns până acum numai cu vorbe frumoase și promisiuni.

26 mai. Ceremonia parastasului a fost impunătoare. Au lipsit însă drapelele a 4 divizii din cauza opririi trenurilor (greva C.F.R.). În biserică la „veșnica pomenire", colonelul Stângaciu a citit pe toți cei căzuți, cu toate că mitropolitul n-a voit aceasta la început. S-a supus cazul regelui la sosire și acesta a zis: „Așa cum am spus eu, așa se va face!" S-au citit și francezii.

Din toate dispozițiunile luate de rege cu ocazia parastasului, reiesé că a voit să-i dea caracterul unei manifestații contra stării actuale. Detaliile cu care a organizat ceremonia, insistența de a se citi francezii cu orice preț, apoi cuvintele frumoase rostite cu ocazia decorării comandanților de regimente.

30 iunie. În Cameră s-a propus darea în judecată a guvernului Brătianu[1] și s-au formulat motivele (a se vedea jurnalele).

28 iulie. La 24 iulie am fost la revista *Di granda*, la grădina Traian, scrisă de Mircea Rădulescu și Solomonescu. Cea mai bine din toate revistele ce s-au jucat la Iași. Pentru cercetarea stării opiniei publice, e un pasagiu în care iese Brătianu, cântând jalnic cuplete și oftând după gloria apusă. La un moment dat apare justiția și el fuge îngrozit.

Publicul a primit scena fără nici o manifestare de simpatie pentru ridiculizarea personagiului. La urmă, *tăcere*, nici un aplauz.

În schimb, a bisat, a trisat cu ovațiuni scena grăniceru-lui care, rănit, închină pe aria *Pauvres foux*, admirabile și pioase versuri celor căzuți în luptă.

Din diverse manifestări ocazionale reiese că țara a vrut războiul.

Ieri a fost arestat Panaitescu, fostul șef al Siguranței și s-au făcut percheziții de membrii comisiei de anchetă împreună cu parchetul la Alex. Constantinescu, Ionel Brătianu, Vintilă Brătianu, Mârzescu și Casa de studii a partidului [liberal].

8 octombrie. Din august am întrerupt notele zilnice. În tot acest timp, viața zilnică s-a scurs cu greutățile inerente împrejurărilor anormale în care ne găsim. Binica [soția] a slăbit mult, vara neprindu-i niciodată. A avut și câteva crize de rinichi. Am mai supărat-o și eu cu câteva zile de viață cheflie, care s-a impus temperamentului meu ca o consecință a vieții de muncă încordată și de oprire a oricărei distracții cât au durat operațiunile. A fost ca o îndestulare a setei de localuri luminate, de spectacol, de muzică, de zgomot de pahare. Totuși, ea m-a înțeles și m-a iertat.

9 octombrie. Aseară am fost la cinematograful „Odeon" cu Binica și Lola

---

[1] La 26 februarie 1918, primul ministru I.I.C. Brătianu a prezentat demisia cabinetului său, succedându-i un guvern prezidat de generalul Al. Averescu iar, de la 5 martie, de Al. Marghiloman.

Müler. A rulat *Amor și nebunie*, film american. Eram alături de colonelul Gabrielescu. Căpitanul Andersen, de la Legația americană, care era cu două bănci înapoia noastră, ne-a trimis o notă prin care ne încunoștiința că Germania a primit fără rezervă toate condițiile din a doua notă a lui Wilson.

Azi dimineață răspunsul a apărut în ziare. Sunt fraze care încă mă fac să mă îndoiesc că se va putea ajunge la încheierea armistițiului. Totuși se vede tragica disperare a Germaniei.

21 octombrie. Revoluție în Ungaria. Contele Tisza a fost omorât. Bucovina s-a declarat independentă.

La noi, fierbere sub presiunea evenimentelor. Mircea Lecca, împreună cu strada, a manifestat în fața Palatului, strigând: „Dacă n-avem arme, să mergem cu topoarele!" „Trăiască Ferdinand I, împăratul tuturor românilor!"

22 octombrie. Ieri dimineață, ieșind de la serviciu, am asistat la grandioasa manifestație din str. Unirii. Piața și str. Lăpușneanu pline. Drapelele aliaților fâlfâiau pe statuia lui Cuza. A vorbit Mircea Lecca, apoi Zizi Cantacuzino, iar generalul Averescu, care trecea pe acolo, a fost luat pe sus de mulțime și pus să vorbească. A terminat strigând: „Să trăiască regele nostru iubit!"

Regele care venea cu automobilul a fost frenetic aclamat. S-a dat jos din automobil și a mers în mijlocul manifestanților până la Palat.

Apoi, mulțimea cu drapelele desfășurate și cu Ciolac în cap; cântând *Deșteaptă-te române!*, s-a îndreptat, probabil, spre palatul reginei. Nu i-am mai urmărit. Aveam ochii plini de lacrimi. Ajuns-am să trăim cele mai mari clipe ale neamului.

23 octombrie. Ieri manifestațiile s-au repetat (vezi jurnalele), dar au început să piardă din seninătatea sentimentală cu care au început. Politica și interesele de partide, avide în preajma puterii, s-au vârât.

Soldații păzesc locuința comisiunii germane. Populația fluieră când trec automobilele cu ofițerii nemți, de altfel tot așa de aroganți și bățoși în mijlocul dezastrului ca în vremurile lor bune.

Din acest punct de vedere, poporul german va rămâne cea mai măreață pildă de educație civică. Cu dezastrul iminent deasupra, striviți de împrejurările mari istorice ale momentului, părăsiți de toți aliații, izolați în marea luptă, ei țin încă piept cu îndârjire, armata lor dispută terenul pas cu pas, iar la condițiile armistițiului, formulate de Aliați, ei răspund cu scufundări de vase prin submarine.

24 octombrie. Lucrurile se precipită peste așteptările noastre. Austria a încheiat cel mai umilitor armistițiu cu Italia (a se vedea în jurnale condițiile).

Ca o consecință, revoluția s-a întins în Austro-Ungaria, cu caracter bolșevic în armată.

Aseară s-a dat ordin trupelor din Basarabia să împingă înspre Bucovina, treptat ce trupele austriace se retrag. Iar azi — în urma cererii făcute de bucovineni, amenințați de urgia bolșevică — s-a dat ordin Diviziei a 8-a (Zadic) să treacă în Bucovina.

Am lucrat toată ziua intens, dejunând la Cartier. Am fost hărăzit să concep și să scriu primele ordine asupra felului cum să se poarte armata acolo. „România mare" va deveni o realitate.

Lucrez cu plăcere și înălțare sufletească. Trăiesc cele mai mărețe clipe.

Aștept și armistițiul cu Germania. Ce departe-s timpurile de astă-primăvară, când Kaiserul zicea: „Voi impune lumii pacea germană cu sabia".

25 octombrie. Generalul Eremia a telegrafiat din București că în ziua de marți, 23 septembrie/5 octombrie a fost chemat de feldmareșalul Mackensen care i-a spus: „Știe că trupele române au intrat în Bucovina și că curând vor intra și în Transilvania — că ultimul regiment german a părăsit în acea zi Constanța, care a fost ocupată de bulgari.

N-a lăsat în Dobrogea decât o ariergardă la Cernavodă, spre a avea acolo un fel de cap de pod. Că regretă faptul că România n-a vrut să reocupe Dobrogea, după cum el a propus guvernului român. Că a luat dispoziținea ca podul de la Cernavodă, la nevoie, să fie azvârlit în aer. Dar, n-ar vrea să facă asta din pietate pentru memoria regelui Carol.

Căci în actualele condițiuni a luat dispoziținni pentru retragerea trupelor germane din România. Când va fi ziua retragerii nu se poate spune, dar a trimis deja trupe la Sibiu și Brașov «să-mi asigure aceste orașe pentru retragere, având flancul ocolit de Armata II din Banat; vreau să mă despart cu prietenie de România; am comunicat d-lui Arion, prin șeful meu de stat major, că voi să dau în primire regulat toată administrația teritoriului și am luat măsuri ca retragerea să se facă în ordine, evitând orice pagube sau jignire populațiunei și teritoriului. Dacă însă Aliații mă vor stânjeni, urmărindu-mă, voi fi silit, fără nici o considerație, din interes militar, să stânjenesc prin orice mijloc urmărirea, aruncând în aer podul de la Cernavodă, făcând distrugeri chiar în regiunea petroliferă. De aceea, ar fi bine să-i ceară Antantei să nu intre pe teritoriul român»".

După cât se vede, amenințări precise, exprimate elegant. Trebuie să recunosc, însă, juste din punct de vedere operativ.

În legătură cu aceasta se zice că mareșalul ar fi cerut guvernului nostru, încă de acum două săptămâni, libera trecere a armatei germane prin nordul Moldovei, dar regele a răspuns că încuviințează numai *„depunând armele"*. O satisfacție legitimă.

Guvernul Marghiloman a demisionat „după dorința expresă a M.S. regelui", cum s-a exprimat în Parlament fostul premier, cam nemulțumit și dezamăgit în speranțele și planurile ce-și făcuse de-a imprima, acum el, ocu-

parea Bucovinei și Transilvaniei.

Arsan, cu care am vorbit aseară, mi-a spus că la consfătuirea majorității parlamentare care a avut loc imediat după demisia guvernului, premierul și-a arătat deziluzia spunând: „De ce să mă schimbe, când și èu aveam de gând să fac același lucru ce-l vor face cei de-acum".

Numai că Antanta nu ar fi vrut să lucreze cu acest „guvern al păcii" care însă, trebuie să o recunoaștem, a fost în acele momente grele *binevenit* și *necesar*. Căci, nu trebuie să uităm, insistența nemților pentru aducerea la guvern a grupării Carp.

E nostim că membrii guvernului încă nu știau în dimineața de ieri că vor pleca. Probă, generalul Hârjeu care la ora 12 a spus unui intendent cu care lucra: „La 4 vom continua". Și, la ora 4, guvernul demisionat.

Acum, când bolșevismul se întinde pe fărâmițata monarhie austro-ungară, mi-amintesc de cuvintele lui Randa [ofițer superior austriac, care vizitase în 1917 Moldova], spuse după ce luase masa la Fălticeni și rămăsesem singuri: „Uite — eu vin și atrag atenția și asupra pericolului bolșevic, care-i o amenințare pentru toate monarhiile. Ar trebui să ne aliem contra anarhiei".

Dar cine oare a încurajat, *perfid*, acest bolșevism, decât înseși Austria și Germania, în rândurile armatei ruse, spre a o descompune?

La București a avut loc un incident, care rămâne *cel mai frumos gest* al Capitalei sub ocupație. Dețin detaliile de la maiorul Dumitrescu, atașat pe lângă comandatura germană, care a luat parte activă la această afacere cu *rol hotărâtor*.

Lucrurile s-au petrecut acum câteva zile. Se zvonise că doi ofițeri francezi au sosit în București și au fost găzduiți la Athenée Palace. D-na Cantacuzino, a doua zi dimineața, a luat flori albe, roșii și albastre și cu ele în brațe a luat în lung Calea Victoriei spre Athenée Palace, spunând lumii: „Merg să ofer flori celor doi ofițeri francezi care au sosit". Atât a fost de-ajuns pentru ca lumea s-o urmeze. Multe femei cumpărau flori.

Pe la 10 dimineața în fața Comandaturii se găseau mii de oameni. Nemții au rămas surprinși. Șeful de Stat Major a spus lui Dumitrescu că mareșalul [Mackensen] trebuie să sosească la Comandatură și că el nu poate tolera să i se ofere spectacolul acesta. În consecință, va ordona să se aducă trupe cu mitraliere și după somațiunile făcute, dacă mulțimea nu se va răspândi, să se tragă cu mitralierele.

Domnul se credea încă în prima fază a războiului, voind să repete ororile din Belgia. Maiorul Dumitrescu i-a spus că „asta nu se poate" și că trebuia găsit alt mijloc.

Atunci șeful de Stat Major i-a spus: „Uite, du-te d-ta și convinge-i să se răspândească. Îți dau 15 minute!"

Dumitrescu s-a coborât jos și s-a urcat pe un scaun. Era însoțit de ofițeri germani. A început așa: „S-a zvonit că doi ofițeri francezi..." A fost de-ajuns cuvântul francez, pentru ca lumea să izbucnească în urale de „Vive la France!"

Atunci nemții, bănuind buna-credință a maiorului, i-au zis: „Ce faci? Ce vorbești d-ta acolo?" El a continuat însă și a trebuit să-și dea *cuvântul lui de onoare* că nu există nici un ofițer francez în birouri. Numai așa publicul a început să se răspândească.

În acest timp, muzica germană care cânta la Comandatură a fost luată cu asalt, muzicanții fugind care încotro cu instrumentele.

Pe Calea Victoriei valul de oameni dând peste o patrulă de jandarmi nemți și de automobilul în care se afla comandantul pieței, Koch, s-a aruncat asupra jandarmilor, din care unul a fost luat și azvârlit, cu toată baioneta și casca lui. Comandantul pieței a fost huiduit și bruscat, fiind nevoit să facă voltige cu sabia, în picioare, în automobil.

Gestul populației Capitalei a fost măreț. El spală mult rușinea și iartă multe păcate, în special ale femeilor. Ca represiune s-au închis teatrele, cinematografele și toate localurile de petrecere, toată lumea trebuind să fie în casă la ora 8.30 seara.

26 octombrie. Generalul Eremia a transmis continuarea convorbirii cu mareșalul [Mackensen]: „N-aș vrea ca Muntenia să devină iar teatru de operație. Pentru aceasta rog ca: 1) După cum trupelor germane aflate în Turcia li s-a dat termen pentru evacuare, tot așa Antanta să dea și pentru cele din România; 2) Dacă trupele române intră în Transilvania, să nu depășească linia ferată Predeal-Cluj, până ce eu nu mă voi retrage, utilizând această cale ferată. În schimb, mă oblig a ocroti pretutindeni populațiunea românească; 3) Aș dori să mi se permită trecerea cu calea ferată a o parte din trupe prin Focșani-Mărășești-Nordul Moldovei. Am vorbit despre aceasta d-lui Arion, dar nu mi-a răspuns nimic precis".

Apoi mareșalul a adăugat: „Am credința că România își va atinge în curând idealul național. Îmi permit să sfătuiesc să nu forțeze evenimentele, cari ele vor veni de la sine. În Germania simpatia pentru bulgari și unguri a dispărut. Ungurii sunt demni tovarăși ai bulgarilor. Ei mă cunosc, și de nu mă cunosc îndeajuns, îi voi face să mă cunoască acuma!"

Eremia adaogă că mareșalul, care era foarte abătut și deprimat în zilele din urmă, se înviorase și părea foarte bine dispus la ideea de-a avea să lupte din nou.

9 noiembrie. Ieri, 8 noiembrie, Sf. Mihail și Gavril, s-a oficiat, din inițiativa mitropolitului Pimen, la Mitropolia Iași, un parastas pentru odihna sufletului marelui voievod Mihai Viteazul.

Hârca eroului, evacuată de dl. Gârboviceanu în Rusia, în noiembrie 1916, a fost readusă la Iași. Ieri odihnea pe o raclă românească, în mijlocul Mitropoliei, cu o cunună de

laur în jurul frunții și pe raclă mai era așezată crucea și un hanger, probabil aparținând marelui voievod.

La 9 [seara] am fost la conferința ținută de Iorga în Aula Universității, în fața corpului diplomatic, misiunilor militare străine, a întregii familii regale, vorbind despre Mihai Viteazul.

A încheiat cu câteva simțite fraze ocazionale. A fost emoționant când, adresându-se regelui, i-a spus: „Sire, Majestatea Voastră a fost hărăzit de soartă să înfăptuiască țelul urmărit de politica marelui voievod".

Păcat însă că, tocmai în acel moment, regele se găsea cu ochii în plafonul Aulei, admirând probabil fresca de prost gust, dar nu neatent, probabil. Totuși atitudinea... (nu știu cine l-ar fi botezat: „Ferdinand le loyal et le gaffeur!").

16-26 noiembrie. Joi 15 noiembrie, am părăsit cu primul tren al Cartierului Iașii. Am făcut drumul Iași-București prin Barboși-Buzău, până sâmbătă 17, ora 12.

Vreme extrem de urâtă, ploaie. Am petrecut tot drumul în tovărășia generalului Nicoleanu.

Ajuns în București, am avut impresia că l-am părăsit în ajun: necălcând în el pe timpul ocupației germane, nu i-am putut ști fizionomia de atunci, așa că aspectul din urmă a fost la fel cu cel de acum doi ani.

A doua zi, 18 noiembrie [1 decembrie] intrarea triumfală a suveranului și a trupelor aliate. Am avut loc în cortegiu, alături de [Ion] Antonescu. Cea mai grandioasă manifestație ce s-a putut vedea și închipui.

Călare pe Vifor, bătrânul meu cal, am defilat în fața statuii lui Mihai, apoi am luat loc, cu tot cortegiul, la stânga suveranilor.

Aspectul Capitalei în acea zi — grandios. La 7.30 seara, regele ieșind în automobil a fost ovaționat frenetic. Seara a fost prânz de gală la Palat. Fusesem și eu pus pe listă (mi-a spus a doua zi Nicoleanu), dar nu m-au putut găsi, neștiind adresa mea.

26 noiembrie-30 decembrie. În acest interval, două lucruri de seamă. *Te-Deumul* de la Mitropolie pentru Unirea cu Ardealul, după care deputațiunea (Goldiș, Vaida, Maniu, episcopul Cristea) a fost primită cu ceremonial la Palat, în sala tronului. Am asistat și eu. Moment neuitat.

Apoi, oarecare începuturi de mișcări sindicaliste, cu tendințe bolșeviste, care au fost energic reprimate, cu câțiva morți și mulți răniți.

Influența revoluției rusești se resimte peste tot. Omenirea trece printr-o profundă prefacere. Germania, învinsă, e cuprinsă de bolșevism. Austria idem. Preliminariile păcii sunt încă departe. Aliații par a nu fi în toate de acord. ■

LA MULȚI ANI, 1996!

În prag de an nou, dragi cititori, vă adresăm călduroase urări de multă sănătate, cu bucurii și fericire, împreună cu tradiționalul

La mulți ani!

Și în anul care a trecut, ați fost alături de noi în strădaniile noastre de a tipări revista lună de lună, de a-i păstra existența, care se apropie de trei decenii.

Vă mulțumim, stimați cititori, pentru fidelitatea și încrederea dvs., pentru eforturile materiale cu care ați susținut și în 1995 *Magazinul istoric.*

Colegiale urări de *La mulți ani!* adresăm, de asemenea, colaboratorilor noștri din arhive, biblioteci, muzee, instituții de cultură și învățământ, precum și tuturor celor care ne sprijină în apariția și difuzarea revistei, de la RAI Imprimeria „Coresi", Rodipet S.A. și R.A. Poșta Română.

Și în anul pe care îl încheiem acum, buna colaborare a Fundației Culturale Magazin Istoric cu Banca Națională a României, cu Institutul Bancar Român, Asociația Română a Băncilor, Banca Comercială Română, Bancorex — Banca Română de Comerț Exterior, Banca „Dacia Felix" S.A., Banca Comercială „Ion Țiriac" S.A. Banca Columna S.A., S.C. Banc Post S.A., Banca de Credit Cooperatist S.A. — Bankcoop, MISR — Romanian Bank Bucharest Branch, Casa de Economii și Consemnațiuni, Banca Agricolă, Banca Română pentru Dezvoltare, Banca „București" S.A. Banca de credit PATER, la Simpozionul științific *Bancherul în societatea românească* (București 7-9 noiembrie 1995) a însemnat o deosebită contribuție la apariția revistei, fapt pentru care mulțumim instituțiilor bancare amintite, dorindu-le noi reușite în activitatea lor, atât de importantă.

Și în acest an 1995, familiile Dimitrie Sturdza, Barbu Călinescu, A. Darian, C.C. Giurescu, C. Popișteanu, Gheorghe Rosetti, Lia Ioana Ciplea, Ștefan Tudor Ciplea au donat premii și burse unor istorici, studenți și elevi, susținând, cu generozitate, pasiunea acestora pentru cercetarea istorică. De asemenea am primit abonamente de susținere de la cititori din țară și străinătate. Le mulțumim tuturor.

Ministerul Culturii a oferit sprijin revistei *Magazin istoric* prin comanda sa de stat, iar Compania DCESSE din Elveția ne-a sponsorizat cu aceeași generozitate ca în ultimii ani.

Tuturor,
La mulți ani, 1996!

La 2/15 septembrie 1918, la Carnegie Hall, marea sală de concerte din New York, a avut loc o întrunire a reprezentanţilor românilor, cehilor, polonezilor, sârbilor, croaţilor şi rutenilor din Imperiul austro-ungar, la care au participat peste 4 000 de persoane. În cadrul acestei reuniuni a fost adoptată o moţiune prin care se cerea dezmembrarea Austro-Ungariei şi eliberarea tuturor popoarelor asuprite din cadrul acesteia. La întrunire a participat şi Vasile Stoica, preşedintele Ligii Naţionale a Românilor din America (Magazin istoric, nr. 12/1992), împreună cu Th. Masaryk, reprezentantul cehilor, Ignace Paderewski, al polonezilor, şi Hinko Hinkovici, al sârbilor.

Moţiunea adoptată la această întrunire a fost prezentată preşedintelui S.U.A., W. Wilson care, trei zile mai târziu, la 5/18 septem-

20 septembrie 1918.

CU PROFESORUL MASARYK

LA PREŞEDINTELE WILSON

VASILE STOICA

brie, i-a primit în audienţă pe cei patru reprezentanţi ai naţiunilor subjugate din monarhia austro-ungară.

În fondul Vasile Stoica de la Arhivele Statului din Bucureşti se păstrează o relatare — inedită din câte cunoaştem — a reprezentantului românilor la întâlnirea cu preşedintele Wilson, text din care reproducem şi noi fragmentul care urmează.

Este încă o mărturie — din suita celor publicate de-a lungul anilor de revista noastră — privind pregătirea Marii Unirii de la 1 Decembrie 1918, împlinire istorică a năzuinţelor unui întreg popor.

Am păstrat particularităţile stilistice ale originalului, iar intervenţiile explicative din paranteze drepte ne aparţin. (I.L.)

T.G. Masaryk (stânga sus) la Iaşi în 1917; jos, preşedintele W. Wilson

Reuniunea [de la Carnegie Hall] era prezidată de .senatorul Hitchcock, președintele comitetului afacerilor străine din Senat. Între oratori erau: D. Frederic Allen, șeful republican din New York, Pierre de Lanoux, scriitor francez, și patru reprezentanți ai celor patru naționi asuprite de Habsburgi.

Soseau și se citeau telegrame de salut ale lui Franklin Lane, ministrul internelor, Josef Daniels, ministrul marinei, ale senatorului Henry Cabot Lodge, prietenul intim al lui Roosevelt, ale lui Charles Eliot, președintele Universității Harvard. Aceste telegrame au provocat o senzație deosebită, dovedind președintelui Wilson că erau convinși de dreptatea cauzei noastre și că o confirmă.

Senatorul Hitchcock a expus situația cercurilor parlamentare prin cuvântarea de introducere: „În afară de victoria deplină în scopul de a sili Germania de a renunța la visul ei de a domina lumea întreagă, avem și a doua obligație, nu mai mică decât cea primă: cu toate puterile noastre avem de susținut aspirațiile pentru eliberarea cehoslovacilor, românilor, polonezilor, iugoslavilor, adică a popoarelor acestea care printr-un mod supra-omenesc își dau silința să câștigăm acest război".

D. de Lanoux, a denumit acest meeting „capitolul marii revoluții a popoarelor austro-ungare".

Din partea mea am considerat ca obligație de a declara atunci când batalioane românești dispăruseră deja din câmpul de luptă [în urma păcii de la București] și s-au conservat numai prin voluntari ardeleni în Italia, Franța, Siberia: „Puterile Centrale se înșeală crezând că au redus România la tăcere, prin superioritatea lor militară și că au asuprit mii de români în Ardeal, forțându-i să pășească în rândurile dușmanilor lor. Regimentele voluntarilor ardeleni, pe care le-am pomenit mai sus, sunt o dovadă convingătoare că poporul român, cât și popoarele cehoslovac, polonez, iugoslav continuă războiul până la sfârșit, umăr la umăr cu marii lor aliați".

Hinko Hinkovici a subliniat: „Dacă vrem să avem o pace durabilă, trebuie să împiedicăm ca Germania, în viitor, să mobilizeze Austro-Ungaria și, în ciuda victoriei pe care am obținut-o până acum, pe care o vom mai dobândi, am pierde războiul acesta dacă Austro-Ungaria ar trăi mai departe".

Paderewski, cu glasul înfocat, analiza oferta de pace trimisă de Puterile Centrale Aliaților: „Dușmanul caută pace și, în același timp, pregătește al doilea război. În fond, care sunt propozițiile sale? Cere mână liberă în Rusia, Polonia, Balcani și pe Marea Adriatică, cere mână liberă în toată lumea și, dacă nu i se dă satisfacție deplină, atunci [cere] *status quo*, adică aprobarea situației nedrepte antebelice.

Faptul că Statele Unite și marii aliați au confirmat națiunea cehoslovacă dovedește că ei nu vor ratificarea, ci rectificarea hărții Europei. Nu vreau să admitem furturile teritoriale și jefuirea popoarelor. Bunurile furate sunt de dat înapoi proprietarilor legali. Ca să fie menținută pacea în Europa, trebuie să fie clădit un zid de la Memel și Gdynia, până la Constanța și Rjeka".

Apelul patetic cu care Paderewski a susținut popoarele noastre la colaborarea intimă politică, economică și militară a fost primit cu mare ovațiune nu numai din partea partizanilor noștri, ci și a americanilor și mai ales a oamenilor politici prezenți.

Profesorul Masaryk a declarat într-un mod foarte energic: „Scopul fundamental al acestui război este împărțirea Austro-Ungariei. Problema cehoslovacă, română, poloneză și iugoslavă nu va fi rezolvată dacă Austro-Ungaria va exista mai departe.

Burian[1] plânge și face apel la umanitate. Dar unde a fost acest Burian când mai mult de 60 000 de slovaci și români au fost măcelăriți? De ce a susținut rușinosul război submarin? Și acum el și complicii săi pretind umanitate și libertate. O să vă spună acum că vor evacua Belgia, Franța de Nord și că vor acorda un fel de autonomie Alsaciei și Lorenei.

Aliații noștri nu trebuie să se lase induși în eroare de ofertele germane și austro-ungare. Avem încă mult de lucru, până când inamicul va fi bătut și până la victoria definitivă. Ținem perfect seama de toate aceste lucruri. Pentru aceasta trebuie să fim uniți și pregătiți de a sacrifica orice, chiar viața noastră. Trebuie să ținem seama și de faptul că după victorie ne așteaptă marile însărcinări de reorganizarea Europei răsăritene și asigurarea viitorului popoarelor dezrobite. Suntem hotărâți să realizăm acest lucru și-l vom realiza!".

A fost apoi primită cu mare animație o rezoluție prin care se cerea repartiția Austro-Ungariei, eliberarea popoarelor ei asuprite, crearea unei Polonii independente cu ieșire la Marea Baltică printr-un coridor cu portul Danzig.

Rezoluția a fost semnată de cei patru reprezentanți ai națiunilor asuprite și de Giuseppe Bevione, care trebuia să fie prezentată președintelui Wilson.

În acest scop am cerut o audiență la Casa Albă, prin intermediul domnului Creel, președintele „Comitee on Public Information".

În ziua de 18 septembrie am primit următorul răspuns: „Președintele vă va primi vi-

---

[1] Istvan Burian, conte von Rajecz (1851-1922), diplomat și om politic; a semnat, din partea Austro-Ungariei, tratatul de pace de la București, din 24 aprilie/7 mai 1918. Ca ministru de externe austro-ungar, a propus în Consiliul de Coroană de la Viena, prezidat de împăratul Carol (11/24-14/27 septembrie 1918), măsuri de represiune împotriva popoarelor subjugate din imperiu, pentru a le împiedica să-și hotărască singure soarta.

neri 20 septembrie la ora 4.30 d.a.".

În cercurile noastre răspunsul acesta a provocat cea mai mare impresie: președintele Wilson știe deci despre ce este vorba, cunoaște conținutul rezoluției despre care a fost informat, mai ales prin d. Creel și dacă ne primește în audiență comună înseamnă că ne aprobă.

La 20 septembrie, la ora 4 (16) ne-am întrunit în biroul d-lui prof. Masaryk [din] 16-th Street. Erau prezenți, în afară de profesorul Masaryk, d-nii Paderewski, Hinkovici, Bevione și autorul acestor rânduri. Câteva minute mai târziu sosi și George Creel, care trebuia să ne însoțească și să ne prezinte președintelui.

Am fost conduși în salonul galben al Casei Albe. La orele 4.30 președintele a intrat în salon. Creen ne-a prezentat pe rând d-lui Wilson, care ne-a strâns mâinile și au început dezbaterile.

Atunci prof. Masaryk a ținut să exprime că nu suntem numai reprezentanții compatrioților noștri, trăind în Statele Unite, dar și reprezentanți ai milioane de slavi și latini, care fiind sub dominația Austro-Ungariei și Germaniei nu sunt în stare să-și exprime prin nici un mod voința lor și hotărârea de a se elibera de sub jug străin. După aceea, pe scurt, i-a expus punctul de vedere al cehoslovacilor și legiunilor de voluntari în ce privește terminarea războiului.

După Masaryk au vorbit Paderewski, Hinkovici și, în fine, eu însumi și am expus președintelui situația popoarelor noastre și eforturile pe cari le fac. I-am cerut o exprimare mai categorică decât o simplă declarație, pe care o făcuse în privința noastră guvernul american în interesul eliberării noastre complete și definitive, pe care o considerăm ca o condiție, fundamentală și indispensabilă pentru pacea Europei centrale și răsăritene și a Europei în general.

Președintele ne-a ascultat cu cea mai mare atențiune, dând din cap ca semn de afirmare.

În sfârșit, ne-a răspuns la fiecare punct al nostru, confirmând că guvernul și poporul american cunosc aspirațiile noastre și că este de acord cu noi în ceea ce privește situația internă a Austro-Ungariei și în ceea ce privește acțiunea noastră de eliberare și de modul prin care s-ar ajunge la o pace durabilă.

Austro-Ungaria, zicea președintele, este o construcție care nu mai poate fi menținută, pentru că la baza ei este subminată de nedreptate, asuprire și goană neumană în care au căzut victime straturile nemaghiare și negermane, care totuși fac două treimi din populația ei.

Împărțirea acestui imperiu a devenit o necesitate istorică și președintele nu se îndoia de acest fapt, că printr-o înțelegere între popoare se poate ajunge în Europa centrală și răsăriteană la o pace și prosperitate de care se simte atât de mare nevoie.

A repetat, de asemenea, că guvernul american este de acord cu noi și că putem fi siguri de ajutorul lui deplin.

Ne-am despărțit de președintele Wilson în termenii cei mai cordiali.

Profesorul Masaryk m-a invitat în mașina sa pentru că probabil avea să-mi spună ceva important. Mașina ieși din Parcul președintelui, a trecut prin Parcul Lafayette și a ajuns la 16-th Street. Profesorul însă tăcea, era palid și părea absent.

Eu eram la fel în aceeași situație. Audiența ne-a impresionat adânc. Președintele Wilson s-a exprimat pentru prima oară pentru împărțirea imperiului, care de mai multe secole era o închisoare a popoarelor.

Când ne-am apropiat de biroul său, profesorul s-a întors spre mine și dându-mi mâna a spus cu o voce obosită, dar foarte emoționantă: „Este bine făcut lucrul acesta, nici că se putea să fie mai bine, dar acum trebuie să continuăm această operă cu mai mare energie decât până acum, ba va trebui continuată și după război".

Ochii profesorului străluceau de o lumină ciudată. În sfârșit, am sosit. M-am despărțit de profesor, iar eu în singurătate îmi repetam mereu cuvintele spuse de el. ■

UN GÂND PE LUNĂ

„Nici geografia, nici politica, nici economia nu pot defini Europa, ci singură cultura poate face acest lucru".

Thomas KLESTIL, președintele Republicii Austria

CLUJ, NOIEMBRIE 1944 - MARTIE 1945.

UNIUNEA DEMOCRATĂ ROMÂNĂ

FACE OPOZIŢIE COMUNIŞTILOR

IOAN LĂCUSTĂ

• Să fim precauţi! • Suveranitatea o execută mareşalul Malinovski • Jurăminte în numele lui Horthy • În delegaţie la primul-ministru, N. Rădescu • Comandamentul sovietic face cenzura • Timpurile se schimbă!

Am prezentat în nr. 2/1995 al revistei noastre un memoriu inedit, **din 12 februarie 1945, privind situaţia din Transilvania de Nord în ajunul reinstalării administraţiei româneşti în această parte de ţară.**

După cum se ştie, la 11 noiembrie 1944 — deci la aproape trei săptămâni după ce armata română dezrobise ultimul colţ de ţară, de la 25 octombrie luptând pe teritoriul Ungariei — judeţele din partea de nord a Transilvaniei au trecut sub administraţia militară sovietică. Astfel, la sfârşitul lui 1944 şi începutul lui 1945, locuitorii celor 11 judeţe din această parte de ţară s-au aflat într-o situaţie incertă: deşi eliberaţi de sub ocupaţia horthystă, erau supuşi ordinelor sovieticilor, care îşi exercitau autoritatea prin intermediul reprezentanţilor P.C.R. şi aliaţilor acestuia, grupaţi în cadrul Frontului Naţional Democrat (F.N.D.).

Populaţia românească, majoritară, aşa cum se menţiona şi în amintitul document, era însă potrivnică comunismului. Astfel că a apărut necesitatea creării unui organism care să-i reprezinte interesele în raporturile cu F.N.D. Aşa s-a constituit, la 17 noiembrie 1944, Uniunea Democrată Română (U.D.R.), care grupa în rândurile sale reprezentanţi ai celor mai felurite categorii sociale: contabili, preoţi, comercianţi, funcţionari, agricultori, profesori, medici, ziarişti, croitori, pantofari, studenţi, ingineri, avocaţi, învăţători, tipografi ş.a.

Printre formaţiunile politice reprezentate în U.D.R. se aflau P.N.Ţ., P.N.L., P.S.D. Scopurile acţiunii noului organism le constituiau apărarea şi respectarea libertăţilor democratice, combaterea tendinţelor de organizare a Ardealului de Nord ca unitate administrativă autonomă, ajutorarea populaţiei cu alimente, medicamente, alte bunuri materiale, redresarea vieţii social-economice etc.

În fondul Emil Haţieganu de la Arhivele Statului din Bucureşti se păstrează (în copii) procesele verbale ale şedinţelor conducerii U.D.R. Inedite **până acum, aceste documente ne ajută să urmărim activitatea Uniunii în cele câteva luni ale existenţei ei, într-o perioadă de răspântie nu numai pentru locuitorii Transilvaniei de Nord, ci pentru întreaga societate românească.**

Să le parcurgem, aşadar, cu precizarea că am păstrat particularităţile documentelor, iar notele explicative ne aparţin.

Deci, la 17 noiembrie 1944, orele 11.00, în localul Băncii „Albina" din Cluj, are loc o întrunire a reprezentanţilor românilor din Cluj, care nu făceau parte din F.N.D. Scopul reuniunii este precizat de părintele consilier Vasile Sava, preşedintele ad-hoc al adunării: „Dorinţa de a da românilor din Ardealul eliberat, al căror număr este covârşitor pe aceste meleaguri faţă de celelalte naţionalităţi conlocuitoare, un organism politic corespunzător numărului pe care îl reprezintă şi rolului care li se cuvine în administrarea acestei provincii".

Această nouă organizaţie va fi „condusă de spiritul democratic al vremurilor de azi, în semnul libertăţilor cetăţeneşti, atât de dragi nouă românilor şi a înţelegerii nevoilor şi drepturilor tuturor naţionalităţilor conlocuitoare pe pământul nostru strămoşesc, din care să nu poată face parte decât cetăţeni cu convingeri democrate".

Se hotărăşte ca organizaţia să se numească Uniunea Democrată Română din Ardealul eliberat.

Ca preşedinţi de onoare ai Uniunii sunt aleşi prof. univ. Emil Haţieganu şi episcopii Nicolae Colan (ortodox) şi Iuliu Hossu (unit). Din Comitetul executiv de conducere fac parte reprezentanţi „ai tuturor instituţiilor româneşti şi ai tuturor claselor sociale şi muncitoare", având următoarea componenţă: prof. Aurel Coza, preşedinte; părinte consilier Vasile Sava, reverend canonic Grigore Strâmbu — vicepreşedinţi; Gheorghe V. Giurgiu — secretar general; dr. Gheorghe Ropan, Vasile Erdelei — secretari; Paul Anca — casier; Gheorghe Pop — controlor; Ioan Buzea, Vasile Hossu, Aurel Hetco, Valer Ghircoiaş, Vasile Stan, Romul Blaga, Mureşan Ioan, Giurgea Ioan, Liviu Pop, Victor Bolghiş, Alexandru Lucian — membri; Timotei Vâlcu — delegat pentru a face legătura cu autorităţile ruseşti.

În şedinţa din 19 noiembrie 1944, Comitetul executiv stabileşte unele măsuri organizatorice. Astfel, primirea membrilor în cadrul Uniunii se va face „ţinându-se seamă sever de atitudinea din trecut a fiecărui cetăţean care doreşte". O „comisie de verificare" va „cerceta cu toată seriozitatea" „eventualele observaţiuni cari se vor face de către organizaţiile politice constituite".

Se stabileşte, de asemenea, „organizarea Uniunii în judeţ şi provincie", desemnându-se delegaţi pentru judeţe. Printre altele, „se mai discută încunoştiinţarea directă a organizaţiunilor politice cu sediul în Cluj, aducându-se la cunoştinţă adresa partidului comunist — regiunea Cluj, prin care salută constituirea U.D.R.".

Peste o săptămână, la 26 noiembrie, membrii Comite-

tului executiv primesc *Regulamentul provizoriu al Uniunii*, cu rugămintea ca „după ce-l vor studia să-şi facă observaţiile lor".

În continuare se dezbat probleme privind linia de acţiune a U.D.R.: „Să fim precauţi şi să nu ne angajăm politiceşte, ci numai realizarea problemelor practice să fie ţinta discuţiunilor noastre. Astfel de probleme ar privi administraţia, finanţele, siguranţa, aprovizionarea, salubritatea, învăţământ şi altele de acest gen".

Dr. Alexandru Lucian informează despre „discuţiunile avute cu un reprezentant al partidului comunist [Nicolae] Goldberger, care i-a declarat că din partea partidului comunist se recunoaşte că Ardealul de Nord face parte integrantă din România".

Două zile mai târziu, la 28 noiembrie, Comitetul executiv ascultă o informare făcută de Al. Lucian asupra celor discutate în consfătuirea „din 27 noiembrie convocată de către partidul comunist".

La această consfătuire „s-a discutat un singur lucru, anume aderarea grupărilor şi a organizaţiilor politice la Platforma Frontului Naţional Democrat", dată publicităţii la 26 septembrie 1944. „Discuţiile — precizează Al. Lucian — au fost lipsite de obiectivitate şi tendenţioase". Mai arată că „s-a dat o moţiune sub formă de ultimat ca Uniunea să-şi precizeze atitudinea faţă de aderarea sau neaderarea la Platformă, în mod neîntârziat".

Situaţia este delicată, întrucât unii membri ai U.D.R. fac parte din partide care au aderat la Platforma F.N.D. (de exemplu P.S.D.), alţii din partide care nu au aderat (P.N.Ţ., P.N.L.).

După mai multe discuţii, „toţi sunt de acord pentru a participa la colaborare, însă numai pe teren economic şi practic, lăsând la o parte latura politică", iar „aderarea fiind un act politic, trebuie să ne abţinem de la aceasta".

La 29 noiembrie, membrii Comitetului executiv iau cunoştinţă de răspunsul primit din partea comuniştilor „prin care ne fac cunoscut că vor colabora cu Uniunea, fără să fie nevoie ca Uniunea să adere la Platformă".

Tot în 29 noiembrie, are loc o şedinţă comună a F.N.D. şi U.D.R., ale cărei rezultate sunt comunicate în şedinţa de a doua zi a Comi-

Emil Haţieganu; *în p. 13:* Clujul în anii interbelici

tetului executiv: „Uniunea nu va lucra contopită în F.N.D."; şi „s-a făcut împărţirea în comisiuni pe resorturi". Sunt şapte comisii, iar „această împărţire este iniţiativa partidului comunist şi modificarea în esenţă nu se admite. Aceasta este propunerea partidului comunist şi s-a căutat să fie impusă aşa cum este".

La 1 decembrie, sunt prezentate primele rezultate ale colaborării F.N.D.-U.D.R. în comisiunile întrunite (doar „comisiunea financiară n-a ţinut şedinţă" deoarece „nu s-a prezentat nici un delegat"). Concluzia este că „delegaţii Uniunii s-au prezentat cu competenţă în toate problemele unde trebuiau date soluţii adecvate".

În şedinţa din 6 decembrie se adoptă hotărârea ca din titulatura U.D.R. să se scoată „Ardealul eliberat" şi să se includă „teritoriile eliberate, [acesta] fiind un termen mai general şi care cuprinde, de fapt, mai mult decât înţelesul istoric al teritoriului Ardealului".

Sunt prezentate „concluziunile Comisiei juridice" a F.N.D. „Izvorul de drept în teritoriile eliberate rezidă în Tratatul de armistiţiu semnat de cele trei puteri aliate şi România. Suveranitatea o exercită pe acest teritoriu mareşalul Malinovski, pe baza delegaţiei Comisiei de armistiţiu de la Bucureşti".

De asemenea, dr. Liviu Pop „face cunoscut că în urma informaţiunei d-lui Pogăceanu, membru al partidului comunist, deţine ştirea că rectorul Universităţii, dr. Miskolcy, a luat jurământul de la funcţionari pe numele regentului Horthy". Membrii Comitetului îşi exprimă „o adâncă revoltă" „faţă de acest caz de şovinism", hotărându-se a se redacta „o scrisoare de sesizare a Comisiei prezidenţiale"[1].

La 8 decembrie, doi membri ai Comitetului executiv sunt delegaţi ca, împreună cu reprezentanţi ai F.N.D., să plece la Bucureşti „pentru a solicita ajutorul guvernului român". Pentru cheltuieli „se ridica o sumă de 50 000 lei de la Banca «Albina»".

În acest timp este lansată de către unele grupări din cadrul F.N.D. ideea creării unor organisme de autoadministrare a Ardealului de Nord, vizând, de fapt, autonomia

[1] La 15 decembrie U.D.R. îşi face cunoscut „cel mai energic protest împotriva atitudinii provocatoare a d-lui Miskolcy Dezideriu", „atunci când acest teritoriu eliberat cu jertfele de sânge ale eroicelor armate sovietice şi române aparţine de drept statului român şi atunci când aceste armate cot la cot sângerează şi azi în lupte în contra tiraniei cotropitoare hitleristo-horthyste".

acestuia față de statul român. Astfel, în întrunirea din 14 decembrie, conducerea U.D.R. ia în discuție propunerea F.N.D. de creare a unui Comitet Central Consultativ ce ar fi urmat să se ocupe cu administrarea părții de nord a Transilvaniei. Această propunere este respinsă, ca fiind emanația „unor interese străine și ascunse [ce] vreau să se camufleze în organizații ce tind a se crea pentru a se ajunge la o organizare autonomă provincială". Este semnalat faptul că „delegații diferitelor organizații politice [din F.N.D.] vin cu păreri personale, fără a se discuta în prealabil în comisiuni. Un astfel de caz este al Madoszului". Delegații F.N.D., se subliniază în acest context, „dau dovadă de o atitudine mereu separationistă și șovină".[1]

Este propusă, de asemenea, o declarație „ce va cuprinde afirmarea expresă a suveranității statului român asupra Ardealului de Nord și refuzul categoric de a participa la vreo organizație care ar tinde la o autonomie provincială, contrară integrității și unității statului român".

În ședința din 21 decembrie 1944, sunt prezentate rezultatele vizitei la București a delegației comune F.N.D. și U.D.R. Însoțiți de dr. Ionel Pop, comisarul Ardealului de Nord, membrii delegației, s-au prezentat la primul ministru, generalul N. Rădescu, care „a arătat toată solicitudinea și s-a promis tot ajutorul posibil", însă „toate depind de concesiunile la cari vor fi dispuse autoritățile din Comandamentul militar sovietic".

În ceea ce privește colaborarea cu F.N.D., se subliniază faptul că acesta „în toate ocaziunile s-a prezentat prin surpriză mereu cu chestiuni noi și delicate, punându-ne în fața unor fapte împlinite și în mod dictatorial".

Problema legăturilor cu F.N.D. este abordată și în ședința din 24 decembrie, când se exprimă dorința de colaborare, dar „în condițiuni de egalitate, dacă suntem consultați în toate problemele de rezolvat, atât la numiri, cât și la organizarea vieții administrative și economice, altfel nu vedem în colaborare decât acte impuse și fapte împlinite, în fața cărora ne aflăm".

În ultima ședință din 1944 a U.D.R., la 30 decembrie, sunt discutate chestiuni privind presa locală. Este amintită „atitudinea provocatoare" a ziarului maghiar *Világossag*, „care folosește orice ocazie și prin aluzii mai ușoare sau mai tari aduce mereu insulte românilor". Pe de altă parte, ziarul *Tribuna Ardealului* „trece neobservate aceste atacuri, nu folosește prilejul de a le răspunde și, în general, nu ia o atitudine mai agresivă în contra șoviniștilor unguri cari nu voiesc a se adapta noii situații create".

Se precizează însă că „nu din cauza redacției *[Tribunei]* se păstrează o rezervă voită, ci s-a impus din partea Comandamentului sovietic, care face și cenzura, să nu se scrie nimic de raporturile dintre români și unguri, ci numai de împăcare". Sunt amintite, de asemenea, „dificultățile ce le-a avut ziarul și desele amenințări chiar cu suspendarea, pentru articolele care au apărut la început". Dificultăți sunt „și în traducerea articolelor și la cenzură. Se mai încearcă să se strecoare câte un articol, dar imediat sunt amenințați cu suprimarea și se tace, fără a se accepta nici o explicație".

Ședințele din primele săptămâni ale lui 1945 se desfășoară într-o atmosferă din ce în ce mai tensionată, provocată de presiunea tot mai puternică exercitată de F.N.D., respectiv de reprezentanții P.C.R., asupra desfășurării vieții politice. Sunt săptămânile premergătoare instaurării la București a guvernului dr. Petru Groza.

La Cluj, cenzura suprimă gazeta *Tribuna Ardealului*. În sânul U.D.R. au loc aprinse dezbateri privind linia politică de urmat. Se pare că predomină cei care propun ca soluție pasivitatea. Drept pentru care, la 12 februarie 1945, unul dintre întemeietorii U.D.R., avocatul dr. Iulian Chitta, își prezintă demisia din rândurile acesteia. „Motivul retragerii mele — arată el — este de ordin politic. Nu pot împărtăși punctul de vedere al actualei conduceri, care a preconizat pasivitatea, lipsind din viața publică românească, creând divergențe între români. Datoria noastră a tuturor era și este ca să păsim pe teren politic, să ne organizăm și să ne recucerim locurile pierdute în anul 1940. Ori așteptând dăm dovadă că ne place starea de amorțire în care ne-a adus politica fascistă în Ungaria și nu avem nici o revendicare.

Prezentul cere ca să ieșim pe teren în mijlocul alor noștri și să nu speculăm cu nume istorice și nădejdi absurde, ca să nu ne fie deșteptarea prea dureroasă. Timpurile se schimbă".

Timpurile se schimbau, într-adevăr, iar fruntașii U.D.R. se vedeau în imposibilitate de acțiune. La 13 februarie, un alt fruntaș U.D.R., dr. Al. Lucian, declara că „azi nu mai are nici un rost să polemizăm cu F.N.D., doar numai când vom avea prilejul, mai târziu, și vom fi în situația de a putea discuta, de la egal, azi F.N.D.-ul lucrând cu teroarea".

După instaurarea guvernului dr. Petru Groza la 6 martie 1945 și reinstalarea administrației românești în Ardealul de Nord, la 9 martie 1945,

---

[1] Tot la 15 decembrie 1944, U.D.R. a mai dat o declarație în care se arăta: „1. Față de situația de drept, creată pentru teritoriile Transilvaniei eliberate de Convenționea de armistițiu de la 12 septembrie 1944, nu este admisibilă nici o formațiune administrativă care ar crea o autonomie pentru acele teritorii. Ele au revenit de drept în suveranitatea statului român, fiind numai temporar în administrarea militară a armatei sovietice eliberatoare".

activitatea U.D.R., practic, a încetat.

Un ultim proces-verbal, din 15 martie 1945, consfinţeşte dizolvarea U.D.R. După ce preşedintele Uniunii, prof. A. Coza, arată că „menirea noastră s-a terminat, conform actului nostru de constituire, deoarece în urma evenimentelor petrecute administraţia românească este introdusă", se discută problema „dizolvării sau menţinerii". Marea majoritate a Comitetului executiv al U.D.R. „se alătură tezei puse de a se dizolva Uniunea, deoarece în urma teroarei ce s-a introdus ar fi imposibil de a activa mai departe, fără a ne expune la internarea tuturor celor care ar mai face parte din această organizaţie. Informaţiunile ce le deţinem şi faptul că preşedintele şi unii dintre membrii noştri au fost arestaţi fără nici o justificare este cea mai bună dovadă că nu putem activa, cu atât mai vârtos că am avut o poziţie fermă faţă de toate tentativele de a ne încadra în F.N.D.".

Astfel şi-a încetat activitatea U.D.R.-ul, sub presiunea evenimentelor a căror desfăşurare era dictată de acaparrarea puterii de către comunişti — sub controlul sovieticilor — şi de îndepărtarea din viaţa politică a ţării a partidelor istorice, cu tradiţie democratică. ■

DOVEZI
DE PREŢUIRE LA CĂLUGĂRENI

Primăria comunei Călugăreni, jud. Giurgiu, Consiliul local, şi Fundaţia Cultural-Ştiinţifică „Mihai Viteazul - Călugăreni" au acordat cu ocazia festivităţilor aniversative ale celor patru secole domnilor Cristian Popişteanu şi Marian Ştefan, diplomele de cetăţeni de onoare ai localităţii istorice Călugăreni, membri de onoare ai Fundaţiei Cultural-Ştiinţifice „Mihai Viteazul-Călugăreni" şi medalia jubiliară Mihai Viteazul (în imaginile alăturate).

Aceste onorante distincţii pentru *Magazin istoric* au fost acordate, se consemnează în diploma semnată de dl. prof. dr. în istorie Marin Cristian, primarul comunei Călugăreni, şi de dl. Emilian Nicolae, preşedintele fondator al Societăţii Cultural-Ştiinţifice „Mihai Viteazul - Călugăreni", „pentru deosebita contribuţie la cinstirea memoriei Domnitorului Mihai Viteazul şi a oştenilor săi, care au luptat eroic la Călugăreni, şi pentru strădania de a menţine vie iubirea de neam a românilor".

IMPORTANT

Începând cu nr. 1, ianuarie 1996, preţul revistei — urmare a noilor costuri generale de producţie — va fi de 950 lei **exemplarul la vânzare liberă.**

Abonaţii beneficiază în continuare de o mare reducere, un exemplar la abonament fiind de 750 lei.

ABONÂNDU-VĂ — ECONOMISIŢI ŞI VĂ ASIGURAŢI REGULAT PRIMIREA REVISTEI.

Despre destin şi istorie, cu Ionel Mocsony Stârcea, baron de Foen

TUDOR CARANFIL

În vara lui 1990, în mica localitate balneară elveţiană Yverdon, l-am întâlnit pe regretatul Ionel Mocsony Stârcea, baron de Foen, unul dintre intimii cunoscători ai vieţii de la Palatul Regal din Bucureşti din anii 1942-1944. În ciuda celor 81 ani ai săi, dintre care 15 petrecuţi în temniţe comuniste româneşti, memoria sa părea nealterată, păstrând vii întâmplări şi personaje de pe scena istoriei anilor '40.

Am realizat atunci acest interviu, a cărui primă parte a apărut în Magazin istoric, **nr. 11/1995.**

Să-l urmărim deci pe Ionel Mocsony Stârcea, baron de Foen, în continuarea confesiunilor sale.

Mareşalul Palatului avea dosar de... comunist!

— Să revenim la Pătrăşcanu. Aşa l-aţi cunoscut. Ca om, vă interesa?

— *Desigur! Chiar dacă era un comunist convins, era un idealist şi un om foarte inteligent.*

— N-a încercat să vă convertească şi pe dvs.?

— *Nici o clipă! Ştia că sunt un om foarte deschis şi că, la urma urmelor, eu însumi avusesem un voluminos dosar de comunist, făcut de Siguranţă şi depus la Palat, pe vremea lui Carol II.*

— Dumneavoastră, comunist! Cum aşa?

— *Totul mi se trage de pe vremea când studiasem la College de Geneve. Tata mă băgase în gazdă la şeful bisericii calviniste din Elveţia. Era şi preşedinte al „Crucii albastre", o ligă antialcoolică, numai că l-am descoperit bând pe ascuns. Încurcat, s-a justificat că un medic i-ar fi prescris tratamentul cu Porto împotriva anemiei! Dar eu, care oricum doream să locuiesc singur, am folosit incidentul ca pretext pentru a mă muta. Cum cineva trebuia, totuşi, să-mi semneze carnetul de elev ca tutore, tata mi l-a găsit pe profesorul universitar Jukovski, de origine rusă, dar naturalizat elveţian, al cărui părinte fusese, înainte de război, un lider al menşevicilor. Jukovski nu era pro-comunist, dar fiica sa a fost soţia şefului partidului comunist din Germania.*

— Şi prezenţa dvs. în pensiunea lui Jukovski a putut fi asimilată unei opţiuni politice?

— *Fiindcă eram în relaţii foarte bune cu el, s-a spus: „Ăsta-i comunist!"*

— Şi toate astea au ajuns, până la urmă, la Siguranţă...

— *Povestea e mai lungă. Regina Maria avea un prieten, pe Steven Gaselay, om influent în Anglia. Când am sosit acolo, ar fi trebuit să urmez cursurile la Oxford. Pot spune că eram înscris din naştere acolo, fiindcă instituţia aceasta era fundată de familia propriei mele mame. Pe atunci, însă, Oxford avea o reputaţie conservatoare, aş zice chiar reacţionară şi toţi prietenii mei se înscriseseră la Cambridge. Gaselay a reuşit să mă plaseze şi pe mine tot acolo, punându-mă sub tutela unui domn care ştia perfect românește fiindcă lucrase timp de 18 ani ca arheolog în România. Abia mai târziu am descoperit că fusese şi unul dintre secretarii din clandestinitate ai partidului comunist![1] Iată de unde-mi venise reputaţia de comunist![1]*

— Şi aţi putut ajunge ulterior, la dosarul acela?

— *Da! L-am distrus, împreună cu regele Mihai...*

— Spectaculos episod! Numai că ne-am aventurat cam mult, în trecut. Hai să ne întoarcem, de unde am plecat, în 1944, pe când, fără a mai fi suspectat de „comunism", eraţi mareşal al Palatului.

— *Prea multă vreme n-am fost! În acelaşi an, pe 4 noiembrie, am demisionat, nefiind de acord cu numirea generalului Sănătescu ca prim-ministru. De ce nu eram de acord? Sănătescu era foarte bolnav, avea o suferinţă la rinichi, înţelegeţi? Urina sânge! Şi într-un asemenea moment de tensiune politică şi socială, regele să-l numească premier... Punctul meu de vedere era să se formeze un guvern apolitic de tehnicieni şi specialişti.*

— Un guvern de tehnocraţi... Fără Sănătescu şi fără Gheorghiu-Dej[2]. Dar, fiindcă

---

[1] Astăzi se cunoaşte lista completa a secretarilor partidului comunist, dar nici unul dintre ei nu a avut tangenţă cu arheologia, ceea ce ne face să credem că I. Mocsony Stârcea se referă la un alt fruntaş comunist — *n.r.*

[2] Gheorghe Gheorghiu-Dej, aflat în lagărul de la Târgu Jiu în anii răz-

tot veni vorba, pe Gheorghiu-Dej l-aţi cunoscut?

— *Cum să nu! Ne-am întâlnit chiar în mai multe rânduri. Iniţial a fost imediat după 23 august. Gheorghiu-Dej a fost adus la Palat de Lucreţiu Pătrăşcanu ca să-l prezinte regelui. Mi-l amintesc ca azi. Era în cămaşă, fără cravată. Şi i-am spus:* „Regret, dar fără cravată nu veţi intra la suveran. Avem o etichetă aici, păstrăm câteva obiceiuri..." *Ei, şi ca să rezolv conflictul, mi-am scos propria cravată de la gât să i-o pun lui. Cravata aceea o păstrez încă, e printre puţinele lucruri aduse din ţară... Ulterior m-am întâlnit cu Dej pe când eram în închisoare!*

— Asta a fost mai târziu. Acum ne aflăm în momentul în care v-aţi prezentat demisia din postul de mareşal al Palatului.

„Sicriele zburătoare"

— *Când am plecat de la Palat, americanii, Billy Hamilton şi maiorul Hall de la C.I.A., mi-au spus:* „În cel mult un an vom fi în război cu ruşii!" *Toţi erau pregătiţi pentru asta, fiindcă sovieticii nu respectau angajamentele de la Yalta şi Potsdam.* „Noi vom fi siliţi să ajungem în război cu ei. Dar voi ce faceţi? *mă întrebau.* Voi care aţi fost în stare să pregătiţi o asemenea lovitură dată nemţilor, de ce nu faceţi şi ceva împotriva rusilor? Maniu vorbeşte, Brătianu vorbeşte, dar cine acţionează? România a rămas singura ţară lipsită de o rezistenţă armată populară antisovietică..."

Mi-am pus, atunci, la dispoziţie averea, pentru alimentarea acestei rezistenţe. Aveam, după rege, cea mai mare avere din ţară, fără să fie meritul meu. O moştenisem de la Mocsony. Nici măcar n-o administrasem. Îngrijeau de asta 12 inşi: unii industria, alţii minele. Le-am pus totul la dispoziţie ţărăniştilor, liberalilor, celor dispuşi să organizeze rezistenţa. Apoi, i-am mai ajutat pe mulţi să plece!

— Cum?

— *Ştiţi, desigur, că regele era un pasionat al aviaţiei. M-a luat cu el, odată, când americanii i-au arătat bombardierele lor. Şi, pe când vizitam aparatele, am descoperit în coada acestora un loc gol, numai bun să ascunzi acolo nişte lăzi din lemn — să nu le zic sicrie! — în care ar fi putut fi scoşi, clandestin, cei care trebuiau să plece. La fabrica mea de cherestea, nu mi-a fost complicat să le fac. Şi aşa i-am făcut să plece, în burta câte unui bombardier american, pe Vişoianu, Buzeşti, Bujoi, Manicatide şi pe alţii. Numai că, din nenorocire, ajunşi la Viena au fost reperaţi de un tip, un anume Hoestler care lucra pentru C.I.A. Ăsta ne-a dat în vileag. S-a dus glonţ la generalul Schuyler să facă scandal că Agenţia n-a fost consultată când s-a recurs la acţiunea asta. Schuyler s-a adresat, la rândul său, colegilor din Comisia Interaliată, unde, de fapt, ruşii aveau conducerea, şi i-a trimis acasă pe Hamilton şi Hall. Înţelegeţi?*

— Şi dvs. de ce n-aţi plecat într-una dintre lăzile acelea?

— *Din cauza lui Niculescu-Buzeşti. Ştiam că e foarte bolnav. Avea leucemie şi se spunea că americanii aveau un remediu pentru boala asta. L-am lăsat să plece în locul meu, cu atât mai mult cu cât devenise mâna dreaptă a lui Maniu...*

— Şi aţi rămas, şi aţi fost arestat. V-aţi aşteptat la asta, când au venit să vă ridice?

— *Mă aşteptasem chiar cu mult timp înainte fiindcă, după Tămădău, fuseseră ridicaţi şi Maniu, şi Mihalache, şi Carandino şi Penescu. Trăiam, oarecum ascuns, la castelul meu de la Bulci. De ţărani nu mă ascundeam, dar îmi pregătisem câteva cărţi de identitate false.*

— Eraţi, deci, în conspirativitate.

— *Exact!*

— Atunci de ce v-aţi ales drept ascunzătoare tocmai castelul dvs. unde eraţi cel mai uşor de găsit?

— *Păi mereu dispăream din Bulci! Când au pus mâna pe mine spuneau că mă convoacă doar ca martor la procesul lui Maniu, dar eu am înţeles imediat că altceva mă aştepta. Tipul care m-a ridicat era unul Schnelbach, un şvab catolic din Arad care făcuse parte din SS şi singur se lăuda că omorâse sute de oameni în lagăre. Trecuse însă, imediat după '44, la comunişti. Să nu uităm că o droaie de legionari deveniseră, atunci, comunişti. Toţi legionarii care ieşiseră vii din puşcărie şi-au spălat, pe loc, trecutul, dându-se cu comuniştii.*

— Acelaşi fenomen se repetă şi acum, la noi, numai că în sens invers!

— *Fiţi sigur că printre securişti au fost destui legionari! Şi unul dintre ei, şvabul acela, pusese mâna pe mine. Imediat ce au sosit, m-au întrebat ce arme posedam. Aveam un pistol chiar sub pernă. Când l-am scos de acolo, au crezut că o să trag în ei. Le-am spus: „Nu vă temeţi!" şi l-am aruncat cât colo. Mai aveam, însă, în castel, 17 carabine, trei-patru pistoale, o colecţie engleză de arme de mare valoare... S-ar fi putut organiza o apărare! Şi mai veniseră şi ţăranii din sat cu arme sub sumane, gata să-i dezarmeze. I-am oprit spunându-le că sunt chemat ca martor. Altfel ar fi ieşit vărsare de sânge şi nu vroiam... Am putut să iau cu mine doar hainele pe care le doream.*

— Aţi crezut că va fi o arestare de scurtă durată sau, de la început, v-aţi dat seama că intraţi într-o lungă detenţie?

— *Pătrăşcanu mă sfătuise că, dacă sunt arestat, să nu opun rezistenţă, fiindcă avea să mă scoată el, ca ministru al justiţiei. Numai că eu nu ştiam că şi el era sub supraveghere. Nu-l arestaseră ime-*

---

boiului, nu a fost angajat în nici una din acţiunile pregătitoare ale loviturii de stat de la 23 august 1944. Documentele de arhivă, ca şi memorialistica celor implicaţi în evenimente, nu menţionează o ipoteză de guvern incluzându-l şi pe Gheorghiu-Dej — *n.r.*

diat, doar ca să afle mai multe...

— Dar regele? Regele n-a făcut nimic? Ori arestarea se petrecuse în timpul vizitei sale în Anglia?

— *Am fost ridicat la 6 septembrie 1947. Regele a plecat în Anglia o zi mai târziu. A intervenit prin Ioaniţiu şi Pătrăşcanu, spunând că e scandalos să fiu închis. Mai mult, însă, n-a putut face, pentru că eu demisionasem din funcţia de mareşal al Palatului.*

— Şi unde aţi fost dus?

— *Întâi la Timişoara, unde am petrecut noaptea, la poliţie, cu un comisar foarte simpatic, un tip care făcuse războiul din Spania alături de tatăl lui Petre Roman... L-am invitat la masă şi am băut şampanie.*

— Un promiţător început de detenţie... Cât a durat?

— *Am fost arestat sâmbătă 6 septembrie 1947 şi am ieşit duminică 28 noiembrie 1962!*

Din precizia celor două date îţi dai seama ce a însemnat ocna pentru acest aristocrat obişnuit cu fastul curţii şi răsfăţul saloanelor lumii bune, care la 38 de ani avea să fie îngropat de viu pentru a ieşi, din nou, la lumină, abia la 53 de ani.

„Ca la Wagon-Lits!"

— *Ani de zile am stat apoi în întuneric şi am fost anchetat...*

— Anchetat de cine?

— *Întâi de români, apoi de ruşi.*

— Adică era o comisie de anchetă comună?

— *Nu! Întâi m-au anchetat românii pe problemele noastre, apoi ruşii, pe problemele lor. Ruşii m-au întrebat doar despre problemele bucovinene. Erau convinşi că sunt agent englez, fiindcă mama era englezoaică şi pentru că la Liga Naţiunilor fusesem agentul lui Walters despre care nu ştiam, atunci, că era directorul Serviciului Secret pentru Europa. Pe lângă toate astea, mai studiasem şi la Cambridge, deci „sigur" eram spion englez!*

— Dar în procesul P.N.Ţ. aţi avut o condamnare de doi ani. Atât! Din 1949 ar fi trebuit să fiţi eliberat.

— *Aşa ar fi trebuit, conform condamnării, dar am rămas închis mai bine de cincisprezece ani, din care opt, izolat, sub anchetă! În fiecare lună eram chemat să semnez că am luat cunoştinţă de prelungirea „reţinerii" mele. Ani de zile îngropat într-un subsol submarin... De ce „submarin"? Fiindcă, la Interne amenajaseră un al doilea subsol şi când dădeau drumul apelor canalizate... Şi treceam din anchetă în anchetă cu o lampă albastră în faţa ochilor, ca la Wagon-Lits.*

Un an întreg m-au anchetat ruşii. Au fost singurii care m-au maltratat din cauza lor sufăr şi acum. Mi-e coloana vertebrală deranjată, de aceea aici, în Elveţia, am dreptul să conduc automobilul fără centură de siguranţă. Asta mulţumită unui ucrainean din Bucovina care mă lovea în spinare ca să mă facă să declar că locul meu de naştere a fost, la origine, rusesc. I-am răspuns că asta ar fi o minciună, pentru care m-ar certa şi istoricii ruşi! Bucovina a fost mereu românească, deşi turcii au vândut-o austriecilor. Până la urmă a trebuit să semnez, totuşi, declaraţia pe care mi-o cerea, altfel m-ar fi ucis în bătăi. Mai era un anchetator sovietic, un colonel foarte simpatic, care-mi dădea să fumez ţigări americane, dar ucraineanul...

— Aţi stat, în anii aceştia, numai la interne?

— *Ba am fost în 13 puşcării diferite.*

Sfidarea izolării pe claviatura memoriei

— Şi cum v-aţi menţinut moralul, în aceşti 15 ani de captivitate, cum de n-aţi fost înfrânt de descurajare?

Baronul mă priveşte cu ochi strălucitori:

— *V-aş putea răspunde cântând!*

Şi începe să fredoneze cu voce scăzută, de om care n-ar vrea să-şi alarmeze temnicerul, o litanie bizară, mai curând recitativ decât melodie.

— Ale cui sunt versurile? — întreb, fiindcă am intuit imediat „ghiara" unui poet autentic.

— *Ale lui Radu Gyr. Am împărţit aceeaşi celulă, cu el şi cu Nichifor Crainic. Odată am iniţiat un concurs de versuri pe temă dată: „rugăciunea prizonierului". Şi premiul i l-am dat lui Gyr...*

— Şi vă treceaţi vremea şi momentele de descumpănire cu poezia?

— *Cu poezie, cu muzică, cu referate pe diferite teme... Am compus muzică pentru poezii, am tradus în engleză toate versurile lui Radu Gyr şi Nichifor Crainic...*

— Aveaţi hârtie, creion?

— *Memorie, asta aveam!*

— Aveţi şi-acum... Dar spuneaţi că opt din cei 15 ani aţi fost izolat sub anchetă. Cum vă menţineaţi atunci moralul?

— *Aveam şi o constituţie solidă că făcusem mult sport în viaţă: tenis, ski. În 1940, din 120 de concurenţi la un campionat de ski, am ieşit al 12-lea, înaintea campionului de atunci al României, un ungur din Braşov. Şi chiar izolat, în închisoare, nu cedam, făceam zilnic exerciţii fizice. În plus, când mă copleşea amarul singurătăţii, încercam să-mi cânt tot ceea ce ştiam, clasic sau modern. Îmi repetam, apoi în minte toate poeziile, începând cu cele pe care le învăţasem de copil. Era un fel de gimnastică a memoriei...*

— S-ar spune că poezia şi muzica v-au anihilat izolarea carcerelor.

— *Aşa e! Apăsam, mereu, pe claviatura memoriei. Cântam la un pian ascuns adânc în mine pe care nu mi-l putea confisca nimeni. Numai că, într-o noapte, era în 1961, pe când mă aflam la Aiud, mă văd scos din celulă. Am simţit că se întâmplă ceva deosebit cu mine fiindcă, după mulţi ani, eram tratat în termeni de minimă politeţe.* ■

ÎNTRE DOMENIUL COROANEI

După 30 decembrie 1947 a urmat inventarierea tuturor bunurilor personale ale regelui Mihai I, ale membrilor familiei regale și ale Domeniilor Coroanei[1]. Pe 31 decembrie 1947, Direcția administrației de stat din cadrul Ministerului afacerilor interne a transmis pe teleimprimator tuturor prefecturilor din țară următorul ordin: „În vederea inventarierii bunurilor fostei familii regale, luați măsuri, de acord cu partidul comunist, pentru pregătirea câte unui om destoinic și pe cât posibil specialist, pentru fiecare unitate din cuprinsul acelui județ. Aceștia nu vor fi trimiși la unitățile respective decât numai la ordinul Ministerului afacerilor interne". Pe 2 ianuarie 1948, un alt ordin telegrafic, de data aceasta transmis de Direcția generală a siguranței statului: „Luați măsuri de împiedicare a distrugerii sau înstrăinării bunurilor ce au aparținut lui Mihai. Veți proceda la schimbarea personalului ce se bănuiește de rea credință. Raportezi de execuție mâine, 3 ianuarie 1948, la Buletinul de la ora 7 dimineața". M.A.I. a revenit în ziua de 3 ianuarie cu un alt ordin telegrafic către toate prefecturile: „În scopul inventarierii tuturor bunurilor mobiliare și imobiliare ce au aparținut fostului rege Mihai I și membrilor fostei familii regale, Ministerul industriilor și comerțului a trimis un delegat în acel județ care împreună cu delegații dv. va proceda la o inventariere a întregii averi. Luați toate măsurile necesare și acordați întregul dvs. concurs pentru ca operațiunea de inventariere să se facă în cele mai bune condițiuni".

Documentar istoric (fișe preliminare)

La aceste ordine telegrafice ale Ministerului afacerilor interne și ale Siguranței generale a statului, au urmat răspunsurile, tot telegrafice, ale prefecturilor. Primul răspuns — Prefectura Lugoj (1 ianuarie), Argeș (3 ianuarie), Bacău (5 ianuarie), Galați (6 ianuarie) etc. Răspunsurile erau foarte detaliate, conți-

[1] Studiul acesta a fost realizat exclusiv pe baza documentelor aflate la Arhivele Statului București și prin consultarea altor surse de informații și a unor studii și articole de specialitate, fără a avea pretenția epuizării acestei teme.

Școala din Segarcea (jud. Olt), localitate aflată pe unul din domeniile Coroanei (sus)

Instalația fierăstraielor exploatării forestiere din cătunul Găinești, comuna Mălini (Suceava)

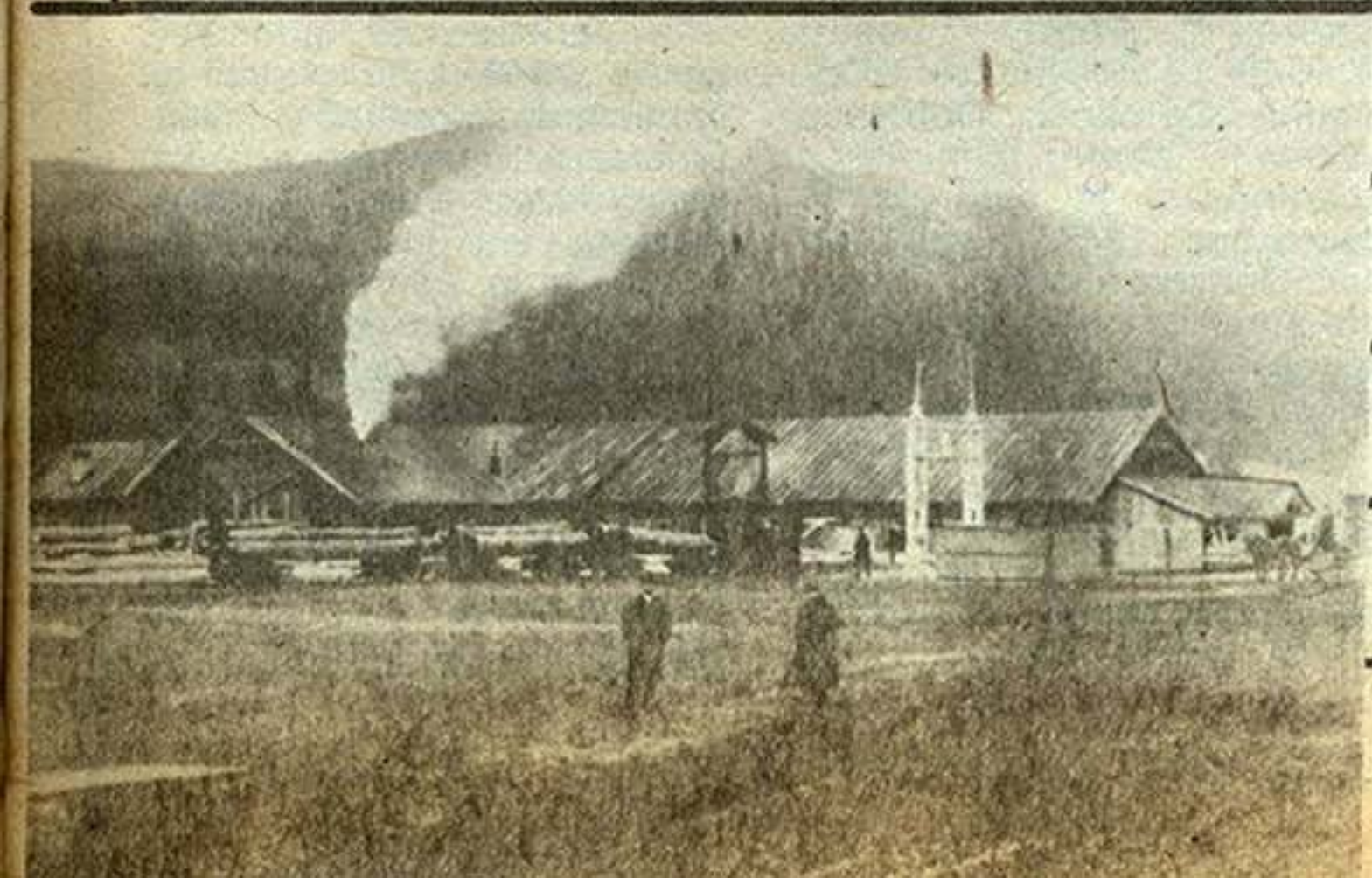

ȘI AVEREA PERSONALĂ A REGELUI

NICOLETA IONESCU-GURĂ

nând date referitoare la numărul bunurilor, felul și apartenența lor, măsurile de pază luate. De pildă, telegrama Prefecturii Arad: „Domeniul regelui Mihai se compune din: 8 200 iugăre de pădure în hotarul comunelor Săvârșin, Temești, Troași, Cuiași și Halaliș, 1,5 iugăre teren arabil la Săvârșin, 3 iugăre și 200 stânjeni vie la Săvârșin, un castel compus din parter și etaj cu 12 camere mobilate și un subsol compus din 8 camere și bucătărie mobilată, un complex de clădiri în jurul castelului (spălătorie, pavilionul administrației, casele personalului), uzina electrică, o seră de flori cu trei compartimente, o fermă compusă din 2 grajduri, una fierărie, una remiză de locomotive și una moară cu etaj acționată de un motor Diesel cu două valțuri, o cramă cu 2 încăperi la vie, 2 vaci, 3 cai.

La aeroportul din Vărădia de Mureș: un complex de clădiri compus din un hangar, o vilă cu 6 camere, o casă pentru corpul de gardă și o pompă de benzină. Am instituit o comisiune compusă din judecătorul din Săvârșin, preotul plășii, șeful sectorului de jandarmi, primarul și notarul comunei Săvârșin, care în prezența comandantului corpului de pază vor proceda la inventarierea bunurilor. Așteptăm dispozițiuni de urmare".

Din rapoartele transmise Ministerului de interne de către prefecturi reiese că o primă inventariere a bunurilor s-a efectuat imediat după 30 decembrie 1947 de către oamenii care au asigurat și paza lor. În ziua de 7 ianuarie 1948, *Monitorul oficial* a publicat decizia nr. 164 prin care se instituia o comisie pentru identificarea, păstrarea și administrarea bunurilor de orice fel care la data de 30 decembrie 1947 constituiau Domeniul Coroanei, a acelora care formau patrimoniul fostei Case Regale, precum și a acelora ce aparțineau fostului rege Mihai sau membrilor fostei familii regale. Comisia era compusă dintr-un președinte, un secretar și patru membri. Președinte a fost numit Avram Bunaciu, la acea dată ministru subsecretar de stat la Președinția Consiliului de Miniștri, secretar — Mihai Levente, secretar general la Ministerul industriilor și comerțului, iar membri erau Alexandru Voitinovici — secretar general la Ministerul afacerilor străine, M. Maievschi — secretar general la Ministerul finanțelor, N. Celac — secretar general la Ministerul agriculturii și domeniilor și Stelian Tănăsescu — director general în Ministerul afacerilor interne. În atribuțiile acestei comisii intrau toate chestiunile ce țineau de organizarea, conducerea, coordonarea și controlarea operațiunilor de inventariere, precum și conservarea fostelor bunuri regale și ale Domeniilor Coroanei, supravegherea administrării lor, având dreptul să numească organele de inventariere, conservatori, custozi, supraveghetori sau mandatari speciali. Hotărârile comisiei erau obligatorii pentru departamentele și instituțiile publice, ca și pentru orice instituție și persoană particulară.

În ziua de 30 ianuarie 1948, comisia a numit pe Sava Albert din București în calitate de supraveghetor general al actelor de administrare relative la toate bunurile ce constituiau Domeniul Coroanei, la acelea care formau patrimoniul Coroanei Regale, precum și la acelea care aparțineau regelui Mihai sau membrilor familiei sale. De asemenea, au fost numiți și supraveghetori speciali. Așa a fost cazul lt. col. intendent Ionescu C. Petre — pentru bunurile ce constituiseră Domeniul Coroanei; Dobrescu Mircea — pentru bunurile ce aparținuseră la data de 30 decembrie 1947 regelui Mihai; Oprișan Nicolae — pentru bunurile ce aparțineau la aceeași dată personal sau în folosință fostului rege Carol II; Călin Victor — pentru bunurile ce aparțineau sau se aflau în folosință la aceeași dată principelui Nicolae, principesei Marioara, reginei-mamă Elena, iar Ciobotaru Filip — pentru bunurile ce aparțineau personal sau se aflau în folosința principesei Elisabeta; Vantrup Nicolae fusese numit pentru bunurile principesei Ileana.

Supraveghetorul general controla modul în care își desfășurau activitatea supraveghetorii speciali, făcea propuneri privitoare la îmbunătățirea modului de identificare, inventariere și conservare a bunurilor. Supraveghetorii speciali erau obligați să se conformeze întrutotul instrucțiunilor date de comisia de supraveghere, să raporteze săptămânal despre măsurile de conservare și despre actele de administrare și gestiune propuse. Cu încuviințarea comisiei de supraveghere, acțiunea de administrare, conservare și custodie a bunurilor inventariate putea fi continuată de persoanele care dețineau calități sau funcții corespunzătoare pentru astfel de operațiuni și înainte de 29 decembrie 1947. Actele de administrare relative la acele bunuri nu erau valabile dacă nu purtau viza de aprobare a supraveghetorului numit de comisia de supraveghere.

Sub raport organizatoric, cu operația de inventariere a fost însărcinată Direcția generală a controlului economic din Ministerul industriei și comerțului, aflată în subordinea secretarului general Mihai Levente. Organele de control și inventariere ale D.G.C.E. din Ministerul industriei și comerțului inventariau prin înregistrare și numerotare bunurile obișnuite: de uz casnic, vestimentar etc.

În perioada 19 ianuarie-2 aprilie 1948 a funcționat și comisia de expertiză și inventariere a bunurilor artistice ale fostei Case Regale. Aceasta era însărcinată cu expertizarea, fișarea, fotografierea și inventarierea bunurilor de artă și a celor de interes cultural deosebit. Baza de acțiune a comisiei se întindea asupra tuturor proprietăților familiei regale. Practic, activitatea ei s-a desfășurat la Castelul Peleș, Pelișor și Foișor, la Castelul Bran și în

parte la Castelul Săvârșin.

Pe data de 2 aprilie 1948, în raportul către Mihai Levente, președintele comisiei de expertiză și inventariere a bunurilor artistice, criticul și istoricul de artă George Oprescu, arăta: „Într-un timp scurt de numai 70 de zile... au fost cercetate 4 castele importante și o bună parte din al 5-lea: Peleș, Pelișor, Foișor, Bran cu anexele și chiar castelul Săvârșin. În plus, împreună cu secretarul comisiei (Radu Bogdan), au mai fost vizitate, spre a-mi da seama ce cuprind, palatele din Calea Victoriei, Cotroceni, precum și palatul de la Șosea".

Deci au fost inventariate de către această comisie bunurile de artă din palatele Cotroceni, Calea Victoriei și Elisabeta. Comisia era compusă din specialiști: istoricul de artă Teodora Voinescu, colecționarul de artă K.H. Zambaccian, prof. univ. Emil Condurache, scluptorul Mac Constantinescu, pictorul Costin Ioanid, specialistul în ceramică, jaduri și porțelanuri Jan Baras, specialistul în covoare I. Tuduc. Pentru anumite perioade de timp au fost consultați arheologul Ion Nestor, scluptorul Ion Jalea, dar fără ca aceștia să fi făcut parte din comisie. În ceea ce privește operațiile de inventariere, au existat 20 de secțiuni pe specialități: pictură, vitralii, mobilier etc. George Oprescu, în referatul către Mihai Levente, arăta că obiectele au fost apreciate prin consultare: „În ceea ce privește activitatea secțiunilor noastre, rezultatele și aprecierile lor constituie consecința unei munci de consultare reciprocă, obiectivă... Datele din inventar corespund deci unui asemenea consens".

Au existat și divergențe privind subevaluarea sau supraevaluarea unor obiecte. La sfârșitul activității comisiei, prof. George Oprescu a fost decorat cu Ordinul Muncii clasa I.

Toate bunurile inventariate au fost trecute în proprietatea statului prin decretul nr. 38 din 27 mai 1948[1]. Decretul a fost urmat, în iunie, de o decizie a Consiliului de Miniștri care arăta că toate bunurile regelui Mihai și ale membrilor familiei regale fuseseră trecute în administrația și folosința autorităților și instituțiilor statului, specificând și căror instituții anume au fost încredințate. De asemenea bunurile ce formau Domeniul Coroanei au fost trecute în administrația unor instituții. Bunurile aparținând regelui Mihai au fost trecute în administrarea și folosința următoarelor departamente și instituții: Ministerul silviculturii, Ministerul afacerilor interne, Ministerul industriei, Ministerul artelor și informațiilor, Președinția Consiliului de Miniștri, Ministerul finanțelor. De pildă, la *Ministerul silviculturii* au fost trecute: terenurile forestiere (19 421,61 ha), două case de administrație, moara, terenul arabil, clădirile de la fermă și via cu întreg inventarul propriu exploatării, un camion marca Ford și un turism Jeep Willys aflate în comuna Săvârșin, jud. Arad. La *Ministerul industriei:* inventarul necesar exploatării și prelucrării lemnului — căi ferate, locomotive, gatere, joagăre, securi, țapine etc.; întreprinderile industriale și comerciale de pe domeniul Bușteni — Azuga — Predeal și anume fabrica de salam Azuga (teren, instalații, clădiri) și fabrica de sticlărie din Azuga (teren, instalații, clădiri). La *Ministerul afacerilor interne:* castelul Săvârșin, compus din 4 corpuri, cu un total de 26 camere; clădirile (case, cabane, case de vânătoare) de pe domeniul Bușteni-Azuga-Predeal*: castelul de vânătoare de la Poiana Țcani din Valea Putnei (jud. Câmpulung); cele trei imobile din București situate pe străzile Caragiale nr. 32, Andrei Mureșanu nr. 3, Budișteanu nr. 16 și terenul din Șoseaua Jianu (este cazul să precizăm că numai unul din imobile — cel din str. A. Mureșanu — fusese moștenit de la regele Ferdinand, celelalte două fiind cumpărate în 1928-1929 pe numele regelui Mihai din veniturile Domeniului Coroanei). La *Președinția Consiliului de Miniștri:* complexul Peleș (Peleș, Pelișor, Foișor) cu 19 corpuri de clădiri, cu anexele respective, cu un total de 559 camere, în afară de obiectele de artă și mobilier de mare valoare, yahtul „Taifun" și ferma de vulpi, sera de flori, inventarul agricol de la castelul Peleș și o parte din automobile. La *Ministerul finanțelor:* depozitul de titluri (rente, acțiuni). La *Ministerul artelor și informațiilor:* bunurile inventariate și evaluate de comisia experților de artă din castelele Peleș, Pelișor și Foișor: gravuri — 309 buc., icoane — 230 buc., argintării, alămuri, cositor — 879 buc., mobilier — 235 buc., lămpi, ceramică, fildeș, jaduri — 622 buc., obiecte de vitrină, vitralii — 1 470 buc., covoare —

---

[1] Investigații de ultimă oră ne-au pus în posesia unui document pe care îl considerăm important pentru tema noastră. Este vorba despre adresa semnată de mareșalul Curții Regale și de către administratorul Curții Regale și înaintată la 15 noiembrie 1940 guvernatorului Băncii Naționale a României. Iată conținutul ei:

„Domnule Guvernator,

În conformitate cu dispozițiunile Decretului Lege nr. 3 074 din 31 octombrie a.c., publicat în *Monitorul oficial* nr. 256 din 1 noiembrie a.c.;

Avem onoare a vă aduce la cunoștință că Maiestatea Sa Regele posedă o cantitate de 23,164 1/2 kg aur astfel:

22,644 1/2 în 10 lingouri
0,52 reziduri provenite din topire

23,164 1/2 kg. în total

Aceste lingouri de aur sunt provenite din diferite obiecte de aur ale M.S. Regelui, care au fost transformate de Maiestatea Sa.

Afară de aurul de mai sus, Maiestatea Sa mai posedă un număr de monete de aur care fac parte din colecția sa.

Primiți, vă rugăm, Domnule Guvernator, asigurarea deosebitei noastre considerațiuni..."

Precizăm că aceste lingouri nu figurează în inventarele la care am avut acces.

---

* În anul 1936, din suprafața moșiei Sinaia-Predeal, lăsată prin testament de regele Ferdinand, s-a vândut terenul pe care se aflau clădite fabricile de bere, ciment, hârtie și postav din Azuga și Bușteni, pentru suma totală de 60 000 000 lei.

552 buc., costume naţionale — 252 buc., arme şi armuri vechi — 425 buc., medalii — 406 buc., biblioteca — cca. 15 000 volume, sculptură — 408 piese, picturi — 2 397 (inclusiv tablouri de mare valoare semnate de Rubens, Caravaggio, artişti din şcolile lui Dürer sau Botticelli etc., şi care făceau parte din galeria de tablouri a regelui Carol I. Conform testamentului acestuia, cele 214 tablouri ale colecţiei sale trebuiau să rămână în ţară ca proprietate a Coroanei României; 41 de tablouri dintre acestea au fost trecute peste graniţă de către Carol II (Neagu Cosma, *Culisele Palatului Regal. Un aventurier pe tron Carol al II-lea. 1930-1940*, Editura Globus, Bucureşti, 1990, pp. 323-333). O parte din tablourile inventariate, în special cele de mare valoare, au constituit patrimoniul Muzeului de Artă al R.P.R. înfiinţat în 1949. Tot la Ministerul artelor şi informaţiilor au fost date 4 aparate de proiecţie de la castelul Peleş şi un aparat de filmat. Materialul sportiv aflat la Pelişor a fost dat Ministerului învăţământului public şi Organizaţiei sportului popular.

Avionul „Klemm" a ajuns în posesia regelui Mihai prin intermediul lui Udiski, fost căpitant comandor aviator adjutan în serviciul avioanelor regale şi fost instructor de zbor al regelui. Acesta a reuşit să fugă din ţară cu avion cu tot în 1948, în Elveţia.

La întrebarea: cu ce bunuri a plecat regele Mihai din ţară? nu se poate da un răspuns precis. Există inventarul trenului regal, dar, deocamdată, el nu poate fi consultat. Până atunci avem doar mărturia unui însoţitor al familiei regale şi anume Mircea Ioaniţiu, secretarul particular al regelui, care în cartea sa *Amintiri şi reflecţiuni* spune: „Trenul a fost format la Bucureşti, unde s-a îmbarcat o parte din suită. Poliţia economică a inspectat în detaliu în fiecare bagaj, iar unele persoane au fost supuse la examen corporal pentru a descoperi bijuterii sau devize ascunse. Până şi fructele ce se aflau pe masa din compartimentul destinat reginei Elena au fost tăiate în două, din acelaşi motiv".

Ministerele şi instituţiile cărora li s-au trecut în administraţie şi folosinţă bunurile arătate mai sus le-au preluat cu întreg activul şi pasivul lor. Predările şi preluările s-au făcut de către custozii numiţi de comisia înfiinţată în 7 ianuarie 1948 şi delegaţii ministerelor şi instituţiilor care preluau aceste bunuri. Pentru rezolvarea greutăţilor care s-ar fi putut ivi cu ocazia acestor operaţiuni s-a instituit o comisie de arbitri formată din delegaţi ai ministerelor de interne, agricultură, silvicultură, industrie şi justiţie. Delegatul Ministerului de justiţie a îndeplinit şi funcţia de preşedinte. Bunurile au fost predate cu inventar proces-verbal semnat de custozi ca predători şi delegaţii instituţiilor beneficiare ca primitori (arătându-se numărul şi data delegaţiei). În inventarul proces-verbal s-au indicat, pentru fiecare obiect în parte, toate datele unei perfecte identificări cu inventarul iniţial stabilit de comisia de inventariere. Procesele-verbale inventare s-au întocmit în 3 exemplare: pentru custodele predător, delegatul primitor şi Direcţia inventarului din Ministerul finanţelor (*Monitorul oficial*, nr. 140, din 19 iunie 1948, p. 5 226).

N.R. Documentarul publicat în paginile revistei *Magazin istoric* nu reprezintă decât o etapă în cercetarea obiectivă a unei probleme extrem de controversate. Suntem în aşteptarea unor noi cercetări care să contribuie la completarea şi elucidarea acestei probleme. ■

Observatorul astronomic militar român — centenar

Cu prilejul împlinirii a 100 ani de la înfiinţarea Observatorului astronomic militar român, Direcţia topografică militară a organizat în zilele de 12 şi 13 octombrie a.c. o suită de acţiuni jubiliare. Au avut loc, astfel, o sesiune de comunicări de specialitate, vizite la Observatorul astronomic militar, la Observatorul geofizic naţional de la Sculari şi la mănăstirea Căldăruşani, precum şi vernisarea a două expoziţii, una de hartă veche românească şi alta de aparatură G.P.S.

Adresăm călduroase felicitări specialiştilor din cadrul Observatorului astronomic militar român, la centenarul acestuia, împreună cu urările noastre de multă sănătate, bucurii şi succese în activitate.

RENAŞTEREA FRANŢEI

Pentru a îndrepta greşelile de corectură la articolul Charles de Gaulle **în p. 65 coloana 3 rândul 7 de sus se va citi** renaştere **în loc de** recunoaştere, **iar la p. 66, coloana 1, rândul 4, de jos în sus, se va pune punct după** importante **şi se va citi în continuare:** Roma s-a servit de armele sale dar, lucru cu mult mai important pentru autoritatea sa universală, a ştiut să utilizeze modelul cultural grec.

Din vina tipografiei, în nr. 11/1995, la articolul Armata democratizată votează, **chiar la începutul acestuia, s-a strecurat o greşeală. Documentul datează din 23 nolembrie** 1946 **şi nu** 1940 **cum a apărut.**

În exclusivitate pentru Magazin istoric

CUM AU APĂRUT FRUNTAŞII COMUNIŞTI

ANA PAUKER ŞI VASILE LUCA

LA BOTOŞANI

ÎN PREAJMA LUI 23 AUGUST 1944

În primele luni ale anului 1944, ofensivele armatelor sovietice comandate de mareşalul Tolbuhin au determinat replierea precipitată a forţelor germane şi ale celor aliate cu ele şi au provocat panică în rândul populaţiei civile de pe malul drept al Prutului. Atitudinea viitorilor ocupanţi (de iminenţa cărora nimeni nu se mai îndoia în acele momente) rămânea un mare semn de întrebare şi o sursă de îngrijorare. Cu puţin înainte, retragerea din Transnistria determinase şi golirea lagărelor unde fuseseră ţinuţi evreii şi ţiganii deportaţi şi repatrierea acestora în oraşele româneşti. Cu acel prilej, fuseseră salvaţi şi 198 de copii evrei, orfani şi aduşi la Botoşani. Pentru aceştia Comunitatea evreilor botoşăneni crease un cămin cu intenţia de a le permite să supravieţuiască şi de a-i pregăti pentru emigrarea în Palestina, atunci când împrejurările aveau să devină favorabile. Împreună cu ei, mă aflam şi eu, păstrând în amintire multe amănunte în legătură cu evenimentele desfăşurate în acea vreme în frumosul târg românesc.

Cei 20 000 de evrei din Botoşani

Înspăimântaţi, reprezentanţii autorităţilor locale botoşănene s-au precipitat pe calea exodului. Toate mijloacele de transport, automobile, camioane, chiar şi căruţele ţăranilor din împrejurimi, au fost rechiziţionate. Membrii familiilor lor au luat cu asalt puţinele şi aglomeratele trenuri. În Botoşani au rămas locuitorii neevrei din păturile nevoiaşe, sau bătrânii din azil care nu puteau suporta aventura unei călătorii pline de încercări şi osteneli, precum şi cei 20 000 de evrei cât număra atunci oraşul. Prezenţa acestora din urmă s-a datorat nu intenţiei lor de a-i primi cu entuziasm pe „eliberatori" — aşa cum avea să clameze, ulterior, propaganda antisemită —, ci faptului că, potrivit legiuirilor discriminatorii, încă în vigoare, evreii nu aveau voie să părăsească localitatea de reşedinţă, în afara cazului că ar fi fost ridicaţi de autorităţi şi deportaţi în lagăre situate în altă parte, ceea ce, atunci, nu mai era posibil. Aşa-numita „ordine" în Botoşani era ţinută de o unitate de foşti deţinuţi de drept comun, comandată de un căpitan preot, eliberaţi cu condiţia de a accepta să plece pe front şi comandaţi de un fost puşcăriaş condamnat pentru omucidere. Tot de „ordine" se ocupa şi o unitate de nazişti din trupele „S.S.", însărcinată să încerce a stăvili înaintarea sovieticilor. E lesne de imaginat teroarea pe care au stârnit-o în sânul populaţiei civile aceşti „bravi" care jefuiau — e drept „fără discriminare" — negustori şi ţărani, evrei sau de alte neamuri, golind de puţinele şi mizerabilele mărfuri magazinele, ca şi hambarele cu slabe rezerve alimentare, sau grajdurile cu vite costelive ale gospodăriilor ţărăneşti.

În acele zile de jalnică nesiguranţă, de la sfârşitul lui martie, singurul organism susceptibil de a asigura, cât de cât, o administraţie civilă era — în oraşul lipsit de edili şi de alţi exponenţi ai autorităţilor — Comunitatea evreilor. Ea trecuse cu bine un examen care-i sporise prestigiul. Într-adevăr, cum tâlharii şi S.S.-iştii începuseră să ridice pe evrei pentru a-i duce la marginea oraşului spre a săpa şanţuri antitanc, ceea ce dăduse naştere unor zvonuri potrivit cărora evreii săpau morminte în care să fie ulterior înhumaţi cei împuşcaţi de comapania S.S., preşedintele Comunităţii, Sami Bacal, a reuşit să stabilească o înţelegere cu torţionarii. În lumina acesteia, Comunitatea era aceea care constituia, din oameni valizi, detaşamentele de săpători şi organiza lucrările, asigurând, totodată, hrana şi transportul muncitorilor. În felul acesta, zvonurile au luat sfârşit şi spaima populaţiei primejduite a fost curmată.

Tot în legătură cu rolul de factor al administraţiei civile pe care împrejurările l-au impus Comunităţii evreilor din Botoşani, voi mai aminti un episod semnificativ. În acele zile a încetat din viaţă farmacistul Ion Mihălţeanu, locuitor bine cunoscut. El fusese preşedintele filialei locale a „Ligii Apărării Naţionale-Creştine", primul partid din România care adoptase un program făţiş antisemit. Partidul era condus de prof. A.C. Cuza, care, între octombrie 1937 şi februarie 1938, formase, împreună cu Octavian Goga, un guvern ce adoptase măsuri discriminatorii împovărătoare pentru întreaga populaţie evreiască a României. Or, revenind la cazul farmacistului din Botoşani, acesta nu putea fi înhumat din lipsă de personal abilitat să se ocupe de pompe funebre pentru creştini. În această situaţie, Comunitatea evreilor a luat asupra sa această sarcină şi l-a depus pe defunct la locul de veci după datină.

În zorii zilei de 7 aprilie 1944, primele unităţi ale trupelor sovietice au pătruns în oraş. O avangardă de soldaţi a pătruns într-un Botoşani tăcut şi speriat, trăgând în toate direcţiile cu armele automate. Era ajunul Paştelui evreiesc al anului 5704 (după calendarul mozaic) şi această împrejurare a permis constatarea că, printre combatanţii sovietici, se aflau şi câţiva evrei. Într-adevăr, aceştia s-au interesat unde ar putea să asiste şi ei la această seară festivă pentru celebrarea Paştelui[1].

Sosesc Ana şi Luca

După avangardă, a sosit, în cursul după-amiezii şi grosul armatei. Erau ostaşi cu figuri de mongoli şi îmbrăcăminte alcătuită la întâmplare, din elemente de uniformă militară şi elemente civile, vizibil „achiziţionate" pe drumul înaintării. Toţi erau înghesuiţi în căruţe cu coviltir — precum ţiganii nomazi — şi păreau înfometaţi ca şi căluţii debili care tractau vehiculele. Un general, sosit călare — însoţit de o femeie, îmbrăcată în haine militare, dar fără grade, care nu era alta decât Ana Pauker, pe atunci ofiţer politic al Armatei 2 sovietice — a convocat de îndată pe notabilii oraşului şi când a aflat că sunt evrei s-a interesat dacă au azimă pentru Paşte.

Interesul manifestat a entuziasmat pe fruntaşii oraşului, dar riposta Anei Pauker le-a curmat elanul: „Ce credeţi că vom face aici o republică evreiască?" Această expresie a împrumutat „realităţii" care s-a instaurat în oraş în perioada aprilie-septembrie 1944 noţiunea de „Republica evreiască independentă Botoşani". A ordonat, totodată, să se repună pe picioare autorităţile locale. Este ceea ce

---

[1] Evreii evocă, de Paşti, ieşirea din Egipt, sub călăuzirea lui Moise, evocare care durează opt zile, timp în care credincioşii nu mănâncă pâine dospită, ci numai azimă, aşa cum au mâncat şi evreii antici, în peregrinările lor prin pustiu. Ea începe cu o cină tradiţională ce se desfăşoară de mii de ani după o strictă ordine rituală prestabilită. De aceea cina se numeşte „seder", ceea ce, în ebraică, înseamnă „succesiune", „ordine".

s-a făcut, folosindu-se concursul vechilor comuniști ilegaliști — printre care evrei eliberați din închisori, precum și al tinerilor sioniști, care își reluaseră activitatea de pregătire a unor viitoare emigrări în Palestina. În fruntea tuturor exponenților autorităților civile locale, au fost numiți români la cererea expresă a sovieticilor. Îmi amintesc, dintre aceștia, de dl. Russu, fostul secretar al Liceului „A.T. Laurian" din localitate, și care a fost numit în funcția de prefect. Ca primar, a fost numit un german de origine și fost comunist ilegalist, pe nume Karl Artzberger. El venise mai de mult la Botoșani din însărcinarea partidului comunist din ilegalitate, având misiunea să lucreze la întreprinderea germanului Schmidt și să spioneze activitatea acestuia ca fruntaș al lui „Volks-Deutsche" (populația germană) din localitate. Dar amândoi notabilii au fost numiți ad-hoc. Prefectul a fost de fapt Moisi, fostul conducător al oficiului județean al Centralei evreilor, iar ca ajutor de primar a funcționat cunoscutul librar Beris Kaufman. Și altor evrei botoșeneni li s-au încredințat, pentru scurt timp, unele funcții în sânul autorității locale.

Așa, spre exemplu, avocatul Rohrlich a fost ales președinte al baroului. Bogus, de la judecătoria de pace din Hârlău, a fost adus — împotriva voinței lui — ca președinte al tribunalului Botoșani. Smaia Schwart, sinionist revizionist, a fost numit șeful comisiei bunurilor părăsite de cei ce au fugit. Dar, cine a condus regiunea de facto a fost dr. David Saltberg, reîntors din lagărul de la Vapniarca (Transnistria). Postul lui oficial era de director al spitalului evreiesc, dar fiind secretarul raionalei P.C.R., în ilegalitate, a devenit autoritatea care lua hotărârile de principiu. Botoșanii, în care armata sovietică și-a fixat statul major, a devenit îndrumător pentru orașele din împrejurime — Suceava și Fălticeni —, așa că dr-ul Saltberg era, de fapt, șeful întregii regiuni.

Prezența evreilor în aparatul polițienesc orășenesc (responsabil Filip Blumenfeld) după ani în care nici nu puteau visa să obțină vreun asemenea post, mai ales după suferințele holocaustului, a dus la mărirea numărului de aderenți evrei la partidul comunist, în care, n-au fost puțini nici în anii de activitate ilegală. O situație similară s-a creat și în alte locuri, odată cu înaintarea armatei roșii spre sud.

Vinul de Botoșani înveselește trupele de ocupație

Dar coabitarea acestora cu reprezentanții forțelor sovietice din garnizoană a fost departe de a fi idilică. Fiecare acțiune a civililor din fruntea orașului trebuia să capete aprobarea comandamentului trupelor ocupante. Chiar și un nevinovat program artistic, întocmit pentru o manifestare a orfanilor de la Căminul creat de Comunitatea evreilor era ținut vreme îndelungată și aprobat cu multe modificări sau tăieturi, care nu aveau nici o justificare politică sau artistică, mai ales că sovieticii au rugat să se organizeze asemenea acțiuni cultural-artistice.

Viața devenea din ce în ce mai greu de suportat. După retragere, artileria nazistă a bombardat sălbatec vreme îndelungată Botoșanii. Forțele sovietice n-au putut riposta deoarece armamentul lor greu era departe în urmă. Înaintarea acestor forțe s-a oprit pe o linie între Târgul Frumos și Fălticeni. La Botoșani oamenii șopteau că această oprire se datora mai mult cantității enorme de vin din regiune care îi „înveseliseră" pe combatanții sovietici, slăbindu-le elanul de luptă. Mai grav și dovedit de documente era faptul că autorităților locale li se impunea să asigure aprovizionarea cu alimente a trupelor sovietice care ajunseseră, în zonă, la aproape un milion de oameni. Lucrul nu era ușor și sarcina cădea asupra evreilor de la primărie care trebuiau să procure vite de la țărani. La un moment dat, a apărut în oraș Luca Laszlo, pe atunci maior sovietic și care avea să devină ulterior cunoscut ca fruntaș al P.C.R. sub numele de Vasile Luca. Vizitând, în scop de propagandă, mai multe gospodării țărănești, acest demagog nu s-a sfiit să spună oamenilor că cei ce vin la ei să ceară vite sunt „speculanți evrei" care trebuie „alungați cu bâta". Într-o întrevedere pe care președintele Comunității evreilor din Botoșani, Sami Bacal, a solicitat-o lui Vasile Luca acesta l-a insultat, tratându-l cu epitete desprinse din vocabularul uzual al cercurilor antisemite. Președintele Sami Bacal a ripostat spunându-i „maiorului" că este „un verde în haine roșii". Rezultatul a fost că a fost dus la Kiev „pentru anchetă". Toate organizațiile locale au întocmit atunci un memoriu în limbile rusă și română pe care l-au înaintat, ca protest, comandamentului sovietic. Acesta, însă a refuzat să primească documentul, iar Sami Bacal a suferit ingerințele sovietice vreme îndelungată. Când, în sfârșit, i s-a permis repatrierea în România, i s-a interzis, totuși, să se reîntoarcă la Botoșani.

Arestați sub pretextul cetățeniei sovietice

Ocupanții sovietici de la Botoșani au arestat și pe toți evreii originari din Bucovina, chiar dacă veneau din partea de sud a acestei provincii, sub pretext că sunt „cetățeni sovietici". Aceștia au fost trimiși pe front în regimente de pedeapsă. Tot într-un regiment de pedeapsă a ajuns și un ofițer din armata sovietică. Acesta, cu gradul de locotenent major, fiu al unui rabin din Lwow, a fost reclamat că vorbește tinerilor și

copiilor evrei în ebraică despre istoria poporului lor și îi îndeamnă să emigreze în Țara Sfântă.

Deoarece nordul Moldovei era izolat de restul țării, s-a ivit problema circulației monetare legale. Sovieticii au introdus două monede: rubla rusească și leul de război — o bancnotă tipărită ad-hoc în românește de trupele de ocupație. Bancnota și-a pierdut foarte repede orice valoare, dar a existat obligația de a onora și au exploatat bine situația creată. În oraș și în regiune s-a dezvoltat o bursă neagră și evreii au fost învinuiți de comerț ilicit. Povestea cu „leii sovietici" s-a repetat după 23 august pe tot teritoriul României.

Cu toate acestea viața din oraș s-a desfășurat în albia ei naturală, inclusiv activitatea sionistă, cu toată grija pentru ce ar fi putut să urmeze. Oare cum se poate explica politica șovăitoare față de sioniști, deși „poziția antisionistă" a Uniunii Sovietice nu a fost un secret? Ea nu a cunoscut compromisul; ea s-a manifestat ca atare în teritoriile cucerite din țările baltice, din răsăritul Poloniei și după aceea în România.

Regiunea Moldovei de nord a fost prima în care au călcat soldați sovietici — în afara teritoriului, care a fost sub stăpânirea lor. Puterile vestice urmăreau comportarea aliaților lor de la răsărit. Și românii care trăiau în apus au presat această direcție.

Ziariștii americani — care întovărășeau Armata Roșie, în înaintarea ei — au raportat, nu totdeauna cu simpatie, despre isprăvile rușilor. Astfel, citim în *American Jewish Year Book*, vol. 47, că: „ziariști americani acreditați pe lângă armata roșie raportau în iulie 1944 — din teritoriile eliberate — că autoritățile sovietice au lăsat în vigoare legile antievreiești fără nici o schimbare. Pretextul lor că nu vor să se amestece în treburile interne a prelungit suferințele evreilor".

O delegație oficială anglo-americană a sosit la Botoșani în vara anului 1944, ca să verifice situația la fața locului. Rușii — interesați de continuarea asaltului comun împotriva Germaniei — au făcut eforturi mari pentru a diminua contactele delegației cu localnicii și a demonstra o comportare normală. Cu toate acestea, sioniștii din oraș au reușit să strecoare un memoriu în buzunarul unui ziarist de la *Tug-morgen jurnal*[1].

Influența comisiei anglo-americane nu și-a atins scopul, deoarece, până s-au întors în țările lor și până și-au pregătit rapoartele, a intrat în vigoare armistițiul, așa că concluziile comisiei nu mai prezentau nici o importanță. Se poate, totuși, ca vizita să fi avut o influență psihologică asupra autorităților din regiune, dar această presupunere se bazează numai pe faptul că sovieticii nu și-au înăsprit atitudinea.

Spre sfârșitul perioadei august 1944, Comandamentul sovietic din Botoșani a manifestat un interes crescând pentru căminul de orfani salvați din Transnistria. Ei au început să vorbească despre „copiii noștri". Ei s-au interesat dacă provin din Ucraina, Basarabia și Bucovina de Nord. Aluzii făcute de ofițeri evrei din armata roșie au trezit îngrijorare. Sioniștii în ilegalitate au intrat în acțiune și au pregătit acte doveditoare că originea copiilor este din Bucovina de Sud. Imediat ce s-a deschis drumul spre sud, mare parte dintre copii au fost transferați la București. Scopul era emigrarea lor spre Palestina. ■

Șlomo LEIBOVICI-LAIȘ,
președintele
Asociației Culturale Mondiale
a Evreilor Originari
din România
(A.C.M.E.O.R.) — Tel Aviv

[1] *Buletin J.W.O.* susține că memoriul a fost publicat în ziarul de limba idiș *Der americaner*.

CARPAȚII ÎN ANTICHITATE

(Monoverb: 4—8)

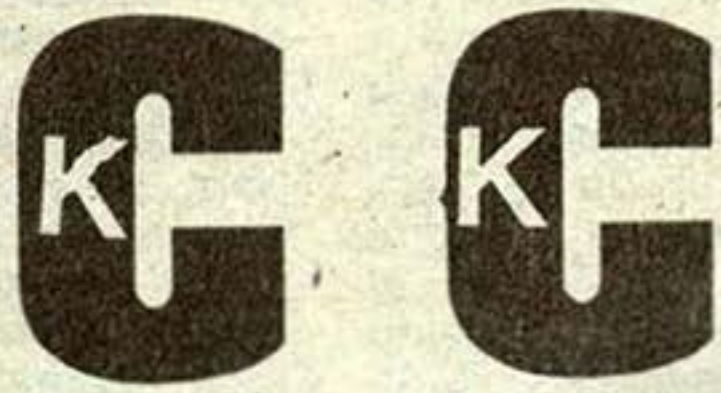

Gheorghe BRAȘOVEANU

Cititorii scriu istorie

DECEBAL ÎN GALIA

Avem statornici cititori nu numai în ţară, ci şi în multe colţuri ale lumii. Ne-o atestă frecventele mesaje primite din S.U.A., Anglia, Franţa, Germania, Republica Moldova, Ucraina, Italia, Israel, Canada, Australia etc. Mulţi dintre cititorii noştri de peste hotare doresc să devină şi colaboratori, corespondenţele lor conţinând diferite semnalări privind prezenţe istorice româneşti în localităţile şi statele lor. Sunt şi acestea dovezi ale faptului că, oricât de la mare distanţă ar trăi cititorii noştri, pasiunea lor pentru istoria ţării „de-acasă" îi apropie de Magazin istoric, **cartea de istorie a tuturor românilor, cu paginile deschise tuturor colaboratorilor.**

Iată că, de data aceasta, poşta ne-a adus acest mesaj din Elveţia.

Mă numesc Popescu Octavian, sunt doctor în biochimie, fost şef de lucrări la Universitatea de Medicină şi Farmacie din Cluj-Napoca. În prezent îmi desfăşor activitatea într-un institut universitar de cercetare ştiinţifică din Basel, Elveţia. Înainte de a veni la Basel am lucrat doi ani la Institutul Pasteur din Paris.

În această perioadă de timp petrecută în Franţa, am aflat prin intermediul prietenilor mei bretoni despre existenţa unei piese de muzeu pe care ar fi scris numele lui Decebal. Fiind pasionat de istorie, mai ales datorită excepţionalului meu profesor Popescu Nicolae-Optaşi, de la Liceul „Radu Greceanu" din Slatina (în prezent pensionar), am mers la Blain, o mică localitate situată între Redon şi Nantes, unde, într-adevăr, în muzeul local, se află această piesă de mare importanţă pentru istoria noastră.

După cum se poate constata din fotografii este vorba de un fragment de vas, descoperit la Blain în 1868 (în prezentarea din holul muzeului figurează o altă dată, dar foarte apropiată de 1868), pe care este scris de două ori numele „Decibale". Vasul ar fi fost executat între anii 110-120, într-un atelier din Graufesenque, din Masivul Central, Franţa. În cele ce urmează voi reproduce textul francez de prezentare a piesei sus-amintite: „Ce fragment de vase, découvert à Blain en 1868, rue du Chateau, date de 110-120 environ. Il provient des ateliers gaulois de la Graufesenque, dans le Massif Central. C'est une pièce unique au monde. Elle commemore la victoire de l'empereur romain TRAJAN contre les Daces et leur chef DECEBALE, c'est l'actuelle Roumanie. Sous le dégorgeoin on voit le corps d'un guerrier tenant encore à la main son bouclier rond. Vers la gauche, on lit les trois lettres TOR et au-dessus de guerrier DECIBALE. Vers la droite une femme... Plus loin un prisonnier nu enchainé..."[1] Nu am reprodus textul din stânga, care localizează România pe harta Europei şi care prezintă pe scurt câteva repere istorice importante pentru un vizitator neavizat.

Conservatoarea muzeului a afirmat că imediat după decembrie 1989 s-a trimis un mulaj sau o copie a acestui vas Muzeului de Istorie Naţională din Bucureşti.

Cu prima ocazie când am revenit în ţară am luat legătura cu fostul meu profesor de istorie, care a scris un mic articol în ziarul local, *Olt Press*, la Slatina.

Mă adresez dumneavoastră cu rugămintea de a pune la curent pe specialiştii noştri în istorie antică despre existenţa acestei piese de muzeu. Vă rog, de asemenea, în măsura în care spaţiul tipografic vă permite şi, bineînţeles, dacă dumneavoastră consideraţi util, să publicaţi o scurtă notă despre vasul „Decibale" în paginile revistei *Magazin istoric*. Menţionez că am fost un pasionat cititor al celei mai serioase reviste culturale care apare în România. Din păcate, din 1990 nu am mai avut acces la toate numerele, deşi am fost şi sunt abonat (în ţară). Prin urmare, este foarte probabil ca datele de mai sus să fi fost deja publicate. În acest caz, vă cer încă o dată iertare pentru timpul pierdut cu citirea scrisorii mele.

Voi trimite o copie a acestei scrisori Excelenţei Sale, prinţului Dimitrie Sturdza, ştiind că este, între altele, şi foarte pasionat de istorie. Dânsul m-a ajutat anul trecut să trimit ceva aparatură de cercetare ştiinţifică la Cluj-Napoca, suportând toate cheltuielile de transport.

Octavian POPESCU,
Mülhauserstrasse 111,
CH-4056, Basel, Elveţia

Mulţumim corespondentului nostru pentru deosebit de interesanta informaţie trimisă, pe care, la rândul nostru, o semnalăm cititorilor.

[1] „Acest fragment de vas, descoperit la Blain în 1868, strada Castelului, datează aproximativ din anii 110-120. Provine din atelierele galice de la Graufesenque, din Masivul Central. Este o piesă unică în lume. Ea comemorează victoria împăratului roman Traian contra dacilor, şi a conducătorului lor Decebal, din actuala România. Sub orificiul de scurgere se observă corpul unui războinic ţinând încă în mână scutul său rotund. Spre stânga se citesc trei litere TOR şi, deasupra războinicului, DECIBALE. La dreapta — o femeie. Mai departe, un prizonier dezbrăcat, în lanţuri".

Cartea străină

PHILIPPE SÉGUIN: SAGA PREŞEDINŢILOR ADUNĂRII NAŢIONALE FRANCEZE

CRISTIAN POPIŞTEANU

Solicitudinea şi plăcuta eleganţă intelectuală pe care domnul Philippe Séguin ne-a arătat-o atunci când, în 1994, toamna, vizitase România, dăruindu-ne incitantul său volum despre Napoleon III[1] cu cele câteva pagini consacrate românilor şi cu rapoartele lui Vasile Alecsandri, ni s-au relevat din nou vara aceasta la Paris, unde preşedintele Adunării Naţionale Franceze a găsit răgazul necesar pentru a ne oferi ultima sa lucrare istorică.

Mai întâi ideea acestei cărţi *240 dans un fauteuil — la Saga des présidents de l'Assemblée* (Editions du Seuil-Paris — 1995) mi se pare extraordinară sub raportul circumstanţelor istorice.

Explicaţia ne-o oferă însuşi autorul: „Începând cu Jean-Sylvain Bailly, ales la 17 iunie 1789, şi încheind — provizoriu! — cu autorul acestor rânduri, sunt până acum 240 personalităţi care au prezidat rând pe rând Adunarea Naţională — denumire adoptată în aceeaşi zi în Sala jocului cu mingea şi care va cunoaşte mai multe temporare treceri în umbră până la adoptarea sa, neîndoielnic definitivă, în 1945. 240: o cifră mare, care explică poate de ce s-a renunţat până în prezent la strângerea portretelor acestor personaje, atât de numeroase, încât adesea Istoria nu reţine decât numele lor: astfel că până când s-a luat hotărârea foarte recent să se creeze «galeria preşedinţilor» nimic la Adunarea Naţională nu rechema amintirea acestor oameni care i-au condus un timp lucrările, i-au disciplinat dezbaterile şi, mai presus de toate, au întrupat-o deopotrivă în interiorul statului şi în ochii opiniei publice. Dacă uneori s-a încercat descrierea evoluţiei rolului, tehnic şi politic, al preşedinţiei, nici o lucrare nu a fost până acum consacrată vieţii celor care au ocupat cel mai simbolic dintre fotolii, cel de unde se exprimă grija pentru ordine, echitate şi linişte, ce trebuie să caracterizeze dezbaterile reprezentanţilor naţiunii. Lucrarea de faţă pretinde să repare această uitare, ce era totodată şi o nedreptate".

Motivaţiile sunt mai mult decât suficiente. Iar originalitatea decurge din calitatea istoricului Séguin, care la 2 aprilie 1993, când a preluat preşedinţia Camerei deputaţilor, s-a substituit o clipă omului politic şi a văzut profunzimea subiectului.

Domnul Philippe Séguin nu s-a lăsat sedus nici de anecdotică, nici de meandrele timpului, nici de propriile opţiuni politice (domnia sa este unul dintre fruntaşii partidului R.P.R. din filiaţia generalului de Gaulle, câştigător al alegerilor legislative din 1993 şi al celor prezidenţiale din 1995, când campania electorală a domnului Jacques Chirac s-a sprijinit în mare măsură pe umerii săi).

Cel mai dificil a fost desigur să discearnă în istorie importanţa fiecăruia dintre preşedinţi. Inegalitatea lor valorică ca şi a duratei mandatului lor era principalul obstacol pentru analistul istoric. Domnul Séguin a reuşit să stabilească măsura exactă a fiecăruia. Şi nu numai atât. El a găsit explicaţia istorică a faptului că în câţiva ani un imens număr de oameni politici s-au succedat la preşedinţia Adunării Constituante, a celei legislative, a Convenţiei, a Consiliului celor 500, a Corpului legislativ. În total

[1] Vezi articolul d-nei Florentina Dolghin în *Magazin istoric*, nr. 1/1995.

188 de președinți în 15 ani, cu o durată a mandatului sub o lună. Care este regula istorică descoperită de Philippe Séguin? *Ritmul* transformărilor istorice din Franța revoluționară.

Autorul apreciază această istorie a parlamentului francez văzută din fotoliul său de cel mai înalt nivel după criteriile sale: durata mandatului, importanța misiunii în viața fiecăruia dintre cei 240 de președinți, rolul pe care Adunarea Națională l-a jucat în rândul instituțiilor statului.

Istorie a parlamentului și a revoluției, a celor două imperii și a democrației, a celor cinci republici, a prăbușirii Adunării Naționale în 1940 și a renașterii atât de grele și dureroase în anii rezistenței, când în 1943 la Alger s-a format Adunarea Consultativă provizorie, cartea domnului Séguin devine nu numai un valoros dicționar biografic, dar mai ales o carte de referință a istoriei franceze.

Cu această lucrare, Philippe Séguin a mai reușit o performanță: a evitat orice discriminare, inclusiv cea față de adversarii politici actuali ai partidului sau cum au fost de pildă ultimii săi trei predecesori socialiști: Louis Mermaz, Laurent Fabius, Henri Emmanuelli, tratament cu adevărat de obiectivitate istorică. La care se adaugă capacitatea istoricului de a creiona, doar din câteva trăsături, dimensiunea umană și culturală a diferitelor personalități.

Să ne amintim că între aceste personalități au fost de la 27 aprilie 1789 Bailly, Philippe d'Orléans, Saint Just, Talleyrand, Mirabeau, de Beauharnais, Condorcet, Danton, Robespierre, Carnot, Barras, Lucien Bonaparte, Florian Walewski, Gsevy, Gambetta, Brisson, Painlevé, Herriot, Auriol, Chaban-Delmas, Edgar Faure.

Încheiem aceste câteva remarci despre ultima carte a domnului Philippe Séguin, istoric de autentică vocație, cu convingerea că avea pe deplin dreptate să spună că *prin intermediul acestor portrete a reconstituit aventura unei națiuni și totodată a unei democrații ce se dorește a fi exemplară.* ■

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

● **ACTUL FINAL AL CSCE ȘI EUROPA DE AZI** (ediție îngrijită de **Valentin Lipatti**).

Editura Fundației „România de mâine", 1995, 155 pp., 2 500 lei: conferința pentru securitate și cooperare în Europa, încheiată la Helsinki în urmă cu 20 de ani, a impus, prin Actul final, o adevărată cartă a relațiilor intereuropene din acea vreme, pregătind, totodată, ca o bombă cu efect întârziat, marile prefaceri produse în Europa la sfârșitul anilor '80. Astăzi, procesul declanșat la Helsinki și-a aflat consacrarea în constituirea Organizației pentru securitate și cooperare în Europa (O.S.C.E.), care, alături de celelalte instituții europene și euro-atlantice, este chemată să joace un rol sporit în noua arhitectură de securitate și cooperare europeană.

● **Lidia Brânceanu, Adina Berciu-Drăghicescu — BASARABENII ȘI BUCOVINENII. ÎNTRE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI DICTAT. DOCUMENTE (1944-1945).**

Casa de editură și presă „Șansa", București, 1995, 256 pp., 5 000 lei: drama românilor din teritoriile anexate de Moscova în baza Pactului Ribbentrop-Molotov.

● **Bunoaica Ion — JANDARMERIA ROMÂNĂ. TRADIȚII ȘI PERSPECTIVE** (cu un **Cuvânt înainte** de general-maior (r) prof. dr. **Valentin Arsenie).**

Editura „Semne '94", 194 pp., 1 900 lei: pornind de la istoria de peste 145 ani a Armei jandarmeriei și de la principiile modelului latin (pluralismul organelor de poliție) oferit de structurile forțelor publice similare din 65 de state ale lumii, sunt prezentate coordonatele evoluției viitoare a Jandarmeriei române.

● **Dr. Valentin Ciorbea, Carmen Atanasiu — FLOTA MARITIMĂ COMERCIALĂ ROMÂNĂ. UN SECOL DE ISTORIE MODERNĂ (1895-1995).**

Editura Fundației „Andrei Șaguna", Constanța, 1995, 224 pp., 5 500 lei: o carte pentru centenarul Serviciului Maritim Român, un omagiu marinarilor români.

AL. ROSETTI OMAGIAT

În zilele de 9, 10 și 11 octombrie, Academia Română a organizat o sesiune omagială consacrată centenarului nașterii lui Al. Rosetti (1895-1990).

Luni, 9 octombrie, în Aula academică personalitatea cărturarului a fost evocată de acad. Eugen Simion, vicepreședinte al Academiei Române, prof. Eugenio Coseriu, membru de onoare al Academiei Române, acad. Alexandru Balaci, acad. Emanuel Vasiliu, director al Institutului de fonetică și dialectologie „Al Rosetti", acad. Ion Coteanu, prof. Matilda Caragiu-Marioțeanu, membru corespondent al Academiei Române, prof. Gheorghe Mihăilă, membru corespondent al Academiei Române, dr. Marius Sala, membru corespondent al Academiei Române, directorul Institutului de lingvistică „Iorgu Iordan", prof. Grigore Brâncuș, șeful catedrei de limba română a Facultății de limba și literatura română din București, prof. Valeriu Rusu (Aix-en-Provence, Franța), dr. Nicolae Saramandu, director adjunct al Institutului de fonetică și dialectologie „Al. Rosetti".

Au vorbit, de asemenea, arhitect Gheorghe Rosetti (Paris), fiul savantului, și Andriana Fianu, coordonatoarea volumului *Al. Rosetti în evocări,* publicat de Editura „Minerva".

În aceeași zi, a fost dezvelită o placă comemorativă la locuința din str. Dionisie Lupu nr. 56, unde a trăit, a scris și s-a stins din viață cel care a fost nu numai unul dintre marii noștri lingviști, ci și un eminent editor, un fervent susținător al valorilor culturale naționale și, nu în cele din urmă, un om de o mare bunătate și distincție sufletească.

Lucrările sesiunii au continuat în zilele de 10 și 11 octombrie la Institutul de fonetică și dialectologie. Din partea revistei noastre, dl. Ioan Lăcustă a prezentat comunicarea *Al. Rosetti — scrisorile unei vieți,* consacrată dialogului epistolar purtat de cărturarul român cu prestigioase personalități ale științelor lingvistice din întreaga lume *(Magazin istoric,* nr. 9, 10/1995).

COPERTELE

(1) Credința, trăirea religioasă, reprezenta o coordonată fundamentală a vieții medievale, transpusă și de artiștii vremii în nepieritoare operă de artă. În imagine: detaliu din compoziția **Sfânta Fecioară,** realizată prin 1424 de Massaccio și Masolino da Panicole, păstrată la Galeriile Uffizzi din Florența. (4) Între „sporturile" favorite ale nobilimii europene s-a numărat și alpinismul, primul alpinist al Occidentului fiind socotit Pedro III, regele Aragonului. Două sute de ani mai târziu, vânătoarea a „prins" însă mult mai bine ca îndeletnicire de plăcere; miniatură din sec. XV, ilustrând o scenă cinegetică **(Nobilimi europene,** p. 58)

(2) O metaforică reprezentare a lunii Decembrie, frescă din Catedrala episcopală din Roman (reproducere din albumul **Catedrala Episcopiei Romanului,** de Maria Ileana Sabadas, editată de Episcopia Romanului și Hușilor în 1990)

(3) Vasul purtând inscripția „Decibale", expus în muzeul din Blain, Franța; fotografii executate de cititorul nostru Octavian Popescu, din Elveția **(Decebal în Galia,** p. 29)

PLANSELE

(1) (2) (3) (4) Mari orașe românești în care în 1918, flacăra Marii Uniri a ars cu incandescența împlinirii unui străvechi ideal: **Planșa** (1) București — Ministerul de externe **(sus)** și Palatul Regal. **Planșa** (2) Brașov **(sus)** și Alba Iulia. **Planșa** (3) Cernăuți **(sus)** și Chișinău. **Planșa** (4) Cluj **(sus)** și Timișoara (**Iași, 1918. La Mare Cartier General — unirea românilor,** p. 3).

Bukarest
Bucuresti

Ministerium des Aeussern
Ministerul de Externe

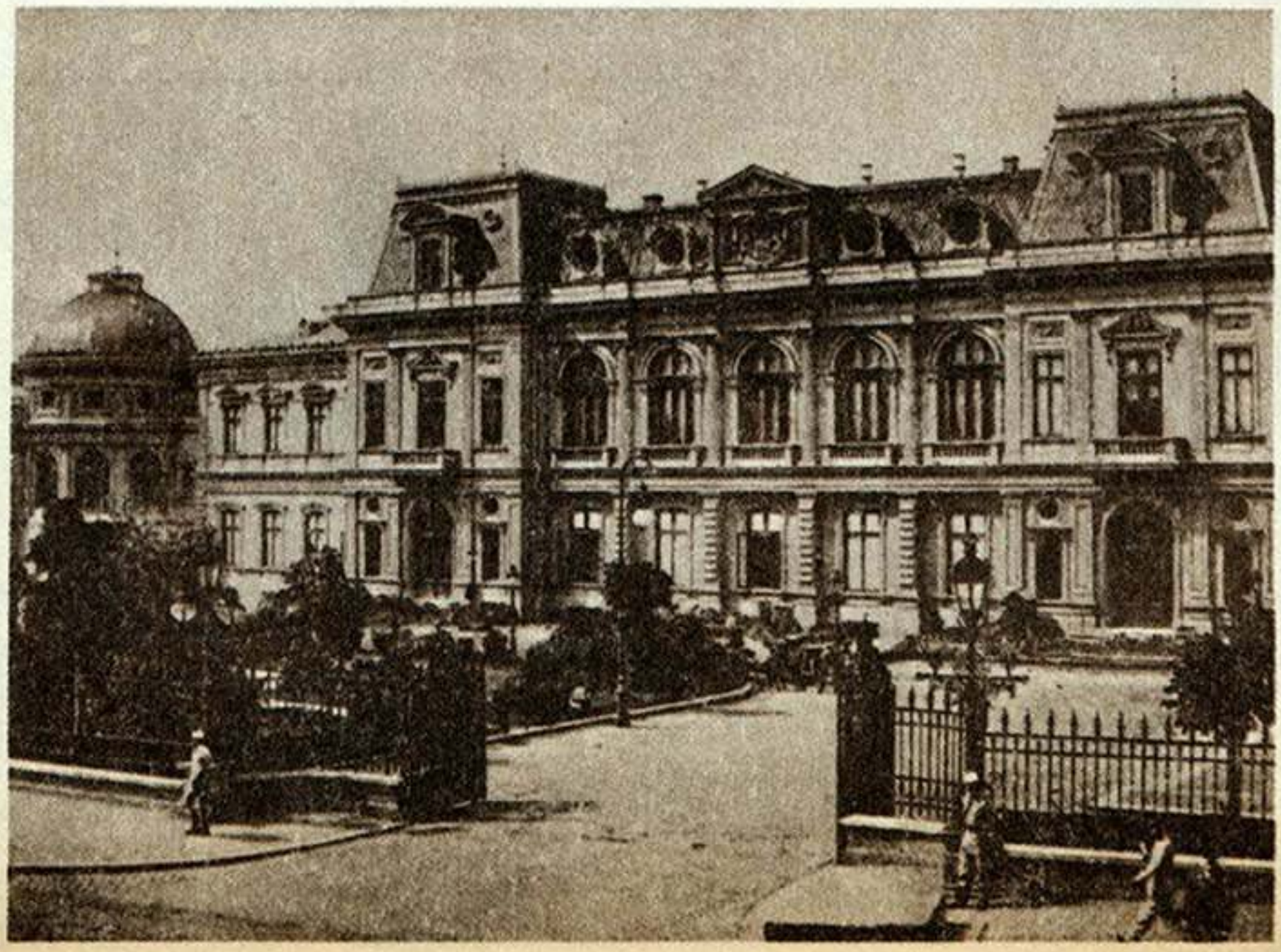

Braşov. Piaţa Libertăţei.
Kronstadt, Marktplatz

Gyulafehérvár. Gizella udvar. - Gisela-Hof.
Alba-Iulia
Piaţa Mihaiu-Viteazul.

Cernăuți

Teatrul național

Chișinău

Primăria orașului

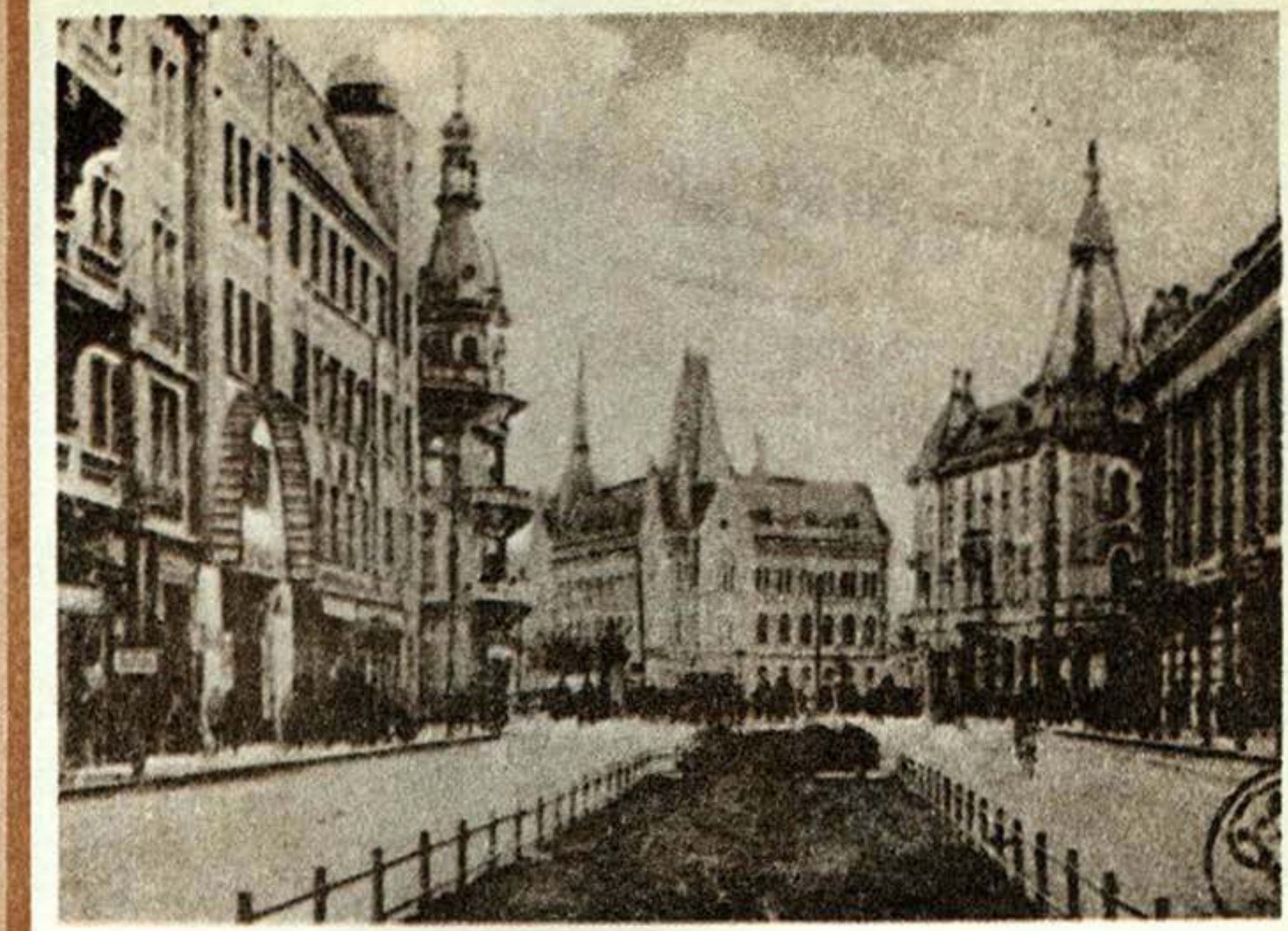

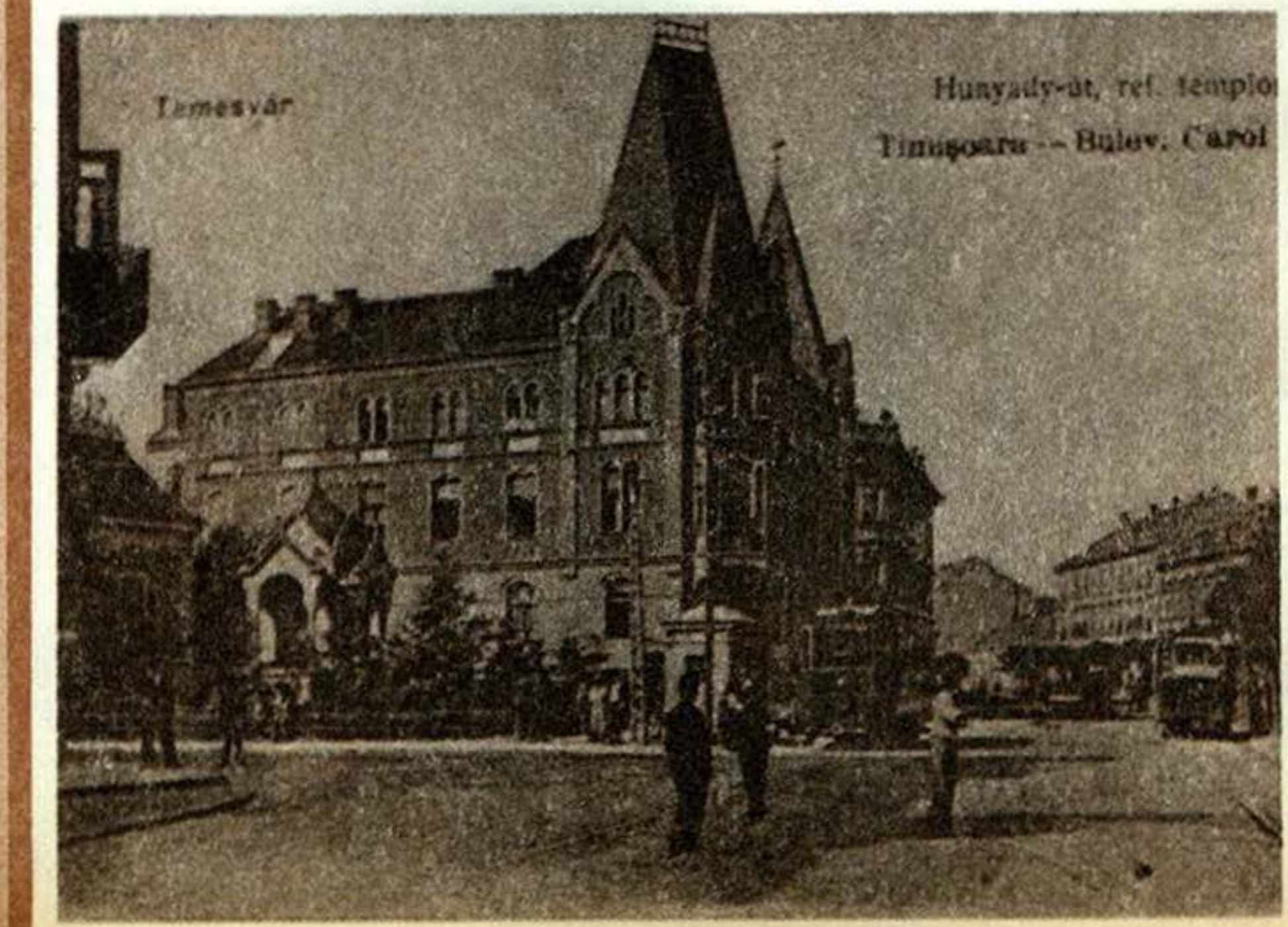
Temesvár
Hunyady-ut, ref. templo
Timişoara — Bulev. Carol

ONU

JUBILEUL DE AUR

EUGEN PREDA, CRISTIAN POPIŞTEANU

O veritabilă „vară indiană" — anotimpul cel mai frumos şi plăcut de pe aceste meleaguri, care începe din a doua jumătate a lunii septembrie şi durează până în noiembrie — a prevalat la New York, în cursul celor trei zile 22-24 octombrie, cu prilejul celei de a 50-a aniversări de la crearea Organizaţiei Naţiunilor Unite. Au fost zilele în care New York-ul devenise centrul lumii diplomatice: preşedinţi, regi, prim-miniştri din 129 ţări ale lumii şi alte înalte oficialităţi s-au adunat la Cartierul General, situat în inima metropolei „neincoronate" a Statelor Unite, pentru a marca Jubileul de aur de la crearea acestui for internaţional.

Au fost peste 8 000 de agenţi federali şi de poliţie pe străzi, spaţiul aerian de deasupra Manhattan-ului ca şi multe străzi şi chiar râuri au fost închise traficului.

„Duminică **[22 octombrie]** va fi o adevărată zi de coşmar" **— anticipase purtătorul de cuvânt al ONU, luând în considerare problemele de circulaţie puse de prezenţa unui număr atât de mare de maşini oficiale şi de dorinţa respectării cu stricteţe a programului.**

În imagine: fotografia şefilor de state şi guverne şi a celorlalţi şefi de delegaţii făcută cu un aparat Kodak special creat, în dimineaţa zilei de 22 octombrie 1995. După cum se ştie, ONU nu a acordat permisiunea agenţiilor de presă de a executa fotografia acestei întâlniri. În legenda fotografiei, ziarul *The New York Times* de luni, 23 octombrie 1995, scria că secretariatul ONU a fost incapabil să furnizeze presei identificarea tuturor celor din imagine.

În rândul doi, în spatele secretarului general ONU Boutros Boutros Ghali, se află preşedintele României, domnul Ion Iliescu.

Noi, popoarele...

„Noi, popoarele Naţiunilor Unite, hotărâte să izbăvim generaţiile viitoare de flagelul războiului, care, în cursul unei vieţi de om, a provocat de două ori omenirii suferinţe nespuse"... Cu aceste cuvinte începe Carta, *„întocmită în oraşul San Francisco, la douăzeci şi şase iunie una mie nouă sute patruzeci şi cinci"*, cum se spune în finalul documentului care *„înfiinţează o organizaţie internaţională care se va numi Naţiunile Unite"*.

Pentru prima oară în analele diplomaţiei un tratat internaţional se revendica din mandatul popoarelor şi nu recurgea, din start, la clasica formulă juridico-diplomatică *„Înaltele părţi contractante..."*. Iniţial, în proiectul Cartei se stipulase vechea formulă. Era însă mult mai mult decât o inovaţie a limbajului politic sau a tehnicii diplomatice. Era o conformare la spiritul epocii, pe care îşi pusese sigiliul aspra lecţie a istoriei, plătită cu viaţa zecilor de milioane de victime ale

agresiunii hitleriste, într-un moment în care Europa, unde războiul abia se încheiase, începea ridicarea dintre ruine, iar luptele pe teatrul de operații din Pacific și Extremul Orient continuau. Era, totodată, un angajament, a cărui perenitate rămâne să amintească comunității mondiale a statelor necesitatea ca hotărârea popoarelor de a exclude flagelul războiului, hotărâre cuprinsă în preambulul Cartei Națiunilor Unite, să devină realitate efectivă.

Conferința încheiată în după-amiaza zilei de 26 iunie 1945 se deschisese la 25 aprilie în sala Operei din San Francisco, construcție alăturată Clădirii veteranilor, ambele aparținând Complexului Centrului Civic, înălțat în stilul Renașterii. Supranumit „Parisul Vestului" sau „Poarta Orientului", orașul-port de la golful „Poarta de Aur" (Golden Gate fiind și simbol al orașului) și-a primit oaspeții cu exuberanță și cu o veritabilă vânătoare de autografe. La Conferință participau 46 state, marea majoritate reprezentate de miniștrii de externe. La 30 aprilie, au fost admise Argentina, Bielorusia, Ucraina, la 5 iunie Danemarca. Statele Unite și Marea Britanie nerecunoscând încă guvernul Poloniei de la Varșovia, această țară n-a fost invitată, dar, ulterior, a fost considerată printre cei 51 membri fondatori. Astfel, la constituirea ONU Europa Occidentală, cele două Americi și „țările albe" din Commonwealthul britanic reprezentau 80% din numărul membrilor. Erau prezente doar 12 țări din Asia și Africa, unele (Filipine, India) nefiind încă formal independente.

Amfitrion zâmbitor era E. Stettinius (îi succedase în decembrie 1944 în funcția de secretar al Departamentului de Stat lui Cordell Hull, ce demisionase din motive de sănătate), pentru care conferința constituia „marea șansă" a carierei lui și, totodată, cântecul de lebădă al vertiginoasei sale ascensiuni publice. Cu o săptămână înaintea „întâlnirii lumii", aflase zvonul că președintele Truman intenționa să-l înlocuiască. De fapt, tocmai conferința l-a menținut pe Stettinius în funcție până la încheierea ei. La 3 iulie 1945 J.F. Byrnes a depus jurământul ca secretar al Departamentului de Stat, funcție în care a rămas până în 1947.

La San Francisco, hotărârile erau sancționate de Comitetul director (Steering Comittee), format din șefii de delegații, al cărui ax decizional era constituit însă de activitatea restrânsă a miniștrilor de externe ai marilor puteri și de convorbirile confidențiale dintre aceștia sau pe care ei le inițiau cu reprezentanții altor țări. Deciziile cele mai importante, în cea mai mare parte, și-au avut sursa pe Colina Nababilor (Nob Hill), cum era poreclit, în argoul localnicilor, un mic cartier rezidențial al marilor bogătași, având o splendidă perspectivă asupra Golfului de Aur, nu departe de Montgomery Street, artera financiară cunoscută și ca Wall-Street-ul Vestului.

Țările mici au căutat o modificare a statutului marilor puteri în Cartă, dar nu a fost posibil. În urma opoziției categorice a Marii Britanii, Statele Unite n-au obținut introducerea în Cartă nici a unei referiri directe sau indirecte la Doctrina Monroe. Chestiunea definitivării formulei procedurii de vot în Consiliul de Securitate, cum au interpretat-o americanii — „liber să se discute orice, veto în privința acțiunii" — a fost rezolvată la întâlnirea finală de la Kremlin, din 6 iunie, dintre I.V.Stalin și Harry Hopkins, trimisul președintelui S.U.A., venit la Moscova în 25 mai să netezească asperitățile din relațiile reciproce și să pregătească terenul unei întâlniri la nivel înalt.

După amânări de ultim moment, pricinuite de chestiunile de traducere și frazare, la 25 iunie alcătuirea Cartei s-a încheiat. Valoarea emoțională a momentului a fost redată de președintele ultimei ședințe, reprezentantul britanic, Lordul Halifax: „am luat parte cu toții, sperăm, la unul dintre marile momente ale istoriei".

După cinci decenii, aprecierea continuă să apară corectă. În pofida unui șir de serioase neajunsuri, a faptului că prevederi importante ale Cartei și unele hotărâri nu au fost transpuse în viață sau au fost realizate doar parțial, că probleme cu implicații mondiale au fost sustrase dezbaterii și că s-au promovat chiar acțiuni străine spiritului și țelurilor Cartei, Organizația este, mai ales de când cuprinde totalitatea țărilor lumii, cadrul cel mai propice de afirmare a concepțiilor și deziderateloor pentru făurirea unui nou sistem de relații internaționale.

Așa cum s-a subliniat și în timpul recentei Adunări Generale Jubiliare, important este să se retragă Organizația de pe marginea prăpastiei falimentului financiar. O altă idee de bază este să fie reinventată Organizația Națiunilor Unite, pentru a face din ea o forță credibilă pentru secolul următor.

A fost, desigur, un moment de mare satisfacție să poți asista la cea de-a 50-a aniversare a singurei organizații cu adevărat universale din istoria omenirii ce numără nu mai puțin de 185 state membre.

România la ONU

Marcarea a 50 de ani de la crearea ONU coincide cu aniversarea a patru decenii de când România este membră a Națiunilor Unite.

Într-un dialog realizat de Gabriela Langada pe postul de radio România Actualități la 24 octombrie, când s-au împlinit 50 de ani de la intrarea în vigoare a Cartei Națiunilor Unite, ambasadorul României la ONU Ion Gorița declara: „Încercând să facem un bilanț al prezenței României la ONU, putem aprecia că România s-a înscris, în aceste patru decenii, printre membrii activi ai Organizației, aducându-și o contribuție proprie la dezbaterile și la preocupările Organizației. Reamintesc ascultătorilor că, la sesiunea XXII, România a deținut președinția Adunării Generale a ONU, iar, de-a lungul anilor, România a adus în atenția Organizației o serie de probleme importante care au fost primite, receptate pozitiv și care au constituit puncte importante ale agendei Organizației în aceste patru decenii. În prezent România, alături de cele 184 de state ale Organizației, își aduce o contribuție activă, proprie, din nou, cum am spus și mai înainte, la dezbaterile care au loc asupra unor chestiuni majore ale lumii contemporane, care țin de menținerea păcii, securității internaționale, dezvoltarea economică și socială, dezvoltarea și respectarea normelor democratice în raporturile dintre state și în alte importante domenii ale vieții internaționale. De altfel, prezența României la actuala sesiune este bine receptată, faptul că din delegația română condusă de președintele României fac parte personalități care, de-a lungul anilor au jucat un rol important în participarea României la ONU, și aș menționa aici pe domnul Corneliu Mănescu, fost președinte al Adunării Generale, domnul Mircea Malița, personalitate binecunoscută în cercurile ONU, vin să confirme ceea ce am spus mai înainte, și anume că România este considerată și receptată ca un membru activ al Organizației mondiale."

De altfel, corespondenta specială a Radiodifuziunii Române, Sorina Man, i-a luat un interviu domnului Corneliu Mănescu din care reproducem în continuare:

„Am salutat această manifestare, o cred benefică. Nu știu când Organizația va mai putea să organizeze ceva care să merite această denumire de aniversare sau de jubiliar, dar oricum, eu cred că un asemenea eveniment nu se poate repeta." În altă ordine de idei, domnul Corneliu Mănescu a declarat la Radio România Actualități:

„Aici, în America, au început să existe foarte mulți oameni [români] care își fac studiile și lucrul acesta mi-a făcut plăcere. I-am întâlnit cam peste tot. Își fac studiile în America. Și asta creează posibilități mari pentru tinerii intelectuali români, dar și pentru relațiile româno-americane, care cred că au un bun viitor, cu condiția ca fiecare să se înțeleagă bine unul pe celălalt, adică să priceapă ce se poate face și ce nu se poate face."

În încheierea interviului, domnul Corneliu Mănescu a răspuns unei întrebări despre principalii săi colaboratori de acum 28 de ani.

„Da, îmi aduc aminte. Îmi este teamă să nu uit pe cineva. Unul dintre ei este profesorul Malița, care este cu noi la această sesiune. Dar, în trecut, au fost și alții, buni, capabili, care au înțeles realitățile americane și au sprijinit interesele țării noastre. Citez: Corneliu Bogdan, Virgil Constantinescu, Sergiu Celac, profesorul Glaser, femei deosebit de talentate și respectabile ca Dina Cocea, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Mia Groza, Catinca Ralea și mulți alții. Vă rog să mă iertați dacă nu pot să îi țin minte pe toți. Au trecut atâția ani. Dar vă asigur că acești oameni și-au adus o mare contribuție în ceea ce privește reprezentarea României, imaginea României aici la ONU și care, după modesta mea părere, niciodată nu a fost rea. Niciodată.

Spusele fostului președinte al Adunării Generale ONU își găsesc fundamentarea în cronica celor patru decenii de prezență românească, timp în care numeroase inițiative au fost însușite de forumul mondial. Dacă în ultimii cinci ani diplomația multilaterală practicată de țara noastră la Națiunile Unite a purtat sigiliul libertății depline de concepție și acțiune, încă în urmă cu mulți ani votul României era nu o dată apreciat ca un vot independent (de altfel valoroase studii istorice românești și străine analizează în acest sens curba votului românesc la ONU).

Nu am putea să nu amintim un moment la care unul dintre autori a fost de față în urmă cu aproape trei decenii. Era vineri 4 iunie 1968. Salonul Nord al delegațiilor la ONU a fost cadrul unei ceremonii prilejuită de îmbogățirea tezaurului artistic al sediului newyorkez al Organizației Națiunilor Unite, care cuprinde opere de Fernand Léger, Candido Portinari, Picasso. Era remisă oficial din partea României o imensă tapiserie, ocupând 50 de metri pătrați, realizată de pictorul Ion Nicodim și inspirată din poemul arghezian *Cântare omului*. Tapiseria, având ca sursă de inspirație elemente ale folclorului românesc, redă simbolic ideea respingerii alternativei răului, a distrugerii, a morții, a filosofiei zădărniciei și neputinței, preamărind viața, creația și progresul. Sub soarele încununat de spice din centrul tapiseriei ca un memento se află versurile lui Tudor Arghezi. Luând cuvântul, secretarul general de atunci, birmanezul U Thant, referindu-se la mesajul lucrării, exprimat prin îmbinarea legendei lui Prometeu cu posibilitățile deschise de folosirea pașnică a energiei nucleare, a spus: „Este o semnificativă compoziție contemporană care își trage forța și culoarea din tradițiile folclorului românesc, cum sunt copacii vieții prezenți în întreaga lucrare. Vorbindu-ne de prezent și viitor, ea ne reamintește continuitatea cu trecutul". Dincolo de aspectul protocolar, martorului ocular îi era evident că atât din punct de vedere artistic, cât și ca mesaj lucrarea — „dar plin de imaginație", cum o calificase — îi plăcea lui U Thant, că ea îi evocase ceva din contactul nemijlocit ce îl avusese cu pământul și locuitorii României.

Ne-a făcut plăcere deosebită să revedem că România este prezentă nu numai în analele ONU, dar și în zestrea artistică de la palatul de pe East River și că generații de diplomați, oameni politici și vizitatori au acolo un crâmpei de artă românească.

Casa noastră

Încă din primele momente ale începerii sesiunii jubiliare comemorative am fost martorii definirii locului de desfășurare a celei mai importante reuniuni diplomatice cunoscută de istorie drept „Casa Națiunilor". Astfel, la începutul alocuțiunii președintelui Adunării Generale ONU, Freitas do Amaral, rostită la 22 octombrie, ora 10.15, se spunea: „Aceasta este casa voastră, iar viitorul ONU va fi cel care dvs., Excelențele voastre, veți decide să fie. Destinul ONU este în mâinile voastre. Cu toate acestea, indiferent de ceea ce se va face, această Organizație trebuie să rămână consecventă trecutului său".

Iar în încheierea scurtei alocuțiuni introductive se afirma: „La începutul acestei sesiuni unice și istorice, lăsați-mă să împărtășesc cu dvs aceste trei dorințe: să binecuvântăm ONU și pe cei care au înființat-o, să luptăm împotriva criticilor distructive aduse Organizației și să nu permitem distrugerea sa, să luăm asupra noastră sarcina nobilă de a deveni reformatorii ONU. Dacă vom face acest lucru, vom merita respectul generațiilor viitoare, mai ales când acestea vor sărbători cea de-a 100-a aniversare a ONU".

Sesiunea a început cu un sfert de oră întârziere datorită lungii ședințe de aproape o oră și jumătate în cursul căreia liderii lumii au participat la efectuarea cu un aparat Kodak creat special, a unei fotografii, prilej cu care au avut loc primele contacte neoficiale între șefii de stat și de guvern prezenți. Astfel a și început „sesiunea paralelă", care provoacă de fiecare dată o veritabilă cascadă de întâlniri.

După prima zi, cotidianul *New York Times* publica un titlu rezumând situația: *„Speranță și dezamăgire se amestecă la celebrarea ONU"*. Iar în pagina dedicată integral extraselor din cuvântările rostite se putea citi următorul titlu: *„Și acum pentru următorii 50 de ani: noi promisiuni, cereri familiare"*.

În intervenția sa, rostită imediat după cea a președintelui Adunării Generale, prima frază a Secretarului general Boutros Boutros Ghali, fiind în limba arabă, care face parte dintre limbile oficiale, nu a fost tradusă, restul cuvântării fiind în engleză. El a spus atunci: „Doresc bun venit șefilor de guvern și de stat ai lumii. Bun venit în casa voastră, casa popoarelor lumii. Bun venit la tribuna Națiunilor Unite, tribuna păcii, înțelegerii și dezvoltării. Bun venit tuturor și sincerele mele salutări conducătorilor lumii".

Numeroși vorbitori au apreciat actuala situație a Națiunilor Unite ca situându-se la o răscruce de drumuri: „Peste numai cinci ani omenirea se va despărți de secolul XX, un secol definit drept al ostilităților și va intra în secolul XXI, un secol plin de promisiuni, un secol al speranței."

Sesiunea jubiliară nu a fost lipsită de accente critice, multe dintre cuvântări au conținut exprimarea unor dezamăgiri reale, după cum nici ziariști de la New York și până la București și de la Berlin la Havana nu au menajat ONU. Nici chiar istoricii nu au fost toți de acord să atribuie Națiunilor Unite măcar meritele la care au dreptul. Și unii ziariști ca și unii istorici români se înscriu printre acele voci de casandre care negând realizările ONU îi cântă sfârșitul.

Dominanta nu a fost însă deprimarea. A prevalat spiritul constructiv, spiritul care ținea seama că fără ONU lumea nu ar arăta în sensul pozitiv atât de bine. Și că nu este neapărat vina ONU că lumea are problemele grave și acute cu care se confruntă. Dacă evocăm doar 3 domenii și vom vedea ușor cât de necesară este Organizația Națiunilor Unite:

a) Spre diferență de Societatea

Națiunilor care a supraviețuit cu greu două decenii ONU și-a dat în mod cert contribuția *la asigurarea păcii și securității mondiale timp de 50 de ani.*

b) Fără ONU *decolonizarea nu ar fi putut urma calea de integrare în comunitatea internațională a noilor state independente din Asia, Africa și alte regiuni ale globului.*

c) Universalitatea Organizației *este în prezent împlinită și dacă ar fi să amintim doar restabilirea drepturilor legitime ale Republicii Populare Chineze și succesul ar fi demonstrat.*

Nici o altă organizație internațională *nu a dezvoltat atâtea programe pentru dezvoltare și nu a unit atâtea eforturi pentru îmbunătățirea condiției umane* ca ONU Să citâm doar cazul UNICEF, care a salvat sute de milioane de copii în 50 ani.

Aniversarea pe care am urmărit-o de la fața locului a fost cu mult mai mult decât o simplă ceremonie. A fost în adevăr un revelator istoric al plusurilor și minusurilor Organizației ce numără 185 de state membre.

Și nu se poate trece peste o declarație ca aceea a președintelui Franței, Jacques Chirac, care spunea: „Nu este acceptabil ca multe țări, și mai ales acelea din primele rânduri, să permită prăbușirea unei astfel de Organizații, pentru care astăzi s-au adunat atâția șefi de state ca să reafirme natura de neînlocuit a acestei Organizații. Lumea are nevoie de solidaritate și are nevoie de ONU".

Punând o întrebare crucială: „Vom fi cu toții contemporani secolului XXI sau istoria și civilizația Terrei se vor rupe ireversibil de-a lungul faliilor de dezvoltare?", președintele României, domnul Ion Iliescu preciza în cuvântarea sa de la tribuna ONU: „Ordinea internațională, întemeiată pe norme, chiar dacă administrată sub regimul autorității clubului privilegiat al statelor membre permanente în Consiliul de Securitate, era întruchiparea raționalității, a speranței că lumea nu va mai cădea pradă demonilor urii și distrugerii. 50 de ani mai târziu, actualitatea întrebărilor de la început rămâne neștirbită, dar este acesta un motiv pentru a declara falimentul ONU? Cei ce se grăbesc să îl anunțe ar trebui să-și amintească, înainte de a pronunța verdicte, cât de mult a contat experiența celor 50 de ani de existență ONU pentru legitimarea întrebării, cât de mult a însemnat pentru noile state apărute pe harta lumii existența unui spațiu de manifestare a identității lor și stabilirea unor standarde de comportament civilizat în relațiile internaționale, cât de mult a însemnat ONU pentru formularea limbajului și realizarea practică a comunicării, negocierii și abordării unor probleme cruciale ale lumii contemporane, cum sunt regimul neproliferării nucleare și al dezarmării, identificarea și scoaterea în afara legii a agresiunii armate, conservarea tezaurului cultural al umanității, crearea premiselor pentru cooperare în numele dezvoltării. Desigur, rezultatele nu sunt încă pe măsura nevoilor și a așteptării. De aceea, cred că obligația noastră cea mai importantă, acum, la aniversarea a 50 de ani de existență ONU, este să valorificăm șansa unui nou început."

Propunerea României, ca o sesiune specială a Adunării Generale ONU să fie dedicată în 1996 pregătirii structurale a Organizației pentru agenda secolului ce va începe peste 5 ani, izvorăște nu doar din atașamentul pentru interesele țării noastre în strânsă convergență cu cele mondiale, ci din însăși analiza pe care participanții la sesiunea jubiliară au efectuat-o.

Vocea președintelui Clinton (care a realizat în acele zile întâlniri extrem de importante cu președintele Federației Ruse, Boris Eltîn, și cu președintele Chinei, Jiang Zemin) a sunat de asemenea convingător: *„Noi avem încă nevoie de Națiunile Unite"*. Asigurând forumul mondial că va negocia cu Congresul S.U.A. a cărui majoritate republicană nu a deblocat fondurile pentru plata datoriei de 1,2 miliarde dolari — William Clinton a adăugat: „Și astfel pentru încă 50 de ani și mai departe puteți conta că S.U.A. va fi în Organizație".

Jubileul de aur a concentrat ca un focar atenția liderilor lumii — chiar a celor care nu au venit nefiind de acord cu unele din normele stabilite de 50 de ani — și dialogul diplomatic s-a manifestat atât la sesiune cât și în afara ei. Liderul cubanez Fidel Castro a fost din nou în S.U.A. după foarte mulți ani într-un moment când s-au relaxat legăturile S.U.A-Cuba, iar Yasser Arafat a revenit la ONU după 21 ani, vorbind pe un ton inspirat de dorința reușitei depline a procesului de pace din Orientul Apropiat. Mult regretatul prim-ministru al Israelului, Yitzhak Rabin, a confirmat: „Am venit astăzi aici de la Jerusalem pentru a mulțumi încă o dată și a aduce recunoștința noastră acestei Instituții care cu 48 de ani în urmă ne-a dat posibilitatea independenței. Într-o rară dovadă de fraternitate, Statele Unite și Uniunea Sovietică de atunci au format un front unit, iar Andrei Gromiko împreună cu Warren Austin și-au alăturat mâinile și au acordat națiunii care se ridica din cenușă șansa de a-și făuri un stat... Israelul, un copil al Națiunilor Unite, și poporul evreesc sărbătoresc împreună cu întreaga lume cei 50 de ani ai ONU". Reafirmându-și ca într-un veritabil testament politic hotărârea de a continua eforturile pentru a aduce pace în întreaga regiune premierul care avea să fie, asasinat după doar două săptămâni, reliefa: „Principalul rol al ONU este de a sprijini puterile și națiunile care lucrează pentru pace, de a intensifica lupta internațională împotriva terorismului, de a promova democrația, educația, dezvoltarea economică și socială ca și angajamentele sociale, pentru a asigura înaintarea întregii omeniri".

Asistând timp de trei zile la această impresionantă evocare a istoriei și urmărind imensul generator al actualității politice (numai președintele Ion Iliescu a avut pe lângă întrevederile oficiale bilaterale, alte aproape 20 de dialoguri cu lideri ai marilor puteri sau ai micilor state), nu putem să nu amintim contribuția adusă la afirmarea ONU de către foștii săi secretari generali: Trygve Halvdan Lie, Dag Hammarskjöld, Sithu U Thant, Kurt Waldheim, Xavier Perez de Cuellar. Și în acest context, pentru actualitatea lor, vom cita cuvintele lui U Thant: „Organizația Națiunilor Unite nu este pentru mine un ideal înceţoşat de pace mondială și de fraternitate universală. Ceea ce face din Organizație o necesitate este interesul nostru obiectiv și, bineînțeles, interesul pe care umanitatea întreagă îl are în pace și progres, mai presus de orice interesul de a nu sucomba: ne trebuie ONU... pentru că avem nevoie de un instrument puternic, dinamic în serviciul națiunilor din Răsărit ca și din Occident, din Nord ca și din Sud". Pentru U Thant „Organizația Națiunilor Unite nu este un guvern mondial și Adunarea Generală nu este o Cameră însărcinată să legifereze pentru lume".

Declarația Finală, adoptată târziu în noaptea de 24 spre 25 octombrie (și care se spune la Cartierul general ONU că a fost negociată aproape un an) reafirmă țelurile și principiile Națiunilor Unite, păstrează cadrul creat la naștere și o angajează spre un nou viitor. Ceea ce înseamnă — pentru a cita un confrate american de la *New York Times* — că „modul cel mai bun de a sărbători cei 50 de ani imperfecți este de a se angaja să creeze o Organizație a Națiunilor Unite perfecționată pentru viitor". Istoria va avea cuvântul.

New York — octombrie 1995. ■

COPII „DUŞMANI AI POPORULUI“

ION VARLAM

Carnea nu are memorie[1]. După peste treizeci de ani de la eliberare, coşmarurile cu care am rămas nu sunt legate de ceea ce am îndurat eu fizic, ci de suferinţele pe care le-am înregistrat cu văzul şi cu auzul, adică ale altora. Niciodată nu visez că cel bătut sau cel chinuit de foame, de frig, de oboseală şi de nedormit, sunt eu; victima este întotdeauna o fiinţă dragă — o rudă sau un prieten, la ale cărei cazne asist neputincios, dar nu mai puţin revoltat.

Apoi, mi-ar displace să tulbur prin evocarea unor astfel de detalii pe părinţii, descendenţii, consorţii sau fraţii celor care, nesupravieţuind acestei experienţe, nu au apucat să le vorbească ei înşişi despre cele prin care le-a fost dat să treacă.

Nu voi vorbi deci despre „tratamentul“ din închisoare. Consider că cei arestaţi nu erau candizi: ştiau ce-i aşteaptă. Nimeni nu şi-a închipuit că poate să încapă pe mâinile Securităţii fără a fi injurat, batjocorit şi bătut. Mă voi limita aşadar a aminti câteva „afaceri politice“ în care au fost implicaţi copii minori, cazuri de care eu am cunoştinţă directă şi a arăta în ce consta, faţă de cel rezervat adulţilor, regimul la care erau supuşi.

Nu din lipsă de modestie, ci pentru autenticitatea relatării, voi începe prin a istorisi, pe scurt, cazul lotului din care am făcut eu însumi parte.

„Rombul roşu“

Este un nume inventat de Securitate, care veghea cu grijă să dea un aspect cât mai conspirativ unor organizaţii care de multe ori erau inventate de anchetatori — pentru că ele nu existau înainte ca membrii lor să fie arestaţi.

Care au fost faptele reale şi cum au fost ele descoperite?

În iarna 1948-1949, elevii şi elevele de la Liceul „Titu Maiorescu“, proaspăt rebotezat „Ion Luca Caragiale“, s-au angajat în diverse activităţi politice cu caracter monarhist. De la abdicarea regelui abia trecuse un an şi amintirea fazei de anticomunism activ (1945-1947), în cursul căreia tineretul fusese partea cea mai activă a opoziţiei, era încă vie în mintea celor mai mulţi dintre noi. Chiar şi cei mai mici, cum eram eu (10-11 ani), ţineau minte manifestaţiile şi ciocnirile de stradă din timpul campaniei electorale şi al alegerilor din noiembrie 1946. Iniţiatorii acestor acţiuni erau, desigur, cei mari. Ei au avut ideea de a-i folosi pe cei mici la lipirea de afişe şi răspândirea de manifeste regaliste, cu gândul că aceştia nu vor fi pedepsiţi dacă vor fi prinşi. Aşa s-a şi întâmplat: miliţienii care ne-au prins ne-au dus de urechi acasă şi ne-au prevenit că, dacă nu ne vedem de treabă, ne vor da pe mâna „lui tată-tău, să-ţi tragă o mamă de bătaie de-ai să-nveţi minte!“ E drept că tocmai în anul acela poliţia a devenit miliţie, mulţi dintre agenţii de cartier nefiind încă schimbaţi.

Lucrurile ar fi rămas aici, dacă nu ar fi avut loc un incident. În primăvara lui 1952, la peste trei ani de la săvârşirea faptelor, nepotul fostului ministru liberal care a scos în afara legii Partidul Comunist din România, student fiind, a fost înjunghiat de către un individ gelos pe când ieşea de la o domnişoară. Acest delict de drept comun s-a complicat în momentul în care anchetatorul a descoperit că „ucigaşul“ era un fiu de „bestie burghezo-moşierească“. Crezând că în spatele acestei tentative de asasinat se ascundea altceva, miliţia a transmis dosarul Securităţii. Doi dintre cei anchetaţi şi-au închipuit că a vorbi despre nişte fapte petrecute de multă vreme şi săvârşite de copii sub 14 ani era un mod inteligent de a scăpa de întrebările despre un trecut mai recent, n-au prevăzut efectele retroactive pe care le va avea calculul lor.

Deşi descoperise o afacere reală, dar nesemnificativă, Securitatea a preferat să monteze una falsă, dar de proporţii. Folosind pretextul „Rombului roşu“ — ceva care nu a existat niciodată, sub forma aceea cel puţin — s-a constituit un lot de tineri care nu aveau în comun nimic altceva decât apartenenţa socială, deoarece unii dintre ei nici nu-i cunoşteau pe ceilalţi. Începuse şi la noi teroarea stalinistă şi Ana Pauker trâmbiţase intenţia partidului comunist de a face din canalul Dunăre-Marea Neagră „mormântul burghezo-moşierimii“. Lupta de clasă trebuia intensificată prin exercitarea unei represiuni care să lo-

[1] Acest articol reproduce textul comunicării pe care am ţinut-o la colocviul *Exilul românesc - identitate şi conştiinţă istorică*, Paris, 22-24 mai 1994.

vească orbește, fără nici o logică, cei arestați folosind la terorizarea întregului grup social căruia îi aparțineau.

Șeful lotului „Rombul roșu" a fost Maria-Ioana (Marioana) Cantacuzino-Nabab, fiica pilotului cunoscut sub numele de „Bâzu", unul din așii aviației noastre de vânătoare, și strănepoata căpeteniei conservatoare de la care vine porecla ce distinge această ramură a familiei. Marioana Cantacuzino trăiește azi în Franța și s-a afirmat ca romancieră sub numele de Ioana Orlea. Din același lot, dar total străin de activitățile așa-zisului „Romb roșu", a făcut parte Mihai D. Sturdza, urmașul direct al penultimului voievod al Moldovei, cunoscut în țară și în străinătate ca istoric și prin prestațiile sale la Radio Europa Liberă. De asemenea, fizicianul Grigore A. Ghika — coborâtor al primului domn pământean din Țara Românească. Arestarea lui Radu Miclescu și a lui Dan Florescu (nepotul istoricului american ce a publicat o serie de lucrări despre „Dracula") era îndreptată tot contra aristocrației, dar avea implicații mult mai grave: atât mama celui dintâi, care a plătit cu viața arestarea fiului ei, cât și tatăl celui de al doilea lucrau la Legația S.U.A. din România. În afara tinerilor ce aveau nume cu rezonanță istorică, au fost arestați și alți copii din familiile „marii burghezii" — foști demnitari ai statului sau conducători de mari întreprinderi: Dimitrie Lecca, fiul unui director de departament de la Ministerul de externe cu rang de ambasador, Cornel Todea — cunoscut regizor, fost director la Televiziune — fiul directorului general al Asigurărilor sociale, Mihnea Ștefănescu — fiul administratorului — delegat al uzinei Tohan, care era și membru în consiliul de administrație al întreprinderilor Malaxa etc.

Datorită curajului și îndrăznelii Marioanei Cantacuzino, dar și abilității lui Grigore Ghika, ancheta a fost destul de scurtă și nu foarte dură. Cea căreia Securitatea i-a atribuit rolul de „șef de organizație" a susținut cu dârzenie că nici un adult nu ne-a inspirat activitățile — ceea ce de altfel era adevărat, noi ascunzându-ne și de părinții noștri —, motivând angajarea noastră în opoziția anti-comunistă prin efectul pe care l-a avut asupra noastră filmul sovietic *Tânăra gardă* (turnat după romanul cu același nume al scriitorului A. Fadeev și care arăta cum niște liceeni sovietici organizaseră rezistența contra ocupantului nazist german). La rândul lui, Grigore Ghika a plasat totul pe terenul unor preocupări romantice, născute din lectura scrierilor lui A. Dumas, M. Zevaco, H. Sienkiewicz și, desigur, ale lui A. Fadeev.

În fața „plutonului de execuție"

Copil neastâmpărat fiind, am avut adesea parte de „tratamente corective" pe care mi le administrau părinții sau rudele cărora le eram dat în grijă. Printre instrumentele de represiune aflându-se și cravașa, eu am intrat la pușcărie cu un „antrenament" care lipsea unora dintre colegii de suferință. De asemenea, educația destul de spartană și relativ sportivă de care avusesem parte m-a ferit de șocul moral pe care brusca azvârlire în mediul de inconfort, promiscuitate, de relații brutale etc. l-a avut asupra celor mai puțin „căliți". În plus, la 14 ani exista încă o mare doză de inconștiență, căreia eu îi atribui faptul că nu am cunoscut frica, cei mai „vârstnici" din lotul meu trebuind să-mi tempereze mereu elanul și să-mi frâneze inițiativele. În timpul anchetei la sediul Securității din Calea Rahovei, niște paznici care se plictiseau — nu-mi pot închipui că primiseră vreun ordin în acest sens — au încercat să mă sperie, făcându-se că mă... execută. M-au dus, cu faimoșii „ochelari", în tunelul subteran ce lega două imobile aflate în extremitățile opuse ale curții, tunel ce servea și drept poligon de tir. Trecusem prin acest tunel și văzusem, la una din extremitățile lui, diverse ținte și siluete de tir ciuruite de gloanțe. Într-o noapte, gardienii m-au pus să-mi iau bagajele din celulă și m-au dus în tunel, unde m-au așezat cu spatele la peretele acoperit cu siluete de tir și au luat poziție de foc în fața mea. Ei știau că, mișcând sprâncenele, puteam foarte bine să văd prin fanta dintre bordura de piele a ochelarilor și nas. Câteva minute, cei doi militari au stat cu arma țintită către mine, mânuind cu zgomot închizătoarele pistoalelor-mitraliere, ca să vadă cum reacționez eu. Mie nu mi-au spus decât: „Acum s-a terminat cu tine, banditule!" Frică nu mi-a fost, dar n-am avut decât un singur gând: să se termine cât mai repede, tocmai ca să nu am vreme să-mi fie frică.

Când ne-au adunat să ne ducă la Jilava, fără a mă teme de previzibile represalii, am declarat în gura mare: „S-a sfârșit cu comuniștii! Dacă au început să se teamă până și de noi, nu mai rezistă ei mult la putere!".

După anchetă, am fost dușI la Jilava (cu o dubă „Praha" pe care scria, cu litere violet pe fond galben: „Alimentara"), unde am stat laolaltă cu adulții până ce am fost condamnați (administrativ). Trierea s-a făcut, ca de obicei până atunci, la Ghencea — deja în curs de desființare în toamna lui 1952. Cei mai mari dintre noi au fost trimiși să-și execute pedepsele la închisoare și în lagărele de muncă. Noi, minorii, am fost regrupați cu prostituatele într-un imobil din Calea Griviței. De acolo, am fost trimiși în diverse „colonii de reeducare pentru minori", eu la cea din Timișoara. „Coloniile de reeducare pentru minori" erau fostele școli de corecție, trecute de la Ministerul învățământului la cel de interne, căruia îi fuseseră „vărsate" orfelinatele ce depindeau până atunci de asistența socială. Majoritatea acestor co-

lonii era formată din orfani, copii cărora părinții le muriseră în timpul războiului sau care fuseseră pierduți în cursul mișcărilor de populație provocate de cele două ocupații ale Bucovinei și Basarabiei de către ruși. Erau și copii părăsiți, ai căror părinți erau în viață dar nu voiau să știe de ei, și aceste cazuri mi s-au părut a fi cele mai triste.

Delincvenții de drept comun erau minoritari, dar mai organizați: cârdășia generează solidaritate. Aventurile lor stârneau curiozitate, la unii chiar admirație și, astfel, își recrutau emuli. În general, îi terorizau pe ceilalți și, acolo unde comandantul coloniei nu era un om priceput și ferm, aceste instituții de redresare erau, de fapt, niște pepiniere de hoți de buzunare și niște școli de viitori borfași.

Cea mai grea încercare, pentru noi „politicii" a fost refuzul „mimetismului", adică inventarea unei „metode" de a rezista la pierderea identității prin „dizolvarea în masă". Nu putea fi vorba de a ne concerta, deoarece orice solidaritate vizibilă ne-ar fi „agravat cazul". Eu am putut rezista la influența și la presiunile mediului împrejmuitor grație unui „truc" pe care l-am imaginat singur și care s-a dovedit a fi eficace, chiar și împotriva băieților mai mari, care-i brutalizau pe cei mai mici. Am hotărât să mă port cu totul altfel decât ei, așa cum am crezut eu că se cuvine să se poarte un tânăr cu creșterea mea: eram politicos și amabil dar rezervat, nu tutuiam aproape pe nimeni, nu înjuram și mă făceam că nu pricep înjurăturile; nu foloseam expresii argotice, nu-i exploatam sau bruftuluiam pe cei mai mici — al căror avocat mă făceam atunci când erau persecutați de cei mai mari etc. Efectul acestei distanțări prin utlizarea unui „cod de maniere" distinct de cel curent a fost obținerea respectului, chiar și din partea celor mai înrăiți. Este drept că m-a ajutat sprijinul moral, primit în secret de la ceilalți „politici" și, mai târziu, faptul că, politețea și amabilitatea m-au făcut simpatic și unor membri ai administrației: spălătoreasa, infirmiera, unul din șefii de atelier, care m-au „protejat" prin mici „atenții" ce mi-au făcut mai suportabilă, măcar în parte, mizeria și promiscuitatea de toate zilele. Comandantului, care a început prin a aprecia comportamentul de *frondeur* pe care îl adoptasem față de el și, mai ales, față de ofițerii care erau mai marcați pe plan politic, i-am apărut ca un „caz interesant" și s-a apropiat de mine. La început din interes profesional (era profesor de psihologie, fusese elevul lui Ralea) și mai apoi cu prietenie (când a fost dat afară, unul din motivele invocate a fost că „i-a protejat pe politici").

Școlarizarea era sumară și de tip profesional, iar copiii erau puși la munci de tot soiul. La Timișoara exista o fermă, unde lucrau copiii de la țară, și un atelier mecanic unde se confecționau scule de tot felul, dulapuri sanitare, mese de operație, unde munceau ceilalți, adică majoritatea minorilor. Comparat cu cel din liceele bucureștene, învățământul politic — inevitabil în acea perioadă — era o improvizație de proastă calitate. În plus, era și o sinecură, rezervată unui comunist deținător de proptele, pe care de altfel nu mă sfiam să-l contrazic atunci când gugumăniile lui depășeau interesul trezit de o imaginație fără frâu, servită de un real dar al povestirii.

Alte loturi

În închisoare am întâlnit și alte loturi de minori condamnați pe temeiuri politice, care, dacă ținem cont de riscuri și de motivări, sunt cazuri mai demne de interes decât cel al „Rombului roșu".

Lotul „tunarilor". I-am întâlnit în 1952, la penitenciarul Jilava. În celula nr. 17 erau trei adolescenți, dintre care cel mai tânăr avea 14 ani. Făceau parte din lotul așa-zis al „tunarilor". Se numeau: Vasilescu-Valjean (nepotul cunoscutului avocat bucureștean cu același nume), Mihăilescu și Mihailovici. Tații acestor băieți erau, cu toții, condamnați politici. Hotărâți să-și elibereze părinții, ei au pus la punct un plan. În ce consta? La Muzeul militar din Parcul Carol exista un obuzier austriac din primul război mondial a cărui deplasare era asigurată de două boghiuri instalate pe șine de cale ferată. Măsurându-le ecartamentul, au constatat că este același cu al liniilor de tramvai. În consecință, au hotărât ca tunul să fie remorcat de un tramvai și dus în dreptul Ministerului de interne, pe bulevardul Magheru. Dacă părinții lor nu erau puși imediat în libertate, clădirea ministerului urma să fie bombardată...

Lotul „U.R.S.S. go home". La centrul de triere de pe Calea Griviței și la Timișoara am întâlnit cinci copii în vârstă de 13-15 ani care erau condamnați pentru că scriseseră cu var pe trotuarele Iașilor *U.R.S.S. go home!* Numele lor sunt: Abunei, Bădic, Butnariu, Lungu și Samuel. Gestul lor patriotic a fost desigur inspirat chiar de propaganda comunistă. Pe atunci, aceasta le împuia capul cu „actele eroice" ale tineretului francez, care scria pe străzile și zidurile Parisului *U.S.A. go home!*

Lotul elevilor de la Liceul de construcții din Ploiești. Din cei patru băieți care, în 1950-1951, au redactat și răspândit manifeste cu conținut antiguvernamental și anticomunist, nu l-am cunoscut decât pe șeful organizației, Ion Bănică, cu care am stat în Calea Griviței și la Timișoara. Acești tineri erau ceva mai mari (16-18 ani) și își începuseră deja viața profesională. Bănică era calfă de croitor. În plus, era un atlet și un dansator înnăscut: sărea de pe loc cu supleța și grația unei broaște de baltă.

Numele celorlalți sunt:

(Continuare în p. 52)

DECEMBRIE 1945

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC

ÎN BUCUREȘTI, ACUM 50 ANI

Cronică măruntă

● În sala **„Libertatea", din str. Academiei nr. 20, are loc Conferința națională a Partidului Social-Democrat. Pe ordinea de zi: situația P.S.D. față de evenimentele și curentele politice ce frământă țara; fixarea atitudinii P.S.D. în alegerile legislative ce vor avea loc și în țara noastră; problema partidului și a Frontului Unic Muncitoresc.**

● George Enescu **este ales președinte al Societății de prietenie româno-maghiară. Din cuvântul lui la prima reuniune a societății, reprodus de Gala Galaction în** Jurnalul de dimineață: **„Nu vă felicit prea călduros pentru alegerea noului președinte. Nu sunt orator. Nu am darul improvizației și am distracțiile și clipele de absență ale tuturor muzicanților. Dar poate că vom găsi vreun mijloc de a îmbunătăți situația.**

Dați-mi voie să vă aduc aminte de un oarecare biet creștin, pe care anecdota ni-l prezintă într-o încurcătură analoagă cu a mea. Trebuia să spună pe de rost Tatăl nostru, **înaintea preotului, la anumită slujbă bisericească. Dar el era uituc și numai lăutar. Cu toată străduința și deznădejdea nu izbutește să învețe** Tatăl nostru. **Și atunci se duce la preot cu mare smerenie și cu smerită rugăminte: — Taică părinte, la fluieră-mi ușurel rugăciunea aia, că poate o prind cu arcușul.**

Așa voi face și eu când vor da peste mine obligațiile oratorice ale președinției".

„Iarna a venit brusc — notează *Ultima oră* din 9 decembrie. De ieri dimineață viscolește fără întrerupere. După miezul nopții, tăria viscolului a ajuns la maximum. Numeroase acoperișuri și garduri, mai cu seamă în cartierele periferice, au fost distruse. La centru, foarte multe firme au fost smulse și aruncate la mari distanțe. De asemenea, au fost sparte multe geamuri".

Din cauza viscolului circulația este anevoioasă, tramvaiele au rămas blocate, trenurile au mari întârzieri, postul de radio București și-a întrerupt emisiunea în cursul dimineții, rețelele telefonice și telegrafice au fost distruse în mai multe localități etc.

Pe acest fundal de calamitate hibernală, specula — o constantă a vieții bucureștenilor în aceste luni de război, când lipsesc pe piață multe din cele necesare traiului — este în floare. În Piața Națiunii o căruță de lemne (700-800 kg) este vândută cu 130 000-150 000 lei (un ziar costa 60 lei). Petrolul lipsește de pe piață.

Ca pedeapsă, cei prinși cu specula sunt puși să curețe zăpada de pe străzile Capitalei. Reporterul ziarului *Momentul* consemnează la 20 decembrie următorul dialog între doi traficanți de valută care deszăpezeau... strada Bursei: „— Cât o fi caşcavalul? întreabă unul. — Dar muzicuța?, se interesează altul". În jargon, caşcavalul era francul elvețian, iar muzicuța — lira italiană...

Dar să vedem ce mai întâlnim în ziarele acestei luni decembrie de acum cinci decenii.

Aniversarea unirii Ardealului cu România la 1 Decembrie 1918 prilejuiește presei atât o rememorare a evenimentelor din urmă cu 27 ani, cât și semnalarea pericolului revizionist, care persistă chiar și după sfârșitul războiului.

„Astăzi Ardealul — scrie G. Păun în *Fapta* din 2 decembrie — este din nou acolo unde l-a așezat destinul. De-a lungul și de-a latul pământului său, pe care poeții l-au preamărit în fermecătoare inspirații, oamenii își văd liniștiți de munca lor constructivă, solidară, chiar dacă reacțiunea maghiară ventilează idei revizioniste, chiar dacă în recenta campanie electorală din Ungaria partidele au făcut caz în programele lor de promisiuni de tot felul, fapt ce a determinat Comisia Aliată de Control să interzică accesul mai multor ziare maghiare în Ardeal".

În această parte de țară, continuă autorul, „este nevoie de liniște, de ordine și mai ales de înțelegere. Acolo s-au urât oamenii nu pentru că așa simțeau, ci pentru că așa dictau interesele grofilor. Dar interesele acelea meschine nu au reușit să stârnească decât sufletele puținilor conlocuitori din Ardeal. Cei mai

Zăpadă mare...

O invenție... șic: cu muzica la sân

mulți au înfruntat dârji vremea și au învins-o".

„La baza Unirii noastre — scrie la rândul său dr. Anton Ionel Mureșeanu, directorul ziarului *Ardealul*, tot la 2 decembrie — am așezat marile principii de libertate și democrație pentru toate naționalitățile conlocuitoare.

Nimic altceva decât adevăr și dreptate, decât democrație și libertate națională".

La Prefectura Poliției Capitalei are loc în 17-20 decembrie conferința administrativă cu prefecții de județe, convocată de guvern. Scopul ei — discutarea situației administrative și politice din teritoriu, în urma „grevei regale" (a refuzului suveranului de a semna decretele-legi și de a colabora cu guvernul Groza).

Deși era un moment de criză, primul ministru refuză fața adevărată a situației. Dimpotrivă. „Nu există criză constituțională în această țară — afirmă el —, decât în capetele înfierbântate ale reacționarilor și ale acelora din partidele istorice. Nu există criză constituțională decât în capetele înfierbântate ale unor aventurieri, care cred că pot să întoarcă roata vremii îndărătul constituției".

Puterea executivă, reprezentată de guvern, și prerogativele regale, exercitate de suveran, „duc carul țării înainte, fiindcă deasupra tuturor constituțiilor există o lege mare, supremul interes al statului.

În viața statului nu există lipsă de continuitate; nici măcar pentru o clipă carul acesta al statului — încheie șeful guvernului — nu poate fi oprit pe loc, căci aceasta ar însemna dezastru, ar însemna anarhie".

Se întoarce în Capitală delegația care a participat la primul Congres Mondial al Femeilor, desfășurat la Paris.

Pe aeroportul Băneasa reprezentantele României sunt întâmpinate de Vasile Luca, Teohari Georgescu, Miron Constantinescu, Emil Bodnăraș, Iosif Chișinevschi, de delegați ai sindicatelor, Apărării patriotice, Tineretului progresist ș.a.

Din avionul pilotat de Bâzu Cantacuzino, coboară delegatele Elena Livezeanu, Eugenia Rădăceanu, Florica Pandele, Elena Stoia, Ada Mihalcea și Ana Pauker, conducătoarea delegației. Reținem din reportajul publicat de *Scânteia* în 17 decembrie: „Delegația femeilor din România a fost primită la Paris cu toată dragostea. Cu dragoste și entuziasm cald au primit pe delegatele femeilor române, iar la intrarea tovarășei Ana în sala congresului reprezentantele a peste 100 000 000 femei din lumea întreagă au ovaționat-o îndelung, pentru că numele tov. Ana, ca și numele

Cronică măruntă

● Centrul **de sânge conservat al armatei apelează la toți bunii români de a oferi o mică parte din sângele lor pentru a salva viața răniților și bolnavilor din spitalele militare și civile.**

● Se aduce **la cunoștință publicului călător că se interzice cu desăvârșire ca la trenurile autorapide să se urce cu bagaje în vagoane. Călătorii la aceste trenuri nu vor avea decât o valiză de fiecare tichet, care valiză va fi predată la cabina de bagaje rezervată în acest scop.**

● Poliția Capitalei **aduce la cunoștință tuturor celor eliberați din lagărele de internare că sunt obligați să se prezinte săptămânal, sâmbăta sau lunea, la viză la Brigada I a Siguranței din clădirea Prefecturii poliției Capitalei.**

● La Căminul Artei **se deschide** Expoziția de Crăciun, **cu opere de pictură, sculptură și artă decorativă.**

● Apare **primul număr al** Revistei româno-americane, **scoasă de Asociația „Amicii Statelor Unite".**

● Victor Eftimiu, **președintele Societății Scriitorilor Români, preia direcțiunea ziarului** Dreptatea nouă, **organul de presă al Partidului Național-Țărănesc — Anton Alexandrescu.**

● Este autorizată, **prin Jurnal al Consiliului de Miniștri, funcționarea Băncii sovieto-române „Sovrombanc". Capitalul social al Băncii este de un miliard două sute milioane de lei.**

DECEMBRIE 1945

La Conferința P.S.D.; de la stânga la dreapta: C. Titel Petrescu, Șerban Voinea, Tudor Ionescu, Lotar Rădăceanu, Ștefan Voitec

Cronică măruntă

• Într-un interviu **acordat** Jurnalului de dimineață, **ziaristul american de origine română Theodore Andrica** (Magazin istoric, **nr. 12/1979**) **arată că, în timpul războiului mondial, în forțele armate ale U.S.A. au luptat 8 000-9 000 de americani de origine română. Cu toții s-au înscris ca voluntari pentru a lupta pe front, în special în acțiunile din Pacific.**

• La sediul **Uniunii patrioților din Sectorul II Negru, din str. Popa Soare, au loc gratuit cursuri de limbile franceză, engleză și rusă și de stenografie.**

• Albert Einstein, **notează** Victoria, **„este de părere că secretul bombei atomice n-ar trebui încredințat decât unui guvern mondial. Dorind pacea, înainte de toate, autorul teoriei relativității este absolut în concepțiile politice și de stat: nimic mai urgent, nimic mai important decât înlăturarea războiului. Nici chiar tirania unui guvern mondial nu-l sperie. Îl înspăimântă — după cum a spus — mai mult gândul unui nou război".**

• „Știe **Societatea de telefoane — scrie același ziar — câte greutăți întâmpină cetățenii când sunt nevoiți să utilizeze un telefon public? Proprietarii prăvăliilor în care sunt instalate aceste telefoane te întâmpină cu un invariabil: n-avem fise".**

• La Muzeul **„Toma Stelian", prof. G. Oprescu organizează expoziția „Franța văzută de pictori români".**

Passionarei [Dolores Ibarruri], s-a identificat de mult cu pilda cea mai strălucită a abnegației, a spiritului de sacrificiu, a dârzeniei în luptă, a dragostei de patrie și de popor, a eroismului de care sunt capabili comuniștii".

După cum se vede, oficiosul P.C.R. nu se sgârcea în... entuziasme propagandistice.

Ziarul *Timpul* inițiază o anchetă privind „necesitatea unui partid al păturii de mijloc". Iată câteva dintre opiniile celor chestionați de Ion Biberi.

S. Stoilov, rectorul Universității din București: „Îl cred necesar astăzi în România, pentru că mi se pare că în viitorul cel mai apropiat aceste categorii sociale vor fi chemate să joace un rol de prim plan în conducerea ca și în făurirea destinului țării noastre".

Prof. univ. *E. Neculcea:* „Noul partid va trebui să țină socoteală de realitățile românești, izvorâte din structura proprie și în primul rând: monarhia constituțională, obiceiurile și datinile strămoșești, legătura statului cu Biserica".

Al. Rosetti, decanul Facultății de litere și filosofie din București: „Un astfel de partid este necesar în măsura în care Parlamentul trebuie să fie reprezentantul tuturor claselor sociale ale țării".

Mitiță Constantinescu, fost ministru de finanțe, guvernatorul Băncii Naționale a României: „Categoriile mijlocii ale țării, pe de o parte, nu se pot sprijini pe partidele de stânga și extrema stângă, pe de altă parte nu mai au nici o încredere în partidele vechi".

Din viața politică internațională, reținem atenția presei desfășurarea procesului criminalilor de război de la Nürnberg și Conferința miniștrilor de externe ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii de la Moscova (16-26 decembrie).

Conferința stabilește modalitățile de alcătuire a tratatelor de pace cu Italia, România, Bulgaria, Ungaria și Finlanda și convocarea unei Conferințe pentru examinarea acestor tratate „cel mai târziu la 1 mai 1946". Conferința adoptă, de asemenea, o serie de acorduri, cum ar fi crearea unei Comisii ONU pentru controlul energiei atomice, retragerea trupelor sovietice și americane din China. A fost creată o Comisie interaliată sovieto-americano-engleză care urma să se deplaseze la București pentru a determina guvernul Groza să includă în componența sa și câte un reprezentant al P.N.Ț.-Maniu și P.N.L.-Brătianu. De asemenea, urma a fi discutată problema organizării alegerilor în România *(Magazin istoric,* nr. 11/1994).

Razie poliţienească în centrul Capitalei

La mulţi ani!

Conferinţa de la Moscova, notează G. Ivaşcu în ziarul *Victoria* din 22 decembrie, prin „pilda de înţelegere şi unitate" a celor trei mari puteri, influenţează „reuşita primei Adunări generale de la 10 ianuarie 1946 a Organizaţiei Naţiunilor Unite".

La o oră târzie, în cursul nopţii de vineri 28 spre sâmbătă 29 decembrie, Radio Moscova a anunţat că reprezentanţii celor trei mari puteri în Comisia interaliată (A.I. Vîşinski, comisar adjunct al poporului pentru afacerile străine ale U.R.S.S., A. Harriman, ambasadorul S.U.A. la Moscova şi A. Clark Kerr, ambasadorul sovietic în capitala sovietică) au părăsit Moscova îndreptându-se spre Bucureşti. Delegaţia este însoţită de S. Kavtaradze, ambasadorul sovietic la Bucureşti şi Iorgu Iordan, ambasadorul român în U.R.S.S.

La sediul Asociaţiei „Prietenii lui Nicolae Titulescu" din str. Victor Emanuel nr. 36, se dezveleşte de Sf. Nicolae un bust — operă a lui I. Jalea — al fostului ministru de externe român şi preşedinte al Societăţii Naţiunilor în două legislaturi. Evocându-l pe Titulescu cu acest prilej, B. Brănişteanu scrie în **Jurnalul de dimineaţă:** „Niciodată nu am avut ocazia să-l aud încercând să se lămurească asupra doctrinei marxiste. Dar asupra unor atingeri ale ei cu politica internaţională a vorbit el odată. E drept, că numai prin aluzii. Se ridicase atunci contra ereziei că interesele internaţionale ale capitalismului fac din acesta un factor, un garant cheie, al păcii. Contra acestei teze s-a ridicat el. Ea este periculoasă — a spus el — fiindcă adoarme lumea într-o primejdioasă beatitudine".

Şi, iată, stimaţi cititori, am mai încheiat un an al retrospectivei noastre istorice. Cu ce gânduri intrau bucureştenii şi, odată cu ei, locuitorii întregii ţări în noul an 1946?

Ne-o spune Demostene Botez, în editorialul ziarului *Timpul* din 31 ianuarie 1945: „Urările în acest an nu ni le adresăm pentru persoană, ci pentru noţiuni universale.

Ne urăm: linişte, pace, înţelegere.

Lucrul poate părea paradoxal, fiindcă personal nu ne-am certat cu nimeni. Şi, cu toate acestea, cam asta e ruga ce se ridică la cer de pe pământ în noaptea de anul nou: pace, linişte, înţelegere.

După aceea, fiecare dintre locuitorii nefericitei Europe se simte în stare să se descurce. Chiar să găsească ce mânca".

La mulţi ani! ■

Rubrică de Ioan LĂCUSTĂ

Cronică măruntă

● În Giuleşti **se deschide un nou teatru, al C.F.R.-ului. Spectacolul inaugural este susţinut de Opera Română cu** Liliacul.

● Care este **starea sănătăţii românilor în 1945? Dr. Eugen Răzmeriţă, inspector general sanitar al Capitalei, prezintă următoarele date, preluate de ziarul** Ultima oră: **sifilis — 500 000 cazuri, malarie — 400 000; tuberculoză — 350 000; pelagră — 120 000; cancer — 20 000; diabet — 15 000 bolnavi.**

● „S-a învăţat **lumea cu cozile şi pace! — scrie** Ardealul **de sâmbătă, 8 decembrie.**

Nemulţumită că prin rezolvarea problemei pâinii cozile de la brutării au dispărut, dar persistând să se înghesuie la debite pentru ţigări sau la Domenii pentru miere şi vin, iat-o în sfârşit, fericită că a găsit un nou prilej de a face coadă.

Sărbătorile pun pentru părinţi o problemă destul de grea, aceea a bomboanelor pentru copii. Aşa că ne explicăm de ce ieri s-a format în faţa bomboneriei Hess acea pitorească şi kilometrică coadă".

● Tot **din** Ardealul: **„Mai zilele trecute, ziarele au publicat ştirea că organele sanitare au sancţionat vreo cinci lăptari care au pus apă în lapte. Bucureştenii cititori vor fi râs cu poftă citind această informaţie. Şi se vor fi întrebat: dar îşi închipuie cineva că se mai bea şi lapte curat în Capitală?"**

Rectificări și restituiri istorice

DAVID URQUHART, GUSTAVE D'EICHTHAL ȘI ROMÂNII

Acad. CORNELIA BODEA

În prima parte a acestui articol, pe baza unei minuțioase cercetări și confruntări a surselor documentare, autoarea a spulberat o confuzie ce dăinuia de peste un secol și jumătate. După cum s-a văzut, David Urquhart și Gustave d'Eichthal — unul scoțian și celălalt francez, amândoi publiciști — au fost autorii unor lucrări de largă circulație, des citate în istoriografia secolului XIX, dar care au acordat atenție românilor și istoriei lor de pe poziții și cu obiective diametral opuse. Să urmărim în continuare această pasionantă și exemplară reconstituire bibliografico-istorică, cu elemente pe cât de semnificative pe atât de neașteptate.

Interferențe austriece în acțiuni secrete

Din cele arătate până aici (*Magazin istoric*, nr. 11/1995) reiese limpede că: 1. Autorul volumului I din lucrarea *La Turquie et ses ressources...* nu este *decât* francezul Gustave d'Eichthal; 2. Că tot lui îi revine și ideea înfăptuirii unei confederații dunărene sub steag austriac. În afară de confuzia de autori, sunt semne că și speculațiile politice din text ar fi avut unele ecouri între români. Ne referim, avansând această supoziție, la două momente sau două situații aparent fără legătură factică între ele, dar destul de bizare pentru a nu le apropia măcar la izvor. Ca dată cronologică, un fapt se petrece chiar în 1837, celălalt în 1840. Primul se află concretizat în așa-numitul *Pacte Fondamental d'union fraternelle fédérative et indissoluble* încheiat între „Serbia, de o parte, și între româno-moldavi [!] de alta", la sfârșitul lunii martie. Celălalt corespunde cu așa-numita *Proclamația către români* asociată cu evenimentul „complotului" de la 1840.

Cel dintâi dintre documente se află între copiile arhivei lui Alexandru D. Ghica, domnitorul muntean de la 1834 la 1842: Este un act secret, masonic, a cărui redactare îndreptățește deducția că a fost încheiat la nivel domnesc: Al. D. Ghica de o parte, Miloș Obrenovici al Serbiei, de alta. Actul nu poartă însă semnăturile respectivilor înfrățiți. E redactat într-o franceză care nu pare a fi a unui perfect francofon. Și, ca toată arhiva domnitorului Ghica, documentul este o copie autografă datorată monseniorului Vladimir Ghica. O nedumerire se naște de aceea cu privire la natura însăși a exemplarului original care a fost transcris. Dat fiind că în text e vorba de „subsemnații", semnăturile lipsesc! Actul, potrivit transcrierii, este întărit numai de două peceți/sigilii, pe care meticulosul copist nu le-a descris și nici nu le-a descifrat sau identificat. Să fi ținut pecețile loc de semnături, de parafe? Nu știm răspunde. Redăm in extenso traducerea documentului:

„*Pact Fundamental* de uniune fraternă federativă și indisolubilă între națiunea slavă de la dreapta Dunării de Jos, de o parte, reprezentată de Serbia, și români-moldavii [sic!] de la stânga aceluiași fluviu, de altă parte.

Salutare, forță și uniune fraților noștri în prezent ca și în viitor! Către sfârșitul lunei a treia a anului Creștinismului 1837, eră vulgară. În numele și sub auspiciile Ființei

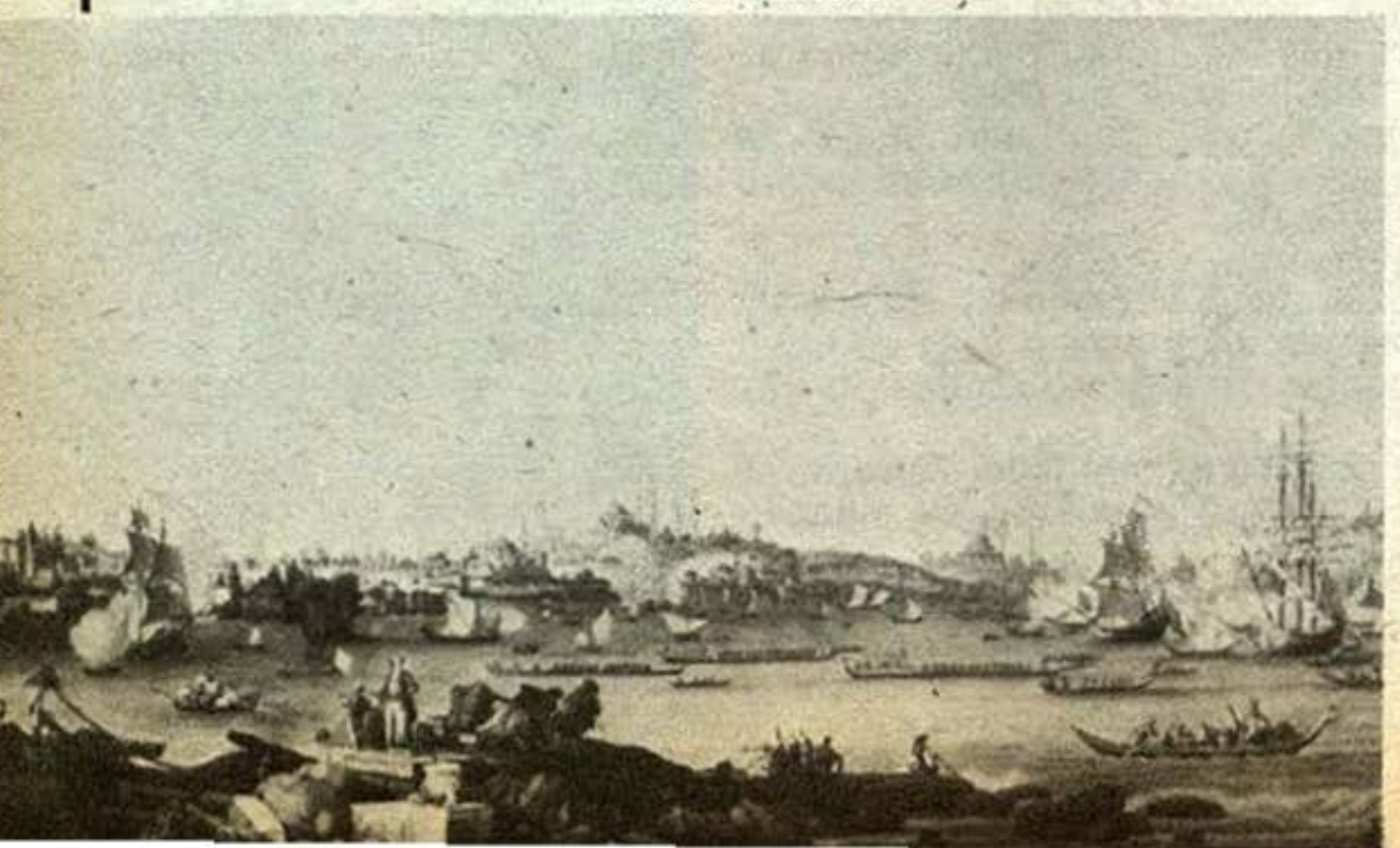

Trei din capitalele ce manifestau un interes deosebit față de Principatele dunărene: Istanbul...

creatoare a Universului.

Noi, subsemnaţii, Reprezentant suprem, primul al malului drept, şi al doilea al malului stâng al Dunării de Jos, am încheiat următorul tratat naţional şi l-am întărit cu o încredere deplină mutuală şi reciprocă în sinceritatea sufletelor noastre, în folosul sfintei libertăţi legale a Confederaţiei noastre naţionale, şi am stabilit în acest pact ceea ce urmează, anume:

Art. 1. Subsemnaţii jură în faţa lui Dumnezeu şi pe cartea Înaltei sale Înţelepciuni, să lucreze cu fervoare şi activitate pentru eliberarea, ca şi pentru regenerarea drepturilor politice sau civice, [pentru] independenţa naţiunilor lor, de a se într-ajutora reciproc în vederea acestui scop fericit, chiar cu preţul trupurilor şi al bunurilor lor; şi întâiul dintre semnatarii numitului Pact de uniune federativă, căruia norocul i-ar putea încununa eforturile sublime, va trebui să folosească irevocabil toate resursele şi forţele sale naţionale armate, pentru cucerirea libertăţii fraţilor săi mai puţin fericiţi, de pe una sau cealaltă parte a numitului fluviu, indiferent de statutul lor, fie republican sau monarhic, electiv de la trei la cinci ani, dar constituţional, după cum am stabilit irevocabil în carta federativă.

Art. 2. Semnatarii se mai angajează, în prezenţa Suveranului Mare Maestru fondator al Fraternităţii confederative în chestiune, sau a îndreptăţiţilor lor, ca în decursul vremurilor, să nu se abată niciodată de la jurămintele lor reciproce specificate în art. 1, şi să nu folosească niciodată forţele lor pentru a face naţiunile respective sclave legilor tiranice şi incompatibile cu drepturile sfinte ale omului liber, totul în termenii cartei confederaţiei, emanând de la Consiliul Suprem al Fraternităţii eliberatoare, interesele noastre naţionale fiind indivizibile.

Întocmit şi juruit în mod liber, precum şi fără constrângere, pe Sfânta Evanghelie, Sfânta Cruce şi pe Sabia

...Londra...

onoarei, şi drept garanţie a lealităţii noastre inviolabile am depus prezentul pact în mâinile Ilustrului nostru Mare Maestru, întărindu-l de asemenea şi sancţionându-l cu sigiliul său mistic".

Atât deocamdată, până la găsirea altor elemente de legătură care să înlesnească o clarificare a împrejurărilor iniţierii acestui document şi totodată a viabilităţii lui. Dacă într-adevăr a avut vreuna, sau dacă nu cumva s-a stins chiar la naştere. Oricum, pare cel puţin ciudat că la o distanţă de numai doi ani, şi mai cu seamă în toiul tulburărilor din Serbia, care s-au soldat, în iunie 1839, cu detronarea lui Miloş Obrenovici, domnitorul Ghica arăta îngrijorat consulului austriac Timoni (cum citim într-un raport întocmit de către acesta), *„copia unui fel de Manifest în limba franceză — în al cărui original domnul ar fi recunoscut mâna lui Colson. În manifest era vorba de formarea unei societăţi de salvare a popoarelor sârb, în dreapta Dunării şi moldoromâni, din stânga Dunării. Limbajul acestui act* — preciza Timoni — *e preluat din presa revoluţionară franceză şi vorbeşte sub fel de fel de jurăminte, în vederea realizării unirii cu toate forţele"*.

O asemănare de termeni este direct izbitoare!

Despre aşa-numita *Proclamaţie* revoluţionară de la 1840 se pot spune ceva mai multe. A. Miskolczy, autorul maghiar amintit în prima

...şi Sankt Petersburg (stampe de epocă)

parte a articolului acesta, a găsit textul complet și l-a comentat pe larg. Premisele de la care a pornit l-au condus însă la interpretări și concluzii grăbite. Pe baza acestui text, pe care îl consideră de „sorginte românească", el apreciază că aspirațiile revoluționarilor români la 1840 au fost de unitate națională confederativă, după modelul elvețian, sub protecția Austriei.

Nu intrăm acum în amănunte analitice. După cele arătate până aici însă, credem a putea spune că apelul citat nu era „o creație colectivă" și nici un elaborat de proveniență românească. El reprezintă mai degrabă unul din îndemnurile sau una din formulele de organizare a mișcării românești sugerate de cineva din afară. Poate chiar din cercuri înrudite în idei și interese cu cele cultivate de Gustave d'Eichthal. Că autorul apelului nu poate fi un român mai pledează și forma lui de adresare: „Fraților Români" (și nu simplu „Fraților"), „voi", „unii dintre frații voștri", „strămoșii voștri" etc. Pe de altă parte, din câte îl cunoaștem, stilul apelului nu pare să reflecte nici spiritul înflăcăratului J. A. Vaillant, deși acesta a fost părtaș de frunte în acțiunea de la 1840. Nici un român și nici un J. A. Vaillant nu ar fi intercalat în cuprinsul apelului adresat „fraților români" o invocare atât de strident elogioasă la adresa „națiunii gotice"(!) menită a le deveni „protectorul" de mâine.

Referirile din text la un posibil ajutor din partea fraților transilvani își au temeiuri incontestabile: o propagandă în acest sens este constatată și verificată documentar. Unul din emisarii trimiși de Eftimie Murgu în Banatul grăniceresc a fost chiar Nicolae Bălcescu. Tot așa și întâlnirile conspirative petrecute la adăpostul oferit de localitățile balneare de peste munți, în Banat și Transilvania. În apel însă, încercarea de exploatare a fondului de nemulțumiri interne, mocnite, prin canalizarea lor în direcție eminamente politică sugerează tendințe de subordonare a întregii mișcări de la 1840 intereselor expansioniste austriece. Sau, cu alte cuvinte, trădează tendințe și încercări de transfer de „protectorate": de la cel rusesc la cel austriac, fluturându-se aici indirect și perspectiva ispititoare a reunirii tuturor teritoriilor românești sub „aripa protectoare" habsburgică.

Iată acum textul propriu-zis al „Proclamației", pe cât de stângaci în redactare, pe atât de greoi în conținut:

„Popor îndurerat al Valahiei,

Până ieri, strămoșii, rudele și frații tăi au apărat cu armele în mâini gloria nației și a patriei tale de invazia barbarilor, și prin vitejie în luptă au ridicat stavilă pe malurile Dunării împotriva înaintării turcului Baiazid, care băgase spaima în Europa întreagă. Și voi nu vă puteți apăra cu armele de sărăcia în care v-a aruncat trista voastră soartă, pe care a adus-o guvernul vostru ticălos? Cât timp frați ai voștri [în sensul de boieri — *C.B.]* vă vor suge sângele cu care i-ați înălțat pe tronul pe care stau ei astăzi? Ați ajuns în starea atât de mizerabilă din cauza lipsei voastre de unitate, încât n-ați recunoscut că sângele supt de frații voștri este același cu care i-ați ridicat pe tronul de acum. O, națiune gotică!, ea n-ar fi tolerat ocara care vi se face și pe care o îndurați, [nici — *C.B.]* amăgirile oamenilor care știu să vă nenorocească prin corupție. Și de nu vă veți trezi de grabă, veți vedea urmările.

Frați români! Frații voștri de dincolo de Carpați abia așteaptă să vă răsculați pentru a-și uni armele cu ale voastre. Ce mai așteptați deci pentru a deveni fericiți, când aveți un astfel de prilej? Nu vedeți oare că frați ai voștri nu se silesc decât să-și însușească samavolnic sudoarea voastră în folosul lor, nu vedeți că sub masca cucerniciei, guvernul se preface chiar că vă compătimește, dar guvernează în propriul său folos și nu spre fericirea voastră? O, unitate, unitate!

Frați români de sub barbara tiranie! Nu vedeți că grija părintească a Austriei i-a fericit pe supușii săi, deoarece îi apără pe cei de bună credință, pe cei leali și pe cei cu merite și-i pedepsește pe cei vinovați. Austria, care-i apără pe cei de bună credință, pe cei leali și pe cei cu merite și-i pedepsește pe cei vinovați, și-a fericit supușii prin grija ei părintească neobosită. Dar voi care nu sunteți nici răsplătiți, nici fericiți, ce așteptați? Nu vedeți că la voi dreptatea se cumpără cu bani. Cât va mai dura această tiranie? Până atunci, până când prin unitatea voastră mântuirea voastră va fi obținută în felul în care s-a ajuns în Elveția la o bună stare durabilă.

Frați români! De câte ori — atunci când am fost în Transilvania, la băi — n-am vărsat lacrimi povestind fraților voștri despre starea voastră de mizerie, cum trebuie să vă cumpărați dreptatea cu bani, cum sunteți de nedrept tratați la slujbă, cum sunt numiți în slujbe lingușitorii, carieriștii, codoșii și mijlocitorii necinstiți, în locul unor oameni cumsecade; cum oameni tot atât de înjosiți ca și voi, ca străinii, brutari, măcelari, uleieri, chiar și evrei, vă întâmpină cu dispreț și vă *chinuiesc* în propria voastră țară pe care strămoșii voștri au păstrat-o cu prețul sângelui lor. Iar ei [frații din Transilvania — *C.B.*] au strigat într-un glas: puneți mâna pe arme și ne vom uni cu voi până la ultima picătură de sânge, pentru a cere în același timp răzbunare pentru drepturile pe care apăsătorii voștri le-au vândut celor din Nord [Rusiei — *C.B.*]. Frați români! Vă aduc la cunoștință că unii dintre frații voștri în care mai strălucește o scânteie de patriotism, ca banu Băleanu, au făcut propunere diavolescului Divan administrativ cu privire la îndestularea mijloacelor voastre de trai, dar au fos luați în râs, puteți, după aceasta, să mai sperați că apăsătorii voștri vă vor ferici cândva? Niciodată, niciodată, niciodată! Vreau să zic doar

că dacă alţii nu v-au încins cu curmeiul, aceştia vă vor încălţa cu el[1]. Deci ridicaţi-vă".

De câtă acceptare s-ar fi bucurat o astfel de formulă de unitate naţională, admiţând că ea s-ar fi putut materializa? E greu de presupus. Dacă însă aprecierile lui Mihail Kogălniceanu, din 1837, ar fi oglindit pura realitate, şi nu ar trebui să ţinem seama şi de circumstanţialitatea spuselor sale, datorată cenzurii ţariste a acelor ani, răspunsul ar putea fi cel enunţat de el atunci, în 1837, schimbându-i numai timpul verbelor: „...Dacă acel protectorat ar fi avut loc, el nu ar fi fost spre fericirea noastră". Mai elocventă, şi mai specifică, ni se pare aprecierea unui alt contemporan momentului. El este Félix Colson, implicat direct în evenimentele acelor ani. „S-a remarcat, fără îndoială, — scria Colson în 1839 — că nici un partid nu are încredere în politica Austriei. Singur principele [Al. D. Ghica — *C.B.*] întreţine relaţii foarte strânse cu agentul acesteia; el speră chiar să obţină din partea cabinetului din Viena promisiunea de a fi reales domn, în cazul în care Valahia ar deveni independentă. Austria nu e departe de a încuraja vederile principelui, într-atâta se teme de a vedea populaţia română din Banat, Bucovina şi Transilvania unindu-se cu mişcarea care i-ar da Valahiei libertatea".

La capătul acestor laborioase investigaţii stârnite de o confuzie cu implicaţii complexe, vehiculată timp de mai bine de un secol şi jumătate, putem spune că în analele istoriografiei româneşti s-a născut un capitol nou, cu un nume şi o activitate proiectate atât pe planul istoriei naţionale, cât şi pe orizontul general european. ■

[1] Proverb valah, care vrea să spună: dacă alţii până acum v-au mai lăsat ceva, aceştia de acum vă vor lăsa goi (nota traducătorului german).

CARŢI SOSITE LA REDACŢIE

• **Adrian Dimitriu — NOTE DE DRUM** (cu o **Prezentare** de **Ion Apostol**).

Fundaţia „Constantin Titel Petrescu", Bucureşti, 1994, 282 pp.: mărturiile unui participant la evenimentele politice din perioada 1944-1949, când a fost desfiinţat în mod abuziv Partidul Social-Democrat, arestat apoi, condamnat la muncă silnică, eliberat în 1956, cât şi consideraţiile sale pe marginea falsificării istoriei social-democraţiei în perioada comunistă.

• **Dumitru Tomoni — FĂGET** (cu un **Cuvânt înainte** de dr. **Covaci Dorel**).

71 pp. + 6 pl. + 1h., 3 500 lei: monografia oraşului bănăţean aşezat într-o zonă în care tradiţiile civilizaţiei materiale şi spirituale româneşti s-au păstrat nealterate de vitregiile vremurilor.

• **Prof. Viorica Popa —LICEUL MATEI BASARAB DIN BUCUREŞTI. 135 DE ANI — SCHIŢĂ MONOGRAFICĂ** (cu un **Cuvânt înainte** de pr. **Ilie Georgescu**).

Editura Pan-Arcadia, Bucureşti, 1995, 238 pp., 6 400 lei: istoria unei prestigioase şcoli bucureştene, pe băncile căreia au învăţat şi Duiliu Zamfirescu, Şt. O Iosif, George Topârceanu, acad. Miron Niculescu, Dimitrie Paciurea, George Vraca.

• **Tamaş Corneliu, Petria Petre — AURELIAN SACERDOŢEANU. BIOBLIOGRAFIE** (cu un **Cuvânt înainte** de dr. **Nicolae Stoicescu**).

Editura Conphys, 1995, 44 pp., 400 lei: cartea apare la împlinirea a 90 ani de la naşterea unuia dintre marii medievişti români, iniţiator al colecţiei de documente interne.

• **ANUARUL INSTITUTULUI DE ISTORIE CLUJ-NAPOCA.**

Editura Academiei Române, XXXIV (1995), 54 pp., 5 000 lei: volum editat cu ocazia împlinirii a 75 ani de existenţă a Institutului de istorie din oraşul transilvan.

HAINE PREOŢEŞTI

(Monoverb reflexiv: 6—9)

R

—— <B>

T

Radu STOIANOV

DIN ISTORIA GÂNDIRII ROMÂNEȘTI

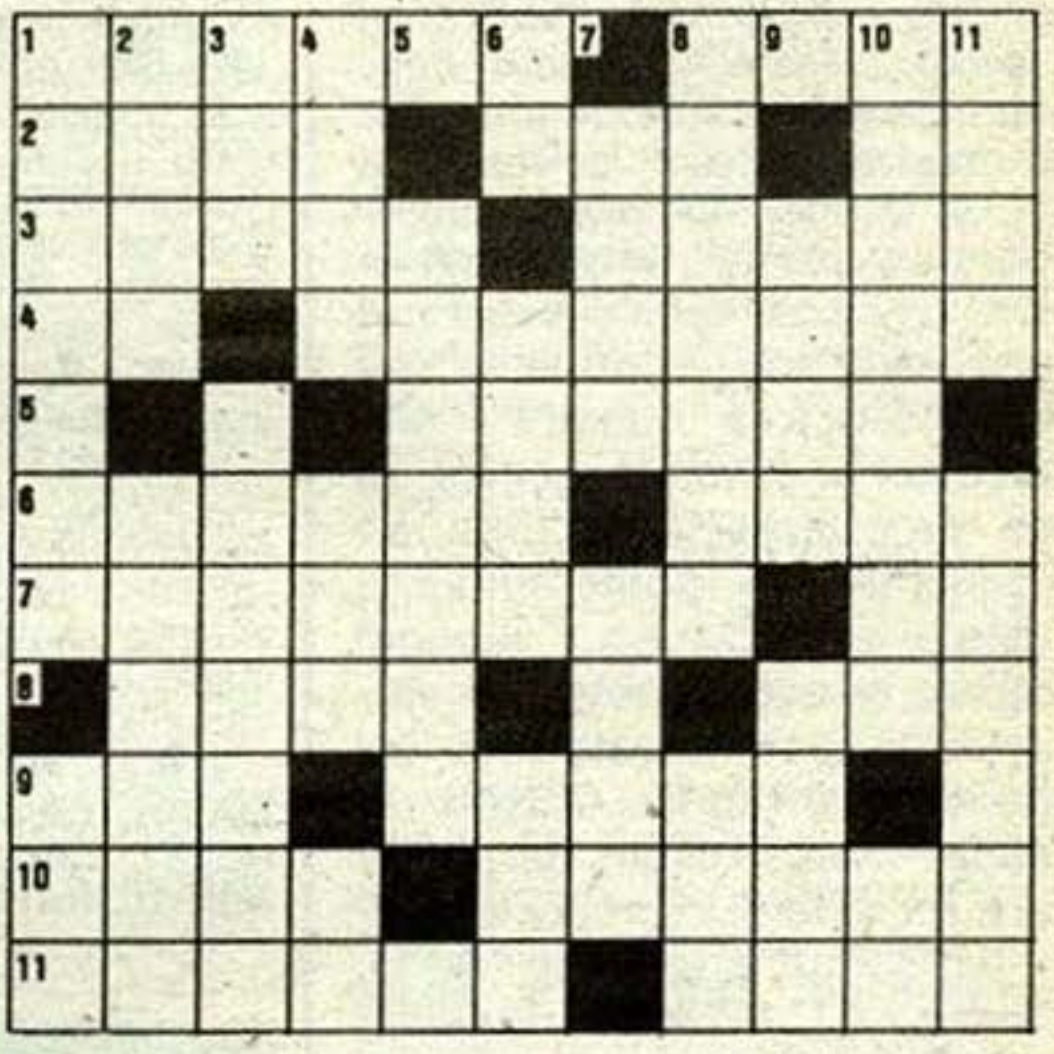

ORIZONTAL: 1) Despre acest sentiment uman Delavrancea spunea: „Cu cât... este mai proaspătă, cu atât este mai fără frâu", iar Goga zicea ca să-i pui din zâmbet zăvor - Creșterea neamului omenesc stă în brațele acestora, ne amintește Gh. Barițiu, iar Ion Slavici spune că nimic nu trece peste iubirea lor (sg). 2) Vas legendar care a salvat omenirea de la Potop - Nume dat pescuitorilor de perle din Japonia - Ursu Ștefan. 3) „Orice persoană morală este obligată, conform legii naturale la auto..., aceasta constituind prima justificare a culturii virtuții și fericirii", ne învață Eftimie Murgu - Loc restrâns unde se poate gândi în liniște și netulburat la prețul libertății. 4) Ion Agârbiceanu - Tudor Arghezi ne avertizează: „Dezvață-te să respecți fațada, până ce n-ai vizitat interiorul", iar Vlahuță zice: „Ce nesuferită e seriozitatea omului nul". 5) Nu striga nimănui „rătăcitule", fără să fii gata a-l aduce pe drumul cel drept, cugeta marele istoric Nicolae Iorga. 6) Vasile Conta spunea: „Ca să descrii și să iubești... trebuie să fii amantul ei, iar N. Iorga zicea că ea nu e curată, e pură - Localitate în insula japoneză, Honshu. 7) „Viața publică și slobodă este buna creștere și învățătura bărbaților, după cum școala este buna creștere și învățătura copiilor", ne spune Nicolae Bălcescu, iar Bolintineanu zice: „Din orice om faci un tâlhar, faci tot așa un om al binelui, totul e creșterea " - La arme. 8) Istoric german din Transilvania (1760-1810) - Avocat și om politic francez din sec. XIX. 9) Salut roman - Ucenicii marilor speranțe. 10) Despre aceștia, Vasile Alecsandri spunea: „... sunt cea mai sigură piatră de cercare a firii omenești", iar Gala Galaction că sunt totdeauna binecuvântați când sunt folosiți la fapte bune (neart.) - „Dacă vezi că Luna nu se coboară la tine, nu căuta o scară ca să te sui la ea", tot Iorga ne spune, iar Ion Heliade-Rădulescu că aceasta este trebuincioasă la fericirea omului (pl.). 11) „Un creator adevărat, în orice timp, știe să respecte logica vieții" spune Garabet Ibrăileanu și Ion Agârbiceanu zice și el: „Poetul nu poate trăi și produce decât păstrându-și independența" - „Unele sunt obiceiuri scrise, altele au program pentru a câștiga obiceiuri noi", ne spune tot Iorga, iar Mihai Eminescu: „acestea sunt drepturile unui popor care purced din el însuși" (sg.).

VERTICAL: 1) M. Eminescu ne mai spune că acest sentiment are cazuistica lui proprie, iar Eugen Lovinescu că „timpul trece, iar el se potolește sau se stinge" - Stofă scoasă din tabac!. 2) Grigore Alexandrescu gândea: „Cu cât... e mai frumoasă, cu atât este mai anevoie", iar Tudor Arghezi: „Adevărata carte a unui artist cred că e una, cu condiția să fie unică" - St. O. Iosif spune despre acesta „că-i stânca rece de care spusele se sparg" și N. Iorga: „Nu e greu să-l găsești, greu e să ai dorința de a-l găsi". 3) Trustul de construcții Ilfov (sigla) - Elevii din clasele superioare (sg.). 4) Un fel de pradă sau jaf! - Un bărbat urât de la Bucecea! - Ion Ionescu. 5) V. Alecsandri spune că: „Vai de turma unde câinii sunt ocupați de a roade oase", iar G. Barițiu: „Niciodată nu i-o iei unui om spre a-l face unealtă sau mașină oarbă". 6) Alfred Alexandrescu - Comună în Franța - Cui de lemn, prin Maramureș. 7) Sat în județul Gorj, com. Lagrești - Legătura oficială și simbolică a unei căsnicii. 8) Despre aceasta, C. Aristia spunea că: „Omul când înfruntă nevoia și bate restriștea devine ilustru", iar N. Iorga: „Nu pe râul între pajiști, ci pe ape singuratice și amare, locuite de furtuni, se află" - Abreviație U.A.I. pentru constelația Vulpecula. 9) Oraș în Tracia antică - Bani puși la joc (pl.). 10) Reproșuri - Ion Ghica. 11) Pictor napolitan (m. 1721) - Despre acest sentiment, Titu Maiorescu, spunea: „Prima treaptă pe care ne urcăm spre mărimea omenească e un altar de sacrificiu", iar Al. Vlahuță: „Mai întâi tu fii om"

Dicționar: *AMA, ISAO, EDER, MIE, AVE, UCE, LIT, MARU, ENOS, ASTA*

Nicolae GOLGOJAN,
Com. Darova—Timiș

Soluția integramei

Dregători: H—A—B—A — PARCALABI — TAINA — AT — IMN — INOTA — ADUNARE — AN — TARG — P — G — DI — IACI — ACOLO — NAT — L — ESTIMA — RUJ — CEZAR — CEC — PAR — VELIT — RAC — RE — ALESI — MIRARE — IN

ÎNTÂLNIRI

CU TITU MAIORESCU

I.S. FLORU

Publicăm alte fragmente din însemnările profesorului bucureștean I.S. Floru (1864-1950) despre întâlnirile sale cu Titu Maiorescu (1840-1917), în ultimii ani de viață ai acestuia (vezi și Magazin istoric, **nr. 7/1995).**

Sunt notații din anii 1913 — din timpul războiului balcanic (Magazin istoric, **nr. 7, 8/1993) — și, respectiv, 1917, din chiar ultimele zile ale lui Titu Maiorescu.**

Alte precizări privind textul, am făcut la introducerea de la episodul apărut în numărul trecut al revistei.

1913

20 iunie. Viitorul și toate jurnalele liberale anunță că partidul liberal a cerut să declarăm război. La Palat se ține un Consiliu. Calea Victoriei este înțesată de lume, în care liberalii se agită teribil, în special d-nii N. Lupu și V. Sion. Eram cu N. Ionescu, fostul director. Ne-am oprit sub ferestrele Palatului la ora 12 pe o mare căldură. Elevii de cursul superior de la Sf. Sava (Grigorescu Raul) stau împrejurul nostru. Când a plecat de la Consiliu Prințul Ferdinand s-a făcut o mare mișcare în mulțime, care se băga înspre el și striga: „Război! Război! Vrem război! Uraa! Trăiască Prințul Ferdinand! Vrem război!" Ridicau pălăriile, săreau în sus. Prințul nu putea trece. Cel mai tare în glas cu pălăria aruncând și strigând „Vrem război" era Dr. Lupu, pe când Sion sta sub ferestrele Palatului. Eu eram contrar rușilor, nu mă ridicam contra bulgarilor, iar elevii care cunoșteau sentimentele mele nu manifestau nici ei.

A ieșit ministrul de război și a fost întâmpinat cu aceleași strigăte. Se zicea prin mulțime că ar fi declarat că se duce la minister să dea ordin de mobilizare. În mulțime s-a făcut un curent, ca să nu se retragă și să aștepte ordinul și să manifesteze pe străzi. Pe când așteptam, vedem pe Nicu Filipescu, îndreptându-se spre șelarul Beckman. Nicodim Locusteanu care era într-un grup apropiat, comentează cu voce: „Al dracului e Filipescu, se duce să-și cumpere echipament ca să dea mulțimii ocaziune să-l aclame!"

La ora 1.10 m-am îndreptat spre casă, când o trăsură amenința să calce lumea, iar în ea erau câțiva tineri liberali (avocați de la Capșa, cu Tache Policrat, agitau pe străzi) care strigau: „La 6, la ora 6".

La ora 6 pe piața Palatului era lume atât de deasă încât nu se putea pătrunde. Se purtau steaguri cu inscripții contra Bulgariei, contra Austriei, treceau trăsuri cu oratori care perorau, dar a căror voce nu se auzea, trecea lume imensă în valuri, încât ca să mergi într-un sens trebuia să faci parte dintr-unul și o căldură și un miros greu de nădușeală! Un steag alb fixat la un trotuar pe o prăjină, și la celălalt trotuar pe alta purta: „Jos Austria! Ne-am săturat de Austria!". Strada Vienei, care duce la legațiunea austro-ungară, era închisă cu un cordon de sergenți. Am văzut defilând figuri cunoscute, între care pe a unui funcționar de la Națională, societatea de asigurare, Diaconu. Într-o trăsură generalul în rezervă Lambru vorbea mulțimii, dar nu se auzea. În lume se vorbea că Kneazul Moruzi, prefectul Capitalei, a spus mulțimii că s-a ordonat mobilizarea. Prin strada Academiei am reușit să ajung la Universitate, unde o parte din public manifesta la statuia lui Mihai Viteazul. Acasă mi-au spus copiii că pe la ferestrele prăvăliilor se anunță mobilizarea.

21 iunie. Vineri, la ora 12, clopotul Mitropoliei a început să sune anunțând mobilizarea. Îndată încep clopotele tuturor bisericilor. Sunt foarte îngrijat de acest pas mare de la care Austria ne oprește, Rusia ne îmbrâncește, iar noi mergem poate contra tuturor.

Pe strada General Lahovary, întâlnesc puțini trecători și pe fețele lor se citește graba și îngrijorarea. Pe Calea Victoriei observ mare schimbare. Au dispărut figurile elegante și împopoțonate. Au pierit siluetele de cocoțe îmbrăcate numai în gază, nu se mai vede nici un Don Juan.

Aleargă oamenii grăbiți, lucrători, muncitori, țărani, strada nu mai este a celor ce se expun, ci a celor ce merg la treabă. Uniforma militară îți iese înainte peste tot, automobile trec în grabă, purtând militari, prăvăliile sunt goale, afară de cele cu efecte militare. Nu văz entuziasmul manifest, dar o grabă, o seriozitate neobișnuită în viața de până aci și nu știam bine ce să cred: e descurajare, e hotărâre, e lipsă de simțire? Aceasta era prima mobilizare în istoria noastră de sute de ani, o mobilizare pornită din propria noastră hotărâre. În 1877 străinii se mirau că așa de puțin ia parte la război Capitala, care ducea o viață de petreceri. Atunci se părea că ne luptăm pentru o cauză străină, acum voiam, să luptăm pentru siguranța noastră.

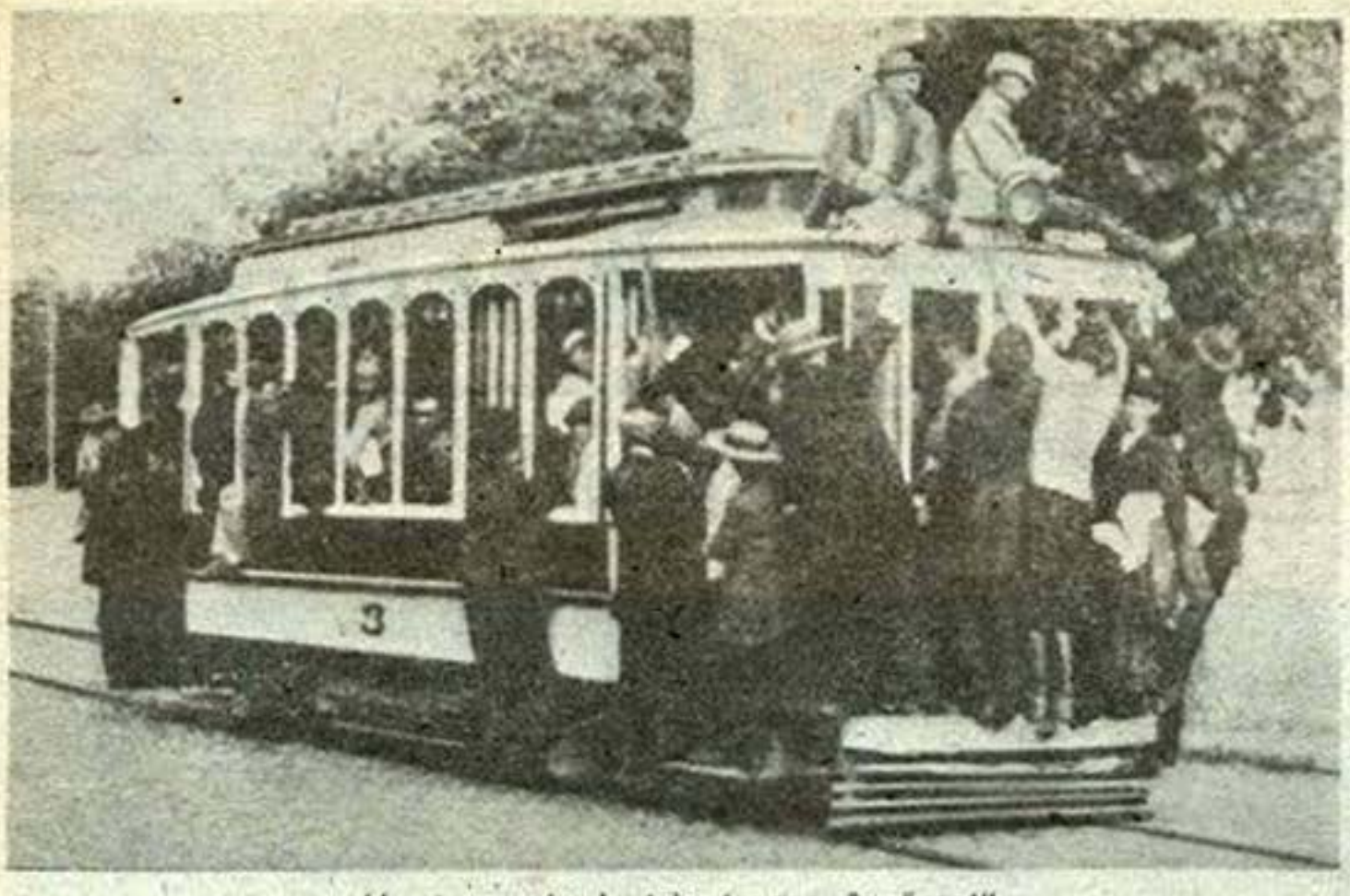

„Un tramvai electric trecea încărcat"...

Și ochii parcă ni-i simțeam umeziți, mă simțeam înălțat că mobilizarea se face așa, cu seriozitate, nu cu manifestări ușuratece. Întâlnesc un profesor francez, și cu ezitare aparentă îi zic: „Nous l'avons maintenant". „Oui, et vous, c'est-à-dire nous, l'avons très bien"[1]. Era încântat de graba, de deciziunea tuturor. Nu se vedeau soldați cântând, nici flori, nici nu se auzeau chiote, dar tramvaiele erau pline și pe platformă. Un tramvai electric trecea de la Cotroceni pe lângă Universitate încărcat și când am ridicat pălăriile atunci au izbucnit în cântece. De altfel războiul se face nu din plăcere, ci din datorie grea. Cum să cânți de veselie, când te gândești poate că vezi pentru cea din urmă clipă pe tânărul ce pleacă voios. Nu veselie, ci hotărâre și seriozitate.

22 iunie. M-am deșteptat în strigătele mamei care a venit la noi: „Ce mai faceți voi, măiculiță, v-a luat și băieții voștri, te-a luat și pe tine, că Bucureștii s-au golit toți, stradele sunt goale de îți poți așterne în mijlocul lor! Și gata să plângă!"

Am pus la cale să ne păstreze ceva brânză, unt, lucruri de mâncare, căci în București cum s-a declarat mobilizarea, s-au scumpit lucrurile, mai ales zahărul și făina.

Seara anunța o ploaie care a început pe la 12 de urlau acoperișurile caselor și a ținut peste o oră. Cugetam că a început prima greutate a războiului: câți tineri crescuți cu mari îngrijiri nu pot contracta după o asemenea ploaie o răceală, o pneumonie, fiind nevoiți să meargă mereu uzi până la oase, să doarmă îmbrăcați și uzi, să se scoale apoi, ca să continue mersul înainte.

23 iunie. Duminică. Am vrut să văd la biserică dacă în populația noastră s-a deșteptat sentimentul religios în aceste momente grave. La biserica Popa Chițu erau numai câteva (5-6) femei. în Calea Victoriei întâlnesc un profesor rezervist din Bacău și pe Beiu Palade: amândoi erau indignați că mobilizarea e o păcăleală: „Minciună domnule, minciună, praf în ochii oamenilor. Era vorba ca astă noapte să plece. Ei bine, n-a plecat nimeni!" „Eu, zice băcăoanul, un tip de altfel urât, m-am urcat în tren să plec, trenul plin de lume de nu încăpea nimeni. M-am așezat pe bancă, dar îndată a venit un ofițer și ne-a dat jos pe toți. Am rămas aici unde nu găsesc nici casă și în același timp lipsesc de la regimentul meu". Eu căutam să înțeleg neactivitatea, din cine știe ce complicații externe; poate că se opune Austria, care se zice că ne-a amenințat că va ocupa Oltenia, poate și Rusia să-și fi schimbat părerea...

25 iunie. Numărul soldaților, ofițerilor, voluntarilor s-a micșorat. Stradele sunt goale de trecători, cum și berăriile și localurile de petrecere sunt fără consumatori. Cumnatul meu vine să-și ia rămas bun. Copiii l-au descins de sabie, l-au desbrăcat de haine, l-au căutat la gât să-i vadă cruciulița de aluminiu și numărul lui matricular.

Este o enervare generală. Toată lumea în stradă, citește jurnale, întreabă, povestește. Jurnalele nu mai ies la orele regulate, ci de 2,3 ori pe zi, în format de câte 2 pagini.

Mulți caută locuri mai puțin expuse. O doamnă, Ionescu, era acum câteva zile numai lacrămi, azi mi-a comunicat cu multă bucurie, că soțul ei funcționar la Ministerul Domeniilor, e trecut la cancelaria regimentului.

Elevi din clasa a VII-a și a VIII-a s-au înscris voluntari. Orezeanu era radios, i-am urat noroc și glorie. Le-am spus că și școala noastră și-a făcut datoria, că tineretul trebuie să crească cu sentimentul de onoare și de sacrificiu, ca să n-ajungem victimele altora. Ei își aduceau aminte de unele lecții din epoce eroice.

Mulți aveau temeri nejustificate și luau precauțiuni iraționale. Teodor Crivăț, profesor, senator, îmi spunea că în momentele acestea trebuie să te îngrijești de multe. El și-a cumpărat câțiva saci de făină, o putină de brânză, cutii cu zahăr și o să-și cumpere și un revolver cu vreo 200 de cartușe.

Tramvaiele electrice au rămas fără oameni, cele vechi fără cai, iar trăsuri foarte rare. În str. Păcii am întâlnit pe M-me Pereț, foarte obosită: „Vai, Domnule Floru, viu pe jos de la ginere-meu Disescu și nu găsesc nicăieri o trăsură"...

28 iunie. Citim că am intrat în Silistra. Fel de fel de știri. Că Ferdinand a înnebunit, că

[1] „Noi îl avem [războiul] acum". „Da, și voi, deci noi, îl avem foarte bine".

poporul s-a revoltat și că a încercat să omoare pe Danev. Că Filipescu ar fi trecut și ar fi ocupat el Silistra, fără știrea guvernului, că ocuparea s-a făcut înainte de a se declara o stare de război. Copiii se duc să facă nu știu ce serviciu de război.

30 iunie. S-a alcătuit un comitet pentru sprijinul familiilor luptătorilor, la care m-a chemat și pe mine Iuliu Valaori. Între alții mai veneau Enache Ionescu și Petre Gârboviceanu, care fusese unul din inițiatorii comitetului.

1 iulie. În comitet s-a propus să contribuim cu câte o sumă pentru luptători. Unul se apăra: „Eu sunt destul de plătit cu munca ce o depun și cu băiatul care mi s-a dus". Băiatul este atașat ca ofițer adjutant pe lângă prințul Bibescu, șeful aeroplanelor, dar băiatul nu știe aviația...

17 iulie. Venizelos[1] a fost primit la Palat. L-am văzut în auto la ora 5.15. Îl cunosc din fotografii și fiindcă l-am văzut anul trecut la Atena. Întâlnesc pe Kirileanu și-i spun râzând de ce casc gura pe stradă. Mai vine și Crivăț, care n-are destule cuvinte de laudă pentru Maiorescu: „Mă, este de o luciditate, de o stăpânire de sine și de o răbdare tinerească! La deschiderea provizorie a senatului, Moldoveanu nu știu ce întrebare i-a făcut și a zis: față de modul neașteptat cum a răspuns țara la mobilizare... Atât i-a trebuit bătrânului. A improvizat un discurs superb: poate să nu se fi așteptat D... poate să nu se fi așteptat amicii săi, dar nu poate zice despre noi că ne-am îndoit de puterea și entuziasmul armatei noastre. A fost fulgerător. Nu este adevărat că-și învață discursurile acasă. Improvizează foarte bine. La cetirea protocolului Silistrei a ținut Camera două ceasuri într-o atențiune încordată. Un tânăr n-ar fi putut suporta o osteneală atât de mare. Este desigur cel mai mare om politic al nostru"! Eu i-am obiectat că în războiul independenței greutățile erau mai mari, armata și mijloacele țării mai mici. Totuși, d. Maiorescu a dat dovadă de mare abilitate ca să obțină învoirea Rusiei, apăsând pe megalomania bulgarilor de a se substitui rușilor la Țarigrad, trecând peste amenințările Austriei, tocmai pentru că ne este aliată și încheind pacea în câteva zile. Este cel mai abil om politic al nostru.

Venizelos este brun, cu barbă mică și căruntă, peste mijlociu, zvelt, cu joben. Când ieșea pe poartă, mulți s-au precipitat înaintea lui cu pălăriile în sus, fără un cuvânt. El a ridicat jobenul și a trecut la hotel...

28 iulie. Renaștem, suntem bucuroși și fericiți nu numai că ieșim din timpuri grele, dar că ieșim așa de bine! Jurnale cu încheierea păcii, cu cedarea bulgarilor!

30 iulie. Trimit d-lui Maiorescu telegrama: „Primiți, Vă rugăm, asigurarea respectului și admirațiunii noastre pentru marea operă ce ați înfăptuit". Igena a stăruit s-o trimitem la plural [Autorul se afla „la țară", în com. Cărpinișteа, jud. Buzău].

1917

20 martie. Am fost la d-l Maiorescu și l-am găsit ieșind pe poartă, ca să se plimbe. M-a luat de braț și am intrat în Parcul Ioanid, unde doi ofițeri germani priveau la exercițiile de călărie ale unui soldat. Calul făcea încercări de sburdălnicie, încât ne-am ferit nițel din cale: „Tocmai aici și-au găsit și ei să umble cu calul", zice d-l Maiorescu: „Se vede că sunt de la guvernator, căci, aici în casa lui Bogdan mi se pare că stă Tuelf". „Nu, nu stă aici...". „Nu știu exact, văd însă garda și steagul, pe când Mackensen stă spre Cișmigiu, în casele lui Meitani". „Da, știu, a vrut să mă vadă și mi-a trimis vorbă. Eu i-am răspuns: Titu Maiorescu locuiește în strada Lustrului nr. 13. Mi-a mai propus Tzigara, n-am vroit însă. Dacă-mi ordonă, să trimită soldați cu pușca să mă ducă". Despre pace, crede că în două luni se va vedea ce este în Rusia.

După amiază a venit d-l Maiorescu pe la mine. A găsit pe Alexandrina cu toți copiii (venise și Sandi de la spital), s-a așezat înaintea casei pe un scaun cu umbrelă de soare și a stat o oră povestind. În drum spre noi a văzut o fată țigancă cu boabe coapte (floricele) și ca să nu-i dea de pomană, i-a cumpărat floricele, le-a băgat în buzunarul pardesiului și le-a împărțit copiilor, care i se par mici. Când a auzit că Igena e licențiată, Sandi înscrisă la medicină, Jenică și Titu liceiști, se mira, îi venea greu să creadă că fetele sunt atât de învățate.

14 aprilie. Pe la 17 a venit în plimbare d-l Maiorescu, mi-a adus cartea lui Iorga (Buiucliu) din publicațiile Academiei și ne-a invitat pentru duminică, ora 3, împreună cu fetele la d-lui, ca să ne cetească introducerea istorică la volumul al VI-lea al discursurilor, despre situația parlamentară, după moartea lui Lascăr Catargiu.

16 aprilie. La 3.45 am fost la d-l Maiorescu. Ne-a arătat un album cu diferite notări,

„Venizelos (x) a fost primit la Palat. L-am văzut în auto..."

[1] Eleutherios Venizelos (1864-1936), om politic liberal grec, prim-ministru în mai multe rânduri, între care și în 1910-1915.

cu articole, cu afișe din diferite timpuri, afișe care caracterizează oamenii noștri. Ne-a cetit apoi cu multă căldură introducerea la discursuri până la formarea guvernului Carp. Eram numai noi: Alexandrina, eu, Igena și Sandi. Ne spunea că ura generalului Manu contra lui Carp era venită din mândria de boierie a lui Manu față de Carp. Soția generalului era mătușe d-nei Carp și se întâlneau des, dar se și ciocneau. Ne-a mai spus că regina Elisabeta la început primea să i se facă observații la scris, dar de pe la 1880 n-a mai primit, s-a uitat curios la Maiorescu și acesta nu i-a mai făcut. Regele Carol, în primii zece ani, alegea oamenii, mai pe urmă a voit să fie cu toți îngăduitor (Eminescu i-a zis așa). Regina zicea: „Noi trebuie să fim ca soarele care răsare și pentru cei buni și pentru cei răi".

La plecare a dat fiecărei fete câte o carte-album cu ilustrații, cu semnare și dată: „Nu trebuie să plecați fără o amintire, ca la mănăstire".

12 iunie. Am fost să întreb dacă d-l Maiorescu e mai bine, căci a avut un atac serios de inimă. Am aflat că e mai bine.

18 iunie. Duminecă. Dimineața am fost la șosea (teii încă în floare) până la vila Minovici. De la 3-5 a plouat. Pe când ceteam în cartea legendelor de Selma Lagerlöf, din „Pentru ce papa ajunse așa de bătrân" și eram la pasajul: „Ah... dacă n-ar fi fost așa de bătrân, dac-ar mai fi trăit încă mulți ani, fiindcă este un om mare și așa de sfânt! Da, dacă n-ar fi fost așa bătrân... cursa vieței sale trebuie să se fi împlinit. E imposibil să împiedici moartea ca să nu-l ia", când intră Titu în casă și-mi spune c-a venit Titu Evolceanu să mă anunțe că a murit d-l Maiorescu și că i se face slujba la 6, ca să mă duc eu, căci Dumitru e bolnav și Bogdan lipsește.

Am lăsat pe Alexandrina plângând. La 5.20 eram la poartă, tocmai când coborau din trăsură mai mulți domni în haine negre, magistrați și avocați. În antreu am găsit pe Mehedinți, pe Pogoneni, pe d-na Motru, apoi au venit Dr. Șabner, C. Giurescu, Bianu, Alexandru Marghiloman. Corpul era în pat cu câteva buchete de flori împrejur, un sfeșnic cu o lumânare și nici o coroană. Mai multe doamne formau un coridor până la ușe, încât eu l-am văzut din ușe. Marghiloman a venit cu un servitor care purta o coroană mare, a luat-o și a pus-o la picioare, a făcut o cruce mare, a sărutat mâna, a mai făcut o cruce largă și a ieșit în antreu. Coroana avea pe panglică: „Lui Maiorescu, A. Marghiloman". Am stat cu Mehedinți, care zicea: „Cine să mai puie un cuvânt pentru noi, cu autoritatea acestui om, care cunoștea lucrurile germane mai bine decât germanii, care punea zilele trecute în mirare pe contele de Mirbach (însărcinat cu administrația), care dovedea că și în Valahia poate fi o minte superioară".

Vine preotul Popescu-Mosoia, își pune numai epitrahilul, zice vreo două rugăciuni, cântă singur de trei ori „Veșnica pomenire", „pentru rugăciunile", apoi intră patru oameni ai carului funebru, îl pun într-un coșciug foarte sărăcăcios, îl scot pentru totdeauna dintr-o casă locuită: era ceasul 6.

Carul avea doi cai și a luat-o pe strada Icoanei, pe Polonă, pe Bulevard, pe Colței, piața Florilor, Șerban Vodă, Bulevard, Parcul Carol, șoseaua Belu. Era nor și răcoare după ploaie, nițel noroi pe șosea. Am mers pe jos în urma convoiului vreo 25 de bărbați: Marghiloman, Lupu Costache, Giurescu, Bianu (până la un loc), Mehedinți, Bengescu, Tzigara, Pogonenii. La cimitir s-au coborât din trăsuri și auto mai multe doamne încât în capelă eram 42 de persoane. Preotul, tot fără dascăl, a zis o scurtă rugăciune și am ieșit ștergându-ne ochii. Erau 7.45. ■

COPII „DUȘMANI AI POPORULUI"

(Urmare din p. 39)

Posa Petronius, Georgescu Ion, Stan Ion și Zăvoianu (acesta din urmă fusese și „turnătorul" colegilor săi).

Cazul Cornel Pleșa. Dintre cazurile de minori condamnați pentru motive politice întâlnite de mine în acea perioadă (1952-1954), cel mai impresionant a fost al lui Cornel Pleșa. Tatăl lui Cornel fusese legionar și, ca atare, din 1941 încoace stătuse mai mult la închisoare decât acasă. La un moment dat, reușind să evadeze de la Aiud, s-a ascuns în munți, unde a fost în legătură cu organizațiile de partizani. N-am aflat niciodată dacă fiul și nevasta știau cu adevărat unde se afla, sau dacă se țineau cu dârzenie de versiunea dată Securității în cursul anchetei. Fapt este că, deși au fost torturați, nici soția (care s-a îmbolnăvit grav), nici fiul nu au recunoscut că l-au văzut pe bătrânul Pleșa după evadarea lui din închisoare. Securitatea a lansat zvonul că-i va elibera pe amândoi dacă cel evadat se va preda. Pleșa s-a predat, dar nici nevasta nici fiul nu au fost puși în libertate. Mai mult, au fost condamnați pentru „omisiune de denunț!" — cu toate că rudele apropiate erau exonerate de rigorile acestei „obligații" legale.

Mai târziu, în 1959-1960, aflându-mă la muncă silnică în lagărul de la Salcia (Balta Brăilei), l-am regăsit pe un fost hoț de buzunare, coleg la „reeducare" ca minor. Condamnat politic de data aceasta, el s-a arătat foarte demn, dând dovadă de mult curaj în cursul unei foarte dure represiuni, consecutivă unei ingenioase evadări. Întâlnirea cu „politicii", la minori, îi schimbase orizontul și preocupările... ■

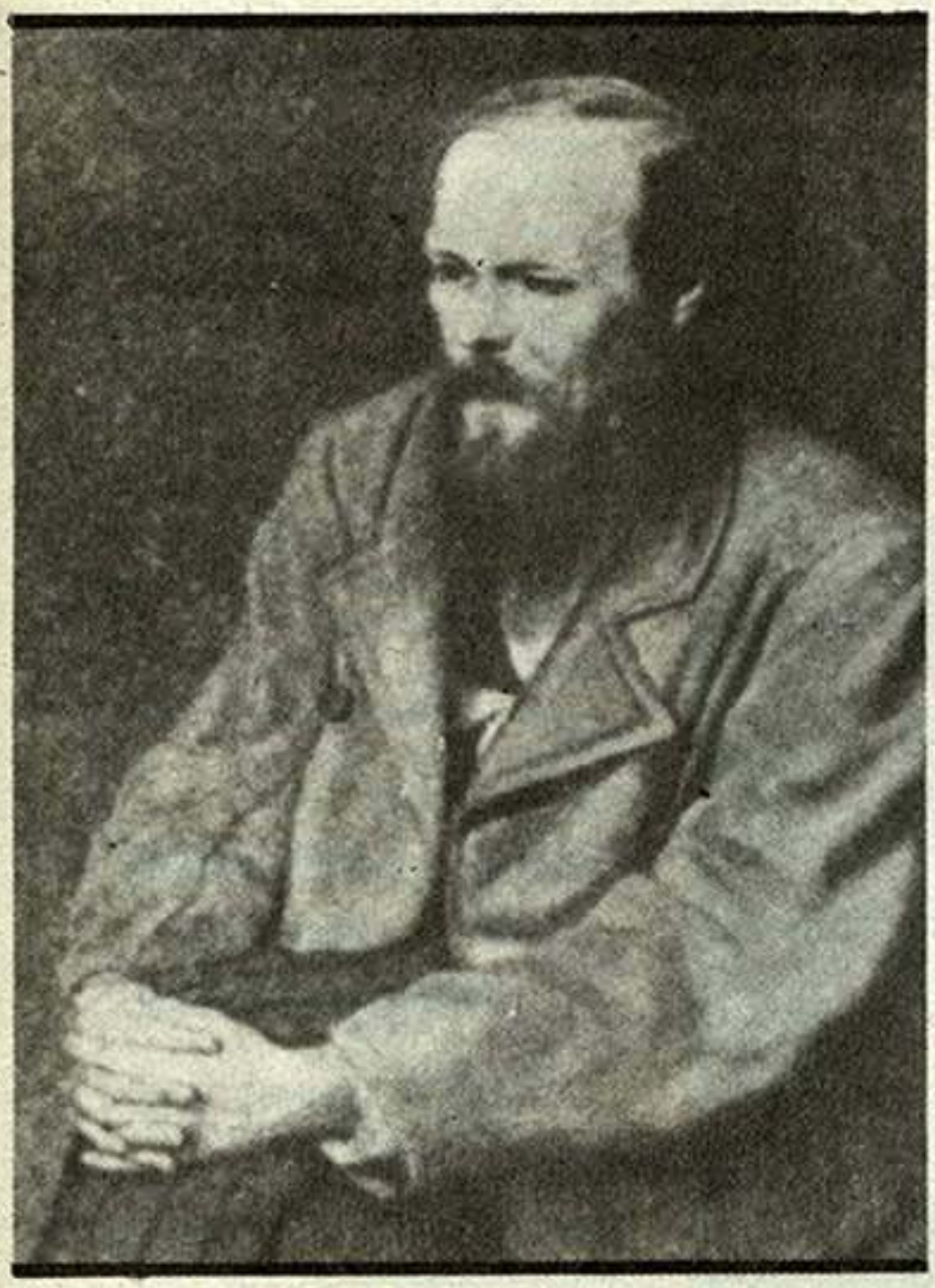

DOSTOIEVSKI — LA EŞAFOD

ADRIAN O. VASILIU

Vigoarea uriaşului talent al lui Dostoievski izbucneşte chiar de la prima încercare literară. Născut în 1821 la Moscova, în familia cu şapte copii a doctorului Dostoievski de la spitalul Mariinski, Fiodor Mihailovici intră în 1834 la liceul-internat particular al lui Germank, împreună cu fratele său Mihail Feodorovici. Anul 1838 îl găseşte elev la şcoala militară de ofiţeri de geniu de la Petersburg. Dar pasiunea literară umbrea disciplinele seci ale şcolii. Băiatul cunoştea temeinic operele lui Puşkin, Gogol, Lermontov, Goethe, Balzac, Schiller. În şcoală începe să scrie, sub influenţa lui Gogol, drama Boris Godunov. **În 1843 absolvă şcoala, intră să lucreze la secţia de desen tehnic, dar în anul următor demisionează. Literatura îl acaparează cu totul.**

Odată cu pătrunderea în lumea literaţilor, Dostoievski ia contact cu mişcarea socialistă. În 1846 se înfiinţase „Cercul Petraşevski". Mentorul cercului, Butaşevici-Petraşevski, era un om de vastă cultură şi un adept convins al socialismului, dar al socialismului-utopic, de nuanţă fourieristă. „Reuniunile de vineri" ale cercului adunau un mozaic de oameni şi concepţii: artişti, funcţionari, studenţi, ofiţeri, negustori. Se pare că cercul avea câteva mii de simpatizanţi.

Să nu uităm că nu trecuse prea mult de când mişcarea decembriştilor fusese înăbuşită de ţarul Nicolae I, în 1825, mişcare ce influenţase puternic creaţia unui Puşkin sau a unui Griboedov. Dostoievski aderă la cercul Petraşevski în 1847.

După spânzurarea sau deportarea în Siberia a conducătorilor decembriştilor, valul revoluţionar se domoleşte pentru mai mulţi ani, dar va reizbucni în deceniul cinci al secolului trecut. În fruntea noului tumult social şi politic se află „raznocinţii", intelectuali din rândurile funcţionarilor, micii burghezii, negustorimii şi ţărănimii, ce s-au format în Rusia începând cu sec. XVIII. Conducătorul necontestat al raznocinţilor era Bielinski, secondat de Herzen.

Profesiunea lor de credinţă se putea rezuma în câteva cuvinte: desfiinţarea iobăgiei şi abolirea absolutismului ţarist. Pe lângă aceşti doi piloni ai orientării raznocinţilor, urmau firesc conotaţiile: libertatea presei, reforma justiţiei, dreptatea socială etc. Dacă în privinţa ţelurilor urmărite toţi erau de acord, neînţelegerile porneau de la forma de acţiune ce trebuia adoptată: unii pledau pentru o schimbare paşnică, prin reforme acordate „de sus". Ceilalţi, în schimb, susţineau nevoia de acţiune imediată, de revoluţie, unii mergând chiar până la a cere asasinarea ţarului.

„Noi am condamnat la moarte prezentul..."

Fraza rostită de Petraşevski devenise motto-ul întregii mişcări a acelor ani: „Noi am condamnat la moarte prezentul ca mod de viaţă socială; trebuie doar să-i săvârşim execuţia". Dostoievski citise în public celebra *Scrisoare către N.V. Gogol*, ceea ce era o crimă politică. Textul incriminat, scris la 3 iulie 1847, era o replică violentă dată de Bielinski la *Fragmente alese din corespondenţa cu prietenii* ale lui Gogol.

În această scrisoare, Gogol dădea apă la moară marilor moşieri, bisericii şi autorităţilor ţariste. Bielinski o socotea odioasă pentru soarta poporului rus: „Chiar dacă aţi fi atentat la viaţa mea, nu v-aş fi urât mai mult decât vă urăsc pentru rândurile acestea infame!... Apărător al cnutului, apostol al ignoranţei, promotor al obscurantismului şi al marasmului, panegirist al moravurilor tătăreşti, vă daţi seama ce faceţi? Uitaţi-vă în jos, la picioare: nu vedeţi oare că vă aflaţi la marginea abisului?... Cum se poate ca dvs., autorul *Revizorului* şi al *Sufletelor moarte*, să fi fost sincer când aţi cântat un imn de slavă, ticăloşului cler rus...?" Lectura *Scrisorii*, text potrivnic iobăgiei, autocraţiei ţariste şi bisericeşti ruse şi devenit manifestul democrat-revoluţionarilor ruşi, dar şi discuţiile pe tema libertăţii, a reformei, precum şi dezbaterea schiţei *Taifas soldăţesc* de Grigoriev, schiţă puternic antiţaristă, vor sta la baza viitoarei încriminări a lui Dostoievski.

Prima poliţie politică a Rusiei, „Opricinina", a fost creată de primul Mare prinţ de Moscova ce a ajuns ţar, Ivan cel Groaznic, în anul 1565. Avea 6 000 de agenţi, îmbrăcaţi în negru şi călărind cai ce purtau la şei emblema temutei organizaţii (un cap de câine şi o mătură-simbol al adulmecării şi alungării oricărui trădător) şi a fiinţat numai până în 1572. Următoarea poliţie politică, „Preobrajenski Prikaz", fondată de Petru cel Mare la sfârşitul sec. XVII, nu a supravieţuit nici ea creatorului ei.

Până la mişcarea decembristă din 1825, nu a mai apărut o altă poliţie politică specializată. Ceea ce nu înseamnă că până atunci nu a mai existat persecuţie politică, chiar dacă nu a revenit unui organ special creat.

În 1826, ţarul Nicolae I (1825-1855) transformă Secţia a III-a a Cancelariei Imperiale în poliţie politică, sub preşedinţia contelui Benkendorff. Tradiţia spune că ţarul i-ar fi dat contelui o casetă de sticlă conţinând o batistă, spunându-i: „Cu cât mai multe lacrimi vor fi şterse cu această batistă, cu atât mai bine îmi vei sluji, în împlinirea scopurilor mele". Batista din caseta de sticlă a devenit simbolul Secţiei a III-a. Pe lângă utilizarea largă a informatorilor, secţia avea jandarmi însărcinaţi cu securitatea statului, ce puteau fi recunoscuţi după tunicile albastre şi mănuşile lor albe. La înfiinţare, personalul de la sediu număra doar 16 oameni, pentru ca în 1855 să ajungă la 40.

După moartea contelui Benkendorff, în 1844, la conducerea Secţiei a III-a a urmat contele Aleksei Fiodorovici Orlov (1786-1861), nimeni altul decât fratele liderului decembriştilor, generalul Mihail Orlov. Între 1823 şi 1861, 290 000 de persoane au fost exilate în Siberia sau condamnate la muncă silnică. *Codul Criminal* din 1845 stipula pedepse draconice pentru toate „persoanele vinovate de răspândirea unor materiale scrise de mână ori tipărite, sau de manifestări menite a incita la lipsa de respect faţă de autoritatea suverană, faţă de calităţile suveranului sau faţă de guvernul acestuia". Printr-o inspirată antiteză, Richard Pipes spune că: „... acest cod reprezintă pentru totalitarism ceea ce reprezintă Magna Charta pentru libertate". Se considera o crimă chiar şi o simplă întrebare privitoare la regimul politic existent.

Secţia a III-a avea de ce să fie mândră: anul revoluţionar 1848 trecuse peste o Rusie „somnolentă, în repaos". Secţia a III-a a fost desfiinţată în 1880, fiind puternic discreditată de tot mai marea sa neputinţă dovedită de-a lungul anilor (un exemplu: în 1878, generalul Mezenţov, şeful jandarmilor, a fost asasinat de terorişti, pe o stradă principală din Petersburg, în plină zi; escorta sa, lt. col. Makarov, era atât de nepregătit, încât tot ceea ce a putut face a fost să-l lovească pe atentator cu... umbrela! Evident, acesta nu a fost prins niciodată).

După percheziţie — fortăreaţa Petropavlovsk

Ora 4 dimineaţa a zilei de 23 aprilie 1849. Încă buimac de somn, Dostoievski vede trei indivizi în cameră, scotocindu-i printre hârtii. Şeful lor, un locotenent-colonel, îl înconoştiinţează că scopul vizitei este executarea unui mandat de arestare, pentru vina de a fi complotat împotriva regimului ţarist. Iată ce spunea ordinul: „Din înaltă poruncă, vă ordon, excelenţă, ca mâine, la orele 4 după-miezul nopţii, să arestaţi pe inginerul porucic de rezervă şi literatul F.M. Dostoievski. Toate hârtiile şi cărţile lui să fie sigilate şi aduse împreună cu Dostoievski la Secţia a III-a. Trebuie să vegheaţi cu strictеţe ca nici o hârtie să nu fie ascunsă... Dacă în timpul sigilării actelor Dostoievski vă va spune că unele dintre ele aparţin altor persoane, să nu îi acordaţi nici o atenţie şi să le sigilaţi şi pe acestea".

După percheziţie, Dostoievski a fost suit într-o caleaşcă şi condus la sediul Secţiei a III-a, apoi la fortăreaţa Petropavlovsk, în bastionul Alekseev. În acest bastion, în care marele romancier va rămâne 8 luni în arest preventiv, va fi închis, peste

două decenii, și nihilistul Neciaiev, devenit prototipul lui Verhovenski din *Demonii.*

Secția a III-a identificase în Dostoievski pe „unul dintre cei mai importanți conspiratori" din cercul Petrașevski. Cu prilejul declanșării represiunii împotriva cercului au fo t arestate 39 de persoane, printre care și doi dintre frații scriitorului, dar care vor fi puși în libertate încă din faza anchetei.

Dostoievski va nega adeziunea sa la ideile cuprinse în *Scrisoarea către N.V. Gogol.* Fără îndoială, o negare de circumstanță. Șeful Secției a III-a, L.V. Dubelt, nu și-a ascuns regretul de a-l fi „pierdut" pe Bielinski, decedat între timp, pentru a-l duce „să putrezească într-o fortăreață".

O altă acuzație: lectura și discuția privind schița *Taifas soldățesc.* Din fericire, autoritățile nu au descoperit toate activitățile complotiștilor. În urmă cu 13 luni, Secția a III-a hotărâse să țină sub strictă supraveghere reuniunile din casa lui Petrașevski, infiltrând acolo mai mulți agenți informatori. Unul dintre aceștia, P.D. Antonelli, funcționar la Ministerul de Externe, a făcut mai multe rapoarte ce s-au păstrat. Din ele aflăm că, din martie 1849, Dostoievski era nelipsit la „vinerile" lui Petrașevski și că activitatea anti-guvernamentală determinase autoritățile să treacă la arestările din noaptea de 22 spre 23 aprilie 1849.

Cauza a fost instrumentată de o comisie specială de anchetă, formată din cinci persoane și prezidată de generalul Nabukov, comandantul fortăreței Petropavlovsk. Pe 6 mai 1849, Dostoievski se apără pe sine și pe tovarășii săi, dar fără abilitate. Firea sa francă nu făcea decât să-i ajute pe anchetatori. Respinge acuzațiile cu naivitate, neputând să-și ascundă indignarea față de nedreptățile regimului țarist. Nu încearcă niciodată să dea vina pe camarazii săi, luându-le apărarea în mod constant. Față de fratele său Mihail își asumă întreaga răspundere pentru introducerea lui în cerc.

Acuzația de a fi „liber cugetător" era o acuză grea pentru acele vremuri. Credința pravoslavnică nu permitea nimănui să gândească și mai ales să vorbească des-

Mihail Petrașevski, un om de o vastă cultură

În p. 53: *fortăreața Petropavlovsk, bastionul Trubețkoi, locul de detenție al multor luptători contra autocrației*

chis. Dostoievski înlătură această acuzație, dar devine de-a dreptul imprudent în încercarea sa de a-și convinge anchetatorii despre necesitatea criticării fățișe a regimului, pentru îndepărtarea lui. Nemulțumirea față de cenzura țaristă este și mai nechibzuită.

Pentru Dostoievski, datoria de căpătâi a scriitorului este de a zugrăvi realitatea așa cum este, cu lumini și întunecimi. Romancierul își exprimă deschis prețuirea pentru Bielinski, în ciuda rupturii ce se produsese între ei în anul 1847. Iar despre Petrașevski-fourieristul —, Dostoievski vorbește ca despre un biet naiv ce-și închipuie că poate realiza utopia lui Fourier în Rusia, în timp ce întreg Occidentul râde de aceste teorii.

Acuzat de idei liberale, chiar socialiste, Dostoievski își mărturisește profesiunea de credință: „Întregul meu liberalism constă în dorința de a face bine pentru patria mea, în dorința ca aceasta să meargă neîncetat spre desăvârșire". Ancheta durează din aprilie până în septembrie. La început, regimul de detenție era destul de sever: izolat de ceilalți, nu poate fi vizitat. Are doar un sfert de oră de plimbare pe zi. Mai apoi, regimul s-a îndulcit: i s-a permis să corespondeze cu familia, să primească cărți și reviste, chiar să publice, dar fără să semneze. Astfel va apare partea a treia din *Netocika Nezvanova* iar *Micul erou,* scrisă tot în închisoare, este, paradoxal, una dintre cele mai optimiste și luminoase lucrări ale sale.

Ca în „Crimă și pedeapsă"

Dostoievski suferea de epilepsie. De-a lungul perioadei de arest boala se agravează; crizele devin tot mai dese; cade în stări îndelungate de inconștiență. În scrisorile către Mihail, se plânge de dureri atroce de stomac. Având și o doză de ipohondrie, este terorizat de ideea că în timpul unei crize paznicii l-ar putea crede mort, îngropându-l de viu. De aceea, în fiecare seară lasă pe măsuță un bilet: „S-ar putea să cad în letargie; să nu fiu îngropat înainte de câteva zile".

În fine, pe data de 30 septembrie 1849, debutează procesul, care va dura până pe 16 noiembrie. Cercetarea judecătorească merge pe urmele celei penale, încercând să-i facă pe inculpați să mărturisească complotul. Președintele completului, generalul Rostovțov, îl ia cu binișorul pe Dostoievski, sperând că el va deveni mai cooperant. Ini-

țial, Dostoievski crede în bunăvoința judecătorului, dar apoi își dă seama că acesta dorește ca el să-și trădeze prietenii. Devine foarte reticent.

Dialogul, oarecum amical până atunci, se transformă într-un interogatoriu dur. Ostentativ, Rostovțov părăsește sala, făgăduind că nu va mai călca pe acolo până nu se va termina cu inculpatul. Din când în când deschide ușa nervos.

Generalul Rostovțov (un prototip, oare, pentru Porfiri Petrovici din *Crimă și pedeapsă?)* l-a caracterizat lapidar pe Dostoievski: „Este inteligent, independent, abil, neîndulplecat". Ceea ce nu împiedică completul de judecată să-i condamne pe toți inculpații (cu excepția unuia singur) la moarte prin împușcare, pentru săvârșirea infracțiunii de rebeliune contra legilor statului și a ordinii de drept.

Iată conținutul sentinței în ceea ce-l privește pe Dostoievski: „Tribunalul militar îl găsește vinovat pe inculpatul Dostoievski de faptul că, primind în martie a.c. de la Moscova, de la nobilul Plesceev o copie a scrisorii criminale a literatului Bielinski, a citit această scrisoare în cadrul unei reuniuni mai întâi în casa inculpatului Durov, apoi în cea a inculpatului Petrașevski și, în sfârșit, a dat-o, spre a întocmi copii, inculpatului Mombelli. Dostoievski s-a aflat în casa inculpatului Speșnev în timpul citirii lucrării sediționase a poruciculuiGrigoriev intitulată *Taifas soldățesc.* Ca atare tribunalul militar îl condamnă pe inginerul porucic în retragere Dostoievski — pentru vina de a nu fi denunțat răspândirea scrisorii criminale a literatului Bielinski, îndreptată împotriva religiei și guvernului, și a lucrării subversive a poruciculuiGrigoriev — la pierderea tuturor drepturilor civile și la pedeapsa cu moartea prin împușcare".

Pe data de 22 decembrie 1849, o agitație neobișnuită cuprinde bastionul Alekseev. Dinspre catedrala fortăreței sosește un lung șir de carete cu două locuri, urmat de escadroane de cavalerie și detașamente de jandarmi. Deținuților li se ordonă să se îmbrace. Sunt urcați unul câte unul în carete: Petrașevski, Durov, Speșnev, Ahșamurov, Grigoriev, Dostoievski. Convoiul se pune în mișcare, ajungând în piața Semionovski. Locul este înțesat de trupe dispuse în careu, precum și de o mare de curioși.

În mijlocul pieței se afla eșafodul, mare, construit din lemn, având formă pătrată, înalt de 3-4 stânjeni și acoperit cu pânză neagră. Lângă el, stâlpii de care urmează să fie legați condamnații. Toți se îmbrățișează, dându-și seama că-și trăiesc ultimele clipe. Se face apelul condamnaților. În frunte cu preotul, ținând crucea în mână, coloana defilează prin fața trupelor. Manevra are scopul de a impresiona atât mulțimea de gură-cască, dar mai ales pe ofițeri, ținând cont de faptul că printre condamnați se află și colegi de-ai lor, aparținând regimentului Moskovski. Un funcționar, flancat de un ofițer, citește fiecărui condamnat sentința de condamnare la moarte prin împușcare, inclusiv apostila de pe sentință, scrisă chiar de mâna țarului: „Așa să fie!"

Lunga noapte a Siberiei

Condamnaților, îmbrăcați fiecare într-o cămașă albă, lungă până la pământ, li se pune o glugă pe cap. Preotul se apropie de ei, chemându-i la spovedanie. Nici unul nu dă curs chemării. Începe ultimul act al tragediei: execuția. Primii trei sunt duși lângă stâlpi și li se leagă mâinile: Petrașevski, Mombelli și Grigoriev.

Tobele răpăie. Răsună o comandă. Cei 16 soldați ai plutonului de execuție ridică armele la ochi. Într-o fracțiune de secundă trebuie să se audă comanda „Foc!" Dar nu! Se aude o contra-comandă. Ostașii ridică țevile armelor în sus. Un ofițer citește condamnaților ordinul imperial de comutare a pedepsei cu moartea în muncă silnică pe diferite termene. Lugubra înscenare a execuției conspiratorilor petrașevskieni ia sfârșit.

Ce se petrecuse? La trei zile după pronunțarea sentinței, generalul Rostovțov, din proprie inițiativă, a propus țarului comutarea pedepselor. Pe hotărârea privindu-l pe Dostoievski, țarul Nicolae I a scris: „Patru ani, apoi în armată, ca soldat".

Astfel, la două zile după infernalul simulacru al execuției, Dostoievski pleacă spre Siberia. Are o întâlnire de rămas bun cu fratele său Mihail. Apoi, cu lanțuri la picioare, îmbrăcat în scurtă de blană și purtând pâslari, se înscrie în convoiul care pornește spre Omsk. Drumul de câteva mii de verste începe în noaptea ajunului de Crăciun 1849. Trece peste Urali, pe un ger ce atinge uneori -40 grade.

După două săptămâni, ajunge la Tobolsk. Acolo, o femeie îi dăruiește o Evanghelie; între filele căreia găsește o hârtie de 25 de ruble. În sfârșit, la Omsk sunt înghesuiți cu toții într-o baracă: „Trăiam înghesuiți de-a valma, în aceeași baracă... o construcție veche, dărăpănată, dezafectată. Vara te sufoci, iarna îngheți. Drept pat, două scânduri de lemn... Drept cuverturi, mantale scurte, care ne lasă picioarele descoperite... ploșnițele, puricii, gândacii — puzderie".

Munca forțată era chinuitoare. Crizele de epilepsie se înmulțesc. Într-o zi cu ger sub -40 grade, îi degeră un picior. Cititul este interzis. Teroarea temnicerilor se împletește cu cea a unor deținuți de drept comun: „Există oameni deopotrivă cu tigrii, lacomi de sânge... Afirm că cel mai bun om din lume poate să se înrăiască și să se abrutizeze în așa hal încât nimic să nu-l mai poată deosebi de o fiară".

Cine a citit *Amintiri din casa morților* va recunoaște cu ușurință sursa de inspira-

ție. Dar tot printre ocnași Dostoievski descoperă „aur sub murdărie": „La ocnă, printre tâlhari, am ajuns să descopăr oameni, oameni adevărați, caractere profunde, puternice, frumoase. Aur sub murdărie. Și ce tipuri minunate am putut observa la ocnă... Nu mi-am pierdut timpul. Dacă n-am studiat Rusia, cunosc pe dinafară poporul rus. Puțini îl cunosc ca mine!"

După cei patru ani petrecuți la Omsk, în 1854, Dostoievski este trimis ca simplu soldat într-un regiment de grăniceri din Semipalatinsk. În anul 1859 ajunge ofițer, dar își dă demisia și primește dreptul de a se înapoia. Se stabilește întâi la Tver, apoi la Petersburg.

Exilul de 10 ani ia sfârșit. Dar autorizația de întoarcere este însoțită de un ordin secret către poliție de a-l ține permanent sub supraveghere. Dostoievski află despre acest ordin mult mai târziu, când era deja o mare glorie literară. Cu toate că protestează în scris către ministrul de interne, nu reușește să obțină niciodată anularea ordinului. În iulie 1871, pe când se întorcea de la Wiesbaden, după o ședere de patru ani în străinătate, își arde manuscrisele de la *Eternul soț* și prima variantă a *Demonilor*, de teamă să nu-i fie confiscate.

Un fapt bizar rămâne totala schimbare de atitudine a lui Dostoievski, după întoarcerea din exilul siberian. El nu se alătură revoluționarilor anilor '60. Ba mai mult, închină ode țarilor Nicolae I și Alexandru II. Conduce reviste conservatoare ca *Vremea* (1861-1863), *Epoha* (1864-1865) sau, din 1873, *Grajdanin* (Cetățeanul). Dostoievski dezvoltă teoria conform căreia sufletul și salvarea poporului rus stau în credința ortodoxă și în smerenie. Polemizează în revistele sale cu scriitori progresiști și democrați, precum Saltîkov-Scedrin sau Cernîșevski.

O dovadă a noii sale alinieri este faptul că țarul Alexandru II îl invită să facă cunoștință cu copiii săi, pentru a le înrâuri educația. Iată ce scrie Em. Iaroslavski despre Dostoievski: „Ocna și deportarea la Semipalatinsk l-au frânt pe Dostoievski, atât fizicește, cât și moralicește... Lipsurile materiale în care s-a zbătut mulți ani după aceea l-au doborât și mai mult, l-au devastat, l-au mutilat sufletește... A încetat să mai creadă în revoluție și tocmai în asta constă cea mai mare tragedie, cea mai mare nenorocire a vieții sale".

Dacă atitudinea sa de luptător s-a degradat cu anii, uriașul talent literar a primit consacrarea mondială. „Mi-a fost omul cel mai apropiat, cel mai drag și cel mai necesar. Am fost scriitor și scriitorii sunt cu toții orgolioși, invidioși. În orice caz eu sunt un asemenea scriitor. Dar cu el nu mi-a trecut niciodată prin cap să mă măsor. Niciodată!", scria Tolstoi.

Trecutul său revoluționar nu a fost uitat de tinerii studenți din Petersburg, care, în 1881, la înmormântarea lui Dostoievski, au încercat (fără succes, din păcate, datorită vigilenței poliției) să aducă la carul mortuar lanțurile pe care marele dispărut le purtase la ocna din Omsk. ■

CONTRAATAC

(Criptografie: 1—1, 7, 2, 6)

Gheorghe BRAȘOVEANU

RENASCENTISTĂ

(Monoverb reflexiv: 5—9)

Radu STOIANOV

NOBILIMI EUROPENE

MIHAIL DIMITRIE STURDZA

În două numere anterioare ale revistei (6 și 9/1995), domnul Mihail Dimitrie Sturdza a înfățișat cititorilor o altă imagine a nobilimii din Vestul Europei. Am putut astfel afla care erau criteriile de noblețe ale Sfântului Scaun sau la Veneția, că existau mai multe sisteme nobiliare în Europa. Acum, domnia sa ne propune o călătorie în lumea nobilimii germane și în cea a nobilimii franceze.

Papa, împăratul bizantin și cel german s-au înfruntat aproape o jumătate de mileniu pentru a face să triumfe propriul sistem de ierarhie nobiliară. Până la urmă, Habsburgii au avut ultimul cuvânt. Sosiți mai târziu în fruntea Sfântului Imperiu, ei au știut să culeagă o victorie pentru care s-au luptat din greu și înaintașii lor.

Încă din vremea lui Otto I (936-973), împărații germani s-au străduit să își impună autoritatea asupra Sfântului Scaun. Captivitatea de la Avignon, la care i-au obligat regii Franței, între anii 1309-1423, pe suveranii pontifi, siliți să se confrunte și cu antipapii aleși în absența lor, tulburările și războaiele aduse de Reformă au redus din prestigiul Sfântului Scaun. De această situație au profitat împărații germani.

Încă înainte de a ajunge în fruntea Sfântului Imperiu, reprezentanții Casei de Hàbsburg și-au consolidat poziția față de Vatican, apelând la același procedeu folosit de papalitate în confruntarea cu Bizanțul: un document apocrif. Rudolf de Habsburg a invocat un *Privilegium Minus*, din vremea lui Iulius Caesar și a împăratului Nero, prin care ducii de Habsburg ar fi căpătat o independență totală față de Sfântul Scaun. Chiar împăratul din acel moment, Carol de Luxemburg, a refuzat să îl recunoască. Abia un membru al Casei de Austria, ajuns împărat, Frederic III, i-a recunoscut valabilitatea. Peste 50 ani, Maximilian I (1493-1519) a obținut de la papa Iuliu II, pentru el și succesorii săi, titlul de *Imperator Electus*. În felul acesta, Roma nu mai dispunea de vreun pretext pentru a putea să-și impună autoritatea asupra împăratului. Casa de Austria avea acum mâinile libere pentru a organiza aristocrația Europei în propriul avantaj.

Ea a reușit să facă să triumfe definitiv o tendință mai veche, potrivit căreia nobilimea, instituție comună întregii Europe, să fie axată în jurul unui sistem universal care să ilustreze unitatea geniului uman, altfel spus, unitatea nobleței. Punerea în aplicare a unui sistem unitar s-a făcut cu mare încetineală, dovadă că Habsburgii au avut de făcut față multor obstacole ridicate de particularismele cu care intrau în contact. Ca să dăm un singur exemplu, verificarea dovezilor nobilimii poloneze din Galicia nu s-a încheiat decât în... 1918!

Principiul înnobilării prin scrisori de noblețe și a conferirii titlurilor prin diplome a fost deci greu de impus. Faptul că Habsburgii și-au supus numeroase teritorii, pe lângă cele inițiale ale Sfântului Imperiu, ajungând să stăpânească din Țările de Jos până în Transilvania, i-a ajutat foarte mult. Diversele titluri locale au fost în cea mai mare parte abolite. Cele care s-au mai păstrat trebuiau să fie ratificate prin diplome acordate de Viena.

500 de noi nobili anual

Prin instituirea unui „Briefadel" sau noblețe prin diplomă, se reglementa atât poziția nobilimii de origine mai veche, cât și promovarea socială a unor noi elemente. Nobilimea care dispunea de asemenea scrisori se găsea, în general, într-o poziție mai bună decât cea mai veche, retrasă la țară, care, din diverse motive, a rămas fără diplome sau le-a refuzat. Dar cele două categorii nu trebuie opuse, în sensul că una reprezenta noua nobilime și cealaltă doar vechea nobilime, pentru că și în imperiu, ca și în alte părți, noblețea a fost definită sau confirmată nu numai în funcție de sângele albastru sau de vechimea genealogiilor, ci și în funcție de rațiuni politice sau financiare ale momentului.

Sistemul germanic, prin caracterul său practic, s-a impus ca un model de organizare. Proaspătul înnobilat

Imagini din Almanahul de la Gotha, *ediția din 1838*

plătea, conform unor tarife bine stabilite, înnobilarea și blazonul. Dar aceasta nu însemna că orice îmbogățit putea aspira la înnobilare. Trebuia să ai o bună reputație și relații influente la curte. Și chiar obținând înnobilarea, nu pătrundeai automat în saloanele aristocrației înalte, așa cum se întâmpla în Anglia sau în Franța. La sfârșitul secolului XIX, revista *Adler*, editată de Societatea Imperială de Heraldică și Genealogie, publica în fiecare an lista noilor înnobilați: între 380 și 500 persoane, doar pentru Austria.

Sistemul titlurilor și al reglementărilor nobiliare a fost adus în Spania de Carol Quintul, care a pus bazele statutului nobiliar al hidalgo-ului. Apoi sistemul s-a extins în Lumea Nouă. În schimb, în Polonia importul de titluri a întâmpinat o opoziție îndârjită din partea nobilimii mici și mijlocii. Suedia a adoptat sistemul în 1561. Danezii au așteptat până în 1641. La începutul secolului următor, Petru cel Mare le-a impus boierilor săi titlurile nobiliare. Apărea astfel, în 1763, la curtea prințesei Luiza Doroteea de Saxa-Gotha, un *Almanah Necesar*, în franceză, numit din anul următor *Almanahul de la Gotha*. Din 1765 apărea și ediția în limba germană. Avea să continue până în 1944. A cunoscut o perioadă de dificultăți din 1808 până la căderea lui Napoleon, când a trebuit să se abată de la principiile sale de bază, pentru a-i face pe plac împăratului și a-i include pe doi dintre înnobilații săi: Talleyrand și cumnatul lui Napoleon.

Să mai menționăm o ediție-pirat a *Almanahului de la Gotha*, așa-numitele Semi-Gotha. Este vorba de două volume cu coperți galbene, extrem de rare astăzi. Descriau — sau mai degrabă denunțau — familiile înnobilate de origine israelită — reală sau presupusă — și procedeele prin care își obținuseră înnobilarea. Publicația constituie totuși o dovadă a sutelor de familii înnobilate din cadrul bogatei comunități evreiești, care reușiseră să se integreze într-o societate foarte tolerantă, ceă a monarhiei de Habsburg.

Nobleţea prin opoziţie

Așa cum cititorul își va fi închipuit poate, sistemul german nu putea avea trecere la una dintre cele mai vechi nobilimi europene: cea franceză. În Franța, conceptele luate din dreptul roman, în care prima descendență în linie masculină, difereau de cele ale dreptului german, potrivit cărora ascendența prin femei avea aceeași valoare cu cea masculină.

Singurul principiu al nobleței în Franța îl constituia voința, bunul plac al regelui. El singur putea acorda noblețea, ghidat nu de considerații legate de sângele albastru sau de meritele postulantului, ci de nevoile financiare ale statului. În 1583 de exemplu, coroana a revocat o întreagă serie de înnobilări făcute anterior contra cost, punând apoi în vânzare alte titluri. În 1598 au fost revocate toate înnobilările făcute după 1578. În 1696, presat de nevoi financiare, Ludovic XIV a pus în vânzare 500 de titluri nobiliare, la prețul de 6 600 livre unul. Pentru ca în 1714 tot el să revoce toate înnobilările făcute din 1679, contra cost. Adesea, urma un edict regal care anunța că actele revocate puteau fi totuși restituite și confirmate în schimbul unei sume de bani.

Atunci când Revoluția i-a obligat pe nobilii francezi să emigreze, ei au putut cunoaște în mod nemijlocit principiile nobiliare străine. Dar nu s-au lăsat impresionați. Convinși că nu există pe lume ceva mai demn de admirat decât un gentilom francez, fie el de cea mai obscură sorginte, i-au privit pe nobilii germani ca pe niște barbari.

O altă particularitate a nobilimii franceze a constituit-o folosirea titlurilor numite de curtoazie, instituționalizate practic la Versailles. Regele și curtea nu examinau prea îndeaproape rațiunile pentru care un gentilom folosea un titlu pe care tatăl său nu i-l lăsase. Ceea ce conta era ca nu cumva un om de rând să se dea drept nobil, căci aceasta afecta fiscul, întrucât nobilii erau scutiți de impozite. Obiceiul face foarte dificilă operațiunea de stabilire a numărului de titluri acordate într-adevăr de monarhia franceză.

Un curios caz de mitomanie colectivă s-a petrecut în timpul domniei lui Ludovic-Filip. În 1839, din ordinul regelui s-a deschis la Versailles o Galerie a Cruciatelor, consacrată gloriei acelor familii care se ilustraseră în apărarea Locurilor Sfinte. Au fost reprezentate blazoanele a nu mai puțin de 316 familii. A urmat însă un scandal imens, sala fiind închisă. O mulțime de alte familii cereau să figureze în respectiva galerie. A fost nevoie de încă patru săli pentru a satisface toate cererile. S-a constituit și o comisie menită să verifice autenticitatea documentelor celor ce solicitau o asemenea favoare. Toate pergamentele au fost declarate autentice. Ele s-au regăsit nu numai în Galerie, dar și în scrierile unor foarte serioși cercetători. Abia în 1956 s-a descoperit că toate erau opera a doi falsificatori geniali, faliți, de mai multe ori condamnați. Au vândut un pergament, în medie, cu 500 franci, obținând o sumă frumușică. Galeria Cruciatelor continuă să stârnească și astăzi admirația vizitatorilor castelului de la Versailles.

Dar nu trebuie să se înțeleagă cumva că nobilimea franceză era mai prejos decât cea germană, engleză sau spaniolă. În materie de noblețe și de titluri nu există o clasificare absolută. *Fiecare nație fiind ceea ce ea este, istoria și nobilimea ei sunt diferite de acele ale altor popoare.* ■

Povestesc veteranii

ATAC DE NOAPTE LA HALMAJ

Localitatea ungară Halmaj, situată la nord de Miskolc, domina drumul de acces pe Valea Hernandului, blocând calea ferată și șoseaua care se strecurau pe malul vestic al râului Hernand, în susul căruia urma să înaintăm pentru a trece pe teritoriul Slovaciei în urmărirea inamicului. Așezat într-o vale îngustă, dominată de ambele părți de dealuri împădurite, Halmajul era pregătit de inamic pentru a opri înaintarea unităților românești spre Nord, fiind apărat atât din părți de pe înălțimi unde cu greu se putea ajunge, cât și din interior, unde gara și mai multe clădiri, îndeosebi cele situate pe ambele maluri ale canalului colector ce străbătea localitatea, erau transformate în poziții defensive întărite. Potrivit ordinului primit, Regimentele 1 Vânători și 4 Dorobanți ale Diviziei 3 de Infanterie urmau să atace localitatea, primul pe flancul stâng, având ca principal obiectiv gara, și cel de al doilea pe direcția canalului colector care străbătea localitatea de la Nord la Sud.

Luptele au început la 1 decembrie 1944 și s-au desfășurat cu intensitate, dar cu rezultate schimbătoare, până spre mijlocul lunii decembrie. Atacul hotărâtor fiind dat în noaptea de 12 decembrie 1944, când Batalioanele 1 și 2 din Regimentul 4 Dorobanți, comandate de căpitanii Dumitru Drăguț și Nicolae Tomiuc, sprijiniți de două companii din Regimentul 1 Vânători, au ocupat localitatea printr-o luptă de noapte dusă cu grenada și baioneta din casă în casă.

Despre căpitanul Nicolae Tomiuc auzisem numai cuvinte de laudă pentru priceperea și eroismul cu care purtase luptele pentru ocuparea la 14 noiembrie a localității Csobaj, principal punct de rezistență al inamicului la capătul de Vest al podului de vase de la Tiszalöc. În această operațiune Batalionul 2, comandat de căpitanul Tomiuc Nicolae, a dat dovadă de eroism deosebit.

Aici, la Csobaj, infanteriștii căpitanului N. Tomiuc au descoperit în turla bisericii din localitate un post inamic de observare, care dirija tragerile artileriei inamice, iar în cimitir era camuflat un tun antitanç care trăgea direct asupra infanteriei noastre. Despre Batalionul 2 comandat de căpitanul N. Tomiuc nu am mai aflat apoi decât lucruri obișnuite în luptele din sectorul Tokaj-Szerencz.

Dar momentul de vârf al activității acestui valoros ofițer a fost la Halmaj. Pe acest erou, care contribuise decisiv cu batalionul său de dorobanți și la eliberarea orașului Târgu Mureș, intrând primul în această localitate dinspre Nord-Est, l-am cunoscut personal abia târziu, când fusese deja trecut în rezervă cu gradul de colonel. Locuia într-o căsuță modestă, la începutul Căii 13 Septembrie din București.

Surprins de întrebarea mea despre luptele de la Halmaj, mi-a înmânat un manuscris cam de 50 de pagini, în care erau consemnate acțiunile batalionului său în Halmaj. S-au distins atunci companiile comandate de locotenentul Ion Cosoiu, locotenentul Florea Niculescu și sublocotenentul Nicolae Ticu. Iată cum descria lupta colonelul N. Tomiuc: „Trăznete de grenade, strigăte de ura, răpăit neîntrerupt de mitraliere, clipe de extremă încordare. Inamicul trage cu tunuri antitanc dinspre biserică. Se aud zgomote de motoare. Primim focuri de arme automate de pe acoperișurile clădirilor. Ostașii înaintează casă cu casă. Se înoptează, dar luna luminează ca ziua. Sosesc tunurile anticar care deschid focul spre casele din jurul bisericii.

La postul de comandă al batalionului încep să sosească grupuri de prizonieri. Către ora 24 lupta se potolește și resturile inamicului se retrag înfrânte către satele vecine".

Succinta relatare a fostului comandant al Batalionului 2 este confirmată de *Raportul* pe care Divizia 3 infanterie îl înainta Corpului IV de Armată de care aparținea. Iată un pasaj din acest *Raport:* „Mura (indicativul diviziei) a ocupat în prima parte a nopții, după o luptă crâncenă, dusă cu grenada și baioneta din casă în casă, satul Halmaj, pe care inamicul îl apăra cu dârzenie. În această operațiune s-au distins Regimentul 4 Dorobanți, comandat de locotenent-colonelul Georgescu Anton; Batalioanele 1 și 2 comandate de căpitanul Drăguț Dumitru și Nicolae Tomiuc".

Așa s-a scris, atunci, în urgia războiului încă o pagină de vitejie în cronica luptelor purtate de ostașii noștri pentru dezrobirea Ungariei.

Dr. Gheorghe ȚUȚUI,
veteran de război

„Banii sunt într-adevăr cel mai important lucru în lume; şi orice moralitate sănătoasă şi de succes, individuală sau naţională, ar trebui să pornească de la această consideraţie".

George Bernard Shaw

Istoria civilizaţiei bancare româneşti

Omul de bancă

în societatea contemporană românească

La sfârşitul lunii octombrie s-a anunţat un eveniment bancar cu rezonanţe istorice. Acordul la care s-a ajuns între România şi Citibank N.A. New York. Ţara noastră a reintrat după 15 ani în circuitul relaţiilor cu băncile comerciale de peste hotare, circuit din care s-a autoexclus prin politica de lichidare a tuturor **împrumuturilor de la băncile străine, una dintre cauzele specifice izolării regimului Ceauşescu. Citibank este cea mai importantă bancă din Statele Unite (dintr-un număr de aproximativ 12 000 de bănci comerciale) cu un depozit de peste 112 000 000 000 de dolari şi zeci de mii de agenţii şi sucursale în America şi în lume care din iulie 1995 şi-a deschis un birou la Bucureşti iar din primăvara viitoare va inaugura o reprezentanţă în ţara noastră. Evenimentul se integrează noii etape a civilizaţiei bancare româneşti a cărei istorie este studiată în simpozioanele ştiinţifice organizate de Banca Naţională a României, Asociaţia Română a Băncilor şi Fundaţia Culturală Magazin Istoric.**

Consacrăm această secţiune a revistei comunicărilor celui de al treilea simpozion ştiinţific desfăşurat la Bucureşti în zilele de 7-8-9 noiembrie 1995.

ACADEMIA ROMÂNĂ ŞI BANCA NAŢIONALĂ

— CONFLUENŢE —

Este un privilegiu deosebit pentru Academia Română să rostească, prin prestarea mea, un cuvânt în deschiderea celui de al treilea simpozion consacrat istoriei civilizaţiei bancare româneşti. Afirm acest lucru având în vedere relaţiile dintre Academia Română şi băncile din România, în primul rând Banca Naţională a României. După cum este bine cunoscut, pe parcursul timpului, Academia Română a furnizat numeroşi membri de prestigiu în consiliile de administraţie (şi chiar guvernatori), iar la rândul ei, Banca Naţională a sprijinit în numeroase rânduri Academia Română cu sume de bani şi cu adevărate ctitorii, cum este noua clădire a Bibliotecii, a cărei construcţie este în prezent aproape terminată.

Ca o modestă contribuţie la lucrările simpozionului Dumneavoastră, permiteţi-mi să spicuiesc — din *Analele Academiei* (publicaţie înfiinţată la 26 august/7 septembrie 1867 pentru a înregistra toate evenimentele mai importante din viaţa instituţiei) — doar câteva elemente şi fapte care oglindesc relaţiile menţionate, dar şi câţiva economişti din Academia Română.

Permiteţi-mi mai întâi o paranteză. Societatea Literară Română a simţit nevoia ca încă de la început să-şi definească poziţia faţă de societate. Astfel, sesiunea anuală a Societăţii a hotărât, în şedinţa din 16/28 august 1867, următoarele: *„În considerare că Societatea Academică Română departe de a avea scopurile sau intenţiuni politice, ea are chemarea singur şi numai de a se ocupa cu cultivarea şi consolidarea limbii române, cu înaintarea literelor şi ştiinţelor între români"*.

Aş menţiona mai apoi că, chiar la sesiunea inaugurală a Societăţii Academice Române, în 1/13 august 1867, membrul fondator *V. A. Urechia* a elogiat memoria bancherului bucureştean *Evanghelie Zappa*, care, cu 6 ani înaintea fondării Societăţii Literare Române, în 1860 (anul în care a apărut un prim act de constituire a unei societăţi academice, act semnat de Cuza, dar căruia nu i s-a dat curs de teama imperiilor care ocupau teritorii locuite de români) — a făcut o donaţie de 3 000 lei, că *„fond al viitoarei Societăţi Academice, pentru a-i asigura deplina independenţă"*, donaţie substanţială pentru acea vreme, făcută cu scopul mărturisit de a subvenţiona şi premia *„cel mai bun dicţionar românesc, cea mai bună gramatică şi cea mai bună traducţiune în limba naţională a clasicilor străini cei mai aleşi"*.

Patru ani mai târziu, la 9/21 septembrie 1871, este ales membru al Societăţii economistul şi agronomul *Petre S. Aurelian* (1873-1909), iar la 13/25 august este ales membru scriitorul şi economistul *Ion Ghica* (1816-1897), preşedinte al Societăţii Literare Române între 1876-1878, elogiat, după mai bine de 60 de ani în Aula Academiei de către *Victor Slăvescu* în alocuţiunea *Despre opera economică a lui Ion Ghica*. Am putea adăuga din aceeaşi perioadă şi un chimist care a cochetat cu economia pe vremea când era profesor la Şcoala Comercială din Viena, *Nicolae Teclu* (1839-1916), ales membru corespondent la 13/25 septembrie 1877 şi titularizat câţiva ani mai târziu.

La 30 noiembrie/11 decembrie 1883, Academia Română instituie premiul *„Hagi Vasile"* pentru lucrări deosebite în domeniul comerţului, iar la 5/17 martie 1887 Banca Naţională a sprijinit Academia Română pentru instituirea premiului *„G. San Marino"* pentru *„lucrări referitoare la economia naţională"*. Să mai menţionăm că la 1/13 aprilie 1884 este ales membru de onoare agronomul şi economistul *Ion Ionescu de la Brad*.

Împărţirea Academiei în numai trei secţiuni, cea filologică, cea istorică şi cea ştiinţifică, a condus la un număr ceva mai restrâns de membri dintre economişti până după primul război mondial, mai ales în comparaţie cu scriitorii şi filologii sau cu istoricii (unii de altfel erau incluşi în secţia istorică, alţii în ceă ştiinţifică şi cel puţin unul în cea filologică). De altfel, asemenea anomalii relative au

apărut și la alte academii prestigioase. De exemplu, la Academia Franceză, fondată de Richelieu în 1635, primul romancier a fost primit de abia în anul 1905! Emile Zola a încercat de 13 ori să pătrundă în Academie, dar fără succes.

După primul război mondial numărul economiștilor a fost comparativ mai mare, inclusiv un număr de membri de onoare străini, de exemplu *Friedrich Kleinwächter* (1838-1927), ales la 12 iunie 1921. Dintre economiștii români menționez doar câteva nume: *Gheorghe Tașcă, Alexandru C. Cuza*, profesor la Iași, *Ion Lapedatu* de la Cluj, *Victor Bărbulescu.*

Mă opresc aici cu enumerarea, încheind cu mențiunea că mulți dintre distinșii economiști de astăzi, inclusiv guvernatorul Băncii Naționale a României, s-au format și au devenit specialiști de prestigiu în cadrul institutelor de cercetare ale Academiei Române.

Academician
Virgil N. CONSTANTINESCU,
președintele Academiei Române

BĂNCHERUL CENTRAL ÎN SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ

În aprecierea corectă a rolului actual al bancherului central în societatea românească este logic să se pornească de la funcțiile pe care băncile le îndeplinesc în cadrul sistemului financiar și al economiei naționale.

După cum este unanim recunoscut, într-o economie de piață sistemul bancar îndeplinește funcția de a mobiliza economiile societății și de a le canaliza printr-un proces obiectiv și imparțial de alocare a creditului către cele mai eficiente investiții. Prin urmare, acest proces de alocare descentralizată a unei resurse financiare deficitare, și anume capitalul, către cele mai productive utilizări stă la baza dezvoltării economice. Băncile exercită un control continuu asupra debitorilor în ceea ce privește modul de utilizare a resurselor împrumutate, având astfel un rol important în impunerea disciplinei financiare asupra întreprinderilor. În plus, băncile, spre deosebire de celelalte instituții financiare, pot crea monedă sub forma depozitelor bancare, asigură și facilitează tranzacții de plăți și reprezintă principalul canal de transmisie a politicii monetare promovate de banca centrală.

În economiile de piață dezvoltate, băncile împart funcția de mobilizare și de alocare a resurselor financiare cu alți intermediari ce operează pe piețele de capital. *Ținând cont de faptul că piețele de capital în România se află într-o fază embrionară, doresc să subliniez că băncile comerciale vor continua să rămână pentru o perioadă relativ îndelungată de timp principala sursă de finanțare a economiei naționale.* De asemenea, băncile comerciale sunt chemate să joace un rol important în procesul de privatizare, asigurând nu numai capitalul necesar pentru cumpărarea acțiunilor societăților comerciale proprietate de stat cât și resursele financiare necesare restructurării întreprinderilor. *Existența unui sistem bancar solid și eficient reprezintă, în același timp, o condiție esențială pentru dezvoltarea unei piețe de capital viabile în România, întrucât societățile bancare servesc drept sursă primară de lichiditate pentru celelalte tipuri de instituții financiare.*

Îndeplinirea eficientă de către băncile comerciale a funcțiilor lor de mobilizare și alocare a resurselor financiare și de efectuare a plăților poate avea loc numai în condițiile în care aceste instituții operează într-un mediu macroeconomic stabil și se bucură de încrederea publicului. În această privință, un rol important revine Băncii Naționale a României, în calitatea sa de bancă centrală a statului român, căreia i-a fost încredințată, prin lege, misiunea fundamentală de a conduce politica monetară și de credit în cadrul politicii economice și financiare a statului, cu scopul menținerii stabilității monedei naționale. Pentru îndeplinirea acestei funcții primordiale, banca centrală este învestită și cu alte atribuții, cum ar fi: supravegherea bunei funcțio-

nări a sistemului bancar, îndeplinirea rolului de împrumutător de ultimă instanță, administrarea cursului de schimb și a rezervelor monetare internaționale ale țării, menținerea securității sistemului de plăți, efectuarea de operațiuni bancare pentru guvern și bănci, gestionarea datoriei publice, imprimarea de bancnote și baterea de monedă metalică.

De ce politica monetară este principala funcție a băncii centrale și de ce această politică este atât de importantă pentru buna funcționare a economiei? Răspunsul la aceste întrebări este acela că prin intermediul politicii monetare, ce constă în controlul unei serii de variabile economice cum sunt cursul de schimb, ratele dobânzii și expansiunea cantității de monedă și a volumului creditului în economie, banca centrală poate contribui la atingerea unor obiective finale ale politicii economice a guvernului cum ar fi: creșterea economică, utilizarea deplină a forței de muncă, echilibrul extern, stabilitatea prețurilor și o distribuție echitabilă a veniturilor. Pentru realizarea obiectivelor sus-menționate, principala prioritate a politicii monetare trebuie să se îndrepte spre obținerea stabilității prețurilor, condiție obiectivă pentru menținerea stabilității cursului de schimb și obținerea unor nivele ridicate de economisire și investiții, ce sunt esențiale pentru eficiența activității de intermediere bancară și pentru accelerarea creșterii economice.

Obținerea stabilității monetare presupune ca bancherul central să stabilească în permanență limite adecvate, ce pot fi schimbate în timp în funcție de condițiile economice, pentru cantitatea de bani și volumul creditului din economie. Dacă bancherul central nu ar proceda în acest mod, se va pierde stabilitatea monetară necesară unei funcționări optime a economiei. Astfel, dacă imprimarea de bancnote de către banca centrală și acordarea de credite de către băncile comerciale ar fi fără limită, nivelul excesiv de mijloace de plată în comparație cu volumul bunurilor și serviciilor disponibile ar conduce la o creștere continuă a prețurilor, deci la inflație.

Este evident că cei ce lucrează într-o bancă centrală au responsabilități cruciale pentru societate, întrucât valoarea stabilă a monedei naționale este un „bun public" de care beneficiază întreaga comunitate: tranzacțiile de schimb sunt facilitate; crește disponibilitatea agenților economici de a economisi și investi ca urmare a reducerii pierderii puterii de cumpărare a monedei; schimbările arbitrare din punct de vedere social în distribuirea veniturilor și avuției cauzate de inflație sunt evitate, iar sistemul bancar și piețele financiare sunt întărite și pot funcționa mai eficient.

Menținerea stabilității sistemului bancar reprezintă în mod tradițional a doua funcție de bază a unei bănci centrale. Având în vedere riscurile inerente activității bancare și necesitatea menținerii încrederii publicului în băncile comerciale, ca o condiție esențială a îndeplinirii funcțiilor acestora, legiuitorul a încredințat Băncii Naționale a României responsabilitatea de a promova stabilitatea sistemului bancar prin exercitarea supravegherii prudențiale și prin acordarea de lichiditate ca împrumutător de ultimă instanță. În consecință, Banca Națională a României a depus eforturi deosebite pentru crearea unui sistem efectiv de supraveghere bancară, un departament specializat al băncii centrale fiind însărcinat cu conducerea acestei activități. Activitatea de supraveghere bancară desfășurată, în prezent, de banca centrală constă în: (1) elaborarea de norme și reglementări privind activitatea bancară care urmăresc să garanteze un comportament prudent al băncilor și, prin aceasta, stabilitatea sistemului bancar; (2) monitorizarea pe baza datelor primite de la bănci a situației financiare a acestora; (3) efectuarea de inspecții bancare la sediul instituțiilor bancare individuale, care presupun nu numai verificarea respectării de către băncile în cauză a reglementărilor băncii centrale, ci și o evaluare calitativă a situației financiare a acestor instituții.

Ar mai trebui menționat că scopul supravegherii bancare nu este de a înlocui deciziile comerciale ale conducătorilor unei bănci cu cele ale bancherilor centrali, ce acționează în calitate de supraveghetori bancari, și nici de a preveni toate prăbușirile bancare, ceea ce este sarcină imposibilă, după cum demonstrează experiența țărilor dezvoltate. După cum este unanim recunoscut pe plan internațional, supravegherea bancară trebuie să aibă în vedere ca acționarii și conducerea băncii să fie conștienți de riscurile ce și le asumă și de responsabilitățile ce le revin, să urmărească ca sistemele interne de conducere, informare și control să fie astfel concepute încât să încurajeze prudența în activitatea bancară și să capete asigurarea că atunci când o bancă se va confrunta cu dificultăți financiare, acestea vor fi gestionate de o asemenea manieră încât să se minimizeze riscul de pierdere a încrederii în întregul sistem bancar și, prin aceasta, posibilitatea producerii unei crize bancare sistemice.

Ținând cont de contribuția pe care o bancă centrală o aduce la buna funcționare a unei economii, este necesar ca

această instituţie să fie puternică. În această privinţă, consider că soliditatea unei bănci centrale depinde într-o măsură importantă de calitatea profesională a personalului ei şi a membrilor Consiliului de administraţie. Un bancher central trebuie să se caracterizeze printr-o bună pregătire profesională, care să-i permită o înţelegere clară a mecanismelor macroeconomice, precum şi a rolului şi responsabilităţilor primordiale ale unei bănci centrale. Banca centrală trebuie să acorde o atenţie deosebită recrutării unor persoane cu calificare înaltă, să depună eforturi pentru a asigura perfecţionarea pregătirii profesionale a acestora şi să menţină o structură competitivă a salariilor. Alţi factori instituţionali care contribuie în egală măsură la funcţionarea eficientă a unei bănci centrale sunt: existenţa memoriei istorice, ce este dată de continuitatea personalului şi organelor de decizie ale acestei instituţii, şi calitatea cercetării ştiinţifice desfăşurate.

De asemenea, pentru funcţionarea adecvată a unei bănci centrale este necesar să existe înţelegerea şi sprijinul publicului. Bancherii centrali trebuie să ştie să comunice cu publicul, transparenţa putând servi la atingerea mai uşoară a unor obiective de bază ale băncii centrale. Un public bine informat, care înţelege beneficiile stabilităţii preţurilor şi metodele utilizate pentru a se obţine acest obiectiv, va tolera mai bine acţiuni dureroase de politică monetară. Cu toate acestea, băncile centrale trebuie să menţină un echilibru între transparenţă şi confidenţialitate. Un exemplu în acest sens îl constituie domeniul supravegherii bancare, unde bancherii centrali trebuie să depună eforturi ca să evite transmiterea de informaţii care, în mod artificial, ar putea cauza probleme băncilor individuale sau crea instabilitate pe pieţele bancare sau financiare.

În încheiere, aş dori să subliniez că din cele discutate până în prezent se vede că bancherul central este atât un funcţionar în slujba intereselor publice, cât şi un bancher. Misiunea sa primordială este de a face să funcţioneze unul din instrumentele de politică generală pentru atingerea obiectivelor economice pe care le urmăreşte societatea. Arătând aceasta, doresc să reamintesc că, întrucât politica monetară este doar unul din instrumentele de politică generală, succesul sau insuccesul său se pot judeca doar în relaţie cu celelalte politici economice ce se aplică pentru a se face faţă problemelor economice ale societăţii.

Mugur ISĂRESCU,
guvernatorul Băncii Naţionale
a Românlei

OMUL DE BANCĂ ŞI ROLUL SĂU ÎN PROMOVAREA SERVICIILOR ŞI PRODUSELOR BANCARE

În activitatea noastră omul constituie elementul fundamental, condiţia succesului fiecărei bănci în parte. El se plasează înaintea oricărui alt factor important, inclusiv a capitalului. Şi aceasta pentru că lucrătorul de bancă este cel care fructifică superior şi capitalul, şi restul resurselor atrase, el este cel care, şi fără capital, poate genera o serie de activităţi aducătoare de profit pentru instituţia sa.

Banca Comercială Română simte din plin realitatea acestei afirmaţii, ea având experienţă în domeniul respectiv. La 1 decembrie 1990, anul înfiinţării, banca pleca la drum cu 5 300 angajaţi, în marea lor majoritate desprinşi din efectivele Băncii Naţionale.

După numai 5 ani de activitate, personalul băncii a ajuns la aproape 11 000 angajaţi, salt pe care ne permitem să-l apreciem ca spectaculos, mai ales dacă ţinem seama că în acelaşi interval de timp peste 2 000 persoane dintre specialiştii Băncii Comerciale Române mergeau spre alte bănci sau societăţi comerciale.

Dacă acestea sunt elemente de natură cantitativă, este firesc ca ele să capete substanţă prin valoarea calitativă a factorului uman.

Şi în legătură cu acest aspect dispunem de suficiente elemente pentru a afirma că dezvoltarea băncii a fost posibilă tocmai datorită calităţii personalului propriu. Calitatea resurselor umane a reprezentat deci o condiţie esenţială pentru bancă, pentru ásigurarea prosperităţii, eficienţei şi profitabilităţii sale.

Personalul nostru s-a confruntat permanent cu piaţa şi clientul, a fost factorul cheie care a determinat consolidarea imaginii băncii şi a activităţii ei în relaţiile cu toţi partenerii de afaceri.

A intrat însă în cotidian modul de a evidenţia capacitatea şi calitatea activităţii noastre prin calitatea produselor şi serviciilor oferite de bancă clienţilor săi. Dar trebuie să ne întrebăm: în realitate, ce este calitatea produselor şi serviciilor pe care le practicăm? Nu este altceva decât expresia calităţii funcţionarului de bancă, şi asta pentru că el este cel care creează şi materializează aceste produse şi servicii bancare.

Comportamentul funcţionarului de bancă devine din acest punct de vedere de o importanţă capitală. El trebuie să cunoască foarte bine fiecare produs şi serviciu bancar şi normele care guvernează aceste activităţi, el trebuie să le aplice.

Acelaşi funcţionar de bancă este indispensabil pentru clienţi — fie ei mai pregătiţi sau mai puţin pregătiţi — pentru îndrumările sale, pentru derularea fiecărei activităţi în parte.

Experienţa relativ redusă a unei părţi însemnate a clientelei în pregătirea şi desfăşurarea unor operaţiuni, începând cu cele de deschideri de conturi şi de decontare, face ca toţi aceşti clienţi să se sprijine pe lucrătorul de bancă pentru a ieşi din impas.

În multe alte situaţii funcţionarul respectiv este cel care din proprie iniţiativă face sugestii clientului său pentru unele servicii bancare care i-ar putea fi de folos. El este cel care recepţionează pulsul clientelei, nemulţumirile sale, cererile noi pe care le are.

Din totalul personalului nostru, circa 5 400, adică 53%, este în permanentă legătură cu clientela proprie şi relaţia bancă-client este susţinută puternic de această echipă de funcţionari ai băncii.

Propriile constatări ne arată că relaţia cu clienţii se poate consolida sau deteriora pe seama a trei grupe mari de factori: calitatea muncii şi comportamentul personalului, apoi factori normativi (dobânzi, comisioane, condiţii de acordare a împrumuturilor etc.) şi, în sfârşit, condiţiile de lucru şi materiale pe care le oferă banca.

Experienţa câştigată în procesul muncii este în multe situaţii valorificată prin sugestii pentru dezvoltarea şi înnoirea permanentă a produselor şi serviciilor bancare practicate.

Motivaţia muncii devine din ce în ce mai mult un factor important, generator al unui comportament pozitiv al personalului în activitatea sa de zi cu zi.

Funcţionarii noştri, în număr din ce în ce mai mare, manifestă ataşament faţă de bancă, se simt în siguranţă şi protejaţi, realizările profesionale şi recunoaşterea activităţii lor, repartizarea de responsabilităţi fiind elemente care consolidează acest ataşament şi dezvoltă o motivaţie pe termen lung.

Analizele şi observaţiile recepţionate în cei cinci ani de activitate, în noua formă organizatorică, ne-au demonstrat că randamentul personalului propriu depinde nu numai de atitudinea şi comportamentul său, ci şi de alte două elemente importante: sistemul de stimulare şi cel de pregătire profesională.

Suntem din ce în ce mai convinşi că îmbunătăţirea climatului global, îmbunătăţirea conţinutului şi a modului de organizare a muncii, sistemele de recompensare sunt, toate împreună, elemente care contribuie la o mai bună stimulare a personalului nostru.

Iar în ce priveşte pregătirea profesională plecăm de la ideea că bunăvoinţa şi ataşamentul salariatului nostru are limitele sale, creşterea în continuare a performanţelor individuale urmând să fie asigurată prin programele de pregătire gândite de banca noastră pentru următorii 3-5 ani.

Principala direcţie de acţiune în acest domeniu o constituie, astfel, dezvoltarea unui sistem propriu de pregătire, care să poată îmbina coerent pregătirea internă cu cea în afara băncii, solicitările de pregătire pe niveluri ierarhice, precum şi cerinţele pregătirii iniţiale (formarea) cu cele ale pregătirii de întreţinere (perfecţionarea şi specializarea).

Noi suntem adepţii ideii că, oricât de asemănătoare cu alte bănci sunt operaţiunile B.C.R., este evident însă că există o largă paletă de caracteristici tehnice, priorităţi, abordări şi soluţii care sunt proprii numai acesteia, motiv pentru care existenţa unui program şi a unei reţele proprii de pregătire devine inerentă.

Una din marile priorităţi ale băncii pentru următorii câţiva ani constă în realizarea unui sistem bancar integrat bine orientat spre clienţi, bazat pe cele mai moderne tehnologii informaţionale, care să permită, pe lângă conducerea eficientă şi în timp real a principalelor pro-

duse bancare (trezorerie, credite, depozite, stare financiară), oferirea unor noi produse destinate clienţilor, inclusiv cele din categoria băncii electronice, cum ar fi: cărţi de debit/credit, bancă la domiciliu, bancă prin telefon etc., ceea ce va duce la consolidarea bazei de clienţi ai băncii şi la alinierea la standardele internaţionale, atât pentru activitatea internă, cât şi pentru cea externă.

Aceste mutaţii în domeniul informaticii nu vor fi utile decât în măsura în care pregătirea personalului va asigura capabilitatea acestuia de a utiliza corespunzător tehnologia informaţională.

Pentru aceste considerente, programele noastre de instruire au în vedere pregătirea mai multor categorii de utilizatori, respectiv:

* managerii, a căror instruire are ca scop prezentarea globală a facilităţilor oferite de produsul informaţional;
* personalul de specialitate, care menţine în exploatare sistemul informatic;
* utilizatorii sistemului informatic, care cuprinde întregul personal al băncii.

O dată ajuns în această fază şi o dată parcurs acest proces de pregătire, personalul băncii îşi va continua mai sigur pe sine, mai eficient şi de pe o treaptă superioară munca sa de satisfacere a clientelei băncii.

Toate acestea sunt cerinţe şi perspective în care noi credem.

Ion GHICA,
preşedintele Băncii Comerciale Române

BANCHERUL —

ADMINISTRATOR AL RISCURILOR

În sistemul economiei centralizate, rolul principal al celor patru bănci de stat existente era distribuirea fondurilor financiare întreprinderilor, de regulă, pe baza unor indicaţii administrative. Criteriile economice aveau o pondere mică în procesul luării deciziei de creditare, iar riscurile bancare erau minime, datorită garanţiei implicite a statului ca proprietar, atât al băncilor, cât şi al debitorilor.

Încă de la înfiinţarea sa, în anul 1968, prin desprinderea din Banca Naţională a României, Banca Română de Comerţ Exterior (BANCOREX) a îndeplinit un rol special în sistemul bancar românesc. Pe lângă funcţiile de bancă centrală în domeniul administrării devizelor ţării şi de agenţie naţională de finanţare a exporturilor, ca bancă comercială, BANCOREX a deţinut monopolul de creditare şi decontare în domeniul comerţului exterior. Contactul nemijlocit cu parteneri de afaceri din ţări cu economie de piaţă a permis personalului băncii să acumuleze o experienţă bogată în administrarea riscurilor de tranzacţie (riscul valutar, riscul de dobândă, riscul de neplată, riscul de nelivrare etc.).

Prin consultanţa acordată clienţilor săi, BANCOREX a contribuit la diminuarea sau eliminarea riscurilor inerente operaţiilor de comerţ exterior, utilizând tehnici specifice.

Începând cu anul 1990, prin dispariţia garanţiei implicite a statului şi prin introducerea treptată a mecanismelor economiei de piaţă, s-au înmulţit şi diversificat riscurile cu care se confruntă companiile comerciale în activitatea lor curentă, atât în domeniul tranzacţiilor externe, cât şi celor interne.

În acelaşi timp, s-au modificat esenţial rolul şi funcţiile băncilor comerciale. În cazul BANCOREX, prin crearea noului sistem bancar structurat pe două nivele, au fost cedate BNR şi respectiv Eximbank-ului funcţiile de bancă centrală în domeniul administrării devizelor României şi de agenţie naţională de finanţare a exporturilor. Pe de altă parte, ca bancă comercială, principala funcţie a BANCOREX a devenit cea de administrare a resurselor financiare proprii, dar mai ales atrase, pe baza unor criterii economice.

În procesul de alocare eficientă a resurselor, obiectivul central al băncii a fost şi este selectarea proiectelor de investiţii în funcţie de profitul potenţial al acestora, dar nu în orice condiţii. Într-o economie de piaţă, există, de re-

gulă, un raport direct proporţional între mărimea profitului şi riscurile asumate. Spre deosebire de întreprinzătorul propriu-zis, care se aventurează de multe ori în operaţiuni riscante, dar cu posibilităţi mari de câştig, o bancă comercială urmăreşte realizarea unor *profituri rezonabile în condiţii de risc acceptabile*. Datorită faptului că lucrează cu fonduri financiare atrase, banca este obligată, atât prin normele sale interne de operare, cât şi prin reglementările impuse de BNR, să adopte o atitudine prudenţială, ceea ce presupune sisteme complexe de administrare a riscurilor.

În economia de tranziţie, băncile comerciale se confruntă cu o multitudine de riscuri. Principalul risc cu care s-a confruntat BANCOREX în această perioadă a fost riscul-client, datorită dificultăţilor de evaluare a probabilităţii de rambursare a creditelor acordate. Analiza standing-ului financiar al clienţilor instituţionali a fost afectată de următorii factori:

— creşterea numărului de firme-clienţi de la circa 50-60 la cca 20 000 în prezent;

— frecvenţa mare a modificărilor structurale (divizări, fuzionări etc.) ale firmelor;

— volatilitatea mediului economic şi cadrului legislativ;

— lipsa unor strategii sectoriale de dezvoltare la nivel macroeconomic;

— lipsa de cultură economică a majorităţii conducătorilor societăţilor comerciale, neobişnuiţi să lucreze în condiţiile economiei de tranziţie şi tributari mentalităţilor economiei centralizate;

— neadaptarea structurii organizatorice şi a bazei logistice ale băncii la noile cerinţe ale obiectului lărgit de activitate;

— lipsa de experienţă a personalului în gestionarea riscului-client, mai ales în cazul creditelor pe termen mijlociu şi lung.

Nestăpânirea riscului-client poate duce la consecinţe grave nu numai pentru banca respectivă, ci şi pentru întregul sistem bancar şi economia naţională, creditele neperformante putând duce la un blocaj economic generalizat.

Pentru a contracara influenţa acestor factori şi a gestiona în condiţii corespunzătoare riscul-client, BANCOREX a luat încă de la schimbarea statutului său juridic în societate bancară pe acţiuni (1 ianuarie 1991) o serie de măsuri, integrate în strategia sa globală:

— crearea şi dezvoltarea unei reţele interne de sucursale, în scopul apropierii de clienţi şi al cunoaşterii mai aprofundate a problemelor acestora; dacă în 1990 BANCOREX nu dispunea de nici o sucursală, până în prezent au fost deja deschise 26 sucursale;

— pentru a ţine pasul cu modificările frecvente ale mediului economic şi cadrului legislativ, a fost introdus un sistem flexibil de proceduri interne, cu posibilitatea actualizării operative, prin emiterea de noi variante, şi au fost modificate metodologiile de analiză financiară pe baza preţurilor constante (analize în termeni reali);

— întârzierea apariţiei strategiilor guvernamentale sectoriale a putut fi contracarată numai parţial, prin crearea unui serviciu de analiză macroeconomică şi studii sectoriale în cadrul centralei băncii, al cărui rol constă în orientarea politicii de creditare în funcţie de previziunile macroeconomice;

— în vederea modificării mentalităţii unor manageri de firme, care considerau că rolul băncii este doar de a furniza fondurile financiare solicitate, au fost elaborate broşuri de informare a clienţilor, pe teme cum ar fi funcţiile băncilor comerciale, principalele modalităţi de decontare, metodologia elaborării studiilor de fezabilitate; prin activitatea de consultanţă bancară, clienţii sunt asistaţi în pregătirea documentaţiei necesare pentru o corectă estimare a riscurilor legate de creditare; prin aceste acţiuni s-a urmărit nu numai înţelegerea riscurilor, ci mai ales însuşirea mentalităţii de a determina valoarea unei companii sau a unui proiect de investiţii nu pe baza datelor contabile din trecut, ci prin actualizarea fluxurilor de venituri nete viitoare, în strânsă legătură cu probabilitatea obţinerii acestora şi riscurile aferente, cu luarea în considerare a prognozelor de piaţă şi a influenţei factorilor macroeconomici asupra eficienţei firmei sau proiectului respectiv;

— perfecţionarea structurii organizatorice a băncii şi adaptarea acesteia la noul mediu economic a fost şi este un proces continuu.

Gestionarea riscului-client se complică în condiţiile practicării sistemului de creditare prin acordarea de plafoane de lucru, respectiv prin facilităţi de descoperit de cont în contul curent. Dacă în cazul creditelor „clasice" riscul este legat de o anumită tranzacţie sau proiect, în cazul convenţiilor de descoperit de cont este necesară o analiză globală a riscurilor aferente clientului, la care se adaugă riscul de lichiditate al băncii, provenit din incertitudinea momentului tragerii efective a sumelor angajate.

Principala modalitate de îmbunătăţire a administrării riscului-client a fost, în cazul BANCOREX, perfecţionarea profesională şi creşterea experienţei administra-

torilor de credite din cadrul sucursalelor. În același timp, au fost create și structuri specifice în acest domeniu.

Astfel, în cadrul centralei băncii a fost înființată Direcția Gestionare credite, al cărei rol constă în monitorizarea creditelor și a evoluției calității acestora, cu o atenție specială acordată creditelor neperformante, de care se ocupă în cadrul direcției un serviciu special constituit în acest scop. Pe de altă parte, în faza de analiză a cererilor de credite, coordonarea este asigurată de către un serviciu independent din centrală, în strânsă legătură cu serviciile de analiză credite din cadrul sucursalelor.

Datorită implicațiilor multiple ale riscului de creditare pentru diferitele compartimente din bancă, încă din anul 1992 a fost creat un comitet interdepartamental de credite, care asigură aplicarea în practică a politicii de credite a băncii. Pe baza experienței acumulate și în conformitate cu evoluția reglementărilor BNR în domeniu și a strategiei BANCOREX, se pot face modificări în politica de creditare, de către Comitetul de Riscuri.

Ca urmare a mai bunei gestionări a riscurilor, în primele șase luni ale acestui an, BANCOREX a înregistrat rezultate superioare celor din anul trecut. Marcând o premieră în peisajul bancar românesc din ultima jumătate de secol, în 1995 Banca Română de Comerț Exterior a publicat un raport interimar cuprinzând rezultatele financiare la finele primului semestru, întocmit pe baza standardelor contabile internaționale și *certificat* de firma de prestigiu Coopers & Lybrand. În date comparabile, atât profitul brut, cât și fondurile proprii ale băncii au depășit valorile înregistrate la 31.12.1994.

Experiența acumulată în gestionarea riscurilor, reflectată în rezultatele obținute până în prezent, fac din BANCOREX un punct de atracție, atât pentru clienți, cât și pentru eventuali investitori strategici.

Răzvan TEMEȘAN,
președintele BANCOREX

CASA DE ECONOMII
ȘI CONSEMNAȚIUNI
bancherul micului depunător

„De mult simțită era lipsa în patria noastră de un anumit așezământ în care tot românul să-și păstreze cu deplină încredere prisosul muncii sale. Îndestularea acestei trebuințe s-a îndeplinit la 1 Decembrie anul de la mântuirea lumii 1864, prin o anumită lege pentru înființarea unei Case de Depuneri și Consemnațiuni... sub domnia lui Alexandru Ioan I, Domn al Principatelor Unite Române ... Dorit-am noi mai târziu, ca de curând înființata Casă să fie nu numai locul unde fiecare român să-și poată depune, spre rodire sau numai spre păstrare de bună credință avutul său, ci încă un loc unde să-și poată da în păstrare, cu bună rodire, până și cele mai mici economii, ca din cele mai nebăgate în seamă sume de bani să se înjghebe, prin cumpănire și economie, averi mai însemnate".

Aceste noblle idei au fost înscrise în documentul așezat la temelia Palatului Casei de Economii și Consemnațiuni, la 8 iulie 1897, de către regele Carol I, Rege al României, și regina Elisabeta. Ideile acestea reprezintă chintesența activității Casei de Economii și Consemnațiuni în cei 131 de ani de neîntreruptă existență, idei care într-o formă adaptată se află și astăzi la baza activității instituției noastre.

Atragerea spre fructificarea economiilor bănești ale populației a constituit și constituie principalul obiect al activității C.E.C. În acest scop, pe parcursul timpului, C.E.C. a pus în circulație o gamă di-

versă de produse de economisire. Denumirile de „libret de economii", „obligaţiuni C.E.C. cu câştiguri", ce se folosesc exclusiv de Casa de Economii şi Consemnaţiuni, au intrat efectiv în folclor şi ele au devenit pentru populaţie un simbol „al banilor albi pentru zile negre".

Dacă ar fi să ne ghidăm după datele statistice s-ar putea spune că în prezent în România fiecare cetăţean este posesorul unui instrument de economisire al Casei de Economii şi Consemnaţiuni. Altfel, cum s-ar putea explica existenţa în circulaţie a peste 19 milioane de librete de economii, zecile de mii de conturi curente personale prin care titularii îşi desfăşoară o gamă variată de operaţii şi milioanele de obligaţiuni C.E.C. cu câştiguri deţinute de cetăţeni?

Mergând pe principiul că „nici-o sumă nu-i prea mică pentru a fi economisită" şi pentru a veni în sprijinul celor ce doresc să strângă „bani albi pentru zile negre" şi în prezent, când o pâine a ajuns să coste 250 de lei, Casa de Economii şi Consemnaţiuni primeşte de la clienţii săi depuneri de 200 şi respectiv 500 de lei, fapt reflectat de soldul mediu al economiilor pe locuitor păstrate la C.E.C. care, la 30 iunie a.c. însuma 64 832 lei şi de soldul mediu pe un libret, la aceeaşi dată care era de 78 888 lei, deci ambele sub nivelul salariului minim pe economie!

Dar, cum „pic cu pic se face baltă mare", populaţia avea depuse spre păstrare la C.E.C. la jumătatea acestui an peste 1 470 de miliarde lei, ceea ce trebuie recunoscut nu este o cifră de neglijat.

Pentru sumele depuse pe diferitele produse de economisire, populaţia a încasat, în anul 1994, dobânzi şi câştiguri în sumă de 379,7 miliarde lei.

Un sector important de activitate al Casei de Economii şi Consemnaţiuni îl reprezintă gama produselor şi serviciilor bancare oferite organizaţiilor şi fundaţiilor nonprofit, care îşi păstrează disponibilităţile băneşti în conturi la C.E.C. La 30 iunie a.c. erau deschise 65 330 de astfel de conturi, disponibilităţile băneşti în acestea însumând peste 163 miliarde lei.

Casa de Economii şi Consemnaţiuni este unica instituţie bancară autorizată să efectueze operaţii de consemnare, care constau în primirea unor sume de bani ce fac obiectul unor litigii între persoane fizice, între persoane fizice şi persoane juridice sau între acestea din urmă, până la rezolvarea litigiilor respective. Pentru anul care a trecut, suma încasărilor şi plăţilor derulate în conturile de consemnări a atins 22 miliarde lei, dublându-se practic faţă de nivelul anului 1993.

Ca o expresie a multiplelor legături ale Casei de Economii şi Consemnaţiuni cu populaţia, instituţia noastră efectuează o serie de operaţiuni în mandat pe bază de convenţie. Prin cele 2 438 de unităţi proprii, în anul 1994 s-au încasat de la populaţie impozite, taxe şi alte venituri bugetare, precum şi prime de asigurare prin efectul legii în sumă de 138,7 miliarde lei.

Politica de plasamente a C.E.C. a stat şi stă sub imperativul realizării condiţiilor necesare asigurării unei bune politici de credit: siguranţă, lichiditate perfectă şi rentabilitate. Consecventă acestor principii, C.E.C. a efectuat plasamente în credite, care au însumat la finele anului trecut 953,8 miliarde lei, reprezentând 65,4% din totalul disponibilităţilor instituţiei. Creditele pe termen scurt, mediu şi lung au fost acordate populaţiei pentru cumpărarea de locuinţe, cât şi societăţilor bancare, sub forma creditelor de refinanţare. Ca o particularitate a creditelor acordate populaţiei pentru cumpărarea de locuinţe, dobânda medie a acestora a fost doar de 3,7%, diferenţa dintre dobânda pieţii şi cea a creditelor acordate fiind suportată direct din rezultatele financiare ale Casei de Economii şi Consemnaţiuni. Prin aceasta, instituţia realizează practic o adevărată protecţie socială a celor 475 000 de beneficiari de credite pentru cumpărarea de locuinţe proprietate personală.

Prin întreaga reţea a unităţilor C.E.C., s-au derulat în anul 1994 peste 287 milioane operaţiuni, rulajul în numerar al acestora însumând peste 3 000 de miliarde de lei.

Fidelă crezului exprimat în documentul amintit la început, Casa de Economii şi Consemnaţiuni, „aşezământ unde românul îşi poate da în păstrare, cu bună rodire, până şi cele mai nebăgate în seamă sume de bani", este decisă să-şi adapteze produsele sale la cerinţele şi nevoile clientelei sale favorite — populaţia —, cunoscând că aceasta şi-a sporit exigenţele, iar pentru menţinerea clientelei — în condiţiile în care şi celelalte bănci prezente în economia românească şi-au dezvoltat propriile instrumente de economisire — este necesar ca produsele de economisire şi serviciile bancare oferite de C.E.C. să devină un real sprijin al vieţii cotidiene a fiecărei familii, în acţiunea de economisire şi prevedere.

Maria BLÂNDU,
director în Centrala C.E.C.

BANCA ROMÂNĂ

PENTRU DEZVOLTARE

profesionalism şi performanţă

Istoria actualei Bănci Române pentru Dezvoltare — BRD începe odată cu crearea, în anul 1924, a Societăţii Naţionale de Credit Industrial care, în urma unor modificări ce nu i-au schimbat profilul de bancă de credit, s-a transformat în Banca de Credit pentru Investiţii şi ulterior în Banca de Investiţii.

La 1 decembrie 1990 s-a înfiinţat actuala Bancă Română pentru Dezvoltare, societate pe acţiuni care a preluat activele, pasivele şi personalul Băncii de Investiţii.

În aceşti ultimi 5 ani, în contextul unui mediu economic şi financiar dificil, BRD s-a adaptat exigenţelor impuse de economia de piaţă, reuşind să depăşească condiţia de bancă strict specializată şi să devină una din cele patru mari bănci comerciale din România, cu profil bancar şi identitate proprii.

Prin cele 175 de unităţi răspândite pe tot cuprinsul ţării şi reţeaua de peste 250 de bănci corespondente situate în întreaga lume, BRD şi-a extins permanent aria sa de activitate oferind, pe lângă serviciile bancare clasice, o serie de produse bancare introduse ca premiere în sistemul bancar românesc. Dintre acestea, s-au bucurat de un larg interes creditele pentru privatizarea întreprinderilor prin metoda MEBO, factoringul internaţional pentru export, cărţile de plată în lei PRIMA, liniile de credit pentru societăţile comerciale, intermedierile la privatizările pilot, prin ofertă publică de acţiuni.

Întreaga politică a băncii gravitează în jurul conceptului de „client", făcându-se eforturi deosebite pentru accelerarea decontărilor interbancare interne, conectarea la reţeaua SWIFT, care asigură rapiditatea comunicaţiilor interbancare externe, extinderea reţelei de bănci corespondente în zonele de larg interes din toate continentele. Toate acestea au dus la o continuă diversificare a bazei de clienţi şi la atragerea şi stimularea agenţilor economici valoroşi, care realizează producţie pentru export.

Cu un corp tehnic care a dovedit profesionalism şi probitate, BRD este singura bancă autorizată să efectueze evaluări de patrimoniu în vederea privatizării, fiind agreată să participe la evaluarea patrimoniului societăţilor comerciale cu capital de stat care vor intra în procesul marii privatizări.

Exigenţelor generale şi specifice cărora trebuie să le facă faţă un lucrător de bancă — cunoaşterea legislaţiei şi a metodologiei bancare în continuă schimbare, psihologia clientului, metodele moderne de analiza creditelor, lucrul cu calculatorul, limbile străine impun crearea şi menţinerea unui înalt grad de profesionalism al lucrătorilor din toate compartimentele BRD. În fiecare an se alocă sume importante pentru pregătirea profesională, componentă importantă a strategiei BRD.

Se utilizează diverse forme de pregătire realizate în cele 3 centre proprii de pregătire ale personalului, în colaborare cu instituţiile de învăţământ superior specializate sau prin intermediul unor firme de consultanţă străine. Esenţial este faptul că, anual, participă la o formă sau alta de pregătire cca 40% din totalul personalului de specialitate al BRD.

Profesionalismul şi seriozitatea specialiştilor băncii au fost recunoscute de organisme financiar bancare internaţionale ca Banca Internaţională pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare, Banca Europeană de Investiţii, Corporaţia Financiară Internaţională, Banca Europeană pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare, ceea ce ne-a permis implicarea în derularea unor credite acordate României pentru proiecte privind asistenţa tehnică şi importurile critice, reabilitarea sectorului sanitar, retehnologizarea unor sectoare viabile ca exploatarea lemnului, fabricarea mobilei, industria materialelor de construcţii, industria alimentară etc.

Buna pregătire şi competenţa factorului uman sunt vectori de bază care au in-

fluențat performanțele BRD în cei 5 ani de funcționare în condițiile etapei de tranziție la economia de piață. În această perioadă s-au înregistrat evoluții favorabile la toți indicatorii de eficiență bancară calculați pe baza bilanțului BRD, auditat în ultimii patru ani de cunoscuta firmă de auditing internațional COOPERS & LYBRAND. Nivelul acestora, superior limitelor impuse de standardele internaționale specifice, reprezintă un certificat de calitate a activității BRD și reiterează situarea principalilor indicatori de eficiență și prudență bancară obținuți de BRD în cadrul nivelelor optime stabilite pe plan internațional de Comitetul de la Basel, format din reprezentanții băncilor centrale, membre ale Băncii Reglementelor Internaționale.

Performanțele obținute de BRD au fost reflectate și pe plan internațional. Revista EUROMONEY, publicație de prestigiu în lumea financiar bancară internațională, întocmește anual un clasament al celor mai bune bănci comerciale în funcție de rezultatele obținute, specificul activității, zona geografică și țara în care își desfășoară activitatea. Clasamentul se realizează pe baza opiniilor unor analiști financiari de prestigiu și a sondajelor efectuate de revistă. În clasamentul pentru 1995, revista desemnează BRD ca fiind cea mai bună bancă comercială românească, fiind considerată puternic consolidată, cu un nivel ridicat de profitabilitate și de capitalizare, cu o imagine tot mai favorabilă pe piața bancară românească și externă.

Această imagine favorabilă a BRD a fost constituită prin acțiunea conjugată a unei serii de factori ca:

— politica judicioasă de acordare a creditelor;

— gradul superior de pregătire a personalului;

— preluarea aspectelor tradițional pozitive și a climatului de lucru al Băncii de Investiții;

— rețeaua teritorială care acoperă practic întreaga țară;

— baza materială solidă și în continuă dezvoltare;

— adoptarea unei strategii coerente pe termen mediu;

— existența unor norme bancare proprii, flexibile și adaptabile la cerințele pieței bancare;

— descentralizarea deciziei și acordarea competențelor individuale;

— relații de colaborare deosebit de bune cu instituțiile financiar bancare internaționale.

Toate aceste elemente au concretizat imaginea de bancă performantă a BRD și au obiectivat măsura ca, odată cu instituționalizarea la nivel național a cadrului de restructurare — privatizare a băncilor comerciale cu capital de stat, aceasta să fie nominalizată ca prima bancă cu capital de stat agreată să parcurgă procesul de analiză și evaluare în vederea privatizării.

Cu un personal tânăr și motivat profesional, Banca Română pentru Dezvoltare este pregătită să întâmpine marile schimbări care se preconizează în viața economică a României și să-și consolideze locul deosebit în sistemul bancar românesc, loc pe care performanțele de până acum o îndreptățesc să îl ocupe.

Marian CRIȘAN,
președintele Băncii Române pentru Dezvoltare

MARKETINGUL ÎN ACTIVITATEA BANCARĂ

1. Necesitatea și conținutul marketingului bancar

În economia de piață, marketingul este un element de bază. Necesitatea marketingului este cu atât mai mare în bănci, dacă pornim de la afirmația că *activitatea bancară este, în mod inevitabil, instabilă.* Aceasta pentru că bonitatea și solvabilitatea (fie că este vorba de o bancă, fie de clienții săi) sunt dependente și de *încrederea pieței.* Prin marketing se poate determina mai exact capacitatea băncilor și a beneficiarilor produselor lor de a-și asuma obligațiile și de a le lichida. Marketingul bancar contribuie, de asemenea, la reducerea riscului conducerii, în primul rând, pentru că asigură decizii fun-

damentate ştiinţific, dar şi la diversificarea relaţiilor cu clienţii, ceea ce în principiu reprezintă o opţiune strategică. Marketingul bancar contribuie foarte mult la instaurarea unei autorităţi puternice şi inteligente în conducerea activităţii băncilor.

Marketingul bancar cuprinde totalitatea instrumentelor, mijloacelor prin care se realizează activitatea bancară de dirijare a fluxurilor produselor şi serviciilor bancare către utilizatori.

Şi la noi în ţară, procesele şi fenomenele bancare au cunoscut în ultimii ani o mare extindere. Au apărut noi bănci, s-a accentuat concurenţa, s-au diversificat produsele bancare, băncile au trebuit să susţină noile structuri economice şi să cucerească noi segmente de piaţă, deci să-şi stabilească noi *strategii.* În cadrul noilor strategii bancare, marketingul este o componentă de bază.

În activitatea de marketing se ţine seama în mod obligatoriu de trăsăturile specifice ale acestuia în sectorul bancar. Printre aceste particularităţi ale marketingului bancar amintim: imaterialitatea, participarea clientului la realizarea produsului sau serviciului bancar, existenţa banului ca suport al oricărei activităţi bancare, relaţia unică a băncii cu clienţii săi (împrumutători — clienţi — furnizori — plătitori). De asemenea, produsele şi serviciile bancare au puternice semnificaţii sociale şi psihologice, pentru că bancherul are un rol şi o influenţă mare în societate, ceea ce dă naştere la presiuni de opinie.

În marketingul bancar trebuie să luăm în considerare că banul, circulaţia bănească se bucură de mare atenţie şi grijă din partea guvernanţilor. De aceea, liberalizarea activităţilor se face mai greu decât în alte sectoare, de cele mai multe ori iniţiativa aparţinând statului. În acest context, agenţii economici şi persoanele fizice percep, de cele mai multe ori, banca asemenea unei curele de transmisie a puterii (în principal economice).

În cercetarea pieţei bancare avem în vedere şi importanţa mai mare pe care o are criteriul risc. Inflaţia şi strategia generală a dezvoltării economice contribuie şi ele, în mare măsură, la conturarea *marketingului bancar.*

În sectorul bancar, marketingul reprezintă o analiză şi o prognoză asupra întregii gestionări a afacerilor. În activitatea de marketing sunt cuprinse crearea şi adaptarea produselor şi serviciilor bancare, strategia comercială a acestor produse, utilizarea unor instrumente pentru aplicarea acestei strategii, identificarea pieţelor profitabile, evaluarea nevoilor clienţilor, elaborarea programului de marketing, promovarea produselor şi serviciilor bancare. Marketingul bancar presupune satisfacerea unor grupuri de clienţi selectaţi pe principiile *bonităţii şi rentabilităţii.*

Marketingul bancar trebuie constituit ca o reţea. Deci se ţine o legătură permanentă cu clienţii pentru ca împreună cu aceştia să realizeze o ofertă adaptată necesităţilor lor. Prin marketingul reţea se realizează diferenţierea şi detaşarea de concurenţă, creşte calitatea servirii la ghişee, unităţi operative, creându-se în acelaşi timp o mai mare disponibilitate faţă de client, o acoperire eficientă a pieţei şi o mai mare rapiditate a serviciilor din sediile unităţilor teritoriale şi centrală.

2. Marketingul şi planificarea strategică în băncile comerciale

Tot mai multe bănci comerciale îşi elaborează un plan de marketing, ca parte componentă a planificării strategice. Prin marketing se poate determina cum poate fi aplicat un plan strategic într-o bancă. Întrucât planul de marketing cuprinde mai multe aspecte de politică bancară, organizare, proceduri, promovare, desfacere şi publicitate, planul de marketing este planul suport pe care se bazează veniturile, cheltuielile, profiturile fiecărei bănci. Cu ajutorul activităţii şi planificării de marketing se poate determina dacă trebuie să facem publicitate unui produs bancar, prin ce căi, medii, la ce ore de maximă solicitare pentru oamenii de afaceri.

Pentru ca o strategie de marketing să influenţeze pozitiv întreaga activitate a unei bănci, este necesar să se cunoască mult mai multe aspecte legate de produsul bancar vizat. De exemplu, în legătură cu *depozitele* despre care s-a amintit mai sus, trebuie avute în vedere următoarele aspecte:

— cei mai instabili sunt clienţii întâmplători;

— clientul utilizează şi alte produse şi servicii ale băncii;

— utilizează creditul în mod eficient sau nu;

— clientul este o mare companie sau o persoană fizică credibilă;

— sfera clienţilor ce utilizează produsele băncii;

— raza de utilizare a produselor şi serviciilor băncii;

— preţurile produselor băncii în raport cu ale concurenţei;

— costurile băncii.

Prin studii de marketing pot fi determinate costuri pentru fiecare client şi fiecare produs. Diferenţierea este necesară având în vedere că, de regulă, clienţii au

relații cu mai multe bănci. Ei se pot folosi de băncile concurente în sensul ca încasările lor să se facă printr-o bancă concurentă, iar împrumuturile să fie acordate de către altă bancă. Marketingul bancar trebuie să aibă în vedere tocmai îmbinarea intereselor băncii și ale clienților. *Principiul profitabilității* trebuie să acționeze atât pentru bancă, cât și pentru client.

Elaborarea planului de marketing nu se poate face fără ipoteze concrete. Pentru aceasta, băncile comerciale trebuie să aprecieze importanța și valoarea cercetării de marketing și să-și dezvolte o bază de date. Baza de date este foarte utilă pentru toate departamentele importante ale băncii.

Deci marketingul își propune identificarea „pieselor" ce trebuie dezvoltate și cunoașterea destinației finale a investigației. Planul de marketing este cel care impune ca activitatea bancară să fie abordată logic și structural, cât și înainte de a avansa cheltuieli. De aceea, este necesară și o proiectare a sistemului afacerilor. Este mult mai eficient să nu facem testările direct pe sucursale sau filiale, ci prin simulare și într-o permanentă legătură cu compartimentul ce asigură realizarea proiectului de informatizare.

Chiar dacă avem în vedere numai produsul principal al băncilor noastre comerciale (din această perioadă) și anume creditul, planul de marketing cuprinde foarte multe aspecte, printre care:

— elaborarea politicii facilităților;

— evaluarea globală a exigențelor finanțării sectoarelor economice;

— stabilirea raportului dintre creditele pe termen scurt și cele pentru investiții;

— alegerea preferențială a agenților economici în vederea creditării;

— concurența;

— elaborarea unui plan de alocare a resurselor, astfel încât riscurile să fie cât mai mici;

— participarea — alături de departamentul de trezorerie — la elaborarea unui program de constituire a resurselor de creditare, inclusiv prin elaborarea unor studii de eficiență a diferitelor resurse;

— determinarea costului resurselor de creditare.

Desigur că multe din aceste elemente enumerate mai sus sunt nu numai obiectul activității și planificării de marketing, ci și al altor departamente din băncile comerciale.

3. Strategii de marketing bancar

Marketingul bancar implică o gamă largă de strategii.

Strategia de consolidare este forma principală de strategie aplicată în băncile comerciale din țara noastră. Aceasta constă, în primul rând, în valorificarea la maximum a relațiilor cu clienții din sectorul de piață, unde banca respectivă deținea ponderea și până în prezent. Dacă, de exemplu, Banca Agricolă deține supremația în creditarea agriculturii și industriei alimentare, își consolidează această poziție selectând acele produse și servicii bancare, ce corespund în gradul cel mai înalt cerințelor clienților din acest sector. Strategia de consolidare presupune diversificarea ofertei de produse și servicii. De aceea, numai în ultimii doi ani, Banca Agricolă a creat depozitele, carnetele de economii, gestionează credite BIRD și BERD, facilitează utilizarea cărților de plată VISA, dezvoltă rețeaua teritorială, devine tot mai mult o bancă pentru servirea marelui public. Consolidarea se realizează și prin colaborare cu unele companii de asigurări, de intermediere și valorificare.

Strategia de piață se stabilește în raport cu concurența. Uneori, concurența în domeniul bancar capătă forme foarte accentuate, din care motiv concurenții aduc pe piață produse bancare de mare calitate pe care le susțin printr-o puternică reclamă. Strategia de piață cuprinde și cucerirea unor noi piețe și segmente. Marketingul are menirea, în această etapă, să identifice noi piețe și să aleagă produsele care sunt foarte solicitate.

Strategia produselor noi presupune realizarea de produse principale sau complementare, astfel încât clienții să nu apeleze la mai multe bănci. Astfel, prin studii de marketing pot fi produse conducerii băncii noi *sisteme de distribuție a numerarului* (de exemplu, pe bază de credit sau cont curent), utilizându-se cartele magnetice, *cărți de credit, cărți de debit* etc.

Strategia produselor noi presupune, însă, și mai multe resurse ale băncii, o rețea mult mai mare de unități ale aceleiași bănci în teritoriu, realizarea unei influențe mai mari pe piețele de economii și ipoteci. În același timp, activitatea de marketing contribuie și la fixarea unor obiective strategice de maximă importanță pentru bancă și anume, dezvoltarea capacității de utilizare a tehnologiilor bancare moderne și menținerea costurilor la un nivel scăzut.

Gheorghe BĂRBULESCU,
președintele Băncii Agricole

BANCHERUL ÎN PERIOADA DE TRECERE SPRE ECONOMIA DE PIAŢĂ, ROLUL SĂU ÎN DESFĂŞURAREA PRIVATIZĂRII ŞI ÎN PERIOADA POST-PRIVATIZARE

BCIT

Am avut prilejul să subliniez, în repetate rânduri, atât ca președinte al Băncii Comerciale „Ion Țiriac" S.A., cât și al Asociației Române a Băncilor, că bancherul modern este un partener de afaceri pentru clientul său și nu un cămătar care câștigă bani, fără să contribuie la bunul mers al activității acesteia, fie că este vorba de o activitate de producție, comerț sau servicii.

Banca noastră, în special, și sistemul bancar românesc — în general — acționează pentru a consolida această imagine a bancherului-partener, în folosirea judicioasă a disponibilităților bănești ale societăților comerciale și administrarea optimă a economiilor populației.

Această definire a bancherului este cu atât mai importantă în actuala fază de tranziție, când a fost pus în aplicare, în sfârșit, programul de privatizare în masă.

Bancherul trebuie să fie un consultant competent, să ofere soluții valabile și viabile, să contribuie la realizarea obiectivelor din planul de afaceri al întreprinderii în curs de privatizare — în general, ale clientului său — și în același timp să se asigure că eforturile sale vor fi răsplătite prin corectitudinea și promptitudinea clientului în respectarea angajamentelor asumate față de bancă.

Activitatea bancară a evoluat continuu în România. Au fost eliminate în bună parte plătite în numerar, urgentate încasările și plățile, astfel încât agenții economici să primească cât mai repede contravaloarea mărfurilor lor și să poată relua ciclul de producție.

Mai ales în condițiile de astăzi timpul este extrem de prețios pentru omul de afaceri și bancherul nu-și poate permite să-l irosească.

În România, timp de peste patru decenii, omul de bancă a fost un fel de funcționar lipsit de inițiativă, folosit doar la manevrarea hârtiilor. În economia de comandă centralizată, rata dobânzii nu era un element de analiză, nu se ținea cont de risc, de expunerea pe clienți ș.a. Toate aceste elemente erau fixate de stat, care dirija alocarea resurselor, inclusiv penalizările pentru răi-platnici, de altfel mai mult simbolice.

Asociația Română a Băncilor încearcă să transforme acest funcționar birocrat într-un adevărat om de bancă, în paralel cu formarea noilor cadre, tinere, de lucrători de bancă.

Omul de bancă trebuie să fie capabil de analiză și sinteză, capabil să judece o afacere și să devină un consultant căutat de client. Să propună soluții eficiente pentru client și acoperitoare pentru bancă.

Apreciez că toate componentele esențiale ale reformei din țara noastră sunt strâns legate de stabilitatea economico-financiară și calitatea resurselor umane ale sistemului bancar: restructurarea, privatizarea și asistența post-privatizare sunt doar câteva exemple.

Capacitatea sistemului bancar de a sprijini eforturile pe care le face administrația pentru a schimba structural economia țării va fi hotărâtoare în privința succesului reformei. Or, această capacitate nu se poate dezvolta decât într-un cadru concurențial. Într-o economie de piață liberă concurența, inclusiv în domeniul bancar, este firească.

Cunoaștem că în ultimele luni, bănci străine puternice au început să opereze în țara noastră, altele pregătindu-se să înființeze sucursale.

Este o tendință pozitivă, care dovedește creșterea încrederii în perspectivele economiei românești și ameliorarea condițiilor de formare și funcționare a unei piețe de capital și de atragere a investitorilor străini.

Nu trebuie să ne temem de concurență, întrucât aceasta are un efect stimulator, obligând băncile române să-și diversifice serviciile, să ofere noi produse bancare clientelei, să dovedească competență și promptitudine.

Noi am inițiat în cadrul Institutului Bancar Român, patronat de Banca Națională a României și de Asociația Română a Băncilor, un amplu program de formare și perfecționare a pregătirii personalului bancar.

Beneficiind de asistența unor experți britanici, Institutul Bancar Român a definitivat și va demara în curând cursuri de „învățământ la distanță" destinate personalului bancar, atât din Capitală cât mai ales din provincie. Dar adevărata pregătire a oamenilor de bancă se realizează în înseși instituțiile bancare, în curs de privatizare într-un viitor apropiat.

De fapt, prin rețelele din teritoriu incluzând sucursale, filiale și agenții, băncile române dispun de un atu important în competiția cu băncile străine, iar Asociația Română a Băncilor depune eforturi însemnate ca această rețea teritorială să sporească continuu, atât cantitativ cât și calitativ.

Concurența nu poate avea decât un rol de catalizator, spre satisfacția clientelei, care va beneficia de servicii mai bune. Sigur, de ce să nu o recunoaștem, serviciile bancare nu sunt în prezent la nivelul cerut de actuala fază a tranziției pe care o parcurgem.

Sunt și cauze obiective, fiind greu de satisfăcut sutele de mii de întreprinzători particulari români, cele peste 40 000 de societăți mixte, cu capital străin, care alături de 7-8 000 societăți comerciale cu capital de stat solicită servicii bancare.

Noi încă ne aflăm în situația în care clientul trebuie să vină în întâmpinarea băncii și nu invers, ca în țările avansate.

În condițiile actualului proces de privatizare în masă, în plină desfășurare, este limpede că stabilitatea cu greu realizată la nivel macroeconomic, în special prin pârghii monetare și financiare, trebuie consolidată la nivel microeconomic, la nivelul întreprinderilor.

Această consolidare trebuie să aibă loc prin accelerarea procesului de privatizare. Dar nu orice fel de privatizare este benefică!

Privatizarea fără bani, fără capital poate crea mari probleme administratorilor societăților privatizate. Trebuie deci atras capitalul, atât străin cât și autohton, pentru ca întreprinderile să dispună de resursele necesare modernizării și bunei lor funcționări. Fără investiții eficiente nu poate exista performanță și, în ultimele două decenii dinainte de 1990, politica de investiții în România a fost viciată de arbitrar și lipsă de viziune economică pe termen lung, ca de altfel în tot centrul și estul Europei.

Majoritatea întreprinderilor sunt decapitalizate și au nevoie de bani pentru a demara. Din acest punct de vedere, asistența post-privatizare devine extrem de importantă. Nu se poate să distribui acțiuni la salariați, la alți investitori, să le strângi mâna, să le urezi noroc și apoi să le întorci spatele!

Banca Comercială „Ion Țiriac" S.A., alte bănci derulează asemenea programe de asistență post-privatizare, dar trebuie să o facă și alții, cu profesionalism și competență. La această acțiune trebuie atrase instituțiile financiare internaționale care au capacitatea să acorde asistență și mijloacele financiare necesare.

Privatizarea, și nu decretele sau ordonanțele, va despărți industria românească în două: o parte rentabilă sau potențial rentabilă, care trebuie sprijinită prin toate mijloacele să meargă mai departe, și o altă parte sortită mai devreme sau mai târziu falimentului. Această ultimă parte va disponibiliza forța de muncă și de aceea sistemul bancar și guvernul vor trebui să sprijine dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii, capabile să absoarbă această forță de muncă, pentru a evita acutizarea problemelor sociale.

Totodată, dezvoltarea sectorului de servicii poate oferi nu numai un debușeu pentru forța de muncă excedentară, ci și o sursă importantă de venituri la nivelul țării. Sprijinirea agriculturii private, în special a activităților agro-industriale intensive și moderne, se constituie de asemenea într-o prioritate, atât a bancherului român, cât și a administrației.

Dar, așa cum am mai subliniat, pentru toate acestea este nevoie de bani, de mobilizarea capitalului autohton și străin, altminteri vom rămâne numai la stadiul de bune intenții. Desigur, este nevoie de muncă, de o etică a muncii, care în multe domenii s-a pierdut în România. O națiune de 23 milioane de cetățeni nu poate trăi doar din comerț sau mici expediente, ci numai din munca organizată, încurajată, ajutată și răsplătită.

Am convingerea că printre cele mai bine organizate și stabile structuri din țară se află și sistemul nostru bancar.

Fără riscul de a greși și cu toată modestia, trebuie să arăt că sistemul bancar are și va avea un rol deosebit de însemnat în buna desfășurare a activității economice din țara noastră.

Revine bancherului român cinstea de a demonstra prin fapte concrete și rezultate că forța și soliditatea sa sunt factori de care trebuie să se țină seama în abordarea dezvoltării economice, a reformei, privatizării și post-privatizării în România.

Constantin DUNĂ,
președintele Băncii Comerciale
„Ion Țiriac" S.A.,
președintele Asociației Române
a Băncilor

BANCA ÎN SISTEMUL COOPERATIST DIN ROMÂNIA

Crearea primei cooperative românești în anul 1867, cooperativa de credit din Răşinari — Sibiu, apoi apariţia la Brăila, Bucureşti, Roman, Buzău, Piatra Neamţ etc. a altor cooperative de credite, sub diverse denumiri, a condus la apariţia şi dezvoltarea mişcării bancare cooperatiste din România.

Mişcarea cooperatistă, ca fenomen economico-social, bazată pe principiile asocierii prin liberul consimţământ şi întrajutorare cooperatistă, legată strâns de dezvoltarea economică şi marea industrie, a apărut mai întâi în ţările din vestul Europei: Anglia (1844), Belgia, Franţa, Germania, sub formă de asociaţii de credit, de consum, filantropice, de producţie, ş.a. În România, mişcarea cooperatistă a apărut mai târziu decât în ţările din apusul Europei, spre sfârşitul secolului al XIX-lea, când nevoia de credite a majorităţii populaţiei, în special a maselor ţărăneşti, devine tot mai mare, impunând ca prime forme de manifestare a acestei mişcări, cooperativele de credit.

Apariţia în 1903 în ţara noastră a primei legi a cooperaţiei, „Legea Casei Centrale a cooperaţiei", a dus la creşterea numărului cooperativelor de credit (denumite bănci populare, după obiectul lor de activitate) de la 700 bănci populare în 1903, la 2 410 în 1 908 şi la 4 743 în 1928, cu peste un milion de membri. De menţionat că, în această perioadă, preponderente în mişcarea cooperatistă erau băncile populare, dar în acelaşi timp funcţionau şi cooperative de producţie, comerţ, de consum ş.a.

Acordând împrumuturi în condiţii avantajoase membrilor săi, pentru satisfacerea nevoilor acestora şi colectând spre fructificare economiile băneşti ale populaţiei din mediul sătesc, băncile populare au constituit un mijloc de luptă a asociaţilor pentru combaterea cametei la sate.

Remarcăm amploarea activităţii băncilor populare între cele două războaie mondiale, ceea ce a impus crearea unui organ central al cooperativelor de credit, „Casa Centrală a Băncilor populare", precum şi înfiinţarea în Bucureşti a unei „Bănci comerciale cooperatiste", pentru sprijinirea cu mijloace financiare a cooperaţiei în ansamblu.

Putem aprecia că băncile populare, prin mobilizarea şi valorificarea resurselor financiare ale populaţiei, în scopul dezvoltării agriculturii, meşteşugurilor, producţiei şi comerţului, au avut o mare contribuţie la formarea capitalului autohton, stimulând iniţiativa particulară şi perfecţionând relaţiile de piaţă în România.

Amintim că naţionalizarea întreprinderilor bancare şi a instituţiilor de credit de orice fel, pe baza Decretului nr. 197/1948, a dus şi la încetarea activităţii băncilor populare.

Dar iniţiativa unor grupuri de ţărani din diverse regiuni ale ţării, de a se asocia în unităţi cooperatiste pentru satisfacerea unor nevoi băneşti, a determinat emiterea în 1954 a Decretului nr. 455, care a autorizat constituirea de cooperative de credit ca organizaţii obşteşti cu caracter economic, cu un statut propriu de organizare şi funcţionare, personalitate juridică şi gestiune economică proprie. Ulterior, aceste cooperative au fost trecute sub conducerea CENTROCOOP.

Cu resurse financiare limitate şi o activitate restricţionată, cooperativele de credit au fost singurele forme organizate din România care au menţinut şi promovat iniţiativa particulară. Aceasta şi explică iniţiativa creării în 1990, într-o perioadă de început de tranziţie la economia de piaţă, a Băncii de Credit Cooperatist „BANKCOOP" S.A., ca societate bancară pe acţiuni cu capital integral privat, ca o continuare a tradiţiilor bancare din mişcarea cooperatistă.

BANKCOOP este o bancă comercială universală, respectând toate regulile acestor bănci şi acţionând cu toată gama de servicii comercial bancare, pentru a veni în sprijinul clienţilor şi în dorinţa de a asigura tuturor acţionarilor noştri venituri tot mai mari.

Obiectivul strategic al băncii noastre, stabilit încă de la înfiinţarea sa, „participarea la redresarea economică a României, prin sprijinirea tot mai activă a privatizării şi a relaţiilor economice de piaţă prin acţiuni specifice", şi-a găsit

materializarea în modul de acţiune a băncii. Preocupările managerilor şi specialiştilor băncii au fost axate, de la început, pe crearea unei reţele proprii bancare, ajungându-se la 43 sucursale, fiind prezentă în fiecare judeţ al ţării, în municipiul Bucureşti şi la Chişinău, în Republica Moldova, precum şi 177 filiale şi agenţii amplasate pe întreg teritoriul ţării. Aceasta a permis scurtarea circuitului documentelor şi a oferit accesul operativ a celor peste 329 000 clienţi, agenţi economici cu capital privat, mixt sau de stat, precum şi al populaţiei din mediul urban şi rural la produsele şi serviciile bancare. În acelaşi timp, clienţii noştri beneficiază şi de serviciile celor peste 800 de cooperative de credit cu circa 4,4 milioane de membri, care acţionează în mandat pentru bancă.

Creşterea şi diversificarea volumului tranzacţiilor efectuate, printr-o politică flexibilă şi de maximă operativitate faţă de clienţi, precum şi promovarea pe piaţă a unor noi produse şi servicii bancare, a făcut ca BANKCOOP să devină, într-un timp relativ scurt, o bancă solidă, stabilă şi eficientă, recunoscută pe plan intern şi extern, distinsă cu numeroase premii internaţionale, participantă activă în cadrul unor asociaţii bancare europene.

Creşterea volumului bilanţier al băncii de peste 21 de ori în prezent, faţă de primul an de activitate (1991), şi a profitului brut de aproape 35 de ori indică mersul ascendent al băncii noastre.

Indicatorii de performanţă ai băncii (lichiditate, solvabilitate, rentabilitate etc.) s-au situat cu mult peste nivelul practicat pe plan mondial.

Ponderea în activitatea BANKCOOP o constituie operaţiunile bancare de creditare a agenţilor economici şi populaţiei şi reprezintă circa 65 la sută din activul băncii, respectiv peste 650 miliarde lei.

Aceasta a impus o politică continuă de creştere a fondurilor proprii, care în prezent sunt de peste 125 miliarde lei şi de atragere a disponibilităţilor băneşti de la persoane fizice şi juridice ce însumează circa 400 miliarde lei.

Sprijinind procesul de privatizare în cadrul economiei româneşti, BANKCOOP, conform strategiei adoptate, a cooperat cu diverse organisme, care răspund sau îşi propun să sprijine procesul de reformă economică, a participat activ în cadrul unor programe pentru organizarea, îndrumarea şi sprijinirea întreprinzătorilor particulari mici şi mijlocii, a stimulat iniţiativa de organizare de societăţi particulare sau de privatizare a unor agenţi economici, prin evaluarea şi finanţarea activităţilor întreprinse de acestea, a acordat credite producătorilor agricoli mici şi mijlocii, organizatorilor de servicii şi întreprinzătorilor în valorificarea resurselor din mediul rural.

Concomitent, Consiliul de Administraţie acţionează pentru consolidarea băncii în compartimente.

Structura organizatorică a băncii a fost adaptată exigenţelor actualei etape când, odată cu creşterea volumului operaţiunilor bancare, se pune un accent deosebit pe calitatea personalului şi perfecţionarea permanentă a acestuia prin diverse cursuri, inclusiv prin efectuarea de stagii de pregătire în bănci străine.

Extinderea informatizării permite agregarea unor indicatori financiari de performanţă pentru fiecare activitate strategică de bază, oferind instrumente operative de verificare şi control, posibilitatea unei reacţii rapide asupra propriei activităţi şi un management modern în fundamentarea deciziilor strategice şi tactice.

Un capitol distinct este reprezentat de operaţiunile externe care s-au dezvoltat, atât în atragerea de resurse şi acordarea de credite în valută, cât şi în dezvoltarea relaţiilor de corespondent cu peste 150 de bănci din diverse zone ale globului. Creditul de 20 milioane dolari acordat BANKCOOP, pentru sprijinirea întreprinzătorilor mici şi mijlocii de către Banca Europeană pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare, fără garanţii guvernamentale, confirmă încă o dată prestigiul pe plan intern şi internaţional al băncii, bazat pe rezultatele financiare obţinute în ultimii ani.

BANKCOOP are de asemenea participaţii la peste 40 societăţi comerciale şi bancare, sprijinind activitatea acestora şi contribuind şi prin aceasta la relansarea economiei, la intensificarea operaţiunilor din sectorul privat al economiei. Recent BANKCOOP a devenit bancă de decontare a operaţiunilor bursiere.

În viitor, se va acorda în continuare sprijin dezvoltării unor ramuri şi sectoare în care să se asigure o rentabilitate sporită, în primul rând agriculturii şi ramurilor complementare a acesteia, cooperaţiei de consum şi de credit, întreprinderilor mici şi mijlocii, unor societăţi şi asociaţii private care se orientează spre valorificarea unor resurse insuficient atrase în circuitul economic, dar care pot ocupa cu succes diverse segmente ale pieţei.

Alexandru DINULESCU,
preşedintele Băncii de Credit Cooperatist S.A. BANKCOOP

INSTITUTUL BANCAR ROMÂN ŞI DIMENSIUNEA CULTURALĂ A PROFESIUNII DE BANCHER

Este o plăcută coincidenţă pentru noi de a participa la acest simpozion în perioada când Institutul Bancar Român (I.B.R.) împlineşte 4 ani de la înfiinţare.

Fondat de Banca Naţională a României (B.N.R.), în strânsă colaborare cu Asociaţia Română a Băncilor (A.R.B.), I.B.R. şi-a adus deja o importantă contribuţie la renaşterea şi dezvoltarea culturii şi profesiunii bancare. Din toamna anului 1991 şi până în prezent (octombrie 1995), circa 12 000 de lucrători din sistemul nostru bancar au urmat cursurile organizate de I.B.R. atât cu lectori români, cât şi cu experţi străini (englezi, francezi, belgieni, olandezi, germani, americani, japonezi).

Centrului pentru Formare şi Specializare Bancară (CFSB) al I.B.R. i s-a adăugat în 1993 Colegiul Bancar, recent autorizat ca formă scurtă a învăţământului universitar (3 ani pentru cursuri de zi; 4 ani — cursuri serale). În urma autorizării, I.B.R. a organizat un nou examen de admitere pentru Colegiul Bancar. Cei peste 100 de studenţi declaraţi admişi vor fi bancherii de mâine.

O preocupare permanentă vizează echilibrul dintre orizontul general al culturii economice şi cunoştinţele necesare pregătirii specifice domeniului bancar.

Pentru realizarea acestui deziderat, I.B.R. a elaborat o strategie, având următoarele componente esenţiale:

* crearea şi dezvoltarea unei biblioteci bazate pe literatura de specialitate, naţională şi internaţională; actualmente biblioteca I.B.R. posedă circa 7 000 volume, reprezentând peste 1 000 de titluri în limbile română, engleză şi franceză;

* o reţea puternică de computere (PC), cu posibilităţi de utilizare în sistem multimedia (Departamentul Tehnologie pentru Învăţământul Bancar);

* acordarea unui număr substanţial de ore pentru limbile străine (engleză şi franceză);

* efectuarea orelor de laborator bancar în corelaţie cu practica din băncile comerciale şi din B.N.R.

Cu regularitate, la cursuri, seminarii şi dezbateri, sunt invitaţi conducători ai băncilor, specialişti şi experţi din sectorul financiar-bancar.

Prima serie de studenţi ai Colegiului Bancar al I.B.R. se află în anul III. În primăvara acestui an (mai 1995), a fost organizată o sesiune ştiinţifică studenţească care, prin lucrările prezentate şi prin dezbaterile care au avut loc, ne îndreptăţeşte să privim cu încredere viitorul profesiunii bancare în ţara noastră.

După cum este cunoscut, în prezent circa 50 000 de persoane lucrează în domeniul bancar, în zecile de bănci şi sutele de filiale şi sucursale răspândite, din ce în ce mai mult, pe întregul teritoriu al României. Analizând acest proces şi anticipând necesitatea pregătirii personalului bancar, I.B.R. a pregătit, împreună cu o echipă de experţi britanici şi germani, lansarea primelor cursuri „la distanţă".

În acest sens, menţionăm cursul *Fundamentele profesiunii bancare,* având cinci discipline („blocuri"), ale căror lucrări de control şi examene finale vor fi susţinute în sistemul specific „învăţământului la distanţă" (ID). Realizarea şi lansarea cursurilor „la distanţă" sunt rezultatul unei strânse conlucrări între Colegiul Bancar şi Centrul pentru Documentare, Cercetare şi Consultanţă (C.D.C.C.) din cadrul I.B.R. De asemenea, dorim să evidenţiem sprijinul primit din partea Know-How Fund (Anglia) şi a programului PHARE (Uniunea Europeană).

După faza-pilot (cu aproximativ 250 cursanţi), intenţionăm să trecem la „producţia de serie". Considerăm că experienţa pe care o vom acumula, prin „ID", se va dovedi utilă atunci când vor fi organizate şi cursuri „fără frecvenţă" la Colegiul Bancar.

Succesele pe care le-am înregistrat la nivel naţional şi internaţional se datorează unor principii manageriale, dintre care esenţiale s-au dovedit „flexibilitatea funcţională" şi „dublul parteneriat": pe de o parte, între I.B.R. şi specialiştii din bănci comerciale şi din B.N.R. şi, pe de

altă parte, între I.B.R. şi experţii şi consultanţii străini.

Pentru conducerea institutului au o importanţă deosebită dezbaterile, sugestiile, propunerile din Consiliul profesional consultativ al I.B.R., unde sunt reprezentate direcţiile „resurse umane" din băncile comerciale şi din B.N.R. De asemenea, din 1992 până în prezent au avut loc reuniuni semestriale ale principalilor parteneri internaţionali, organizate şi găzduite de I.B.R., la care au participat reprezentanţi ai BERD, Know-How Fund (Anglia), GIF (IDEF şi CFPB) — Franţa, PHARE, Belgia, Olanda, Elveţia, S.U.A., ş.a.

Din primăvara acestui an, I.B.R. dispune de un nou sediu, oferit cu generozitate de B.N.R., ceea ce va permite institutului să se manifeste şi mai activ ca un factor catalizator pentru dezbaterile profesionale, pentru elaborarea şi editarea materialelor de specialitate (cursuri, documentare, sinteze), pentru organizarea de simpozioane tip workshop, cu participare internaţională.

Contactele internaţionale ale I.B.R., deosebit de variate şi fructuoase, au fost şi vor fi întotdeauna valorificate spre beneficiul comunităţii bancare româneşti. Menţionăm că I.B.R. este membru al IFCEB (International Foundation for Computerbased Training for Banking) şi al EBTN (European Banking Training Network). De asemenea, recent I.B.R. şi-a adus contribuţia la organizarea unui forum bancar în Elveţia, pentru conducători din sistemul nostru bancar („Top Banker Forum" — Zürich, 25-28 oct. 1995).

Actualmente I.B.R. este printre cele mai apreciate institute naţionale de pregătire bancară din ţările Europei Centrale şi de Est.

Este firesc ca, pe măsura dezvoltării sistemului nostru bancar, aproape fiecare bancă să-şi creeze departamente de pregătire profesională, iar băncile mari, cu un personal numeros, să organizeze unele centre zonale, pentru formare profesională specifică diferitelor segmente ale pieţei serviciilor financiar bancare.

Depinde însă de abilitatea şi înţelepciunea comunităţii bancare ca această diversificare să aibă la bază *principiul complementarităţii,* astfel încât „costul opţiunii" („opportunity cost" din „Economics") să fie cât mai scăzut, iar beneficiul pentru cultura profesiunii bancare cât mai substanţial. Un exemplu edificator îl poate constitui reţeaua de centre zonale necesare pentru dezvoltarea învăţământului „la distanţă". Pentru început I.B.R. a semnat o convenţie — în sensul menţionat — cu banca „Dacia Felix".

Ne exprimăm speranţa că din ce în ce mai multe bănci vor percepe avantajele sinergiei colaborării în domeniul formării profesionale. Astfel, noul tip de bancher va fi un profesionist care nu este stăpânit de duhul banilor, ci va avea capacitatea să-l transforme dintr-un potenţial „ochi al diavolului" într-un ochi al providenţei.

Dr. Lucian C. IONESCU,
director general,
rector al Institutului Bancar Român

BANC POST ÎN VIAŢA FINANCIAR-BANCARĂ DIN ROMÂNIA

Încă de la începutul activităţii sale, S.C. BANC POST S.A. s-a înscris organic, în noua concepţie privind desfăşurarea activităţii bancare din ţara noastră, aceea că banii şi creditul reprezintă instrumentul de bază în procesul stabilizării şi relansării economice.

Integrată activ în sprijinirea tranziţiei economiei româneşti spre economia de piaţă, BANC POST a acţionat spre atragerea şi susţinerea agenţilor economici mici şi mijlocii privaţi, acordându-le ajutor atât în etapa constituirii, cât şi a derulării activităţii economice, dar a fost preocupată permanent şi de atragerea şi protejarea economiilor populaţiei în condiţiile economice nu tocmai favorabile, inerente acestei perioade. Astfel, BANC POST s-a anunţat încă de la început ca „o bancă a tuturor". Această deviză de popularitate, binemeritată acum, la împlinirea a patru ani de la constituirea băncii, trebuie onorată în continuare, în condiţiile în care dimensiunile noţiunii de „bancă a tuturor" cresc de la an la an.

BANC POST are în prezent 630 000 clienţi, din care 589 000 sunt persoane fizice, ceea ce înseamnă că deja 1 din 39

locuitori ai României este client al băncii noastre.

Din totalul celor peste 455 miliarde lei resurse atrase ale băncii la 30 august 1995, peste 279 miliarde însumează economiile populației, restul reprezentând mai ales disponibilități ale agenților economici.

Pentru a crește adresabilitatea sa către toate categoriile de clienți, BANC POST a dezvoltat în teritoriu (și va continua acest proces), o vastă rețea formată din 93 unități proprii, cuprinzând 44 sucursale județene, 1 reprezentanță, 20 filiale și 28 agenții și a încheiat o convenție cu R.A. POȘTA ROMÂNĂ, pe baza căreia realizează operațiuni pentru populație și prin aproximativ 2 300* oficii poștale.

Având în vedere concurența din ce în ce mai puternică, BANC POST s-a preocupat permanent nu doar de extinderea domeniului ei de activitate, dar mai ales de sporirea calității, siguranței și promptitudinii serviciilor oferite, în paralel cu lansarea unor noi produse. Această preocupare și-a găsit reflectarea prin introducerea unor noi tehnologii bancare. Astfel, în ziua de 24 august 1995, a fost inaugurat sistemul informatic în timp real (on-line) între două sucursale BANC POST, respectiv Bacău și Cluj, în interconectare directă cu Sucursala de Informatică București. Sucursala de Informatică București este dotată cu calculatoare foarte puternice, care asigură o bază unică de date pentru toți clienții băncii. Demonstrația a fost posibilă ca urmare a finalizării sistemului informatic pilot (10 sucursale) realizat cu firma UNISYS, sistem ce va fi extins pentru toată rețeaua BANC POST, cu finalizare în trimestrul I 1996.

În același scop, al creșterii gradului de satisfacere a nevoilor clienților săi, BANC POST intenționează să introducă cât de curând o rețea pilot de ATM-uri, lansând totodată cărțile de debit și apoi de credit în sistemul VISA INTERNATIONAL, în cadrul căruia banca a obținut calitatea de membru principal. De asemenea, banca urmează să fie membră a rețelei EUROGIRO, alături de alte 17 bănci poștale străine, înlesnind transferurile rapide de fonduri între țările membre ale acestui sistem. În prezent, BANC POST depune eforturi susținute pentru implementarea cât mai curând posibil a sistemului de plăți GIRO și în țara noastră.

Conștienta de rolul pe care trebuie să și-l asume în această perioadă de tranziție, alături de celelalte bănci, și înțelegând adevărul că o bancă este mai puternică dacă are clienți puternici, BANC POST a venit permanent în sprijinul clienților săi cu credite destinate atât constituirii societăților comerciale sau cumpărării de acțiuni la cele existente, cât și pentru susținerea afacerilor lor.

Astfel, la 30 august 1995, soldul creditelor bancare neguvernamentale acordate era de 133,5 miliarde lei, fiind de 1,8 ori mai mare decât la sfârșitul anului 1994 și de 4 ori mai mare decât la sfârșitul lui 1993. Din totalul soldului acestor credite acordate la 30 august a.c., 82% au fost destinate agenților economici și 18% populației.

O preocupare permanentă o constituie creșterea și diversificarea volumului tranzacțiilor efectuate, printr-o politică flexibilă și de maximă operativitate față de clienți și promovarea pe piață a unor noi produse bancare, ca de exemplu:

— Creditul întreprinzătorului, având drept scop creditarea cheltuielilor generate de constituirea și înregistrarea societăților comerciale cât și a necesarului de capitalizare a societăților cu răspundere limitată, această formulă de creditare venind în sprijinul întreprinzătorilor particulari dornici să înființeze astfel de societăți comerciale, dar care sunt lipsiți de mijloacele minim necesare pentru a putea pune în practică propriile afaceri;

— Creditul de privatizare prin metoda MEBO, pentru asociațiile de salariați în vederea cumpărării de acțiuni ale societăților care se privatizează;

— Credite acordate persoanelor fizice pe perioade mai mari de 1 an garantate parțial cu depozite anticipate, depozitele reprezentând cel puțin 30% din valoarea creditului solicitat;

— Credite acordate persoanelor fizice pe termen mediu sau lung pentru construcția sau amenajarea de locuințe;

— Credite acordate persoanelor fizice pentru achiziționarea de autoturisme;

— Linii de credit;

— Credite în valută.

Evoluția conturilor curente și de disponibilități ale agenților economici și persoanelor fizice, deschise la unitățile teritoriale ale BANC POST, confirmă preocuparea constantă a întregului personal al băncii pentru servirea cu profesionalism și promptitudine a acestora și totodată încrederea clienților în capacitatea băncii de a derula în siguranță operațiunile lor.

Dacă la sfârșitul anului 1993 unitățile operative ale BANC POST ofereau servicii bancare unui număr de 77 827 clienți, din care 26% companii, restul fiind persoane fizice, la 30 august 1995 numărul clienților a crescut la 630 000, din care populația reprezintă 93,5%. Această situație se reflectă în creșterea numărului de conturi deschise, care la aceeași dată totalizau aproape 755 000 față de 131 110

la finele anului 1993. Din numărul total de conturi, 87% sunt conturi de disponibilităţi ale populaţiei.

Pentru a stimula clienţii să-şi păstreze economiile, BANC POST a emis instrumente de economisire pe baza cărora se acordă dobânzi atractive:

— carnetul de economii la vedere, purtător de dobândă, care permite efectuarea de depuneri şi restituiri la orice sucursală a băncii sau oficiu poştal din ţară;

— carnetul de economii la termen, pe perioade de 3, 6, 12 luni, cu dobânzi diferenţiate în funcţie de durata depozitului;

— certificat de depozit cu apariţie periodică;

— contul curent personal care permite titularului efectuarea unor plăţi curente ca, de exemplu: facturile pentru telefon şi electricitate, abonamentul radio-TV, etc. Cu ajutorul acestui instrument de economisire, deponentul poate solicita un credit pe termen scurt de până la 85% din fondurile existente în cont.

BANC POST este membră a Camerei de Comerţ şi Industrie a României, a Asociaţiei Române a Băncilor, Asociaţiei World Trade Center Bucureşti, precum şi a altor instituţii specializate. Pe plan internaţional, BANC POST a devenit membră a Institutului Mondial al Băncilor de Economii, a Comisiei pentru Servicii Financiare Poştale a Uniunii Poştale Universale, organism afiliat la ONU, precum şi a Asociaţiei Utilizatorilor de UNISYS.

Pentru a sprijini afacerile internaţionale pe care le desfăşoară clienţii săi, BANC POST a stabilit relaţii de corespondenţă cu peste 75 de bănci din întreaga lume şi s-a conectat la sistemul de plăţi SWIFT, asigurând efectuarea rapidă şi în deplină siguranţă a încasărilor şi plăţilor din şi pentru străinătate şi s-a abonat la sistemul informatic organizat prin reţeaua REUTERS.

Se poate aprecia acum, când se apropie împlinirea a 5 ani de activitate operaţională, că BANC POST şi-a consolidat rolul şi poziţia în cadrul sistemului financiar-bancar românesc, devenind o bancă credibilă, stabilă, puternică şi modernă.

Elena PETCULESCU,
preşedinta S.C. BANC POST S.A.

CONCEPTELE ISLAMICE DESPRE DOBÂNDĂ, PARTE A CONCEPTELOR ANTICE ŞI RELIGIOASE

MRB

În cadrul lumii islamice există un curent de creare a instituţiilor financiare de tip islamic. Este o manifestare a unui fenomen mult mai amplu, şi anume, revitalizarea Islamului şi a valorilor sale. Contribuţia lumii islamice la noua ordine economică internaţională se bazează pe aplicarea principiilor Islamului la tranzacţiile moderne, economice şi financiare.

Ordinea economică islamică reprezintă o alternativă atât la sistemul capitalist, cât şi la sistemul socialist. Conceptele islamice sunt diferite faţă de capitalism, prin opoziţia faţă de acumulările excesive de avere, şi în contradicţie cu socialismul, prin protecţia faţă de drepturile asupra proprietăţii, inclusiv proprietatea asupra mijloacelor de producţie.

Sistemul economic islamic se bazează pe o serie de principii care guvernează viaţa umană. Ele reprezintă o serie de înţelepciuni dobândite de-a lungul timpului de învăţaţii islamici, care au dezbătut o gamă variată de probleme politice, economice şi de istorie a societăţilor umane. Pentru ei o adevărată societate islamică nu trebuie să fie o arenă în care se confruntă interese contrare, ci mai curând un loc în care se poate ajunge la relaţii armonioase, printr-un bun simţ al împărţirii responsabilităţilor. Drepturile individului trebuie să fie echitabil apreciate în raport cu cele ale societăţii în general.

Economiile islamice sunt guvernate de principiile Shari'a, de legile derivate din Coran şi Sunna. Spre deosebire de lumea creştină, Islamul nu face o deferenţă între legea seculară şi cea religioasă.

Aceasta înseamnă că practicile economice şi financiare ale băncilor islamice trebuie să poarte pecetea acestor princi-

pii, deşi ele dovedesc o flexibilitate certă de adaptare la noua situaţie economică.

Caracteristicile ce diferenţiază economia şi finanţele islamice de cele occidentale reflectă o înţelegere diferită a valorilor capitalului şi muncii. În locul relaţiei debitor-creditor, finanţele islamice se bazează pe riscuri echitabil împărţite între persoana care pune la dispoziţie capitalul şi antreprenor. Această practică derivă din principiul de bază al sistemului bancar islamic bazat pe Coran, care interzice Riba (dobânda).

Contrar opiniilor occidentale, sistemul bancar liber de dobândă nu ar trebui considerat ca o simplă practică financiară concesionară sau subvenţionată.

Privită în context istoric, legea islamică asupra dobânzii a fost mai presus de orice practică. Economia în Peninsula arabă în secolul al VII-lea a fost aceea a unor oraşe comerciale-state, care trăiau într-un mediu natural ostil.

În termeni economici, constrângerile erau lipsa de disponibilităţi şi sărăcia, iar rezultatul — camăta şi tezaurizarea. Preceptele islamice au urmărit să controleze astfel de fenomene sociale nedorite.

Dacă dobânzile la o afacere pe o perioadă îndelungată erau prea mari, acest lucru fie descuraja comerţul, fie majora substanţial costul mărfurilor, atât pentru investitor cât şi pentru consumator, având ca rezultat o pierdere certă pentru comunitate.

Iniţial, interzicerea dobânzii a fost împiedicată de cei care împrumutau bani, deoarece ei percepeau de la cei săraci dobânzi cămătăreşti. Chiar dacă aceasta nu mai poate fi aplicată în economiile moderne, un raţionament diferit a fost emis pentru a justifica interzicerea dobânzii.

Nu este nevoie de un împrumut pentru finanţare, se spune, deoarece o implicare activă într-o companie, prin împărţirea profitului, este un mod superior de a dirija capitalul spre activităţi productive, fără a pune o povară financiară în plus asupra comunităţii.

Pentru economiştii islamici raţiunea economică pentru împărţirea profitului nu reprezintă numai o împărţire a dreptăţii, dar şi eficienţă, stabilitate economică şi creştere.

M.N. Siddiqui în *Muselin Economic Thinking: A Survey of Contemporary Literature*, de exemplu, argumentează că finanţarea prin dobândă este incorectă când antreprenorii singuri suportă pierderile, sau, dimpotrivă, beneficiază de profituri disproporţionat de mari. În ceea ce priveşte datoria publică, finanţarea pe bază de dobândă este considerată inechitabilă în cazuri de forţă majoră, cum ar fi pierderi de recolte, inundaţii, şi ineficienţă pentru situaţiile de ajutor pentru dezvoltare.

Pe scurt putem spune că toate religiile interzic camăta. Una dintre cele mai vechi scrieri despre camătă este aceea a marelui filosof grec Aristotel, care o consideră ca un profit artificial, ce nu intră în câmpul unei afaceri legale.

Folosirea banilor ca o marfă ce poate fi vândută este echivalentă cu o tranzacţie falsă, artificială. Banii trebuie folosiţi ca un mijloc de schimb şi o măsură de cunoaştere a preţurilor diferitelor mărfuri, astfel, folosirea banilor ca pe o marfă ce poate fi vândută şi cumpărată depăşeşte limitele obiectivelor lor.

Camăta este absolut interzisă în cărţile atribuite lui Moise; aceasta apare în versetul 22 din Exod [dacă tu împrumuţi bani unui om al meu care este cu tine şi care este sărac, tu nu vei fi cu el în calitate de creditor (cămătar) şi nu vei lua dobândă (camătă) de la el]; în versetul 23 din Deuteronom [nu vei împrumuta cu dobândă/camătă pe bani, alimente sau orice altceva].

Interzicerea cametei s-a practicat de la începutul creştinismului până la apariţia mişcării de reformă şi separare a bisericilor de Vatican. Toate bisericile au fost de acord cu interzicerea cametei.

Luther a întărit această interzicere şi a scris o teză despre comerţ şi camătă. În această teză el interzice multe vânzări pe bază de camătă, cum ar fi cele cunoscute în jurisprudenţa islamică cu numele Nagash sau Salam.

Islamul a venit cu o alternativă decisivă în ceea ce priveşte camăta. Sunt multe raţiuni ale dezaprobării cametei de către Islam, printre care:

a. Baza gândirii islamice contravine direct sistemului de camătă şi rezultatelor lui practice în viaţa oamenilor, credinţei şi moralei lor. Cu alte cuvinte nu există Islam acolo unde există sistem de camătă.

b. Sistemul de camâtă este un pericol pentru umanitate, nu numai pentru credinţă, morală şi concepţia despre viaţă, dar chiar şi pentru esenţa economiei şi viaţa practică. Este cel mai de nedorit sistem, care înlătură fericirea umană şi împiedică dezvoltarea echilibrată.

c. Sistemele morale şi cele practice în Islam sunt strâns legate. Nu există un sistem moral şi unul practic, împreună ele formează activitatea umană. Constituie un cult pentru care un individ este răsplătit, dacă face bine, sau este pedepsit, dacă face rău.

Economia islamică nu s-ar dezvolta cu

succes fără morală. Morala nu este un lucru în plus și viața practică a oamenilor nu poate prospera fără ea.

d. Camăta corupe conștiința individului, comportarea sa, sentimentele sale față de fratele lui în societate, de asemenea denaturează viața umană a societății și colaborarea între oameni, prin sădirea spiritului de lăcomie, egoism, viclenie.

Banii dați prin camătă nu urmăresc cele mai folositoare proiecte pentru umanitate, ci cele mai profitabile, chiar dacă profitul vine din cele mai josnice instincte și cele mai primitive tendințe.

e. Islamul este un sistem complet. Când el interzice afacerile prin camătă, el își stabilește toate sistemele sale bazate pe dispensarea de asemenea afaceri. El organizează aspectele vieții sociale prin renunțarea la camătă, fără a aduce prejudicii dezvoltării umane, sociale și economice.

f. Al șaselea aspect este cel mai important, și anume că oricine vrea să fie un musulman trebuie să aibă credința fermă că este imposibil ca Allah să interzică ceva, fără de care omul nu poate crește sau nu se poate dezvolta.

Există de asemenea convingerea fermă că este imposibil să existe un lucru rău, care, în același timp, să fie și inevitabil pentru existența și dezvoltarea vieții.

Dr. Alaa EL DIN FAKHRY ALSHARKAWY,
manager MISR — Romanian Bank Bucharest Branch

BANCA COLUMNA S.A. — PRIMA BANCĂ PRIVATĂ DIN ROMÂNIA CU CAPITAL MIXT ROMÂNO-ELVEȚIAN

În cadrul procesului ireversibil al tranziției ce se desfășoară în prezent în țara noastră, restructurarea sistemului bancar, adevărat promotor al modernizării economiei românești, reprezintă una din etapele cele mai importante și indispensabile ale trecerii spre economia de piață.

Reforma sistemului bancar din România demarată în anul 1990, imediat după zilele de neuitat ale lunii decembrie 1989, prin începerea procesului de descentralizare a sistemului anterior, eliminarea monopolului de stat și în acest domeniu, stimularea și sprijinirea inițiativei particulare au creat cadrul optim de dezvoltare pentru unul din cele mai rentabile și dinamice sectoare din economie.

Înființarea în aceste noi condiții a societății bancare private pe acțiuni COLUMNA S.A. reprezintă, fără îndoială, din acest punct de vedere, încă un pas în cadrul eforturilor făcute în România pentru realizarea, inclusiv în sectorul bancar, a unei reale economii de piață.

Înființarea băncii COLUMNA S.A. este o inițiativă privată, care vine, în primul rând, în întâmpinarea necesităților societăților particulare apărute în România după 1989, precum și persoanelor fizice din țară și străinătate, care au nevoie de servicii bancare și de sprijin, menite să asigure dezvoltarea și prosperitatea, o inițiativă declarată de contribuție la procesul de tranziție către economia de piață prin privatizare.

Aceasta cu atât mai mult cu cât o civilizație bancară nu se poate realiza fără crearea pieței de capital, care se bazează pe dorința și încrederea investitorului individual sau instituțional de a-și investi banii și în alte instrumente financiare decât numerarul, respectiv în acțiuni, obligațiuni, bonuri de tezaur etc., care îi conferă posibilitatea să încaseze, la un moment dat, în viitor, mai mult decât a investit. Transformarea sistemului bancar românesc într-un sector al progresului civilizației necesită și o schimbare a întregii comunități bancare prin crearea unei stări de spirit, care să favorizeze schimbarea de comportament atât la nivelul angajaților cât și al instituției bancare ca atare. Esența acestei schimbări constă în plasarea clientului în centrul atenției, în anticiparea dorințelor acestuia și satisfacerea lor în condiții de profitabilitate și siguranță pentru toate părțile implicate.

Un sistem bancar modern presupune,

de asemenea, și o schimbare a mentalității clientului asupra acestuia.

În prezent, potențialii clienți, în special persoane fizice, încă privesc o bancă drept un loc în care principalul obiectiv este obținerea unei dobânzi cât mai mari. Or, în orice sistem bancar serios cum este cel elvețian de pildă, elementul primordial oferit clientului nu este neapărat câștigul, cât, mai ales, certitudinea că banii sunt depuși la loc sigur, feriți de surpriza neplăcută a pierderii lor.

Cunoscând din start aspectele mai sus enumerate, recent apărută în peisajul bancar românesc, cu nici un an de activitate încă, banca COLUMNA S.A. este prima societate bancară privată pe acțiuni din România cu capital mixt româno-elvețian, partea elvețiană deținând circa 93% din capitalul social al băncii, restul de 7% fiind deținut de 5 persoane fizice, un german și patru români.

Capitalul social subscris al băncii este de 8 milioane dolari S.U.A. și 480 milioane lei, fiind divizat în 8 000 de acțiuni, a câte 1 000 dolari S.U.A. fiecare, și 284 acțiuni a câte 1 690 000 lei fiecare. De menționat că întregul capital social subscris este vărsat în totalitate în devans față de termenul de 2 ani de la înființare admis de Normele Băncii Naționale a României.

Banca COLUMNA S.A. a primit autorizația definitivă de funcționare de la Banca Națională a României la data de 27 octombrie 1994, a devenit operațională la data de 1 decembrie 1994, iar de la data de 2 mai 1995 funcționează în noul său sediu din Bulevardul Primăverii, unul din cele mai frumoase și moderne edificii construite după 1989 în București.

În conformitate cu statutul său, banca COLUMNA S.A. desfășoară toate activitățile specifice unei bănci comerciale universale specializate pe derularea, din punct de vedere bancar, a operațiunilor de comerț exterior și se adresează în primul rând clientelei din sectorul privat.

și cu numai câteva luni de existență se poate spune că activitatea băncii COLUMNA S.A. s-a concentrat în principal în următoarele direcții:

1. Oferirea de servicii și produse bancare dintre cele mai moderne pentru numărul clienților în continuă creștere.

Astfel, în luna iulie a.c. banca a lansat contul numeric, care constituie o premieră absolută pentru piața românească. Spre deosebire de conturile obișnuite, contul numeric se constituie într-o simplă înșiruire de cifre, fără a se preciza și numele posesorului de cont. Doar posesorul, funcționarul bancar și un număr extrem de restrâns de persoane din bancă cunosc cui aparține în fapt contul respectiv. Practic, numele și prenumele posesorului sunt înlocuite cu un număr, și nu atât acesta, cât corespondentul său nominal este secret, riscul încălcării secretului fiind minim. Contractele încheiate între bancă și clienții săi pentru un asemenea cont, odată semnate, se păstrează sub cheie în seiful băncii.

2. Realizarea unui volum însemnat de operațiuni de casierie, operațiuni cu numerar sau prin noile instrumente de încasări și plăți, introduse recent în sistemul bancar românesc.

3. Realizarea operațiunilor de încasări și plăți în valută pentru clienții care desfășoară activități de comerț exterior.

4. Activitatea de creditare a agenților economici în primul rând din sectorul privat, atât în lei cât și în valută, pentru producția industrială, investiții, comerț, etc., majoritatea creditelor fiind acordate pe termen scurt.

5. Servicii unice puse la dispoziția clienților săi cum ar fi: procurarea de medicamente, în regim de urgență, pentru orice maladie (fără costuri suplimentare în afara prețului medicamentului), transport în caz de necesitate, plata diferitelor facturi pentru chirie, impozite, taxe, etc. în contul clientului respectiv. În vederea atragerii sumelor importante în valută aflate în posesia cetățenilor români banca oferă cea mai mare dobândă la depozitele în dolari S.U.A. pe 1 an, și anume 8%.

Toate operațiunile mai sus-menționate sunt posibile datorită gradului înalt de dotare a băncii cu mijloace moderne de operare, stocare și prelucrare automată a datelor. Banca COLUMNA S.A. este dotată, de asemenea, cu sistemele de comunicație SWIFT și REUTERS.

Realizările și dinamica rapidă de dezvoltare a băncii în numai câteva luni de funcționare ne îndreptățesc să afirmăm că banca COLUMNA S.A. are toate șansele să se impună în cel mai scurt timp în sistemul bancar românesc ca o bancă dinamică, solidă, stabilă și eficientă.

Privind din punct de vedere al numărului conturilor curente și al disponibilităților agenților economici și persoanelor fizice deschise la banca noastră, precum și evoluția acestora confirmă preocuparea constantă a întregului personal al băncii pentru deservirea cu operativitate a clienților și totodată încrederea acestora în derularea, prin banca COLUMNA S.A., operațiunilor de afaceri.

În scurtul timp care a trecut de la deschidere, banca COLUMNA S.A. a reușit să-și creeze, de asemenea, o rețea corespunzătoare de bănci corespondente, în

conformitate atât cu interesele clienţilor cât şi cu cele proprii. Printre băncile de prim rang corespondente ale băncii COLUMNA S.A. se numără: Deutsche Bank şi Dresdner Bank din Germania, Republic National Bank of New York, Raiffeisen Zentral Bank din Austria, Banque Nationale de Paris din Franţa, National Westminster Bank din Anglia, Internationale Nederland Bank (ING) din Olanda etc. la care banca COLUMNA S.A. are deschise conturi în valută. Efectuează de asemenea tranzacţii prin sistemele de Swift autentificat cu peste 30 de bănci din străinătate.

În trimestrul IV a.c. urmează să se deschidă sucursala Municipiului Bucureşti a băncii COLUMNA S.A.

În luna iunie a.c. banca COLUMNA S.A. a fost admisă ca membru deplin în Asociaţia Română a Băncilor după un stagiu de observator — conform Statutului Asociaţiei — de numai 6 luni. Banca este de asemenea membră a Camerei de Comerţ şi Industrie a României, Camerei de Comerţ România—Elveţia şi Camerei de Comerţ România—Israel.

Prezentul şi mai ales viitorul băncii COLUMNA S.A., precum şi perspectivele de dezvoltare şi diversificare a operaţiunilor sale, concomitent cu consolidarea sa financiară au fost şi vor fi asigurate de calitatea excepţională a echipei de bază, selectată dintre cadrele bancare din România cu stagii îndelungate de profesionalism, la baza proceselor de decizie ale băncii stând permanent criteriile de prudenţă şi profitabilitate, nefiind acceptate sub nici o formă elementele de risc.

Aş dori să închei succinta prezentare a băncii COLUMNA S.A. arătând că auditarea acesteia este asigurată de renumita firmă specializată olandeză Deloitte & Touche, opinia sa cu ocazia încheierii auditului intermediar la 6 luni de la deschiderea băncii fiind că situaţia financiară „dă o imagine reală şi bună a poziţiei financiare a băncii COLUMNA S.A. la 31 mai 1995, precum şi a rezultatelor sale pentru perioada până la 31 mai 1995 inclusiv şi că activitatea sa este în concordanţă cu standardele internaţionale contabile acceptate".

Leonid TOCACI,
secretar general al
Băncii COLUMNA S.A.

SISTEMUL BANCAR PRIVAT DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA DE TRANZIŢIE

Sfârşitul anului 1989 s-a constituit într-un moment de cumpănă pentru întregul sistem economico-financiar al României. Obiectivul strategic major declanşat atunci a impus trecerea unui macrosistem aflat într-o anumită stare de amorţeală într-un nou macrosistem pus a răspunde unor cerinţe ale evoluţiei societăţii din această zonă geografică a lumii.

Principalul rol al sistemului financiar-bancar într-o economie de piaţă este acela de a atrage şi dirija disponibilităţile economisite. Băncile îşi dispută atragerea acestor economii, oferind pentru depozite cele mai mari dobânzi permise de structura cheltuielilor şi fluxul veniturilor. Această întrecere se reflectă şi în planul acordării de împrumuturi clienţilor demni de încredere.

S-a dovedit însă foarte dificilă întărirea rolului acordat băncilor în fostele economii socialiste. Multe au fost cauzele care au generat acest fapt, dar semnificative mi se par următoarele:

- greutatea dezmembrării fostelor bănci mari, moştenite de la sistemul socialist, în aşa fel încât să fie stimulată concurenţa. Lucrul este uşor de înţeles, din moment ce băncile fostului sistem economic îndeplineau puţine atribute din cele pe care, în mod normal, le are o bancă în economia de piaţă;
- reducerea subvenţiilor şi concurenţa produselor de import, fapt ce a condus la scăderea veniturilor unui număr mare de foste întreprinderi de stat, care astfel nu

au mai putut asigura serviciul datoriei contractate.

Consecința directă a fost că, multe din noile bănci cu capital de stat au moștenit creanțe asupra acestor întreprinderi, ajungând să aibă în propriul portofoliu un mare procent de credite neperformante. Deznodământul era clar și tragic, ar amânarea acestuia s-a realizat prin acordarea unor noi surse de finanțare întreprinderilor falimentare. Rezultatul a fost că băncile au suportat pierderile din aceste împrumuturi neperformante, reducând direct sursele de finanțare a noilor întreprinderi private.

Principalul scop al reformelor bancare l-a constituit separarea conducerii politicii monetare de obiectivele de alocare.

Un altul a fost introducerea concurenței în rândul băncilor comerciale, sperându-se ca, prin apariția concurenței, să fie ajutată mobilizarea economiilor. Cu toate acestea, în practică, separarea s-a produs în grabă și de o manieră care n-a prea ajutat la îndeplinirea acestor obiective.

Noile bănci comerciale cu capital de stat au moștenit, de regulă, portofolii de credite care erau concentrate pe anumite zone geografice sau industrii, iar una din consecințele acestei situații este concentrarea expunerii la risc și lipsa unei concurențe efective.

Această problemă a fost amplificată de recesiune și de șocul prețurilor, care au condus la apariția unor dificultăți financiare deosebite în rândul celor mai importanți clienți ai băncii.

Pentru ramurile industriale, la concurența producătorilor externi s-au adăugat:

- o masivă realiniere a prețurilor relative;
- liberalizarea prețurilor interne;
- modificări ale cursului valutar;
- retragerea treptată a subvențiilor guvernamentale.

Amplitudinea acestor probleme ne îndreptățește să credem că multe din aceste întreprinderi nu vor mai fi în stare să asigure serviciul acestor creanțe, neachitate către sistemul bancar, insolvabilitatea acestora generând două tipuri de probleme financiare:

a) băncile se confruntă cu o problemă de capital. Valoarea reală a activelor băncilor a condus la o depreciere a poziției deponenților și a altor creditori, lăsând uneori băncile insolvabile din punct de vedere tehnic;

b) în al doilea rând, este potențiala „problemă de flux": noile împrumuturi acordate de sistemul bancar se pot transforma în plasamente neperformante.

Încrucișarea dreptului de proprietate între întreprinderi și bănci, slaba dezvoltare a sistemelor contabile și a reglementărilor prudențiale, cât și incertitudinile născute din procesul de tranziție au contribuit la reticența băncilor și încetarea relațiilor confortabile dintre ele și întreprinderi.

În ciuda marilor probleme de solvabilitate, majoritatea băncilor au rămas solvabile, datorită refinanțării de către Banca Națională a României și a încrederii depozitarilor.

Banca Națională a României a început în anul 1994 o politică monetară pe care trebuie să o apreciem. Prin dobânzile practicate la creditele de refinanțare, a netezit mult activitățile investiționale și productive.

Cu toate acestea, atenția trebuie îndreptată spre găsirea soluțiilor optime de deblocare financiară, întrucât se continuă blocarea activității economice, fără a fi rezolvate problemele de recapitalizare.

Băncile au devenit cei mai eficienți consilieri ai societăților comerciale, ele, împreună cu întreprinderile, formează un cuplu economic care poartă responsabilitatea blocajului. Acesta este în realitate expresia unei crize, rezultatul unor greșeli, unor abuzuri, unor neadaptări în activitatea managerială din întreprinderile noastre, consecințele unor conjuncturi în relațiile cu străinătatea.

Evitarea blocajului se poate realiza pe bază de ordine desăvârșită și o concepție managerială clară, ce ar trebui să domnească în întreprinderi. Totodată, trebuie ca mecanismul de creditare să funcționeze bine.

În cazul societăților comerciale care vor continua să primească subvenții, să fie stabilite reguli precise și mai ales respectate de către buget. Dacă se vor continua discuțiile interminabile în legătură cu subvențiile, nu sunt șanse să se asigure fluiditatea necesară plăților și ca atare se vor menține formele de continuitate a blocajului financiar.

Problemele de capital și cele de flux vor putea fi rezolvate prin promovarea unui sistem bancar concurențial, deschiderea piețelor interne pentru producătorii externi și apariția de noi bănci private.

Executivul a consacrat decizii importante vizând privatizarea societăților bancare, adoptând un proiect de lege special consacrat transferului de capital din sectorul bancar de stat în sectorul bancar privat.

Potrivit principiului de bază adoptat, privatizarea băncilor se face *numai prin vânzarea de acțiuni contra numerar*. Ac-

țiunile deținute în prezent de cele 2 fonduri FPS și FPP în societățile bancare vor fi vândute exclusiv persoanelor fizice și juridice române și străine cu capital privat.

S-a stabilit, în vederea accelerării privatizării băncilor, un sistem de facilități pentru atragerea, în timp cât mai scurt, de investitori strategici din țară și străinătate. În tot acest proces se va avea în vedere asigurarea unei transparențe *depline* a tuturor operațiunilor de privatizare. Promovarea acestei legi va permite o capitalizare corespunzătoare a băncilor, ceea ce va asigura creditarea activităților de producție cu ciclu lung de fabricație și a investițiilor.

Trebuie să recunoaștem însă că piața de capital din România se mai menține și azi într-o stare latentă de amorțeală, dar personal cred într-o adevărată explozie a pieței de capital și acest lucru îl afirm având în vedere următoarele argumente:

- Înființarea Bursei de Valori ca instituție este gata din toate punctele de vedere logistice și a regulamentelor.
- Pentru un prim moment aceasta are nevoie de principala materie primă, și anume *acțiunile*, care îi va fi furnizată după intrarea în vigoare a Legii privatizării.

Crearea bursei va rezolva multe din problemele economice ale societăților comerciale, prin disponibilizarea lichidităților și a altor surse blocate azi. Bursa este, de fapt, o piață a piețelor, un adevărat barometru al oricărei economii, pe care-l vor putea citi absolut toți investitorii. La „Bursa de valori" se vede și cursul non-valorilor.

De la înființare, *Banca Dacia Felix SA*, alături de alte bănci private din România, și-a propus ca obiectiv strategic acela de a deveni un sistem competitiv, viabil și activ, capabil să susțină *prosperitatea afacerilor* din sectorul privat al economiei.

S-a situat în permanență în prima linie a complexului proces de privatizare al economiei, devenind un pion avansat al acestei activități.

Dezvoltarea *Băncii Dacia Felix SA*, s-a datorat puternicei consolidări a capitalului său social, care, de la 100 milioane lei în 1991 a ajuns la 90 miliarde lei în 1995. Ca bancă comercială a intervenit pe piața interbancară, asigurând apreciabile fluxuri valutare Băncii Naționale și economiei românești.

Acest lucru a fost posibil, pe de o parte, prin capitalizarea valutară a băncii, iar pe de altă parte prin faptul că plasamentele *Băncii Dacia Felix SA* sunt în proporție de 65% în activități productive, care asigură exportul pentru multe din firmele românești.

Având deschise în țară peste 45 de sucursale și filiale, cu reprezentanțe în străinătate, la Dijon—Franța, Atena—Grecia, Caracas—Venezuela și sucursală la Chișinău — Republica Moldova, iar în viitorul apropiat la Budapesta, întreținând relații de corespondent cu peste 57 de bănci de primă mărime din lume, *Banca Dacia Felix SA* și-a consolidat un bun renume în rândul instituțiilor bancare din Europa, America de Nord, America Latină sau Extremul Orient.

Ioan SIMA,
președintele Băncii „Dacia Felix SA"

ORIGINILE ACTIVITĂȚII BANCARE INTERNAȚIONALE

Activitatea bancară internațională, sau ceea ce se cunoaște în literatura de specialitate sub denumirea de „international investment banking", respectiv mobilizarea de fonduri pe termen mediu și lung din alte țări decât țara beneficiarului de fonduri, a fost determinată de evoluțiile istorice. Cronica dezvoltării afacerilor cu titluri de valoare se confundă practic cu istoria nevoilor de capitaluri care depășesc capacitatea băncilor autohtone.

În perioada de început, crizele financiare de anvergură erau declanșate de guverne și, de cele mai multe ori, erau determinate de evenimente politice dramatice, dintre care cele mai notabile erau desigur războaiele. Pe măsură ce expansiunea colonială și dezvoltarea industrială iau amploare, au apărut nevoi din ce în ce mai mari de finanțare legate de

diverse tipuri de afaceri, care au stimulat pieţele de finanţare publice.

Odată cu extinderea acestor nevoi de finanţare au apărut şi noi personaje — intermediarii financiari — cunoscuţi în zilele noastre sub numele de „investment bankers".

Biserica, camăta şi cambiile

Urmare a canoanelor Bisericii Catolice împotriva practicii de camătă, în activitatea bancară de început funcţia de creditare a fost împinsă în subteran. Condamnarea împrumuturilor contra unui profit fix, care a fost reafirmată la Consiliul de la Reims din anul 1049 şi cu alte câteva ocazii în Evul Mediu, nu se referea totuşi şi la schimburile valutare. Papa Grigore cel Mare nu s-a sfiit să se folosească de asemenea servicii încă din anul 600, în timp ce reproba camăta, respectiv perceperea unei dobânzi fixe[1].

Interdicţia cametei de către Biserică a întârziat, fără îndoială, introducerea instrumentelor de credit în comerţul european şi de asemenea a permis unor grupuri necatolice, mai ales evrei şi protestanţi, să se specializeze în activitatea de creditare. Totodată, a permis dezvoltarea cambiilor („bills of exchange"), care erau contracte negociabile permiţând deţinătorului să schimbe o valută contra alteia la o dată viitoare. Acest tip de activitate a înflorit pur şi simplu în timpul Renaşterii, întrucât în spatele majorităţii cambiilor se afla o tranzacţie de schimb. Acestea erau considerate legale de către teoreticienii Bisericii, dar în diversele lor varietăţi unele din aceste cambii conţineau fără îndoială elemente de dobândă ascunse în cotaţia valutară la termen. Aceste cambii erau, deci, folosite *de facto* ca instrumente de credit. Dezbaterea asupra dobânzii nu se extindea şi asupra dividendelor obţinute din acţiuni sau participaţii la o societate, atenţia Bisericii fiind îndreptată către obţinerea de profituri *certe* dintr-un contract de împrumut. Eventualele beneficii de pe urma unei întreprinderi *incerte*, care poate avea succes sau poate eşua, erau acceptabile în acelaşi mod în care legea islamică tratează în zilele noastre împrumuturile şi dobânzile.

În timpul Renaşterii, slăbirea restricţiilor Bisericii asupra comerţului a permis industriei bancare să capete o importanţă relativ mai mare şi au început să apară câteva nume. Deşi marea majoritate a băncilor aveau un caracter local, cele mai mari au început să-şi dezvolte reţele de sucursale sau alianţe (precursoarele relaţiilor de corespondent) în alte ţări europene. Banca Medici, un operator activ pe piaţa cambiilor, care erau împrumuturi camuflate, îşi avea sediul central la Florenţa şi sucursale la Veneţia, Roma, Milano, Bruges, Avignon, Londra şi Geneva încă la mijlocul secolului al XV-lea. Londra, la vremea respectivă, era considerată un fel de oraş de frontieră[2]. Astfel, în pofida ambivalenţei Bisericii şi opiniei publice, activitatea bancară a prosperat şi, odată cu introducerea sucursalelor străine, a devenit internaţională nu numai în ceea ce priveşte principalul său produs, dar şi ca extindere geografică. Sucursalele Băncii Medici erau capitalizate în mod distinct, parteneriatul central din Florenţa reţinând pachetul majoritar, dar managementul local având o participaţie minoritară în capital şi cotă ceva mai mare în profitul sucursalei. Acest aranjament de distribuire a profitului este întâlnit frecvent în zilele noastre în băncile de investiţii.

Dar aşa cum şi în secolul al XX-lea unele instituţii bancare au devenit proeminente pentru ca apoi să dispară din scenă, acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu unii bancheri notabili în Evul Mediu. Către sfârşitul secolului al XV-lea Banca Medici a intrat în dificultăţi, mai ales după moartea principalului său lider, Cosimo de Medici. Succesorul său, Lorenzo de Medici, era mai degrabă interesat de politică şi arte decât de bancă şi, prin urmare, profitabilitatea băncii a scăzut considerabil. Pe la 1478, sucursala din Londra a băncii, care a acordat împrumuturi regelui Edward al IV-lea, a trebuit să fie închisă cu pierderi mari. În 1449, chiar sediul central din Florenţa, care a acordat o serie de împrumuturi imprudente unor nobili locali, a fost închis întrucât nu avea suficiente active pentru a satisface cererile deponenţilor. Nu a fost probabil nici prima şi, în orice caz, nici ultima dată când o bancă considerată de prim rang a dat faliment[3].

Prin secolele XVII şi XVIII, prejudecăţile împotriva împrumuturilor pentru profit s-au diminuat considerabil în Europa Occidentală şi de Nord. Prosperitatea economică a făcut să apară atât surplusuri de economii cât şi noi tipuri de nevoi

---

[1] *The Dawn of Modern Banking* (New Haven: Yale University Press, 1979), pp. 3-52; Francis A. Lee şi Maximo Eng, *International Financial Markets* (New York: Praegei 1975), pp. 3-4.

[2] Raymond de Roover, *The Medici Bank: Its Organization, Management, Operations and Decline* (New York, New York University Press, 1948).

[3] A se vedea cel mai recent caz, al Băncii Barings.

de finanţare, care au făcut şi mai proeminent rolul bancherilor. Primul tip de nevoi de finanţare l-au creat comercianţii, legaţi cel mai adesea de expansiunea puterilor coloniale. Societăţile de „shipping", precum şi întreprinderi de genul Dutch East India Company erau, de regulă, finanţate prin participaţii în acţiuni distribuite printre personajele guvernamentale mai înstărite sau printre comercianţii din ţările respective, care erau dispuşi să-şi împartă riscurile.

În mod similar, primele societăţi miniere erau de regulă finanţate prin emiterea şi vânzarea de acţiuni. Al doilea tip de nevoi l-a constituit finanţarea guvernelor, de la marile state europene la mici principate, adesea în sprijinul campaniilor militare. Întrucât asemenea războaie nu puteau fi, desigur, finanţate prin emisiuni de acţiuni, se încheia de regulă un contract de împrumut.

Contractele de împrumut şi sindicalizarea de titluri de valoare

Contractarea de împrumuturi a început să înflorească către sfârşitul secolului al XVIII-lea mai ales în Olanda şi Anglia. Creditorii încheiau un contract scris cu suveranul sau guvernul unei ţări având la bază, de cele mai multe ori, o garanţie. În secolul al XVII-lea erau puse în gaj anumite bunuri [1], dar către secolul al XVIII-lea au devenit mai comune gajurile pe veniturile din taxele vamale sau alte surse. Aceste împrumuturi erau la început asumate în totalitate de creditori pe riscul lor, dar, ulterior, au început să fie împărţite prin sindicalizare, cu alţi comercianţi sau persoane înstărite. Astfel, acest proces de sindicalizare a permis băncilor creditoare să lărgească distribuţia unui credit în cadrul unui grup de investitori şi, astfel, pe de-o parte să-şi întărească puterea de negociere cu împrumutatul, iar pe de altă parte să-şi diversifice activele sale şi pe cele ale clientelei.

Această tehnică de sindicalizare a pus bazele a ceea ce a devenit în zilele noastre procesul de participare la risc şi distribuirea titlurilor cunoscut sub numele de *subscriere de titluri.*

La început, asemenea împrumuturi erau transnaţionale, împrumutatul fiind dintr-o ţară, iar creditorii din alta, şi adesea se ajungea la o relaţie continuă.

De exemplu, firma olandeză Hope and Company (cunoscută azi ca Mees & Hope) a lansat zece împrumuturi pentru Regatul Suediei între 1767 şi 1787, şi optsprezece împrumuturi pentru Rusia între 1788 şi 1793. În astfel de cazuri, contractorul general (cunoscut azi sub numele de „şef de filă") îşi asuma responsabilitatea vânzării obligaţiunilor către investitori atât la Bursa din Amsterdam cât şi pe alte pieţe europene. Astfel, activitatea de finanţare era chiar în unele din manifestările sale incipiente esenţialmente internaţională şi era caracterizată de „relationship banking", care preocupă atât de mult în ziua de azi comunitatea bancară de investiţii.

* * *

Trecând în revistă originile activităţii bancare de investiţii, este izbitoare măsura în care acest sector cu spirit întreprinzător a fost influenţat de politica vremurilor. Fie că era în Europa medievală, Italia renascentistă, Anglia colonială sau Franţa napoleoneană, finanţele erau strâns legate de circumstanţele politice şi de nevoile suveranilor şi guvernelor. Într-adevăr, succesul unui guvern a fost, de regulă, legat de capacitatea sa de a mobiliza sprijinul financiar şi pe cel al populaţiei. Atitudinea publică faţă de împrumuturile internaţionale a influenţat, de asemenea, fluxurile de fonduri.

De aceea, bancherii de succes au trebuit să îmbine valorile tradiţionale ale constanţei şi sanctităţii contractelor, atât de dragi investitorilor, cu flexibilitatea şi imaginaţia necesară pentru a trata cu guvernele şi cu alţi împrumutaţi.

Având în vedere toate aceste calităţi, tehnicile dezvoltate şi relaţiile acumulate şi proiectând toate aceste nuanţe la nivel internaţional, putem spune că bancherul de investiţii a devenit dintr-un vendor de bani un vendor de informaţii.

Dan C. PASCARIU,
preşedinte executiv,
Banca Bucureşti S.A.

[1] C. K. Hobson în *The Export of Capital* (London: Constable and Company, 1914) descrie cum regele Charles I al Angliei a împrumutat în anul 1625 suma de 300 000 lire sterline din Olanda pentru a purta războiul contra Spaniei, gajând giuvaerurile Coroanei şi câteva vase de aur.

CIVILIZAŢIA FINANCIARĂ ŞI MARKETINGUL

Nici unul dintre noi nu putem citi un ziar sau chiar o carte scrisă de un autor de best seller-uri, asculta radio-ul sau privi la televizor fără să primim mesaje, informaţii, anunţuri sau sfaturi legate de BANI, care, în general, ne sugerează cum să-i folosim, cum să-i câştigăm, cum să-i păstrăm, cui să-i dăm, cum să nu-i pierdem, cum să-i păzim sau să-i ascundem, sau cum să-i folosim pentru a ne satisface dorinţele, trebuinţele, obligaţiile, plăcerile, exercita drepturile şi îndatoririle, ascunde frica sau slăbiciunile sau pentru a ne exprima ego-ul, vanităţile, mândria, libertatea, inteligenţa şi a ieşi din anonimat ori măcar a nu cade în el.

BANII, operaţiile cu bani, gândirea în termeni de bani, referirea la bani, evaluarea în bani, grija lor fac toate parte din viaţa noastră zilnică, din frământările noastre de serviciu sau de familie (unesc sau desfac vieţi), iar fericirea noastră se leagă tot mai mult de BANI („nu banii aduc fericirea" este real, probabil, dar imposibil de evitat).

Un număr foarte mare de oameni se ocupă de manipularea banilor în beneficiul şi contul altora în societăţile a căror esenţă stă în satisfacerea cât mai deplină a nevoilor umane, spre deosebire de societăţile, de factură hindusă, unde educaţia ascezei este cheia succesului. Cei care mişcă banii la rândul lor fac bani din asta, învăţând, muncind, creând şi dându-şi sufletul, ca oricare alt om, pentru munca lor.

Această preocupare a evoluat către o dimensiune atât de amplă încât astăzi nici nu mai contează cum sunt câştigaţi sau procuraţi BANII, muncind sau nu, devine tot mai mult esenţial ca ei să fie folosiţi în vreun fel, trecuţi dintr-o mână într-alta, astfel încât să producă predatorului şi primitorului o satisfacţie, dacă nu materială măcar morală. La sfârşitul acestui exerciţiu participanţii la joc ajung să se compare direct sau indirect între ei, să se confrunte, să se aprecieze sau să se evalueze reciproc în capacitatea lor de a fi mai buni, mai abili, mai duri, mai puternici, mai miloşi, mai îngăduitori, mai atractivi sau mai independenţi.

Serviciile financiare, atât de dezvoltate în zilele noastre, îşi găsesc probabil originea în adâncurile comportamentului uman, sesizate de Keynes şi aşezate la baza propriilor sale teorii economice, în anii de dezvoltare a demersurilor psihanaliste, când Freud şi Jung revoluţionau cunoaşterea spiritului.

Keynes enumera opt scopuri principale care îi determina pe oameni să ia decizii în legătură cu banii lor:

„1) de a-şi crea o rezervă pentru situaţii neprevăzute;

2) de a se asigura în vederea unui raport viitor scontat între venitul şi trebuinţele individului sau ale familiei sale, raport diferit de cel existent şi determinat de pilda de îmbătrânire, de studiile membrilor de familie sau de întreţinerea unor persoane dependente;

3) de a putea beneficia de dobânzi şi de sporuri de valoare, dat fiindcă se prefera un consum real mai mare la o dată ulterioară unui consum imediat mai mic;

4) de a putea majora treptat cheltuielile, ceea ce satisface instinctul în virtutea căruia oamenii se aşteaptă la îmbunătăţirea treptată a standardului lor de viaţă şi nu la contrariu, chiar dacă eventual capacitatea de a beneficia de el se reduce;

5) de a avea o senzaţie de independenţă şi de libertate de mişcare, chiar şi fără o idee clară sau o intenţie bine definită în privinţa unor acţiuni anume;

6) de a-şi asigura o masă de manevră pentru punerea în aplicare a unor proiecte speculative sau comerciale;

7) de a lăsa avere moştenitorilor;

8) de a-şi satisface pur şi simplu zgârcenia, adică inhibiţiile lipsite de temei raţional, dar persistente, în faţa actului de a cheltui ca atare".

Priviţi prin prisma celor de mai sus, banii, mişcările lor depăşesc funcţiile lor clasice, de măsură a valorii, de schimb şi de tezaurizare, căpătând funcţii noi, cu caracter social şi generând un volum imens de fapte umane care, datorită dezvoltării informatice şi tehnologice, devin astăzi posibile.

Produsele şi serviciile legate de bani au căpătat o dezvoltare care absoarbe

atenţia umană, eforturile şi preocupările societăţii, generând un nou grad de interes, de confort (cărţile de credit, de pildă), de stabilitate sau siguranţă (asigurări), emoţii şi speranţe (loto, speculaţii financiare).

Civilizaţia post industrială, informatică, pe care o trăim astăzi, pare să fi devenit în acelaşi timp o CIVILIZAŢIE FINANCIARĂ, acumulând minţile cele mai creative, pe care altădată le atrăgeau arta, ştiinţa sau filosofia. Fără a contrazice faptul, axiomatic deja, că 90 la sută din savanţii omenirii sunt încă în viaţă, totuşi nimeni nu a evaluat câţi din oamenii care gestionează, gândesc, asigură, imaginează sau chiar inventează produse legate de bani sunt şi ei. Răspunsul este probabil mai impresionant decât în cadrul savanţilor.

Chiar dacă informaţia şi tehnologia sunt caracteristicile cele mai importante ale civilizaţiei omenirii la acest sfârşit de mileniu, lor li se alătură serviciile financiare, gândirea financiară, cunoaşterea financiară, preocuparea financiară, fără a se putea şti, în cele din urmă, care anume primează. Dezvoltarea informatică şi tehnologică o determină pe cea financiară sau invers?

Căci ce este civilizaţia? Andres Maurois spunea undeva că „Civilizaţia noastră este suma cunoştinţelor acumulate de generaţiile care ne-au precedat" iar Antoin de Saint-Exupery că „O civilizaţie este o moştenire de credinţe, de obiceiuri şi de cunoaşteri dobândite pe îndelete în cursul secolelor, greu de dovedit logic, dar care se justifică prin ele însele, precum drumurile dacă într-adevăr duc undeva, fiindcă deschid omului spaţiile sale lăuntrice". Ca actori şi spectatori ai vieţii, fără a-i înţelege sensul sau a i-l putea influenţa în vreun fel, luăm notă că întregul progres istoric, economic şi social a condus la tehnologie, informaţie, finanţe şi, am dori să credem, democraţie.

De altfel, dacă „civilizaţia" este dată de dominantele preocupărilor umane şi de acumulările istorice ale conştiinţei lor, ar fi interesant să observăm că în civilizaţii dominate de dezvoltarea artelor sau a ştiinţelor numărul participanţilor la aceste activităţi era restrâns la o elită avizată şi direct implicată, în timp ce covârşitoarea masă a societăţii era net distanţată de marile preocupări de progres ale omenirii. În civilizaţia financiară însă, toţi membrii societăţii participă activ, contribuie direct sau beneficiază din plin de dominanta pe care o reprezintă serviciile legate de bani. Încă de mici copiii învaţă ce înseamnă cecurile, cărţile de plată sau instrumente de economii. Educaţia financiară începe aproape imediat după ce omul a învăţat să scrie şi să citească.

Revenind la funcţiile banilor, nu putem să nu subliniem insistent faptul că banii capătă tot mai mult o funcţie socială.

În acest context, am dori să observăm faptul, care poate merită să constituie obiectul unui studiu aparte, că banii, dincolo de tot ce s-a spus mai sus, au o accentuată FUNCŢIE DE COMUNICARE. Banii s-au transformat în instrumente de dirijare politică, de decizie economică, de influenţă socială. Aspectele mai puţin disecate sunt însă cele legate de afirmare, de competiţie, de transmitere a mesajelor comportamentale.

Funcţia de comunicare a sesizat-o cel mai acut omul de pe stradă, inteligenţa colectivă, şi a sintetizat-o în „zicale" care au darul de a concentra experienţa empirică şi a o transmite semenilor sub formă de mesaje codificate. „Banii vorbesc", „Nu banii contează ci numărul lor", „Banul este ochiul dracului", „Banii nu au miros", sunt toate expresii care scot în evidenţă capacitatea banilor de a transmite de la un om la altul, de la un om la un grup sau de la un grup la alt grup, mesaje comportamentale, de atitudine, de valoare, pe care nu ne propunem să le descifrăm şi explicăm aici.

Funcţia comunicativă a banilor este accentuată şi de faptul că ei au devenit tot mai mult o „convenţie socială". Într-o măsură din ce în ce mai mare, banii fizici au fost preluaţi din mâinile posesorilor lor de către cei care-i mişcă, de cei care practic prestează serviciile financiare, şi au fost înlocuiţi cu o idee abstractă, purtată de inscrisuri, teletransmisie, cărţi de plastic, extrase de cont. Banii ajung să fie subînţeleşi, ajung mesaje între participanţii la viaţa socială. Făcând o asociere de idei cu „Galaxia Gutenberg", a lui Mac Luhan, principiul „The medium is the message", al ascendenţei mijlocului de comunicare asupra mesajului propriu-zis, este perfect aplicabil la bani, instrumentele prin care aceştia se vehiculează între emitentul mesajului şi receptor având o ascendenţă tot mai covârşitoare asupra modului în care ei îşi îndeplinesc celelalte funcţii.

În conexiune directă cu funcţia comunicativă a banilor se poate lesne observa faptul că aceştia au fost întotdeauna un mijloc de competiţie: de competiţie în masă şi de competiţie individuală. În civilizaţia financiară acest aspect s-a accentuat devenind covârşitor.

Competiţia este probabil tot o convenţie socială dar şi o formă de manifestare în societate a comportamentului uman. Este un dat natural ca, de îndată ce un om nu mai este singur (spiritul competiţiei dispare la pustnici), iar alături de el

se găsește un altul, să încerce să se întreacă unul pe altul. Soțul și soția, frații, colegii, dușmanii, artiștii, sportivii, elevii și membrii oricărei alte forme de comunitate sunt destinați a se concura, a încerca să capete un ascendent unul asupra altuia. O mare parte din faptele lor de viață este afectată competiției.

Când oamenii sunt organizați în grupuri (cel mai ades formate pe baza comunității de interese), acestea, la rândul lor, se întrec între ele.

Conceptele „ajută-ți aproapele", „într-ajutorarea tovărășească", s-au dovedit dorințe teoretice, declarative, care nu au putut fi aplicate decât sub imperiul fricii (de stăpân, de lege, de tiran, de Dumnezeu). Totuși, trebuie să observăm că, inclusiv atunci când un om este categorisit a fi „Cu frica de Dumnezeu", competiția, chiar dacă are o față nevinovată și cucernică, nu este exclusă. „Este mai pios decât altul" pare fără îndoială a fi tot o formă a competiției. „Întrecerea socialistă", „steagul de fruntaș", au fost concepte declarate de tip constituțional.

În altă ordine de idei, dar în legătură cu cele de mai sus, trebuie să observăm că face parte tot din natura subconștientă a ființei omenești că, de îndată ce aceasta conviețuiește în grupuri, coexistența socială să impună, prin comunicare, reguli, sistem și metodă. Spunem „subconștientă" pentru că faptul se observă și la animale și deci bănuim că dorința de organizare, chiar dacă la om devine conștientizată este mai adânc înrădăcinată în abisurile sistemului nervos.

Corolarul simplu al acestei observații este că și competiția, ca și comportamentul uman social, beneficiază de reguli și metodă.

„MARKETING-UL" este deci „metoda", „știința" care organizează în mod conștient și formal comunicarea competițională interumană la nivelul relațiilor de schimb, de repartiție, de consum.

Băncile și alte instituții similare care se plasează, în cadrul relațiilor financiare, în poziție de intermediari între posesorii de disponibilități bănești și utilizatorii acestora, datorită condițiilor aparte în care ele acționează, au dezvoltat un concept de marketing specific, legat de însăși natura serviciilor financiar bancare.

Emanuel ODOBESCU,
președinte executiv,
Banca de credit PATER

ROLUL MÂNUITORILOR DE BANI

ARB

În Principatele Unite schimbul banilor, împrumuturile, operațiunile de plăți au continuat până destul de târziu să fie efectuate de bancheri-cămătari, care perpetuau vechile practici și deveniseră efectiv o frână în calea dezvoltării. Creditul era foarte scump, nu se foloseau instrumente uzuale deja în alte țări, tranzacțiile monetare se făceau greoi; mari dificultăți crea de asemenea dezordinea din circulația bănească, întrucât nu aveam monedă proprie și erau utilizate aproximativ 80 monede străine diferite.

Este meritul istoric incontestabil al unor personalități din viața politică, precum și din lumea afacerilor, care tocmai se înfiripa, că au înțeles necesitatea modernizării și consolidării rapide a sistemului bancar, pentru a stimula activitatea economică aflată în mari prefaceri.

Un moment hotărâtor în evoluția spre noi structuri îl reprezintă desigur înființarea și întărirea Băncii Naționale a României. Instituirea sistemului bănesc al leului și activitatea instituției de emisiune au modificat profund situația circulației monetare, iar condițiile pieței de credit s-au schimbat implicit, după ce banca centrală a oferit un volum însemnat de împrumuturi sub formă de scont, cu un cost de 3-4 ori mai scăzut decât obișnuiau pe atunci bancherii cămătari.

Ultimele două decenii ale secolului XIX și primii ani ai acestui secol au marcat dispariția sau absorbirea treptată a desuetelor case de tip cămătăresc și înlocuirea lor de către noile bănci, societăți pe acțiuni, unele cu capital străin, dar în

majoritate cu capital autohton, care au introdus în scurt timp instrumente, tehnici și mai cu seamă concepte noi, de natură să susțină un promițător avânt economic. Se poate afirma că mutațiile produse atunci în elementele fundamentale ale activității economice din România s-au corelat și intercondiționat cu formarea unui nou sistem bancar.

La punerea bazelor civilizației bancare românești și-au adus contribuția personalități pe care trebuie să le evocăm cu adânc respect, începând poate cu Eugeniu Carada, adevăratul întemeietor și organizator al Băncii Naționale a României.

Primul guvernator al băncii noastre centrale a fost un important om politic — Ion Câmpineanu — și între succesorii săi pe parcursul unei jumătăți de secol apar nume de rezonanță ca: Anton Carp, Theodor Rosetti, I.G. Bibicescu, Constantin Angelescu, Grigore Dimitrescu, Mitiță Constantinescu, Mihail Manoilescu.

Între băncile comerciale reprezentative pentru procesul de modernizare, una dintre cele mai vechi, ajunsă apoi printre cele mai puternice, a fost înființată de Jacob Marmorosch, care s-a asociat ulterior cu Mauriciu Blank, creând în 1874 faimoasa Marmorosch-Blank & Co. Mai apoi au devenit acționare la aceasta bănci din Germania, Ungaria, Franța și, pe măsura creșterii forței sale financiare, a jucat un rol tot mai însemnat în viața economică a țării. În perioada ascensiunii sale rapide, spre finele secolului trecut, banca Marmorosch-Blank & Co a efectuat operațiuni importante de finanțare a lucrărilor publice, precum căi ferate, poduri, piețe, canalizarea Bucureștilor. De asemenea, a participat la capitalul multor întreprinderi din industrie, bănci comerciale și societăți de asigurări care luau ființă în acea perioadă de întețire a creșterii economice și a atras în țară însemnate fonduri străine.

Un pionier al activității bancare în România a fost și Constantin Neamțu, care, după ce a contribuit la începuturile sucursalei Băncii Naționale a României la Craiova, avea să înființeze în capitala Olteniei, în 1898, Banca Comerțului, numai prin atragerea capitalurilor locale. Preocupat mereu de dezvoltarea activității bancare în orașele de provincie, ca și de afirmarea culturii românești, fiind un pasionat colecționar de artă națională, Constantin Neamțu și-a sfârșit tragic viața. La o vârstă înaintată a fost arestat și s-a stins într-o închisoare a regimului comunist.

Referitor la perioada nașterii sistemului bancar român modern este de remarcat participarea unor mari personalități politice sau ale culturii la noile instituții de credit care își făceau apariția. Titu Maiorescu, spre exemplu, a fost președinte al consiliului de administrație al Băncii Comerciale Române, creată în 1907 de un grup de bănci străine și românești. Tot astfel, marele om politic Take Ionescu a jucat un rol important la înființare și s-a aflat în fruntea Băncii de Credit Român, apărută în 1904, cu capital de la Landerbank din Viena.

Pe lista personalităților care au participat pe diferite căi la constituirea sistemului bancar modern din România se înscriu încă multe alte nume ilustre, aducând dovada importanței acordate de elita intelectualității unei activități vitale, care condiționa realmente progresul țării.

Imperativele vremii au fost bine înțelese și după Marea Unire, când grele eforturi pentru redresarea economiei distruse de război au fost susținute prin fondurile considerabile mobilizate de băncile comerciale sau provenind de la Banca Națională a României. O acțiune laborioasă, destul de dificilă a fost și unificarea bănească din anii 1920-1921, respectiv extinderea sistemului monetar național în toate regiunile țării care anterior fuseseră încorporate în alte state; înfăptuirea ei s-a făcut prin sistemul bancar, în primul rând prin banca noastră centrală, care a finanțat masiv statul pentru realizarea unificării monetare.

Relansarea spectaculoasă a economiei românești din anii '20 a creat condiții favorabile, deosebit de avantajoase pentru comerțul de bancă. Iar băncile au prosperat, s-au acumulat mari capitaluri și au sporit spectaculos tranzacțiile bănești și implicit profiturile, ceea ce a permis intensificarea finanțării investițiilor și afacerilor ce creșteau vertiginos.

Apoi, în condițiile crizei economice din anii '30, sistemul bancar din România s-a confruntat inevitabil cu dificultăți, atât sub incidența factorilor externi cât și a unor racile din economia țării și, mai concret, din activitatea financiară. Totuși, în țara aceasta nu s-au produs lanțuri de căderi și falimente bancare ca în alte țări, respectiv „crahuri" cu efecte catastrofale, ci numai câteva stări de insolvabilitate soluționate prin preluări ale băncilor în dificultate sau printr-un sprijin concertat sub dirijarea Băncii Naționale a României.

În puținele abordări cu caracter istoric ale acestei perioade s-a insistat asupra tensiunilor și falimentelor, fără a fi scoasă în evidență calitatea profesională a specialiștilor de bancă și a excelentei conduceri a băncii centrale, factori ce au prevenit un dezastru asemenea celui manifestat la scară mondială.

O intervenţie energică sub conducerea BNR a determinat în această perioadă sute de fuzionări şi lichidări, având loc o concentrare a sistemului bancar, ceea ce a determinat consolidarea sa financiară şi mărirea forţei principalelor bănci comerciale, permiţând relansarea economică a ţării spre finele anilor '30, aşadar o diferenţiere netă de catastrofa prelungită din multe alte locuri.

Aflată mult timp pe locul secund, iar în 1946 pe primul loc în ierarhia băncilor din această ţară, Banca de Credit Român a îndeplinit un rol important în perioada interbelică, ducând permanent o politică de plasamente în participaţii industriale şi în general de finanţare a industriei. Direct sau printr-o instituţie de credit de sub controlul său, Banca Industriei şi Comerţului a înfiinţat carteluri, a administrat şi finanţat firmele cartelate, a colectat capitaluri de la marile bănci pentru creditarea uniunilor de societăţi. De subliniat că activa Bancă de Credit Român practica sistemul uniunii personale şi, la finele anilor '30, reprezentanţii săi ocupau peste 60 de locuri în conducerea unor principale firme industriale româneşti. Preocuparea manifestată de la început pentru atragerea de oameni politici influenţi este demonstrată prin aceea că de-a lungul timpului 19 membri din consiliul de administraţie au fost miniştri, din care 7 chiar prim-miniştri.

Situată peste trei decenii pe primul loc în ierarhia bancară din ţara noastră, Banca Românească, înfiinţată în 1911, a beneficiat permanent de prezenţa unor mari personalităţi la conducerea sa. În fapt, capitalul social a rămas de la început şi până la lichidarea băncii în 1948 sub controlul familiei Brătianu. Apare edificator că la conducerea Băncii Româneşti a participat mult timp Vintilă Brătianu, excepţional expert în finanţe, şi a ocupat o perioadă de timp postul de preşedinte al consiliului de administraţie chiar I.G. Duca, care a trebuit să renunţe la această poziţie, când a devenit prim-ministru. Din 1937 a venit la preşedinţia băncii în discuţie Constantin (Dinu) Brătianu, iar în consiliul de administraţie erau marele istoric George I. Brătianu, şi alte personalităţi, ca: Alexandru Lapedatu, Vasile Sassu, Mircea Cancicov.

Implicaţi direct în conducerea instituţiilor de credit importante erau şi alţi politicieni, un exemplu cunoscut fiind Constantin Argetoianu, în mod repetat preşedinte al consiliului de administraţie la Societatea Bancară Română.

Privind înapoi, se poate observa că în decursul a circa cinci decenii, până la intrarea României în al doilea război mondial, s-a constituit un sistem bancar puternic, cu largi ramificaţii în ţară şi intense afaceri cu străinătatea, care însoţise dinamic şi eficace creşterea economică a ţării, ajunsă la un punct de vârf în 1938. România reprezenta atunci o ţară cu un sistem bancar bine dezvoltat, care funcţiona la un nivel profesional ridicat, comparabil chiar cu ţările cele mai avansate economic.

Băncile din România formaseră specialişti foarte buni şi prezenţa unor personalităţi marcante în fruntea celor mai puternice instituţii de credit le asigura nu numai prestigiu, ci o viziune largă şi o concordanţă cu mersul societăţii. Personalul din sistemul bancar românesc era numeros şi acoperea bine teritoriul, potrivit cerinţelor unei economii în plină ascensiune. Din datele existente rezultă că noi aveam pe vremea aceea un funcţionar de bancă la circa 100 de locuitori, o performanţă pe care actualmente nu o ating decât puţine ţări vest-europene.

Imaginea nu trebuie idealizată, pentru că au existat şi practici incorecte, s-a manifestat şi la noi, ca pretutindeni, setea de îmbogăţire şi afacerism veros. Dar elementul esenţial rămânea soliditatea incontestabilă a sistemului, conferită de buna organizare, resursele consistente şi profesionalismul personalului băncilor româneşti.

Se cere încă o dată repetată afirmaţia că anihilarea sistemului bancar din România de către regimul comunist — începută în 1945 şi încheiată în 1948 — a fost un eveniment istoric cu consecinţe extrem de grave, întrucât acest sistem oferea baza necesară pentru o dezvoltare susţinută în continuare a ţării.

Concentrarea săvârşită în anul 1948 a întregii activităţi la o singură instituţie, recte Banca de Stat, nu a însemat doar distrugerea brutală a unor structuri funcţionale, făurite cu efort şi pricepere răstimp de zeci de ani. Ci a dus şi la îndepărtarea, dintr-o profesie vitală pentru societate, a mii şi mii de specialişti, mulţi fiind crunt prigoniţi ori chiar exterminaţi în lagăre şi închisori, fără altă vină decât îndeletnicirea lor folositoare, în care reuşiseră să se afirme.

Învăţămintele istoriei noastre arată indubitabil că personalităţile, marile capacităţi intelectuale au slujit bine societatea, implicându-se prin mijloace şi căi cuvenite, alături de experţi bancari, în complicata activitate monetară, esenţială pentru propăşirea unei naţiuni. Este repetabil fenomenul?

Radu NEGREA,
secretar general
al Asociaţiei Române a Băncilor

CONTENTS (Romanian History) **N.M. Condiescu** Iaşi, 1918. Recollections from the Supreme Headquarters • **V. Stoica** In Audience to President Wilson, for the Romanians' Cause • **I. Lăcustă** Cluj, November, 1944 - March, 1945. The Romanian Democrat Union against the Communists • **T. Caranfil** Mocsony Stârcea and August 23rd, 1944 (II) • **N. Ionescu-Gură** About the Crown Domain (II) • **Ş. Leibovici-Laiş** Ana Pauker and Vasile Luca in Botoşani, on the Eve of August 23rd, 1944 • In Bucharest, 50 Years Ago • **I. Variam** The Children, „Enemies of the People" • **C. Bodea** David Urquhart, Gustave d'Eichthal and the Romanians • **I.S. Floru** Meetings with Titu Maiorescu (II) • November 7-9, 1995. The Third Scientifical Symposium on the History of Bank Civilisation in Romania

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **N.M. Condiescu** Jassy, 1918. Notes du Grand Quartier Général • **V. Stoica** Audience au Président Wilson pour la cause des Roumains • **I. Lăcustă** Cluj, novembre 1944 - mars 1945. L'Union Démocratique Roumaine s'oppose aux communistes • **T. Caranfil** Mocsony Stârcea et le 23 août 1944 (II) • **N. Ionescu-Gură** Le Domaine de la Couronne (II) • **Ş. Leibovici-Laiş** Ana Pauker et Vasile Luca à Botoşani, à la veille de 23 août 1944 • A Bucarest, il y a 50 ans • **I. Variam** Les enfants „ennemis du peuple" • **C. Bodea** David Urquhart, Gustave d'Eichthal et les Roumains • **I.S. Floru** Rencontres avec Titu Maiorescu (II) • 7-9 novembre 1995. Le troisième symposium scientifique sur la civilisation banqaire roumaine

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **Н. М. Кондиеску** Ясы 1918 г. Записки ставки Верхобного Главнокомандующего • **В. Стойка** Приём у президента Вильсона за дело румын • **И. Лэкустэ** Клуж, поябрь 1944 г. — март 1945 г. Румынский Демократический Союз сопротивляется коммунистам • **Т. Каранфил** Мочони-Стырча и 23-его августа 1944 г. (II) • **Н. Иопеску-Гурэ** Имения королебсой власти (II) • **Ш. Лейбовиг-Лаиш** Ана Паукер и Василе Лука в Ботощани, накануне 23-его августа 1944 г. • В Бухаресте 50, лет назад • **И. Варлам** Дети „враги народа" • **К. Бода** Давид Уркарт, Гюстав Айхтал и румыны • **И. С. Флору** Встречи с Титу Майореску (II) • 7-9 ноября 1995 г. Грегий симпозиум по румынской банковской цивилизации

INHALT (Rumänische Geschichte) **N.M. Condiescu** Iaşi, 1918. Aufzeichnungen beim General-Quartier des Herres • **V. Stoica** Audienz bei Präsident Wilson um die rumänische Sache • **I. Lăcustă** Cluj, November 1944 - März 1945. Der Rumanisch Demokratische Verband entgegensetzt sich den Kommunisten • **T. Caranfil** Mocsony Stârcea und der 23 August 1944 (II) • **N. Ionescu-Gură** Über die Domäne der Krone (II) • **Ş. Leibovici-Laiş** Ana Pauker und Vasile Luca in Botoşani vor den 23 August 1944 • In Bukarest, vor 50 Jahre • **I. Variam** Kinder „Feinde des Volkers" • **C. Bodea** David Urquhart, Gustave d'Eichthal und die Rumänen • **I.S. Floru** Begegnungen mit Titu Maiorescu (II) • 7-9 November 1995. Der driete wissenschaftliche Symposion über die rumänische Bank-Kultur

SUMARIO (Historia rumana) **N.M. Condiescu** Iaşi, 1918. Apuntes del Gran Cuartel General • **V. Stoica** Entrevista con el presidente Wilson a favor de la causa de los rumanos • **I. Lăcustă** Cluj, noviembre de 1944 - marzo de 1945. La Unión Democrática Rumana se opone a los comunistas • **T. Caranfil** Mocsony Stărcea sobre el 23 de agosto de 1944 (II) • **N. Ionescu-Gură** Sobre los dominios de la Corona (II) • **Ş. Leibovici-Laiş** Ana Pauker y Vasile Luca en la localidad Botoşani, en visperas del 23 de agosto de 1944 • En Bucarest, hace 50 años • **I. Variam** Los niños „enemigos del pueblo" • **C. Bodea** David Urquhart, Gustave d'Eichthal y los rumanos • **I.S. Floru** Entrevistas con Titu Maiorescu (II) • 7-9 de noviembre de 1995. El tercer simposio científico sobre la historia de la civilisación bancaria rumana

magazin istoric

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poştali de la oraşe şi de la sate.

ABONNEMENTS: RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57
FAX 0040-1-3129432 sau 3129433,
telex : 11995 — Piaţa Presei Libere, nr. 1,
Sector 1, Bucureşti, România
Abonamentul pe un an — 75 dolari U.S.A.

Tiparul executat la R.A.I. — Imprimeria „Coresi" — Bucureşti

Comandă de stat
ISSN 0541-88IX

Lei 850

ROUMANIE
ROUMANIE
ESPAGNE
FRANCE
MEDITERRANEE
TURQUIE
Herodote décrit les habitants de ce pays, les DACES
comme "les plus vaillants et les plus justes". DECEBALE
roi des Daces, règne de 87 à 106 de notre ère.
L'empereur romain TRAJAN est vainqueur de Decéba-
le et transforme le pays en province romaine
"La colonisation massive avec des romains et l'obliga-
tion du latin comme langue officielle
pays une "soeur latine"
Ce fragment de vase, découvert à Blain
en 1961, rue du Château, daté de 110-120
environ. Il provient des ateliers gaulois de
la Graufesenque dans le Massif Central.
C'est une pièce unique au monde.
Elle commémore la victoire de l'empereur
romain TRAJAN contre les Daces et leur
chef DECEBALE, c'est l'actuelle Roumanie
Sous le dégraissant on voit le corps d'un
guerrier tenant encore à la main son bou-
clier rond. Vers la gauche on lit les trois
lettres TOR et au dessus du guerrier
DECIBALE. Vers la droite une femme...
Plus loin un prisonnier mis enchaîné...

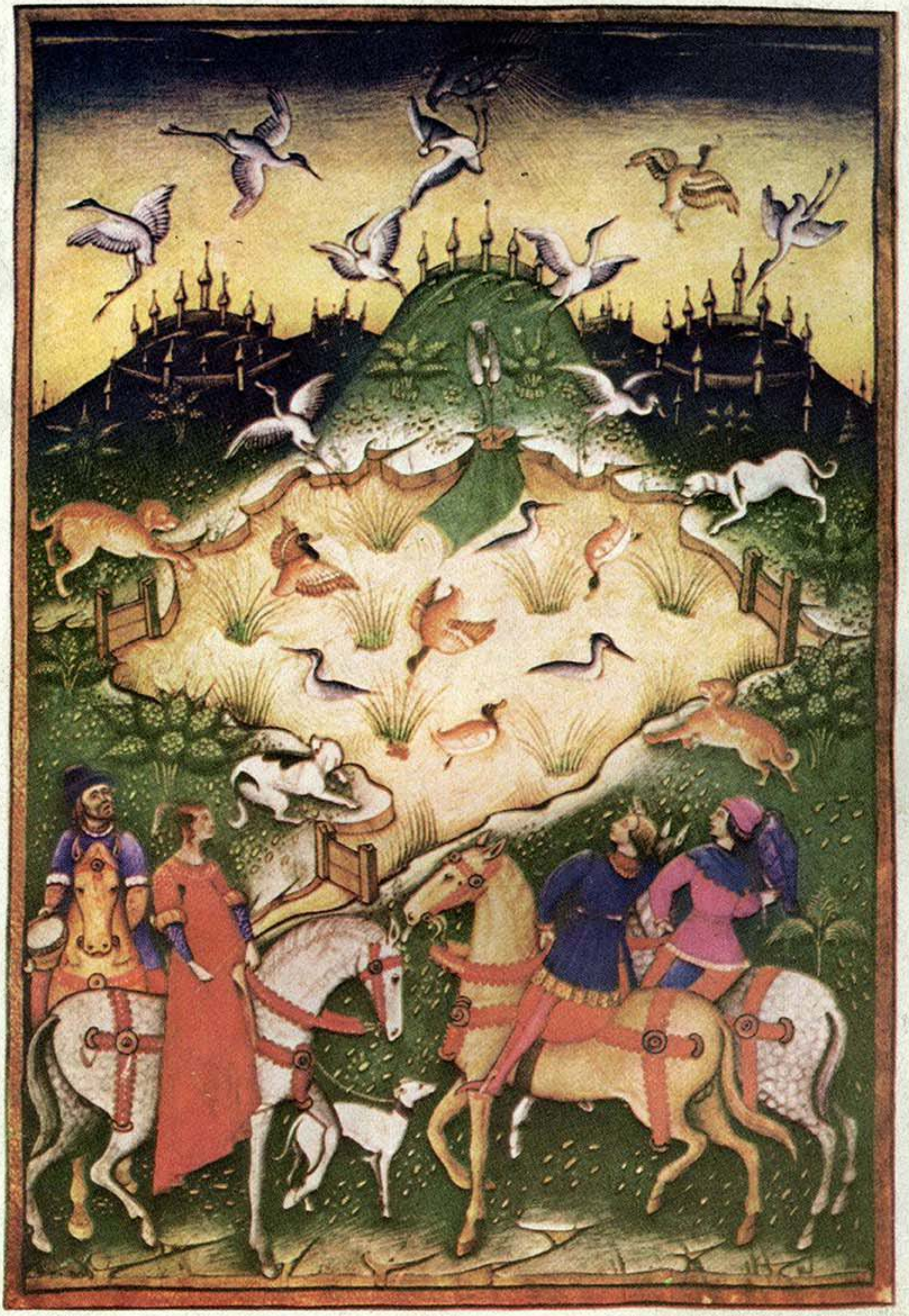

magazin istoric